

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

ANDRIJA PAČINSKAITĖ
(BAUDŽIAMOJI TEISĖ IR KRIMINOLOGIJA)

DINGUSIŲ BE ŽINIOS ASMENŲ PAIEŠKA: KRIMINALISTINIAI ASPEKTAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof. dr. Hendryk Malevski

Vilnius, 2022

TURINYS

SANTRUPŲ SĄRAŠAS.....	4
DIAGRAMŲ SĄRAŠAS.....	4
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	4
LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	5
ĮVADAS.....	7
1. DINGUSIŲ BE ŽINIOS ASMENŲ REIŠKINIO SAMPRATA, SOCIOLOGINĖS IR KRIMINOLOGINĖS JŲ PRIEŽASTYS BEI TEISINIS JŲ PAIEŠKOS REGLAMENTAVIMAS.....	15
1.1. Dingusių be žinios asmenų reiškinio samprata bei sociologinės ir kriminologinės jų priežastys	15
1.2. Dingusių be žinios asmenų paieškos teisinio reglamentavimo ypatumai Lietuvoje 1990-2021 m.	28
1.3. Tarptautiniai teisės aktai apie dingusių be žinios asmenų paieškos reglamentavimą ir tarptautinis bendradarbiavimas šioje srityje.....	33
2. DINGUSIŲ BE ŽINIOS ASMENŲ PAIEŠKOS IR TYRIMO YPATUMAI LIETUVOJE.....	41
2.1. Pirminės informacijos apie dingusį be žinios asmenį gavimas ir teisėsaugos institucijų reagavimo formos į tokį pranešimą.	41
2.2. Tipinės ikiteisminio tyrimo dėl dingusių be žinios asmenų situacijos.....	47
2.3. Kriminalistinės versijos ir ikiteisminio tyrimo pradėjimas.....	49
2.4. Pirminiai tyrimo veiksmai tiriant dingusio be žinios asmens įvykį.....	56
2.5. Teisėsaugos institucijų bendradarbiavimas su įvairiomis institucijomis, organizacijomis ir žiniasklaida ieškant dingusių be žinios asmenų.....	78
3. PAGRINDINĖS DINGUSIŲ BE ŽINIOS ASMENŲ PAIEŠKOS IR TYRIMO PROBLEMOS BEI ŠIOS VEIKLOS TOBULINIMO KRYPTYS.....	90

3.1. Policijos pareigūnų empirinio tyrimo anketinių apklausų dėl dingusių be žinios asmenų paieškos ir ikiteisminio tyrimo rezultatai.....	90
3.2. Policijos pareigūnų empirinio tyrimo interviu apklausų dėl Dingusių be žinios asmenų paieškos ir ikiteisminio tyrimo rezultatai.....	105
IŠVADOS.....	119
PASIŪLYMAI.....	123
LITERATŪRA.....	126
ANOTACIJA	135
ANOTACIJA ANGLŲ KALBA.....	136
SANTRAUKA.....	137
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	138
PRIEDAI.....	145
PATVIRTINIMAS ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	188

SANTRUPŲ SARAŠAS

Apskr. – apskritis

LR BK – Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas

LR BPK – Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas

DDR – Daktiloskopinių duomenų registras

KP NVRS – Kriminalinės policijos Nusikalstamų veikų registravimo skyrius

PK – policijos komisariatas

VPK – vyriausiasis policijos komisariatas

VND – vietos nustatymo duomenys

VVTAĮT - Valstybinė vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba

IAR – Ieškomų asmenų registras

DIAGRAMŲ SĄRAŠAS

1 diagrama. Lietuvoje paskelbtų dingusiais asmenų statistika.....	7
2 diagrama. Lietuvoje nutrauktų dingusių be žinios asmens paieškų skaičius.....	7
3 diagrama. Lietuvoje paskelbtų dingusių be žinios vaikų paieškų, dėl iš specialiųjų auklėjimo ir globos įstaigų pabėgusių vaikų skaičius.....	21
4 diagrama. Paieškų nutraukimų skaičius, kai rastas lavonas ir nustatoma, kad asmuo mirė statistika.....	22
5 diagrama. Paskelbtų ir nutrauktų paieškų skaičius per metų laikotarpį.....	33

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

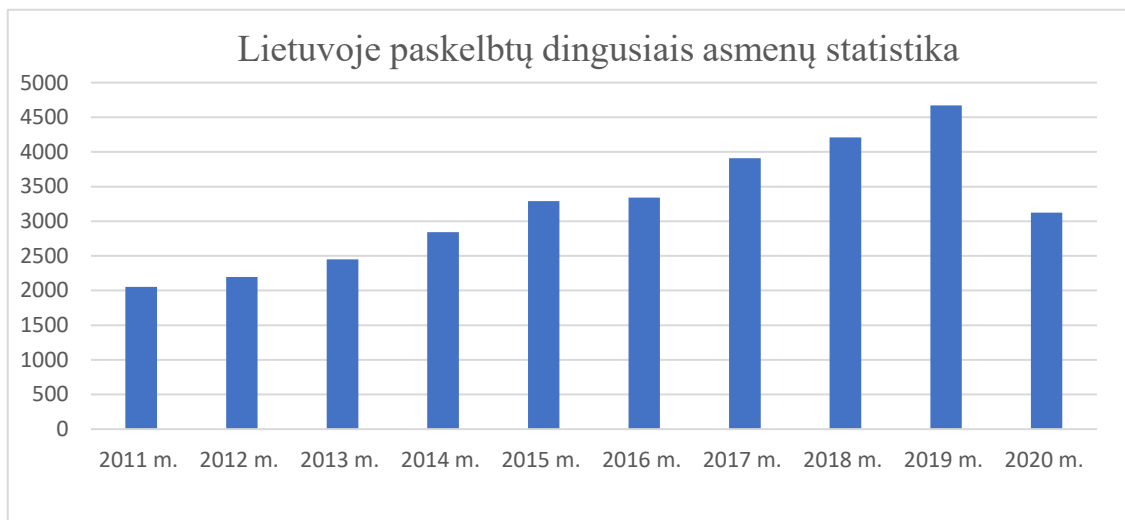
1 paveikslas Policijos pareigūno lytis.....	93
2 paveikslas. Policijos pareigūno amžius.....	93
3 paveikslas. Policijos pareigūnų gyvenamoji vieta pagal miestą.....	94
4 paveikslas. Policijos pareigūnų einamos pareigos.....	94
5 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar dirba specializuotame padalinyje.....	95
6 paveikslas. Tarnybos policijos sistemoje trukmė.....	95
7 paveikslas. Respondentų požiūris į tai, ar ikiteisminius tyrimus pradėtus pagal kodą 556000 turėtų tirti specializuotas padalinys.....	96
8 paveikslas. Respondentų požiūris į tai, ar nepilnamečių asmenų pabėgimai iš vaikų namų ir socializacijos centrų bei kitos nepilnamečių paieškos yra kompleksinė problema, kurios vien policija išspręsti negali.....	97
9 paveikslas. Respondentų nuomonė dėl dingusių be žinios nepilnamečių priežasčių susijusių su menko tarpinstitucinio bendradarbiavimo, ko pasėkoje vaikas bėga pakartotinai.....	98
10 paveikslas. Respondentų požiūris į tai, ar su vaikais bėgančiais ne pirmą kartą turėtų dirbti psichologai, socialiniai darbuotojai, vaiko teisių apsaugos specialistai, taip pat specialistai turėtų dirbti su tėvais, globėjais.....	98
11 paveikslas. Respondentų požiūris į IAR išplėtimą, siekiant vykdyti paiešką efektyviau.....	99

LENTELIŲ SĄRAŠAS

Lentelė Nr. 1 Respondentų dažniausiai apžiūrimas objektas dingusi be žinios asmenų įvykiuose.....	99
Lentelė Nr. 2 Respondentų patirtis, dėl tam tikrų dalyvių dalyvavimo atliekant įvykio vietos apžiūrą dingus be žinios asmeniui.....	100
Lentelė Nr. 3 Problemos su kuriomis susiduria respondentai tiriant dingusių be žinios asmenų atvejus.....	102
Lentelė Nr. 4 Respondentų pasiūlymai, siekiant pagerinti situaciją dėl dingusių be žinios asmenų.....	104
Lentelė Nr. 5 Respondentų duomenys.....	109
Lentelė Nr. 6 Neigiamo vertinimo priežastys.....	110
Lentelė Nr. 7 Esamos tvarkos teigiamo vertinimo priežastys.....	111
Lentelė Nr. 8 Svarbiausi pirminiai procesiniai veiksmai.....	112
Lentelė Nr. 9 Respondentų įvardintos problemos, susijusios su dingusiais be žinios asmenų reiškiniu.....	113
Lentelė Nr. 10 Respondentų nurodytos Ieškomų asmenų registro tobulinimo kryptys.....	114
lentelė Nr. 11 Respondentų nuomonė dėl pareigūnų kvalifikacijos kėlimų kursų atliekant įvykio vietos apžiūrą	114
Lentelė Nr. 12 Priežastys dėl ko reikalingi kvalifikacijos kėlimo kursai.....	116
Lentelė Nr. 13 Tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumai.....	116
Lentelė Nr. 14 Respondentų išvalgos dėl dingusių be žinios atvejų tobulinimo, gerinimo krypčių).....	118

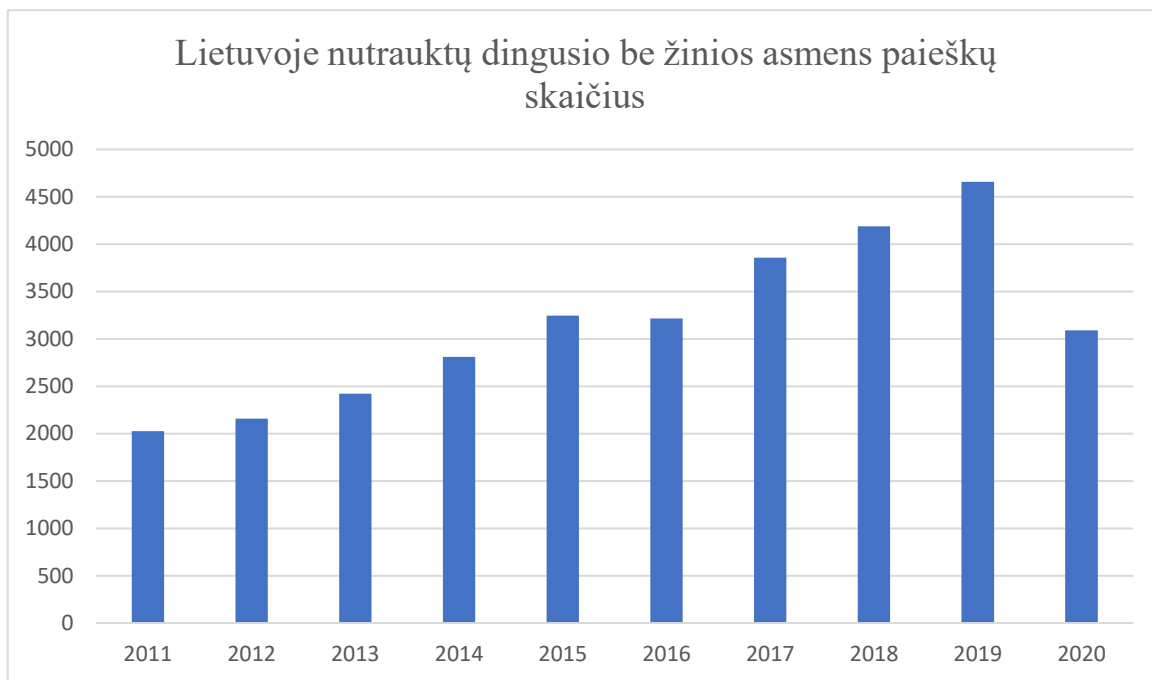
IVADAS

Tiriama problema. Dingę be žinios asmenys tai socialinis, ekonominis reiškinys, su kuriuo susiduria visos pasaulio valstybės, tarp jų ir Lietuva. Išanalizavus dešimties metų laikotarpio nuo 2011-01-01 iki 2021-01-01 duomenis, kiek Lietuvoje asmenų paskelbta dingusiais, nustatyta, kad per 2011 metus paskelbta 2051 asmenų paieška, 2012 m. 2197 paieška, 2013 m. 2450, 2014 m. 2844, 2015 m. 3290, 2016 m., 3341, 2017 m. 3907, 2018 m. 4209, 2019 m., 4673, 2020 m. 3126 paieška (žr. 1 diagrama. *‘Lietuvoje paskelbtų dingusiais asmenų statistika’*). Taip pat buvo išanalizuoti duomenys, kiek kiekvienais metais dingusių asmenų paieškų buvo nutraukta suradus asmenį skirtingomis aplinkybėmis: 2011 metais 2027 paieškos, 2012 m. 2158 paieškos, , 2013 m. 2420, 2014 m. 2810, 2015 m. 3245, 2016 m. 3214, 2017 m. 3856, 2018 m. 4190, 2019 m. 4658, 2020 m. 3092 paieškos (žr. 2 diagrama, *‘Lietuvoje nutrauktų dingusio be žinios asmens paieškų skaičius’*)

1 diagrama. Lietuvoje paskelbtų dingusiais asmenų statistika

(Šaltinis: sudaryta autorės, pagal Policijos informacinės duomenų bazės, Ieškomų asmenų registro duomenis)

2 diagrama. Lietuvoje nutrauktų dingusių be žinios asmens paieškų skaičius

(Šaltinis: sudaryta autorės, pagal Policijos informacinės duomenų bazės, Ieškomų asmenų registro duomenis)

Išskiriant vaikus, nustatyta, kad Europoje kas 2-3 minutes gaunamas pranešimas apie dingusį vaiką. Kiekvienais metais Europoje dingsta apie 250 000 tūkstančių vaikų¹. Kasmet pasaulyje pranešama apie maždaug milijoną dingusių nepilnamečių². Dingusių be žinios asmenų reiškinys aktualus kiekvienai Europos valstybei tame tarpe ir Lietuvai. Per dešimt metų Lietuvoje buvo pradėta 32 tūkstančiai 88 ikiteisminiai tyrimai dėl dingusio be žinios asmens. Iš jų dėl nepilnamečių paieškų pradėta 21 tūkstantis 242 ikiteisminiai tyrimai³, dėl suaugusiųjų 10 tūkstančių 846 ikiteisminiai tyrimai.

Laikams keičiantis, priežasčių dėl ko asmenys dingsta daugėja: tampa nusikaltimo aukomis⁴, yra pagrobti⁵, žūsta stichinių nelaimių metu⁶, žūsta karinių, ginkluotų konfliktų metu,

¹ Missing children in Europe, žiūrėta 2021 gruodžio 5 d., <https://missingchildreneurope.eu/>

² Europos karštoji linija 116000 dėl dingusių vaikų Lietuvoje, žiūrėta 2021 gruodžio 5 d., <https://www.116000.lt/>

³ Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenys apie paskelbtas vaikų paieškas Lietuvoje, 2011 – 2020 m., <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize/>

⁴ European Union Agency for Criminal Justice Cooperation, “Trafficking in human beings“ <https://www.eurojust.europa.eu/crime-types-and-cases/crime-types/trafficking-human-beings>

⁵ Association of Chief Police Officers, “Guidance on the management recording and investigation of missing persons“, 2005, Centrex, 10, žiūrėta 2021 gruodžio 4 d., http://www.gpdg.co.uk/pact_old/pdf/MissingPersonsInteractive.pdf

⁶ Joel R. Reidenberg, *Commons Lab, Woodrow Wilson International Center for Scholars, Vol. 2*

pvz., Ukrainoje nuo 2022 m. vasario 24 dienos prasidėjus karui, asmenų dingimų atveju ypatingai padidėjo⁷, taip pat asmenys žūsta eismo įvykyje, netenka nuovokos ar nesiorientuoja aplinkoje, serga psichikos, senatvinėmis ligomis⁸; nusprendžia nusižudyti⁹; įvyksta nesmurtinė mirtis; dėl nelaimingų atsitikimų¹⁰, tai pat dėl aplinkybių kurios nesujios su mirtimi tokių kaip išvykimas slaptai gydytis, dirbti, mokytis, yra sulaikyti teisėsaugos institucijų ar tiesiog nenori artimiesiems pranešti apie savo buvimo vietą¹¹; pabėgo iš namų dėl patiriamo smurto, buitinių konfliktų, kitų sunkumų. Manytina, kad įtakos tam turi šiuolaikinis gyvenimo būdas, šalyje vykstantys socialiniai, ekonominiai procesai, žmonių mobilumas, atviros valstybių sienos, galimybių gausa.

Lietuvoje, pagal galiojančius teisės aktus dingus asmeniui nepaisant to kokios yra dingimo priežastys, nedelsiant yra pradeda vykdyti asmens paieška¹². Vykdamas pirminę, paiešką vadovaujamasi Policijos Departamento Prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos, parengtais reikalavimais apskričių vyriausiesiems policijos komisariatams “Dėl pirminių policijos pareigūnų veiksmų gavus pranešimą apie dingusį be žinios asmenį”¹³, tai yra apskrities operatyvaus padalinio pareigūnas atlieka įvairios informacijos patikrinimą, t.y. pareigūnas policijos žinybiniuose registruose ir informacinėse sistemose patikrina:

Ar asmuo, apie kurio dingimą pranešta nėra pristatytas į policijos įstaigą, sulaikytas, suimtas, ar jam netaikoma laisvės atėmimo bausmė, ar apie šio asmens dingimą anksčiau nėra gauta pranešimų, ar asmuo, apie kurio dingimą pranešta pastaruoju metu nesikreipė į policiją, taip pat ar nėra atliekamas ikiteisminis tyrimas dėl jo atžvelgiu galimai įvykdytos nusikalstamos veikos, ar asmuo, apie kurio dingimą pranešta, turi savo vardu registruotų ginklų, transporto priemonių. Kai tik tampa žinomi dingusio be žinios asmens naudojimo mobiliojo ryšio telefono ar kito mobiliojo įrenginio duomenys, nustatyta tvarką, kurią autorė aptars vėliau, kreipiasi dėl

Privacy and Missing Persons after Natural Disasters, (7 Mar 2013) , žiūrėta 2021 gruodžio 5 d.,

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2229610

⁷ Dėl chaoso Ukrainos pasienyje dingsta vaikai, fiksuojami prekybos žmonėmis atvejai, www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/del-chaoso-ukrainos-pasienyje-dingsta-vaikai-fiksuojami-prekybos-zmonemis-atvejai-57-1652736?copied, žiūrėta 2022-03-12

⁸ Why people go missing, Australian Federal Police, žiūrėta 2022 sausio 5 d.,

<https://www.missingpersons.gov.au/about/why-people-go-missing>

⁹ Nina Biehal, Fiona Mitchell ir Jim Wade, *Lost from view Missing persons in the UK* (The Policy Press, 2003),

<https://www.york.ac.uk/inst/spru/research/pdf/lostFromView.pdf>

¹⁰ Kenna Quinet, *Problem-Oriented Guides for Police Problem-Specific Guides Series No. 66, Missing Persons*, 2012, ISBN: 978-1-932582-20-8, žiūrėta 2021 gruodžio 5 d.: 16

<https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.399.5793&rep=rep1&type=pdf>

¹¹ Nina Biehal, Fiona Mitchell ir Jim Wade, op. Cit., 9.

¹² Policijos Departamentas Prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos, reikalavimai apskričių vyriausiesiems policijos komisariatams “Dėl pirminių policijos pareigūnų veiksmų gavus pranešimą apie dingusį be žinios asmenį, 2017-01, Nr. 5-S-92

¹³ Ibid.

judriojo ryšio įrenginio vietos nustatymo duomenų (toliau VND) gavimo. Akcentuotina, tai, kad kiekvienas dingimo atvejis labai individualus, todėl gavus pranešimą apie dingusį be žinios asmenį, svarbu išsiaiškinti kuo daugiau reikšmingų aplinkybių ir pagal gautą ir turimą informaciją įvertinti, kokios tarnybos pagalbos ar specialistų (kinologai, narai, Valstybės sienos apsaugos tarnybos aviacijos pajėgos ir kt.) reikia ir tokiam esant organizuoti jų pasitelkimą. Šis pasitelkimas irgi nėra absoliutus, praktikoje susiduriama su pajėgų trūkumu, ribotomis narų galimybėmis, užterštomis įvykio vietomis, kas apsunkina kinologo darbą ir panašiai, ką būtina aptarti šiame darbe. Siekiant užtikrinti policijos veiklos efektyvumą, gerinti reagavimą į pranešimus apie nusikalstamas veikas ir tyrimo kokybę 2018 m. sausio 29 d., Lietuvos Policijos generalinio komisaro buvo paskelbtas įsakymu “Dėl pirminių būtinųjų veiksmų reaguojant į pranešimus apie nusikalstamas veikas sekos schemas (algoritmai)” (Priedas Nr. 1). Įsakymu nustatė, kad pareigūnai reaguodami į nusikalstamas veikas išvardintas šio įsakymo pirmame punkte, tame tarpe ir į tyrimą dėl dingusio be žinios asmens vadovautųsi patvirtintu algoritmu¹⁴. Policijos pareigūnas vadovaudamasis minėtu algoritmu, dar nepradėjęs ikiteisminio tyrimo atliekama vienas iš svarbiausių loginio pažinimo metodų, taikomų tiriant daromos asmens dingimo prielaidos, kitaip tariant yra keliamos kriminalistinės versijos¹⁵, kurios reikšmingos siekiant surasti dingusįjį. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad, kad pradiniam etape kai informacijos kiekis labai mažas, dažniausiai tinka visos įmanomos versijos. Tam, kad atmesti vieną ar kitą iškeltą versiją, reikia surinkti ko daugiau informacijos. Pirminių veiksmų atlikimo metu, vienas iš pagrindinių informacijos gavimo būdų ir veiksmų yra apklausa, kurios metu siekiama surinkti pagrindinę, svarbiausią, papildomą informaciją ir tuo pačiu nustatyti ar liudytojai nieko neslepia, todėl apklausos turi būti kuo išsamios. Be to dingus asmeniui, atliekamas labai svarbus procesinis kriminalistinis tyrimo veiksmas – apžiūra, kurio metu Baudžiamojo proceso kodekso¹⁶ (toliau - BPK) nustatyta tvarka ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar specialistas tiesiogiai, o esant būtinumui ir naudodamas kriminalistines technines priemones stebi, analizuoja, fiksuoja ir vertina su tiriamu įvykiu susijusį objektą, daiktą ar pėdsaką. Pirminius tyrimo veiksmus atlieka Nusikalstamų veikų registravimo skyriaus (toliau NVRS) tyrėjas ir pasitelkia Kriminalistinių tyrimų valdybos kriminalistinio aptarnavimo skyriaus specialistą kuris, remiantis “Kompetencijų apžiūrėti ar tirti

¹⁴ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2018 m. sausio 29 d. įsakymas Nr. 5-V-92 “Dėl pirminių būtinųjų veiksmų reaguojant į pranešimus apie nusikalstamas veikas sekos schemų (algoritmų) patvirtinimo”.

¹⁵ Barkauskas, A. Kriminalistinės versijos. Mokomasis leidinys. Vilnius: LTA Leidybos centras, 2000, p. 67. Literatūroje nurodomos ir kitos versijų sampratos, pavyzdžiui, Palskys, E. et al. Kriminalistika. Vilnius: Mintis, 1985.

¹⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002-04-09, Nr. 37-1341, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr>

įvykių vietas tvarkos aprašo priedu¹⁷vyksta į asmens paiešką, tik kai asmuo dingsta iš gyvenamosios, darbo ar kitos vietos, kai yra informacijos, kad prieš dingusįjį asmenį gali būti padaryta nusikalstama veika, arba turima duomenų, apie nepilnamečio ketinimą nusižudyti bei kai žinoma dingusio be žinios asmens dingimo kryptis ar teritorija, (asmuo pasiklydo atviroje teritorijoje, žinoma dingusiojo lokacija, telefono lokacijos ir kt.)¹⁸. Toks teisinis reglamentavimas kelia nerimą, kadangi kitu atveju į įvykio vietą vyksta tik tyrėjas, įvykio vietos apžiūrą atlieka taip pat tyrėjas, ko pasėkoje, dėl kompetencijos ir specialių žinių trūkumo įvykio vietos apžiūra atliekama neišsamiai, ne profesionaliai, pėdsakai neretai nepaimami, todėl manytina, kad šiam veiksmui turi būti skiriama daugiau dėmesio, siekiant jį atlikti profesionaliai, ne tik formaliai.

Ieškant dingusio be žinios asmens, informaciją apie jį, skaičių kiek dėl jo buvo skelbta paieškų, galima rasti policijos informacinėje duomenų bazėje “Ieškomų asmenų registras“ (toliau – IAR), tačiau šiame registre nėra informacijos apie asmens išorės požymius, kur buvo rastas anksčiau, jo kontaktiniai duomenys, ligos, artimos aplinkos kontaktai, realios nuotraukos, kas manytina, kad padėtų, gauti reikšmingos informacijos ir surasti asmenį greičiau, todėl manytina, kad registrą atsižvelgiant į skelbiamų paieškų skaičius kurie pateikti pirmoje diagramoje, reiktų išplėsti, kad darbas būtų kuo efektyvesnis.

Vykdam nepilnamečių paiešką, atsižvelgiant, į tai, kad nepilnamečių dingimai sudaro didžiąją dalį paieškų, ir tapo kompleksine problema Lietuvoje, kurios vien policija išspręsti negali. Būtina keisti, tobulinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą tarp teisėsaugos institucijų ir, vaiko teisių apsaugos tarnybos, nevyriausybinių organizacijų, švietimo įstaigų, kurios padėtų užkirsti kelią pasikartojantiems bėgimams iš namų aplinkos, užkertant kelią tiek dingimams kurie gali baigtis kitais sunkiais nusikaltimais ir todėl, kad Policija kiekvieno dingusio vaiko atveju vykdo paiešką, išnaudoja nemažai žmogiškųjų resursų ir laiko sąnaudų, tačiau norimas rezultatas nepasiekiamas, vaikas grįžta pats, o blogiausia, kad vaikai nepagrašomi nuo tolesnių savavališkų pasišalinimų. Šiame magistro baigiamajame darbe, tiriant užsienio literatūrą bus įvardintos, autorės nuomone dingusių be žinios asmenų tendencijos Lietuvoje ir pasaulyje, palyginta kaip keitėsi asmens paieškos veiksmai atkūrus nepriklausomybę iki šių dienų, kaip policijos duomenų bazės padeda efektyviai ieškoti asmens, koki pagrindiniai veiksmai atliekami pirminės paieškos metu ir į ką svarbu atkreipti dėmesį tiriant dingusių be žinios asmenų atvejus, taip pat ar esantis teisinis

¹⁷ Kompetencijų apžiūrėti ar tirti įvykių vietas tvarkos aprašo priedas. Apskričių vyriausiųjų policijos komisariatų kriminalistinių tyrimų padalinių, specializuoto policijos padalinio pareigūnų ir pareigūnų, dirbančių su tarnybiniais šunimis kompetencija Nr. 527211, 2021-03-17.

¹⁸ *Ibid.*

reguliavimams, bendradarbiavimas yra pakankamas ir efektyvus, bei kaip visuomenė, žiniasklaida ir Lietuvoje įdiegtos tam tikros priemonės įtakoja dingusių be žinios asmenų sėkmingą paiešką.

Darbo aktualumas. Pasirinkta magistro baigiamojo darbo tema “Dingusių be žinios asmenų paieška: kriminalistiniai aspektai“ yra aktuali, nes asmenų dingimas dėl skirtingų priežasčių pasireiškia visame pasaulyje ir reikalauja kompleksinio tyrimo, Lietuvoje trūksta kompleksinio šio reiškinio mokslinio ištirtumo, esamas IAR asmenų registras neatitinka šiuolaikinių teisėsaugos poreikių, nėra vedamos statistikos apie dingusius suaugusius asmenis, esanti tyrimų metodika reikalauja esminių pokyčių ir tobulinimų, teisinis reglamentavimas organizuojant tam tikrus įvairių institucijų veiksmus ieškant dingusių be žinios nėra pakankamas.

Tiriamos problemos naujumas ir ištyrimo lygis. Dingusių be žinios asmenų paieška yra kompleksinis reiškinys apimantis tiek socialinius, kriminologinius, kriminalistinius aspektus, tačiau Lietuvoje aprašytas labai menkai, neišsamiai ir tik atskirais klausimais. Analizuojant užsienio literatūrą, dingusio be žinios asmenų sąvokos apibrėžimą analizavo S. Bruce W. Paul¹⁹, N. Biehal, F. Mitchell, J. Wade²⁰, atvejų priežastis nagrinėjo M. Cohen Irwin, M. Amanda V., P. Darryl²¹, J. R. Reidenberg²², “Missing Children Europe“ federacija²³. Rasti moksliniai darbai yra parašyti užsienio kalbomis, parašyti remiantis tų šalių problematika ir teisės aktais. Lietuvoje šia tema beveik nėra mokslinių darbų. Lietuvoje, praktiškai visas dėmesys skiriamas nepilnamečių asmenų dingimams. Priežastis, dėl ko vaikai dingsta, Lietuvoje nagrinėjo O. Intė²⁴, apie nusikalstamų veikų tyrimo situaciją rašė S. Kuklianskis, S. Matulienė²⁵, išsamiai apie kriminalistinių versijų sampratą, rūšis, ir jų kėlimą rašė A. Barkauskas, išleidamas mokomąjį leidinį²⁶. Atliekant pirminius veiksmus dėl dingusio be žinios asmens, kaip ir minėta, jeigu asmuo neatidėliotinų veiksmų metu nerandamas, nedelsiant pradedamas ikiteisminis tyrimas, kurį

¹⁹ Swanton, Bruce, Wilson Paul. “Research brief: Missing persons“. Trends & issues in crime and criminal justice 17, ISSN 0817-8542 ISBN 0 642 13941 5 (1989): 2. <https://www.aic.gov.au/sites/default/files/2020-05/tandi017.pdf>

²⁰ Nina Biehal, Fiona Mitchell ir Jim Wade, *supra note*, 9.

²¹ M. Cohen Irwin, McCormick Amanda V., Plecas Darryl, A Review of the nature and Extent of Uncleared Missing Persons Cases in British Columbia (University College of the Fraser Valley 2008) :4 https://ufv.ca/media/assets/ccjr/reports-and-publications/Missing_Persons.pdf

²² Joel R. Reidenberg, *Commons Lab, Woodrow Wilson, supra note*, 6,

žiūrėta 2021 gruodžio 5 d., https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2229610

²³ Missing Children Europe, žiūrėta 2021 gruodžio 5 d., <https://missingchildreurope.eu/runaways/>

²⁴ Odeta Intė, Dingusių žmonių šeimų paramos centras, Karštosios linijos 116 000, skirtos pranešimams apie dingusius vaikus, integravimo į vaiko teisių apsaugos sistemą Lietuvoje modelis, 2016, Vilnius, žiūrėta 2021 gruodžio 4 d., https://issuu.com/jokubaitis.darius/docs/dingusiu_zmoniu_paramos_centro_bros

²⁵ Mykolo Romerio universitetas, Kriminalistika Taktika ir metodika, (Vilnius, 2013) 441.

<https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16914/9789955195238.pdf?sequence=1&isAllowed=>

²⁶ Barkauskas A., *supra note*, 15.

išsamiai nagrinėjo G. Bučiūnas, E. Gruodytė ir M. Šalčius²⁷, vienas svarbiausių pirminių procesinių kriminalistinių tyrimų veiksmų dingusių be žinios asmenų atvejų tyrime – apžiūra, detalai išanalizuotas H. Malevskio²⁸, J. Bliėkos, P. Danisevičiaus leidiniuose²⁹, atliekant apžiūrą, radus objektų, jų tyrimus analizavo J. Juškevičiūtė³⁰, E. Kurapka³¹, procesinį nusikalstamos veikos tyrimo veiksmą – apklausą analizavo R. Burda³², apie Lietuvos kriminalistikos istoriją ir raidą rašė E. Palskis³³.

Šio magistro baigiamojo darbo naujumas pasižymi tuo, kad jame nagrinėjamas 2011 – 2021 metų laikotarpis. Tiriama dingusių be žinios asmenų reiškinių priežastys, paieškos veiksmai, nacionalinis ir tarptautinis reglamentavimas, tarpinstituciniais bendradarbiavimas, pirminiai veiksmai ieškant asmens.

Baigiamojo darbo reikšmė. Tik atlikus šios problemos analizę, kompleksiskai įvertinus mokslininkų ir praktikų nuomones, bus galima pasiūlyti darnią veiksmų sistemą, kuri leis ne tik efektyviau tirti žmonių dingimo atvejus, bet ir numatyti tam tikras prevencines priemones.

Tyrimo tikslas. Atlikti dingusiųjų be žinios asmenų reiškinių analizę, įvertinti tokių asmenų paieškos tyrimo praktikos efektyvumą ir pasiūlyti šios veiklos tobulinimo kryptis. Darbo tikslas bus realizuojamas per nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų analizę, teisėsaugos institucijų veiksmų ieškant dingusiųjų be žinios asmens vertinimą ir įvairių institucijų ir organizacijų bendradarbiavimo efektyvumo prizmę.

Tyrimo uždaviniai.

1. Atlikti dingusiųjų be žinios asmenų reiškinių ir jo sampratos analizę, jo priežastis bei tendencijas.

2. Įvertinti dingusiųjų be žinios asmenų paieškos teisinį reglamentavimą nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu.

²⁷ Gediminas Bučiūnas, Edita Gruodytė ir Marijus Šalčius, Ikitėisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai, mokymo priemonė (Vilnius, 2017) 9.

https://www.registrucentras.lt/bylos/dokumentai/literatura/Gediminas%20Bu%C4%8Di%C5%ABnas%2C%20Edita%20Gruodyt%C4%97%2C%20Marijus%20%C5%A0al%C4%8Dius_Ikiteiminis%20tyrimas_procesiniai%2C%20kriminalistiniai%20ir%20praktiniai%20aspektai.pdf

²⁸ Malevski, H., Įvykio vietos apžiūra. Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1999.

<https://repository.mruni.eu/handle/007/17054>

²⁹ Bliėka, J.; Danisevičius, P., Įvykio vietos apžiūra. Vilnius, 1962.

³⁰ Janina Juškevičiūtė ir kt., Kriminalistika, metodinė priemonė, (Vilnius 2014), 195,

<https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16952/9789955196235.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

³¹ E. Kurapka ir kt., Kriminalistikos technikos pagrindai, (Vilnius, Eugrimas, 1998), 100.

³² Mykolo Romerio universitetas, *supra note*, 25.

³³ Eugenijus Palskis, Lietuvos kriminalistikos istorijos apybraižos /1918-1940/, Lietuvos policijos akademija, (Vilnius 1995) 23. <https://repository.mruni.eu/handle/007/17061>

3. Išryškinti pagrindines dingusių be žinios asmenų paieškos ir ikiteisminio tyrimo problemas bei pasiūlyti šios veiklos tobulinimo kryptis.

Tyrimo metodai. Šiame darbe naudojami įvairūs mokslinio tyrimo metodai, remiantis R. J. Tidikiu³⁴ ir K. Kardeliu³⁵:

- a) sisteminis analizės metodas taikytas viso darbo metu analizuojant mokslinę literatūrą;
- b) sintezės ir apibendrinimo metodai taikyti apibendrinant analizės metu gautus duomenis, formuojant tyrimo išvadas;
- c) dedukcijos metodas taikytas siekiant patikrinti darbe iškeltus ginamuosius teiginius, formuojant pasiūlymus;
- d) indukcijos metodas naudotas apibendrinant kiekvieną skyrių;
- e) lyginimo metodas naudotas lyginant policijos pareigūnų anketinių apklausų ir interviu apklausų metu gautus duomenis, lyginant statistinius duomenis su mokslinės literatūros analizės metu gautais duomenimis;
- f) anketinis metodas naudotas atliekant anonimines policijos pareigūnams skirtas apklausas apie dingusių be žinios asmenų paieškos veiksmus, problemas, tobulinimo kryptis. Apklausos buvo formuojamos internetiniame tinklapyje www.apklausa.lt, vėliau pateikiant policijos pareigūnams apklausų atlikimo nuorodas, išsiunčiant jas elektroniniu būdu.
- e) interviu apklausos metodas, naudotas, atliekant atrinktų policijos pareigūnų, turinčių specifinių žinių ir patirties tiriamojo reiškinio srityje, užduodant atviro pobūdžio klausimus, siekiant informuoti tyrėją apie dingusių be žinios asmenų paieškos ir ikiteisminio tyrimo problemas, šios veiklos tobulinimo kryptis.

Tyrimo struktūra. Magistro baigiamasis darbas sudarytas iš turinio, įvado, trijų skyrių, išvadų, pasiūlymų, literatūros sąrašo, anotacijos ir santraukos lietuvių ir anglų kalbomis ir priedai.

Pirmajame skyriuje analizuojama dingusių be žinios asmenų reiškinio samprata, sociologinės ir kriminologinės priežastys. Analizuojamas teisinis reglamentavimas nuo 1990 iki 2021 Lietuvoje, ir teisės aktai reglamentuojantys tarptautinį bendravimą.

³⁴ Rimantas Jonas Tidikis, „Socialinių mokslų tyrimų metodologija“ (Vilnius: LTU Leidybos centras, 2003). 2

³⁵ Kęstutis Kardelis, „Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: Edukologija ir kiti socialiniai mokslai“ (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2016).

Antrajame skyriuje pateikiamai pirminės informacijos apie dingusį be žinios asmenį gavimo būdai ir teisėsaugos institucijų reagavimo formos į tokį pranešimą, įvardijamos tipinės ikiteisminio tyrimo dėl dingusių be žinios asmenų situacijos, kriminalistines versijos. Taip pat ikiteisminio tyrimo pradėjimo procesas ir pirminiai tyrimo veiksmai tiriant šį įvykį, bei įvertinamas teisėsaugos institucijų bendradarbiavimas, pateikiami pagrindiniai nevyriausybinų organizacijų veiklos uždaviniai ir problematika, bei visuomeninių priemonių įtaka ieškant dingusio be žinios asmens.

Trečiajame skyriuje pateikiami ir vertinami kiekybinių apklausų būdu ir interviu apklausų metų gauti rezultatai, bei jų įvertinimas.

Ginamieji teiginiai.

1. Esantis Lietuvoje dingusių be žinios asmenų registras neatitinka šiuolaikinių teisėsaugos poreikių.
2. Lietuvoje, ikiteisminį tyrimą dėl dingusio be žinios asmens turėtų atlikti specializuotas padalinys, o ne teritorinis policijos komisariatas.
3. Dingusių be žinios asmenų paieškos metodikai reikalingi esminiai pokyčiai ir tobulinimai.
4. Lietuvoje, didžiąją dingusių be žinios asmenų dalį sudaro nepilnamečių dingimai, dėl nepakankamo tarpinstitucinio bendradarbiavimo, todėl reikalingos įstatymų pataisos.

1. DINGUSIŲ BE ŽINIOS ASMENŲ REIŠKINIO SAMPRATA, SOCIOLOGINĖS IR KRIMINOLOGINĖS JŲ PRIEŽASTYS BEI KRIMINALISTINIAI, TEISINIS JŲ PAIEŠKOS REGLAMENTAVIMAS ASPEKTAI

Dingusių be žinios asmenys tai reiškiny su kuriuo susiduria visas pasaulis. Siekiant suvokti šio šį reiškinių būtina suprasti, kad asmenys dingsta dėl įvairių priežasčių, kurias įtakoja socialinės, ekonominės, kriminologinės ir kt. priežastys. Dalis asmenų patys nusprendžia nutraukti ryšius su artimaisiais, kita dalis tampa nusikaltimo aukomis, žūsta karinių konfliktų, stichinių nelaimių metu, serga psichikos senatvinėmis ligomis dėl kurių praranda nuovoką ir nesiorientuoja aplinkoje, taip pat dalis dingusiųjų tampa tokių nusikalstamų veikų kaip prekyba žmonėmis, nužudymas aukomis. Nepaisant to kiekvienu atveju, dingusiojo asmenis artimieji turi kreiptis į teisėsaugos institucijas, su prašymu surasti jiems artimą ir brangų žmogų. Kyla klausimas ar kiekvienu atveju ir kiekvienoje valstybėje tai padaryti paprasta ir į tokį atvejį reaguojama nedelsiant ir operatyviai? Kaip atrodo situacija su dingusiais be žinios asmenimis Lietuvoje, su kokiomis problemomis susiduriame mes, tai klausimai į kuriuos bandysime atsakyti šioje darbo dalyje.

1.1 Dingusių be žinios asmenų reiškinių samprata, sociologinės ir kriminologinės jų priežastys

Šį skyrių verta pradėti nuo dingusio be žinios asmens sąvokos. Kadangi Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro 2003 metų liepos 16 d. įsakymo Nr. 4RN „Dėl asmenų paieškos instrukcijos patvirtinimo“ pakeitimo 2007 m. birželio 26 d. Nr. 1-1RN-2(RN), kuriame nuo 2012 m. birželio 27 d. yra panaikinta žyma „Riboto naudojimo“, galima pacituoti vienintelę instrukcijoje randamą ieškomo asmens sąvoką kad t.y. „pasislėpęs ar dingęs fizinis asmuo, kurio buvimo vieta nežinoma ir dėl kurio teisės aktų nustatytais pagrindais bei tvarka priimtas sprendimas paskelbti paiešką ir paieškos vykdytojas vykdo jo paieškos veiksmus“³⁶. Tačiau iš šios sąvokos suprantama, kad tai bendra sąvoka: ir dingusio be žinios asmens ir asmens kuris

³⁶ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. liepos 16 d. įsakymu Nr. 4RN (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2007 . birželio 26 d. įsakymo Nr. 1-1RN-2(RN) Asmenų paieškos instrukcija, p. 1

ieškomas padarius nusikalstamą veiką (įtariamą, kaltinamą, nuteistą ir pan.), turime suprasti, kad dingęs be žinios asmuo ir ieškomas asmuo tai nėra vienas ir tas pats.

Kriminologijos instituto Australijoje mokslininkai Swanton, Bruce ir Wilson Paul savo pranešime išvelgia tą pačią problemą, kurią įvardija šio magistro baigiamojo darbo autorė, jog dingusių asmenų apibrėžimai labai skiriasi, vieno standartinio apibrėžimo nėra, ir teigia, jog dingęs asmuo tai praradęs sveiką protą, praradęs nuovoką, pagrobtas, pabėgęs iš netekinančios buitinės aplinkos ar besislepantis nuo teisėsaugos institucijų. Be to suformuluoja apibrėžimą, jo dingęs be žinios asmuo yra tas, kuris nesislapsto nuo teisėsaugos institucijų, o dėl pagrįstų priežasčių ar dėl paktusios sveikatos būsenos sąmoningai ar savanoriškai priima sprendimą, jog apie jo buvimo vietą nebūtų žinoma, arba tai asmuo kuris yra pagrobtas arba neteistai sulaikytas³⁷. Jungtinių Amerikos valstijų (toliau JAV) Masačiuseco policijos pranešime dingęs be žinios asmuo įvardijamas kaip asmuo, kuris nėra bėglys, tačiau dažnai bėgantis savo noru, kai tam nėra jokios akivaizdžios priežasties, arba asmuo išėjęs iš namų dėl asmeninių priežasčių ir nenori apie tai pranešti policijai, ir nepaisant to, kad pranešimas gali būti nepragrįstas, ir paieškos ištekliai gali būti riboti gavus pranešimą apie tokį asmenį policijos skyriai negali ignoruoti ir turi reaguoti į tokius pranešimus dėl visų dingusiųjų³⁸. York Universiteto autoriai pateikia išsamesnį šio reiškinio apibrėžimą, įvardindami, jog pirmiausia, tai nėra reiškinys, kurį paprasta apibrėžti, tačiau, pirmiausia reikia atsakyti į klausimą ar asmuo dingęs ar tiesiog sąmoninai nutraukęs ryšius su artimaisiais (tėvais, partneriais, vaikais). Svarbu pažymėti, kad tai gali būti asmenys, kurie dingo dėl nuo jų nepriklausančių priežasčių tai yra pateko į avariją, serga demencija, kuri sumažina gebėjimą priimti racionalius sprendimus. Moksliniame šaltinyje keliamą problema ir būtinumas atskirti du svarbius dalykus, tai yra nuo asmens nepriklausantį dingimą ir asmens dingimą kaip jo pačio pasirinkimą, nes kai kurie dingę asmenys savęs tokiais nelaiko. Turima omenyje, kai asmenys sukuria naują gyvenimą kitur, ir turi teisę likti dingusiais, tuo atveju, kai nenori, kad būtų atskleista jų buvimo vieta. Jų sprendimas išvykti gali būti susijęs su sunkumais šeimoje, su finansiniais rūpesčiais, asmeninėmis psichinės sveikatos problemomis Taip pat išskiria grupes, kurie negali susisiekti su artimaisiais, dėl artimųjų vedamo gyvenimo būdo ir dažnai keičiamos gyvenamosios vietos. Be šių dingusiais laiko asmenis kurie buvo pagrobti vieno iš tėvų. Dar viena dingusiųjų asmenų grupė tai moterys pabėgusias nuo patiriamos prievartos, smurto šeimoje, bei dingę asmenys, kuriuos po konflikto iš namų išvijo artimieji ir asmenys tapo benamiais, be

³⁷ Swanton, Bruce, Wilson Paul, *supra note*, 19: 2.

³⁸ “Missing persons“ Great Barrington Police department policy & procedure 2.08 (2008): 1.
<https://greatbarringtonpolice.com/wp-content/uploads/sites/157/2020/09/2.08-Missing-Persons-.pdf>

pastovios gyvenamosios vietos³⁹. Svarbu paminėti, kad dingę be žinios asmenys, tai asmenys, kurie tapo ginkluoto karinio konflikto, gamtinių ir žmogaus sukeltų nelaimių, žmogaus teisių pažeidinėjimo aukos.

Analizuojant Europos valstybių narių suformuluotus dingusio be žinios asmens apibrėžimus, darytina išvada, kad dauguma valstybių narių neturi privalomų teisinių apibrėžimų, kas yra dingęs asmuo. Reikšmingos išimtys yra šios šalys: Estija, Vengrija ir Airija, kur dingusio asmens apibrėžimas yra numatytas civilinėje teisėje bei Italijoje, kur neseniai buvo priimtas įstatymas dėl dingusių asmenų. Belgija, Latvija ir Slovakija naudoti apibrėžimus, pateiktus Vidaus reikalų ministerijos ar policijos nuostatuose, o Nyderlandų saugumo ir teisingumo ministerija įtraukė apibrėžimą į savo informacijos politiką dėl veiksmų, susijusių su dingusiais asmenimis. Daugelis šalių, įskaitant Kiprą, Daniją, Prancūziją, Graikiją, Ispaniją nepateikia jokio oficialaus dingusio asmens apibrėžimo, todėl kad policijos institucijos neapsisprendžia kokiomis aplinkybėmis ar tam tikras atvejais turėtų būti laikomas dingusiu asmeniu ar ne⁴⁰.

Austrija, Belgija, Bulgarija, Čekija, Estija, Vengrija ir Latvija sukūrė apibrėžimą, pagal kurį identifikuojamos kelios dingusių asmenų kategorijos, atsižvelgiant į dingimo tipą ir (arba) su įvykiu susijusius rizikos lygius. Nors dažniausiai (ir dažnai vienas) esminis apibrėžimo elementas yra informacijos apie dingusio asmens buvimo vietą, kelios valstybės narės, pavyzdžiui, Austrija, Belgija, Čekijos Respublika, Vokietija, taip pat apima kitus veiksnius ar charakteristikas, identifikuojančias konkrečius pogrupius apibrėžimo atveju. Tai apima tokius rodiklius kaip nusikaltimo ar pavojaus buvimas, arba asmenys, kurie yra rasti, bet negali pateikti savo tapatybės arba savo tapatybės įrodyti (Estija, Vengrija, Latvija). Pastarieji pogrupiai taip pat gali apimti atvejus, kai asmenys randami mirę (Estija ir Vengrija). Belgija, Liuksemburgas, Airija ir Lenkija įtraukė kai kurias nuostatas į savo dingusių asmenų apibrėžimą, kurie lemia su dingimu susijusios rizikos lygį. Belgija ir Liuksemburgas išskiria nerimą keliančius ir nekeliančius nerimą atvejus, o Lenkija išskiria tris rizikos lygius. Pirmajame lygyje yra visi tie atvejai, kai trūksta informacijos apie buvimo vietą, kartu su nustatytais rimtais nusikaltimo ar pavojaus požymiais. Antroji kategorija apima dingusių asmenų atvejus, kai nėra rimtų požymių apie grėsiantį pavojų, ir galima daryti prielaidą, kad asmuo paliko savo bendrą aplinką savo noru. Trečioji rizikos kategorija skirta pabėgusiems vaikams, išvykusiems asmenims iš kokios nors stacionarios globos įstaigos. Airija

³⁹ Nina Biehal, Fiona Mitchell ir Jim Wade, *supra note*, 9: 2-3.

⁴⁰ European Commission “Missing Children in the European Mapping, data collection and statistic“, European Union, 2013, žiūrėta 2021-12-15 d., <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/655b34ad-341b-4348-9e3b-38741ff40f23/language-en/format-PDF/source-93365345>, 11-12.

taip pat turi panašų trijų etapų rizikos lygį dingusių 18 metų ir vyresnių asmenų klasifikaciją, įtraukta į atitinkamus policijos nuostatus. Čekijoje, Bulgarijoje, Vokietijoje ir Suomijoje naudojamas dingusio asmens apibrėžimas aiškiai apima sąlygą, kad policijai turi būti surašytas rašytinis protokolas, kad asmenį, būtų galima laikyti dingusiu. Tai reiškia, kad telefono skambučio nepakanka. Tačiau kita sąlyga yra aktualu Vokietijos policijai: suaugęs asmuo laikomas dingusiu tik tuo atveju, jei kyla grėsmė gyvybei ir sveikatai, Vokietijos policija, mano, kad pilnamečiai asmenys, turintys visas savo psichines ir fizines galias, turi teisę laisvai pasirinkti savo gyvenamąją vietą ir nuslėpti šią informaciją nuo artimųjų ar draugų. Nebent yra pavojus gyvybei ar sveikatai, tuomet, bus atliekamas tyrimas. Tai netaikoma vaikams⁴¹. Tokia nuomonė, darbo autorės vertintina neigiama, kadangi, pirminės informacijos metu, ne visais atvejais yra žinoma ar yra grėsmė asmens sveikatai ir gyvybei ir pilnamečių paieška taip pat turėtų būti vykdoma nepaisant jo amžiaus ir sveikatos būklės.

Taigi atlikus įvairių šalių dingusių be žinios asmenų apibrėžimą, autorės nuomone, Lietuvoje dingęs be žinios asmuo tai – mažametis, nepilnametis, pilnametis asmuo, kurio buvo vieta artimiesiems yra nežinoma, dėl to, kad jis nenori apie save pranešti, yra pasiklydęs, dėl sveikatos problemų praradęs nuovoką, tapo nusikaltimo auka, tapo nelaimingo atsitikimo arba stichinės nelaimės, karinio ginkluoto konflikto auka, žuvo eismo įvykyje, paskendo, įvyko natūrali mirtis, pabėgo dėl konfliktų šeimoje, patiriamo smurto, griežtų auklėjimo sąlygų, yra paguldytas ligoninėje kaip neatpažintas asmuo, pristatytas į morgą kaip neatpažintas lavonas, dingo migracijos metu, nusižudė.

Išsiaiškinus, kaip galėtų būti apibrėžtas dingęs be žinios asmuo, toliau seka būtinybė išanalizuoti dėl kokių priežasčių asmenys dingsta, ir į kokias grupes skirstomi. Kai kurie gali tyčia palikti namus. Žmonės gali dingti, jei jie yra pagrobti, parduoti ar nužudyti. Ir daugeliu atvejų taikomas sudėtingas situacijų mišinys, įskaitant įvairius socialinius veiksnius. Dingusieji gali būti tiek suaugusieji tiek vaikai ir visų lyčių, amžiaus ir rasių. Nors dauguma dingusių asmenų yra saugūs ir per kelias dienas nuo pranešimo apie jų dingimą randami. Dalies asmenų paieška tęsiasi kur kas ilgiau nei keletą dienų ar mėnesių, o kai kurie iš jų nerandami ar randami mirę. Tiems, kurie dingsta, dingimas dažnai yra simptomas kitų pagrindinių problemų arba pažeidžiamumo pasekmė, dėl ko atsiranda žala ir piktnaudžiavimo ciklas. Šiame skyrelyje autorė apžvelgs kriminologines ir socialines asmenų dingimo priežastis. Būtina suprasti, kad demografinė gyvenamoji vieta, t.y. valstybė, suponuoja skirtingas dingusių be žinios asmenų reiškinių priežastis

⁴¹ *Ibid.*

ir tendencijas. Suaugusių ir vaikų dingimo priežastys autorė išskiria. Suaugusiųjų dingimo priežastys būna šios.

Sąmoningas ryšių nutraukimas su artimaisiais. Dalis suaugusiųjų dingsta sąmoningai, tai suvokdami. Priežastys dėl, ko taip pasielgia, yra įvairios. Sveikos nuovokos asmenys, nutraukia santykius su artimaisiais tyčia dėl tam tikrų konfliktinių situacijų, ginčų, gali būtų įvardinti kaip “ paskutinį lašą“ ilgai besitęsiančiame procese, kuomet nutraukiami ryšiai. Kartais tėvai nutraukia santykius su savo vaikais, norėdami išvengti bendravimo su buvusiais sutuoktiniais, kurie juos liguistai persekioja, kitas atvejais, kuomet suaugę vaikai, veda asocialų gyvenimo būdą ir tampa nepakeliama našta ir skausmui pagyvenusiems tėvams, ir tėvai išveja tokius vaikus iš namų, ko apsekoje vaikai tampa benamiais ar įvyksta į kitą šalį, pradėdami naują gyvenimą. Taip pat, vienas iš sutuoktinių nutraukia bet kokius ryšius dėl to, kad patyrė smurtą iš sutuoktinio ir nenori pranešti apie savo buvimo vietą, taip pat kita specifinė kultūrinė priežastis tai pabėgimas nuo priverstinės santuokos. Vaikai nutraukia santykius su savo tėvais, kuomet nepaisant to, kad vaikai yra suaugę, tėvai nurodinėja kaip gyventi, manipuliuoja, kontroliuoja, netoleruoja vaikų gyvenimo būdo ir pasirinkimų ir pilnamečiai vaikai siekdami gyventi savarankiškai tyčia nutraukia su artimaisiais ryšius, dar viena priežastis, kuomet išsiskiria poros, ir vienas iš vaikų lieka gyventi su tėvu kitas su motina, ko pasėkoje nutrūksta ryšys tarp brolių⁴².

Savižudybė. Dalis dingusių be žinios asmenų, kurių paieška paskelbiama, dingo norėdami nusižudyti arba nusižudė. Savižudybės glaudai susiję su psichikos sveikatos problemomis. Dažnai mėginę nusižudyti ar nusižudę dingusieji serga depresija, šizofrenija, taip pat priima sprendimą pasitraukti iš gyvenimo dėl įvykusio konflikto šeimoje, dėl patiriamų sunkumų ir norėdami pabėgti nuo savo problemų⁴³. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad asmeniui dingus tokiomis aplinkybėmis, dingimas būna nebūdingas, asmuo dažniausiai taip pasielgia pirmą kartą savo gyvenime, tačiau pranešantis, įtaria, kad dingusysis nusižudė dėl depresijos ar jau anksčiau kilusių ir išsakytų suicidalinių minčių⁴⁴. Lietuvoje, deja, bet nėra vedamos statistikos, kiek iš dingusių asmenų vėliau nustatyta, kad nusižudė. Remiantis Policijos informacine sistema (IAR) dvi iš paieškos nutraukimo priežasčių yra “mirė“ ir “rastas lavonas“, todėl darytina išvada, kad registro nutraukimo priežasčių įvardinimas ne visai tikslus, bet reikia suprasti kad šie duomenys apima rastus savižudžių lavonus, vėliau aptariamus asmenis kurie serga demencija ir pasiklydę

⁴² Nina Biehal, Fiona Mitchell ir Jim Wade, *supra note*, 9:15-17.

⁴³ *Ibid.*, 18.

⁴⁴ M. Cohen Irwin, McCormick Amanda V., Plecas Darryl, *supra note*, 21: 4.

randami jų lavonai, bei kiti atvejai kai nustatoma, kad asmuo mirė (žr. 4 Diagrama “Asmens paieškos nutraukimas kai rastas lavonas ir nustatoma kad asmuo mirė”).

Demencija. Šiuo metu beveik 50 milijonų žmonių visame pasaulyje turi demenciją⁴⁵. Pasaulyje kasmet diagnozuojama beveik 10 milijonų naujų atvejų arba naujas demencijos atvejais – kas tris sekundes⁴⁶. Lietuvoje demencijos ir Alzheimerio diagnozę turi 39 tūkst. asmenų⁴⁷. Pirmiausia reikia suprasti, kad demencija yra sindromas, o ne konkreti viena liga⁴⁸. Demencija yra terminas vartojamas apibūdinti grupę ligų, kurios laipsniškai sukelia žmogaus psichinės veiklos nuosmukį. Tai platus terminas apibūdinantis atminties, intelekto, racionalumo socialinių įgūdžių ir normalių emocinių reakcijų praradimą. Daugelio asmenų sergančių demencija pagrindinė problema, yra galimas pavojus, kad jie pasiklys⁴⁹. Demencijos tipams priskiriama Alzheimerio liga, su alkoholiu susijusi demencija, dauno sindromas. Demencijai progresuojant būdingas, klaidžiojimas, nesiorientavimas laike ir erdvėje, neatpažįsta artimų žmonių ir pažįstamų, asmuo sunkiai vaikšto, stiprūs elgesio pasikeitimai, agresija. Sergant Alzheimerio liga, prarandama atmintis, praranda laiko tėkmės suvokimą, sunkiai orientuojasi ir gerai pažįstamoje aplinkoje⁵⁰. Pasiklydęs žmogus gali atrodyti nerimastingas, sumišęs – negali atsakyti į klausimus, gali gintis teigdamas, kad jam viskas gerai ir jokios pagalbos nereikia, atsakymai į klausimus gali būti neaiškūs. Dingus demencija sergančiam asmeniui, namiškiams, kurie kreipėsi policiją dėl dingusio artimo, gali būti sunku paaiškinti, kur išėjo asmuo. Yra daug priežasčių, kodėl demencija sergantiems žmonėms gali nepavykti grįžti namo arba į norim vietą: pasikeitusi aplinka, energijos perteklius, praeities ieškojimas, painiojant naktį su diena, jaučiant diskomfortą ar skausmą⁵¹. Pasekmės, susijusios su demencija sergančių žmonių dingimu, yra sužalojimai, ekstremalios temperatūros poveikis, dehidratacija ir mirtis⁵². Jei nerandama per 24 valandas, iki pusės pasiklydusių asmenų miršta arba sunkiai susižaloja⁵³.

⁴⁵ Demencijos statistika, žiūrėta 2022 sausio 5 d., <https://demencijalietuvoje.org/apie-demencija/demencijos-statistika/>

⁴⁶ Dementia Statistics, Alzheimer's Disease International, žiūrėta 2022 sausio 5 d., <https://www.alzint.org/about/dementia-facts-figures/dementia-statistics/>

⁴⁷ Sergančių asmenų skaičius pagal diagnozių grupes, Higienos institutas, žiūrėta 2022 sausio 5 d., https://stat.hi.lt/default.aspx?report_id=168

⁴⁸ Kas yra demencija, žiūrėta 2022 sausio 5 d., <https://demencijalietuvoje.org/apie-demencija/kas-yra-demencija/>

⁴⁹ Australian Federal Police, *supra note*, 8, žiūrėta 2022 sausio 5 d.

⁵⁰ Alzheimerio liga, Demencija Lietuvoje, žiūrėta 2022 sausio 5 d., <https://demencijalietuvoje.org/apie-demencija/alzheimerio-liga/>

⁵¹ Australian Federal Police, *op. Cit.*, 8.

⁵² Rowe MA, Vanderveer SS, Greenblum CA, List CN, Fernandez RM, Mixson NE, et al. Persons with dementia missing in the community: Is it wandering or something unique? BMC Geriatr. 2011;11: 28. Žiūrėta 2022 sausio 5 d., <https://bmgeriatr.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2318-11-28>

⁵³ Alzheimer's Association. 2016 Alzheimer's disease facts and figures. Alzheimer's Dement. 2016;12: 459–509. Žiūrėta 2022 sausio 5 d. <https://alz-journals.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1016/j.jalz.2016.03.001>

Jaunų asmenų iki 18 metų amžiaus dingimo priežastys:

Pagal Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos pirmame straipsnyje numatyta, jog “vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18-os metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau.”⁵⁴ Kiekvienas vaikas turi augti saugioje geriausiai jo poreikius atitinkančioje aplinkoje. Deja, bet, beveik kiekvieną dieną pranešama apie dingusius, pabėgusius, pagrobtus ar nežinia kur esančius vaikus. Toks vaikas gali tapti prekybos žmonėmis, seksualinio ar kitokio išnaudojimo auka⁵⁵. Kiekvienai metais Europoje dingsta apie 250 000 tūkstančių vaikų⁵⁶.

Vaikai pabėgę iš namų, specialiųjų auklėjimo ir globos įstaigų. Lietuvoje 2011 m. iš visų paskelbtų dingusių be žinios vaikų paieškų, net 78 proc. sudarė paieškos, paskelbtos dėl iš specialiųjų auklėjimo ir globos pabėgusių vaikų, 2012 m., 81 proc., 2013 m., 81 proc., 2014 m., 84 proc., 2015 m., 89 proc., 2016 m. 90 proc., 2017 m., 92 proc., 2018 m., 93 proc., 2019 m., 96 proc., 2020 m., 95 proc., (žr. 3 Diagrama. Lietuvoje paskelbtų dingusių be žinios vaikų paieškų, dėl iš specialiųjų auklėjimo ir globos įstaigų pabėgusių vaikų skaičius“)

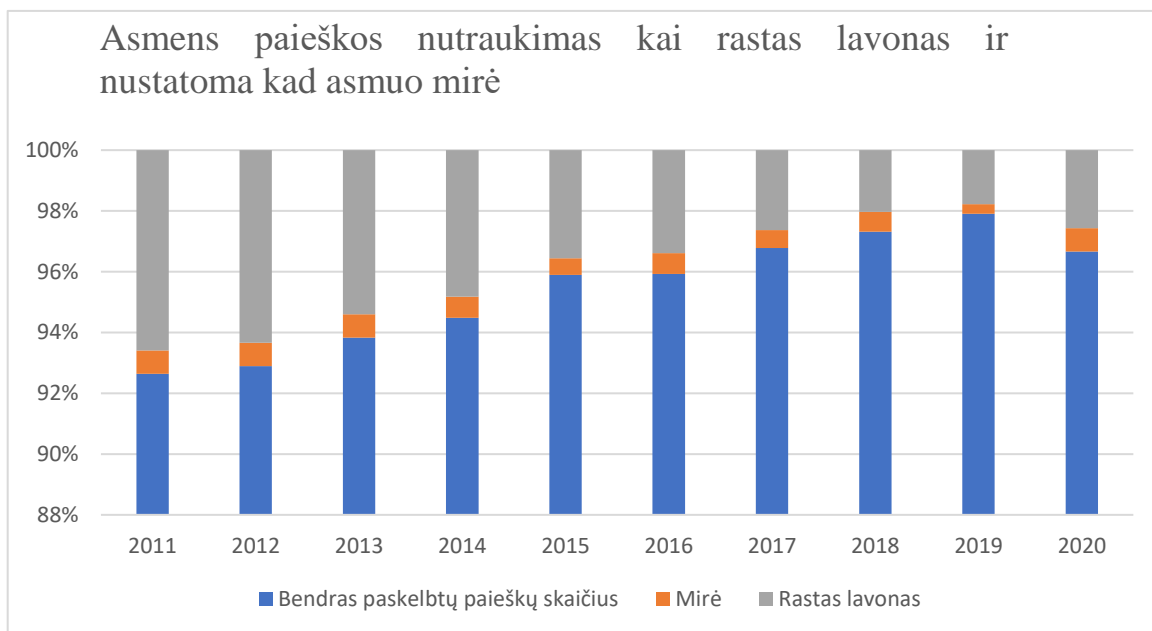
⁵⁴ Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija ((Priimta Generalinės Asamblėjos 44/25 rezoliucija pagal Trečiojo komiteto pranešimą (A/44/736 ir Corr. 1), žiūrėta 2021 gruodžio 10 d., <https://unicef.lt/wp-content/uploads/2017/06/JT-Vaiko-Teisi%C5%B3-Konvencija.pdf>

⁵⁵ Missing children in Europe *supra note*: 1.

⁵⁶ *Ibid.*

3 Diagrama. Lietuvoje paskelbtų dingusių be žinios vaikų paieškų, dėl iš specialiųjų auklėjimo ir globos įstaigų pabėgusių vaikų skaičius

(Šaltinis: sudaryta autorės, pagal Policijos informacinės duomenų bazės, Ieškomų asmenų registro duomenis)

4 Diagrama. Paieškų nutraukimų skaičius, kai rastas lavonas ir nustatoma, kad asmuo mirė statistika

(Šaltinis: sudaryta autorės, pagal Policijos informacinės duomenų bazės, Ieškomų asmenų registro duomenis)

Remiantis statistiniais duomenimis galima teigti, jog dažniausiai pasitaikanti vaiko dingimo priežastis – pabėgimas iš gyvenamosios aplinkos (namų, globos institucijos, pabėgėlių priėmimo centro) dėl konfliktų su tėvais, draugais, aplinkiniais, nesaugios, vaiko poreikių neatitinkančios aplinkos, galimų jo teisių pažeidimų, išnaudojimo, smurtavimo prieš jį ir pan. Kartais vaiko sprendimui bėgti turi įtakos draugai ar kiti asmenys (verbuotojai)⁵⁷. Įtakos taip pat gali turėti problemos mokykloje, patiriamos patyčios, problemos su bendraamžiais ar mokytojais gali prisidėti prie noro pabėgti nuo bendraamžių negatyvo ar socialinės negatyvios situacijos⁵⁸. Bėgimas dažnai rodo, kad vaiko gyvenime kažkas negerai. Atliktas “Missing Children Europe“ tyrimas parodė, kad 83 % pabėgusių vaikų nurodė, kad pagrindinė priežastis, dėl kurios jie pabėgo,

⁵⁷ Odeta Intė, *supra note*, 24: 5, žiūrėta 2021 gruodžio 4 d.

⁵⁸ M. Cohen Irwin, McCormick Amanda V., Plecas Darryl, *supra note* 21: 5.

buvo sunkumai namuose, o 63,6 % teigė, kad smurtas buvo pagrindinė problema jų namuose⁵⁹. Kitos neigiamos patirtys, didinančios pabėgimo riziką, yra patyčios, psichinė sveikata ir santykių nutrūkimai. Patekę į gatves pabėgėliai susiduria su vis didesne rizika jų saugumui ir ilgalaikiai gerovei. Pabėgusių vaikų amžiaus vidurkis – 15 metų, tai yra dažniausiai bėga paaugliai. Šių vaikų paieška trunka palyginus neilgai, tai yra maždaug per savaitę jie surandami arba atsiranda patys. Apie 20 proc. vaikų pabėgo daugiau nei vieną kartą⁶⁰. Šiuo metu Lietuvos policijoje nėra sukurtos vieningos duomenų bazės apie linkusius bėgti vaikus. Ne kartą spaudoje viešai nagrinėti konkretūs atvejai rodo, kad vaikai bėga iš namų, globos institucijų, socializacijos centrų dėl kažko arba nuo kažko. Tai gali būti nepriežiūra, smurtas, prievarta, konfliktai namuose, mokykloje, globos įstaigoj. Kartais vaikų pabėgimas iš namų gali būti susijęs ir su verbavimu, siekiant juos išnaudoti, įtraukti į prekybą žmonėmis. Pabėgusiam vaikui kyla grėsmė susidurti su įvairiomis rizikomis: pradedant neturėjimu kur nakvoti, lankymusi nesaugiose vietose, baigiant išnaudojimu, įtraukimu į įvairias nusikalstamas veikas. Pabėgęs vaikas nelanko mokyklos, blogėja jo santykiai su aplinkiniais, prarandamas jų pasitikėjimas. Vaiko bėgimas iš savo gyvenamosios aplinkos – problema, kuri glaudžiai susijusi su vaiko socialine gerove ir jo teisių apsauga. Deja, tenka pripažinti, kad Lietuvoje vaikas, bėgantis iš savo gyvenamosios aplinkos, neretai laikomas „sunki“, „probleminiu“, „mėgstančiu laisvą gyvenimo būdą“⁶¹.

Netyčinis vaiko dingimas. Galimos situacijos, kai asmenys praneša apie savo vaikus, kaip apie dingusius, kai vaikai dingo netyčia. Turima omenyje situacijas, kai vaikas pasiklydo prekybos centre, plažėje, pajūryje⁶², kurie buvo sužeisti, žygio metu įstrigo, įlipo ne į tą autobusą, negrįžo sutartu laiku namo, susižeidė⁶³.

Vieno iš tėvų vaiko pagrobimas. Vaikai, kuriuos pagrobė vienas iš tėvų ar kitų šeimos narių, dažnai yra gana maži, dažnai yra ikimokyklinio amžiaus, arba yra pažeidžiami dėl raidos sutrikimo. Manytina, kad tokio amžiaus vaikai pagrobiami dažniau, nes gali lengviau būti paimami dėl riboto situacijos supratimo ar negalėjimo pasipriešinti. Dažniausiai tėvai grobia savo vaikus, kai bylinėjasi dėl vaiko globos, nepasitiki valdžios institucijomis, įstatymais, negali sumokėti teisinių mokesčių dažniau vaikus grobia tėvai, kurie neturi išsilavinimo, nevedę, priklauso etninei mažumai, turintys žemą socialinę ir ekonominę padėtį⁶⁴. Karštosios linijos 116 000 skirtos

⁵⁹ Missing Children Europe, *supra note*: 1: 3, žiūrėta 2021 gruodžio 5 d <https://missingchildreneurope.eu/runaways/>

⁶⁰ Odeta Intė, *supra note* 24: 5.

⁶¹ *Ibid*, 6-7.

⁶² *Ibid*, 7.

⁶³ Kenna Quinet, *supra note*, 10: 16.

⁶⁴ M. Cohen Irwin, McCormick Amanda V., Plecas Darryl, *supra note*, 9: 6.

pranešimams, apie dingusius vaikus integravimo į vaiko teisių apsaugos sistemą Lietuvoje modelyje, randama pagrobto vaiko sąvoką, kurioje įvardinama, kad “Pagrobtas vaikas – tai vaikas, kurį iš vaikų įstaigos arba asmens, pas kurį vaikas teisėtai gyveno, pagrobė tretieji asmenys arba tėvas, motina ar artimas giminaitis, su kuriuo vaikas negyveno.”⁶⁵. Todėl iš šios sąvokos seka dar viena situacija, kaip gali dingti vaikas, tai yra, kai jį pagrobia, ne šeimos narys.

Vaiko pagrobimas, kai tai padaro nepažįstamas asmuo. Nepilnametį gali pagrobti siekiant jį išnaudoti seksualiai⁶⁶. Pavyzdžiai: paauglė mergina, priversta įsėsti į automobilį ir sulaikyta buvusio vaikinio keturioms valandoms; paauglė buvo sulaikyta jėga per pasimatymą ir seksualiai prievartauta; 10 metų mergaitę įviliojo į namus ir seksualiai prievartavo 85 metų pažįstamas vyras. Labiausiai tikėtina ne šeimos pagrobimo vieta yra atvira teritorija, pavyzdžiui, gatvė, viešoji erdvė vieta arba miškinga vietovė. Seksualinis prievartavimas yra pagrindinis ne šeimos pagrobimo motyvas. Verta pabrėžti tai, kad minimus pagrobimus dažnai vykdo šeimos draugai, pažįstami, žmonės aukoms. Išskiriama, jog labiausiai tikėtina trečiųjų asmenų pagrobimo vieta yra atvira teritorija, pavyzdžiui, gatvė, viešoji erdvė arba miškinga vietovė⁶⁷. Atkreiptinas dėmesys į kūdikių pagrobimus. Istoriskai jie visų pirma įvyko sveikatos priežiūros įstaigose ir jas padarė moterys, ieškančios kūdikio, dažnai dėl netikro nėštumo. Žinoma, vaiką gali pagrobti, ir visiškai nepažįstamas asmuo, toks pagrobimas yra retas tačiau tai yra rezonansiniai įvykiai, kurie reikalauja didžiulių policijos pajėgų. Ši priežastis, kaip asmens dingimas autorės nuomone Lietuvoje labai retai pasitaikantis įvykis.

Vaikai dingę migracijos metu. Europoje 2018–2020 metais dingo daugiau nei 18 tūkstančių migrantų ir pabėgėlių vaikų. Migruojantys vaikai yra vaikai, kurie migravo iš savo kilmės šalies, bėgdami nuo konfliktų ar persekiojimo, ieškodami išgyvenimo, saugumo, geresnio gyvenimo lygio, išsilavinimo, ekonominių galimybių, apsaugos nuo išnaudojimo ir prievartos, ar kitų veiksnių derinio, apie kurio vykimą sužinojo šalis, į kurią vaikas atvyksta, tačiau valdžios institucijoms ar globėjams buvimo vietos nustatyti neįmanoma. Dešimtys tūkstančių jaunų atvykėlių, pabėgusių nuo smurto ar skurdo, ir toliau dingsta Europoje. Susirūpinimas dėl šių vaikų likimo yra susijęs su didėjančiu kontrabandininkų, kurie rizikingomis ir pavojingomis aplinkybėmis atveža šiuos vaikus į Europą, ir prekeivių žmonėmis, kurie verčia šiuos vaikus

⁶⁵ Odeta Intė, *supra note* 24: 4.

⁶⁶ Association of Chief Police Officers, *supra note*, 5, žiūrėta 2021 gruodžio 4 d., http://www.gpdg.co.uk/pact_old/pdf/MissingPersonsInteractive.pdf

⁶⁷ Kenna Quinet, *supra note*, 10: 20.

<https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.399.5793&rep=rep1&type=pdf>

seksualiniam ir darbo išnaudojimui, taip pat nusikaltėlių ir elgetavimo tikslams⁶⁸. Dingę nelydimi nepilnamečiai užsieniečiai tai viena iš pažeidžiamiausių vaikų grupių, kadangi jai priklausantys nepilnamečiai keliauja be artimų suaugusių asmenų. Todėl šiems vaikams kyla reali grėsmė tapti išnaudojimo arba prekybos žmonėmis aukomis. Europos Sąjungos statistikos agentūros „Eurostat“ duomenimis, vien tik 2015 metais 88 265 nelydimi nepilnamečiai kreipėsi dėl prieglobsčio suteikimo Europos Sąjungos valstybėse. Tačiau ne visi šie vaikai oficialiai prašo prieglobsčio, todėl tikslus jų skaičius nežinomas. Beveik pusė pabėgėlių priėmimo centruose apgyvendintų vaikų dingsta per pirmąsias 48 valandas. Tenka pripažinti, kad šių vaikų paieškai skiriamas mažesnis prioritetas ir dėmesys nei kitoms dingusių vaikų grupėms⁶⁹. Migracijoje žūsta ir paskelbiami dingę ir suaugusieji asmenys. Tarptautinė migracijos organizacija apskaičiavo, kad vienas milijardas žmonių – iš septynių milijardų planetos žmonių – šiandien yra migracijos judėjimo dalis. Kasmet tūkstančiai dingsta be žinios keliaujant per nesvetingą vietovę, atviroje jūroje netinkamais ir perpildytais laivais ir kertant pavojingas sienas, dažnai nusikaltėlių gaujų malone⁷⁰. Tarptautinė nevyriausybinė žmogaus teisių gynimo organizacija “Amnesty International“ 2012 m. pranešė, kad 2006–2012 m. dingo 70 000 žmonių, migruojančių iš Pietų į Šiaurės Ameriką. Lūžio linijos tarp turtingos Šiaurės ir skurdžių Pietų tapo pabėgėlių ir migrantų mirštančiomis zonomis⁷¹. 2014 m. spalio mėn. laikraščio “Guardian“ pranešimas nurodė, kad per pirmuosius devynis 2014 m. mėnesius Viduržemio jūrą bandžusių kirsti Viduržemio jūrą žuvo 2 500 žmonių. Smurtas Gazoje, Sirijoje, Irake ir Šiaurės Afrikoje paskatino migracijos antplūdį, per kurį į Europą atvyko 160 000 žmonių. Pranešama, kad Italijos laivynas jūroje išgelbėjo 90 000 žmonių. Pavojingos migracijos vyksta ir Pietryčių Azijoje, pavyzdžiui, iš Bangladešo į Tailandą⁷². Autorė be šių išskiria atvejus, dėl kurių dingsta tiek nepilnamečiai tiek suaugusieji.

Prekyba žmonėmis. Lietuva kaip ir dauguma Europos Sąjungos šalių į savo nacionalinę teisę yra perkėlus ES direktyvą dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, kurioje numatyta, kad “Prekyba žmonėmis yra sunkus nusikaltimas, dažnai susijęs su organizuotu nusikalstamumu ir šiurkštus pagrindinių teisių pažeidimas, aiškiai uždraustas Europos Sąjungos

⁶⁸ Missing children in Europe, *supra note*, 1, žiūrėta 2021 gruodžio 5 d.

⁶⁹ Odeta Intė, *supra note*, 24: 7.

⁷⁰ William Swing, Internal and international migration: seizing the opportunities, addressing the challenges, International Organization for Migration, žiūrėta 2021 gruodžio 4 d. https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/migrated_files/What-We-Do/docs/DGs-Presentation-Dhaka-HLM.pdf

⁷¹ Who are the missing, International Commission on Missing, <https://www.icmp.int/the-missing/who-are-the-missing/>

⁷² Mark Rice-Oxley, Mona Mahmood, Migrants’ tales: ‘I feel for those who were with me. They got asylum in the sea’, The Guardian, 2014 spalio 20 d., žiūrėta 2021 gruodžio 3 d., <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/20/-sp-migrants-ales-asylum-sea-mediterranean>

pagrindinių teisių chartija. Prekybos žmonėmis prevencija ir kova su ja yra prioritetas Sąjungos ir valstybių narių uždavinys⁷³. Prekyba žmonėmis gali pasireikšti seksualiniu išnaudojimu, vergiškas darbu, išnaudojimu nusikaltimų vykdymui, prekyba organais, priverstinėmis santuokomis, elgetavimas, vaikų pornografija, moterų išnaudojimu surogatinei motinystei, vaikų išnaudojimas kariuomenėse ir kita. Prekyba žmonėmis yra rimta ir sparčiai auganti nusikalstamumo sritis, kuri paveikia milijonus nekaltų žmonių visame pasaulyje ir yra susijusi su rimtu pagrindinių žmogaus teisių pažeidimu. Prekeiviai žmonėmis kontroliuoja ir išnaudoja pažeidžiamas aukas ir naudoja grasinimus, jėgą, sukčiavimą, apgaulę ar grobimą. Prekeiviai žmonėmis daugiausia naudojami seksualiniu ir darbo išnaudojimu, dažnai nusitaikydami į asmenis, turinčius ribotą išsilavinimą arba ribotas finansines galimybes⁷⁴. Prekyba žmonėmis šiandieninėje visuomenėje dažniausiai yra įvardinama kaip moderni vergovės forma⁷⁵. Lietuvoje baudžiamoji atsakomybė už prekybą žmonėmis ar su ja susijusiomis veiklomis yra numatyta šiuose LR Baudžiamojo kodekso straipsniuose: BK 147 „Prekyba žmonėmis“, BK 147(1) Išnaudojimas priverstiniam darbui ar paslaugoms, BK 147(2) Naudojimas asmenis priverstiniu darbu ar paslaugomis, BK 157 Vaiko pirkimas arba pardavimas.

Nelaimė. Tarptautinė Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pusmėnulio judėjimo federacija nustato tris nelaimių klasifikacijas: stichinės nelaimės, stichiniai pavojai, kuriuos padidino žmonės, ir nelaimės tiesiogiai sukeltos žmonių. Stichinės nelaimės yra tropinės audros, potvyniai, žemės drebėjimai, cunamiai, ir panašiai. Gamtiniai pavojai, kuriuos padidina žmonės, yra nelaimės, kylančios dėl gamtos pavojų, kurie nebūtų įvykę arba būtų iš esmės sušvelnėję, jei ne tam tikras žmogus veiksmai. Kai kurie pavyzdžiai yra miškų naikinimas, dėl kurio smarkių liūčių metu įvyksta nuošliauža, ir bereikalingas cunamis ir audros žala, atsirandanti dėl pernelyg didelių statybų šalia paplūdimių. Tiesiogiai žmonių sukeltų nelaimių pavyzdžiai yra ginkluoti konfliktai ir pramoniniai įvykiai, pvz kaip sprogdiniai⁷⁶. Dėl visų šių išvardintų nelaimių, vienaip ar kitaip gali nukentėti žmonės, t.y. būti sužeisti arba žūti. 2004 m. gruodžio 26 d., Indijos vandenyno povandeninis žemės drebėjimas sukėlė daugybę cunamių. Šalių, besiribojančių su Indijos vandenynu, pakrantėse, žuvo daugiau nei 225 000 žmonių iš 11 šalių. Po cunamių Australijos užsienio reikalų ir prekybos departamentas sulaukė daugiau nei 87 000 telefono skambučių iš

⁷³ Europos Parlamento ir tarybos direktyva 2011/36/ES 2011 m. balandžio 5 d. dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir apsaugos, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0036&from=LT>

⁷⁴ European Union Agency for Criminal Justice Cooperation, *supra note*, 4, <https://www.eurojust.europa.eu/crime-types-and-cases/crime-types/trafficking-human-beings>

⁷⁵ Kas yra prekyba žmonėmis, <http://prekybazmonemis.lt/kas-yra-prekyba-zmonemis/>

⁷⁶ Joel R. Reidenberg, *Commons Lab, Woodrow Wilson*, *supra note*, 6, žiūrėta 2021 gruodžio 5 d.

australų susirūpinusių dėl šeimos narių ir draugų buvimo vietos. 2005 m. rugpjūčio 23 d. uraganas Katrina smogė Naujajam Orleanui ir sukėlė masinius potvynius dėl sugedusios užtvankų sistemos. Potvyniai apšėmė didelę miesto dalį. Naikinimo mastas ir uraganas „Katrina“ buvo beprecedentis, o bendra žala viršijo 81 mlrd. žuvo daugiau nei 1 464 žmonės. Uraganas sunaikino 275 000 namų ir stacionarių telefono linijų, mobiliųjų telefonų bokštų, tiltų ir greitkelių⁷⁷. Nors nėra patikimos ar išsamios statistikos apie kasmet dėl nelaimių dingusių žmonių skaičių, tačiau dėl dažnesnių destruktivių oro sąlygų ir seisminių įvykių tikėtina, kad dėl šių reiškinių padaugėjo dingusių žmonių⁷⁸.

Nužudymas. Svarbu išskirti dar vieną priežastį dėl ko gali dingti asmenys, tai yra nužudymas. Apie sunkius nusikaltimus pavyzdžiui: pagrobimą, nužudymą, gali būti, jog iš pradžių bus pranešta kaip apie asmens dingimą. Tai priklauso nuo apie dingimą pranešančio asmens turimos informacijos ir tuo metu vyraujančių aplinkybių⁷⁹. Informatikos ir ryšio departamento duomenimis, Lietuvoje 2020 metais užregistruota 110 tyrimų dėl nužudymų, 2021 metais 76 tyrimai⁸⁰. Lietuvoje nuo nepriklausomybės laikotarpio matoma nužudymų atvejų mažėjimo tendencijų⁸¹. Lietuvoje žmogaus teisės į gyvybę apsaugą užtikrina Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (LR BK), šiame įstatyme numatyta griežčiausia, t. y. baudžiamoji, atsakomybė už neteisėtą gyvybės atėmimą. Lietuvos Respublikos BK numatyti šie tyčiniai ir neatsargūs gyvybės atėmimo kitam žmogui nusikaltimai: „Nužudymas“ (129 straipsnis), „Nužudymas labai susijaudinus“ (130 straipsnis), „Naujagimio nužudymas“ (131 straipsnis), „Neatsargus gyvybės atėmimas“ (132 straipsnis). Paprastu nužudymu (be kvalifikuojamųjų (sunkinančiųjų) ir privilegijuotų (lengvinančiųjų) požymių) laikomas nusikaltimas, numatytas LR BK 129 straipsnio 1 dalyje. Už šį nusikaltimą numatyta baudžiamoji atsakomybė nuo septynerių iki penkiolikos metų⁸². Galima situacija, kad gavus pranešimą apie dingusį žmogų, kuris kaip manoma yra nužudytas arba nusikalstamų veikų tyrimo subjektai turi pakankamai duomenų, jog dingusio asmens atžvilgiu padaryta nusikalstama veika, numatyta LR BK 129 str. Sudėtingiau pradėti ikiteisminį tyrimą, kai žmogus dingsta neaiškiais aplinkybėmis. Tokiu atveju, nesant

⁷⁷ *Ibid*, 19.

⁷⁸ International Commission on Missing, *supra note*: 69.

⁷⁹ Association of Chief Police Officers, *supra note*, 5:11.

⁸⁰ Informatikos ir ryšių departamentas, Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotas nusikalstamas veikas (forma_3Ž-ITI), https://ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=9572&datasource=66965

⁸¹ Sigitas Chmieliauskas, „Žmogžudysčių Lietuvoje vertinimas teismo mediciniu, etniniu, socialiniu ir teisiniu požiūriu“, (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, Vilnius, 2019), 58, <https://e-publications.vu.lt/object/elaba:42312172/>

⁸² Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555>

duomenų, kad tas žmogus gali būti nužudytas, bei neturint duomenų apie dingusio asmens buvimo vietą, pirmiausia ikiteisminio tyrimo įstaigoje pradedamas ikiteisminis tyrimas dėl asmens dingimo. Pavyko sužinoti kiek Kauno apskrityje, specializuotiems padaliniais tiriamuoju laikotarpiu buvo perduota ikiteisminių tyrimų pradėtų dėl dingusių be žinios asmens paieškos, o vėliau perduotas specializuotiems padaliniais vykdančioms sunkių smurtinių nusikaltimų tyrimą ir perkvalifikuota į BK 129 str. 2011 m. 1 ikiteisminis tyrimas, 2012 m. 1, 2013 m. 1, 2014 m. 1, 2015 m. 3, 2016 m. 2, 2017 m. 2, 2018 m. 3, 2019 m. 1, 2020 m. 1. Verta paminėti, didelį atgarsį Lietuvoje buvusį atvejį – du vaikus nužudžiusios motinos byla. Policijos pareigūnai gavo iš vaikų artimųjų pranešimą apie dviejų jų vaikų dingimą. Tuomet buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl vaikų dingimo, vykdoma aktyvi vaikų paieška, po trijų dienų paieškų vaikų kūnai buvo rasti upėje su smaugimo žymėmis ir šis tyrimas peraugo į nužudymo ikiteisminį tyrimą. Tiesa, vaikų kūnus aptiko, kaip vėliau nustatyta, pati nusikalstama veikėja įvykdžiusi (vaikų motina)⁸³. Be to, galimos situacijos, kad apie kai kuriuos dingusius asmenis net nėra pranešta, o šie dingusieji gali būti nužudyti (pvz., pabėgėliai ar nelegalūs imigrantai). Naujagimiai gimę ir nužudyti taip pat gali būti laikomi dingę be žinios. Tokie atvejai neretai minimi straipsniuose apie vaikų nužudymą⁸⁴. Vienas iš tokių atvejų Prancūzijoje, kai motina nuo 1989 iki 2006 metų nužudė 8 naujagimius⁸⁵. Šiaurės Nyderlanduose motina prisipažino, kad nuo 2003 iki 2009 metų nužudė 4 kūdikius⁸⁶. Abi motinos slėpė savo nęstumą, savo naujagimius nužudė netrukus po jų gimimo, todėl be jų daugiau niekas nežinojo apie šiuos nužudytus vaikus. Šiais atvejais žmogžudystės, padarytos prieš keletą metų, atskleistos tik dėl to, kad atsitiktinai buvo aptiktos kūdikių lavonėlių dalys. Veiksniai įtakojantys nužudymus yra: alkoholio, narkotinių medžiagų vartojimas, menkas išsilavinimas, bedarbiystė, skurdas, konfliktai artimoje aplinkoje.

Apibendrinus galima teigti, kad visos išvardytos priežastys yra labai skirtingos, ir kai kurios mūsų šalyje pasitaikančios labai retai, kaip asmenų pagrobimai, kai žmonės tampa nužudymo aukomis, o kitos, kaip vaikų dingimai, netyčiniai ir trumpalaikiai dingimai sudarantys pagrindines dingimo priežastis.

⁸³ Edita Karklelienė, ‘‘Alma Jonaitienė atskleidė nusikaltimo detales’’, <http://old.skrastas.lt/?data=2007-12-12&rub=1066819397&id=1286446897>, žiūrėta 2021 gruodžio 1 d.,

⁸⁴ Sigitas Chmieliauskas, *supra note*, 79: 22.

⁸⁵ BBC News – France infanticide mother’s ‘relief’ after confession, <https://www.bbc.com/news/world-europe-10814669>

⁸⁶ Sietske H. verstikte haar vier baby’ s, <https://nos.nl/artikel/198649-sietske-h-verstikte-haar-vier-baby-s>

1.2. Dingusių be žinios asmenų paieškos reglamentavimo ypatumai Lietuvoje 1990-2021 m.

Ieškant informacijos ir mokslinės literatūros, kaip buvo reglamentuojama dingusių be žinios asmenų paieška Lietuvoje nuo 1990 metais susiduriama su opia problema, informacijos nerandama. Tuo metu vyravo kitos nusikalstamos veikos, kaip turto grobstymas, vagystės, plėšimai, sukčiavimai, nužudymai, kurios literatūroje detalios aprašomos įvairių autorių⁸⁷. Tačiau, svarbu paminėti, jog apie dingusius be žinios asmenis, rašoma kur kas anksčiau Eugenijaus Palskio darbe „Lietuvos kriminalistikos istorijos apybraižos /1918-1940/, kuriame rašoma, jog Lietuvoje nuo 1935 m. Valstybės saugumo departamente įvedama centralizuota kriminalinių įvykių registracija. Nuo tos pat dienos tokios pat kriminalinių įvykių registracijos įvedamos ir visose valstybės saugumo ir kriminalinės policijos apygardose. Registracijoje buvo sudarinėjamos nusikaltėlių fotoalbumai, fototekos, registruojami neatpažinti lavonai, nežinia kur dingę asmenys ir kt⁸⁸. Dar anksčiau 1926 m. siekiant palengvinti nusikaltėlių, pagrobto turto bei kitų daiktų ieškojimą, pradedamas leisti paieškų biuletenis „Kriminalinės žinios policijai“ . Tai buvo nemokamas „Policijos“ priedas. Jame buvo skelbiamos žinios apie visus dingusius bei policijos ieškomus asmenis, svarbesnius neišaiškintus įvykius, pavogtus daiktus, dingusius šaunamuosius ginklus⁸⁹. Vertinga paminėti rastą kriminalinės policijos valdybos II skyriaus identifikacijos biuro 1932 metais pateiktą devynių mėnesių darbo ataskaitą, kurioje išskirta, „Ieškojimų registracija“, kurioje randama jog paskelbta 20 dingusių be žinios asmenų⁹⁰. Nuo senų laikų buvo vedamos įskaitos dėl dingusiųjų be žinios asmenų ir neatpažintų ligonių. Lietuva pirmoji iš Baltijos valstybių 1990 metų kovo 11 dieną paskelbė savo Nepriklausomybę ir išstojo iš Sovietų Sąjungos. Išstojimas valstybei reiškė daugybę pokyčių, savarankiškumą, naujų teisės aktų leidybą. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, kriminalinė policija buvo suformuota iš sovietmečiu Lietuvoje tuo metu funkcionavusių to meto pagrindinių ir svarbiausių milicijos tarnybų: kriminalinės paieškos, kovos su socialistinės nuosavybės grobstymu ir spekuliacija (KSNG), 6-ojo skyriaus, skirto kovai su organizuotu nusikalstamumu, padalinių. 1990 metų gruodį Lietuvos Respublikos Aukščiausiajai Tarybai priėmus Policijos įstatymą, milicija Lietuvoje buvo reorganizuota į

⁸⁷ Gintaras Švedas, Baudžiamosios politikos tendencijos Lietuvos Respublikoje 1995-2004 metais, Teisė, 56, (2005) <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367155256283/J.04~2005~1367155256283.pdf>,

67

⁸⁸ Eugenijus Palskis, *supra note*, 33.

⁸⁹ *Ibid*, 38.

⁹⁰ *Ibid* 58.

policiją. Kriminalinė policija, arba dar vadinama neuniformuotoji policija, buvo priskirta prie respublikinės policijos rūšių. Buvo įsteigta Policijos departamento Kriminalinės policijos vyriausioji valdyba – naujas kriminalinės policijos struktūrinis padalinys, sudarytas iš atskirų nusikaltimų rūšių tyrimo struktūrinių padalinių, pavadintų biurais: Organizuoto nusikalstamumo, Operatyvinės žvalgybos, Ekonominių nusikaltimų, Kriminalinio tyrimo ir Kriminalistinių ekspertizių⁹¹. Siekiant tinkamai užtikrinti bendradarbiavimą, vidaus reikalų ministras 1996 m. sausio 16 d. išleido įsakymą Nr. 40 dėl kriminalinės policijos ir vidaus reikalų sistemos padalinių, nevykdančių operatyvinės veiklos, tarpusavio pasikeitimo informacija. Įsakymas įpareigojo visus policijos pareigūnus keisti informacija tiek tarnybos metu, tiek ir esant poilsio bei kitose vietose. Savo ruožtu kriminalinė policija įpareigota informuoti kitų policijos rūšių tarnybas apie ieškomus asmenis (nusikaltėlius, dingusius be žinios), neatpažintus lavonus, ligonius; ieškomas transporto priemones ir materialines vertybes, turinčias ypatingas žymes arba požymius; neatskleistus nusikaltimus ir įtariamus juos padarius asmenis; ruošiamus policijos įstaigų arba kitus užpuolimus; asmenis, įtraukiančius į girtavimą nepilnamečius ir kita⁹². Atkūrus nepriklausomybę, kriminalinė policija buvo pagrindinis padalinys, kovojantis su nusikalstamumu ir realizuojantis numatytas prevencines priemones. Šis padalinys atskleidė ir tyrė padarytas nusikalstamas veikas, nustatė jas padariusius asmenis, taip pat vykdė pasislėpusių bei dingusių be žinios asmenų paiešką⁹³. Ikiteisminis tyrimas dėl dingusio be žinios asmens Lietuvoje pradėtas vykdyti tik nuo 2003 m. gegužės 1 d., kuomet įsigaliojo naujas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Iki 2003 m. gegužės 1 d., dėl dingusio be žinios asmens buvo pradedama paieškos byla, tačiau tik praėjus trims paroms nuo asmens dingimo. Gavus skundą, pranešimą, pareiškimą dėl dingusio be žinios asmens ikiteisminis tyrimas pradedamas nedelsiant, tačiau nekvalifikuojant nusikalstamos veikos, t.y. nenurodant LR BK specialiosios dalies straipsnio, nurodant skaičių kodą – 556000⁹⁴. Būtina pažymėti, kad nuo 2007 m. birželio 28 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 168 str., 1 dalyje atsirado pakeitimas, kuris numato, kad prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas gavęs skundą pareiškimą ar pranešimą, o reikiamais atvejais ir jų patikslinimą atsisako pradėti ikiteisminį tyrimą tik tuo atveju, kai nurodyti faktai apie padaryta nusikalstamą veiką yra

⁹¹ Lietuvos kriminalinės policijos biuras, ‘‘20 veiklos metų‘‘, <https://lkpb.policija.lrv.lt/uploads/lkpb.policija/documents/files/20-veiklos-metu.pdf>, 4.

⁹² Petras Liubertas ir Česlovas Mančinskas, Lietuvos policija atkūrus nepriklausomybę (1990-1996) (Vilnius 2004) 271-272, <https://repository.mruni.eu/handle/007/16541>

⁹³ *Ibid*, 278.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas. Dėl rekomendacijų dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos. Valstybės žinios, 2008-08-19, Nr. 94-3713, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325977>

akivaizdžiai neteisingi ar yra aiškios LR BK 3 straipsnio 1 dalyje nurodytos aplinkybės⁹⁵. O patikslinimas, tai prokuroro ar ikiteisminio tyrimo pareigūno proceso veiksmai, nesusiję su procesinėmis prievartos priemonėmis, kuriais siekiama patikslinti faktines įvykio aplinkybes, nurodytas pranešime, t.y. įvykio vietos apžiūra, įvykio liudytojų apklausos, duomenų, dokumentų reikalavimas iš valstybės ar savivaldybės įstaigų, organizacijų, pareiškėjo ar asmens, kuris pateikė pareiškimą, pranešimą ar skundą, apklausos. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad aprašomas patikslinimas, negali trukti ilgiau nei dešimt dienų. Per dešimt dienų laikotarpį turi būti priimtas sprendimas pradėti ar atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Pradėjus ikiteisminį tyrimą dėl dingusio be žinios asmens, remiantis LR generalinio prokuroro 2010 m. spalio 15 d. įsakymu Nr. 1-142, patvirtintame „Ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės tvarkos aprašė“ yra nurodyta, kad ikiteisminis tyrimas būtent dėl šios veikos turi būti atliktas ne ilgiau kaip per 3 mėnesius, tačiau šis terminas gali būti pratęsimas apylinkės prokuratūros vyriausiojo prokuroro ar jo pavaduotojo ne ilgiau kaip trims mėnesiams, arba ne ilgiau kaip šešioms mėnesiams, kai atlikti visi būtini proceso veiksmai ir užduoties specialistui (ekspertizės) atlikimas truks ilgiau kaip tris mėnesius nuo ikiteisminio tyrimo termino pratęsimo dienos, arba užsienio valstybės įstaigoms, tarptautinėms organizacijoms išsiųstas teisinės pagalbos prašymas, kurio įvykdymas truks ilgiau kaip tris mėnesius nuo ikiteisminio tyrimo pratęsimo dienos⁹⁶. Svarbu paminėti, kad šie terminai atsirado tik nuo 2010-10-15, o iki šios datos, galiojo LR BPK 176 str., nurodytos nuostatos, kad ikiteisminis tyrimas turi būti atliktas per kuo trumpiausius terminus, jų nekonkretizuojant, o atliekant ikiteisminį tyrimą dėl dingusio be žinios asmens, tyrimas buvo vykdomas iki suradus ieškomą asmenį ar nustatius jo buvo vietą, tačiau ne ilgiau kaip septyni metai, kadangi LR Vidaus reikalų ministro įsakymo dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. liepos 16 d., įsakymo Nr. 1-1RN-2(RN) paieškos nutraukimo instrukcijos patvirtinimo“ pakeitimo 2007 m. birželio 26 d., Nr. 1-1RN-2(RN) paieškos nutraukimo tvarkoje yra nurodyta, jog paieška nutraukiama praėjus septyneriems metams nuo dingusiojo be žinios asmens paieškos pradžios, atsižvelgiant į tolimesnį paieškos tikslingumą ir suderinus šį klausimą su prokuroru arba teismui priėmus sprendimą paskelbti dingusį be žinios asmenį mirusiu, arba nustatius ieškomo asmens mirties faktą. Lietuvos Respublikai prisijungus prie Šengeno erdvės, LR Vidaus reikalų ministerijos ministras 2003 m. liepos 16 d. priėmė asmenų paieškos instrukciją Nr. 1-1RN-2(RN),

⁹⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, *supra note*, 16.

⁹⁶ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro ikiteisminio tyrimo kontrolės tvarkos aprašas. Valstybės žinios, 2012-10-11, Nr. 118-5966, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.434742>

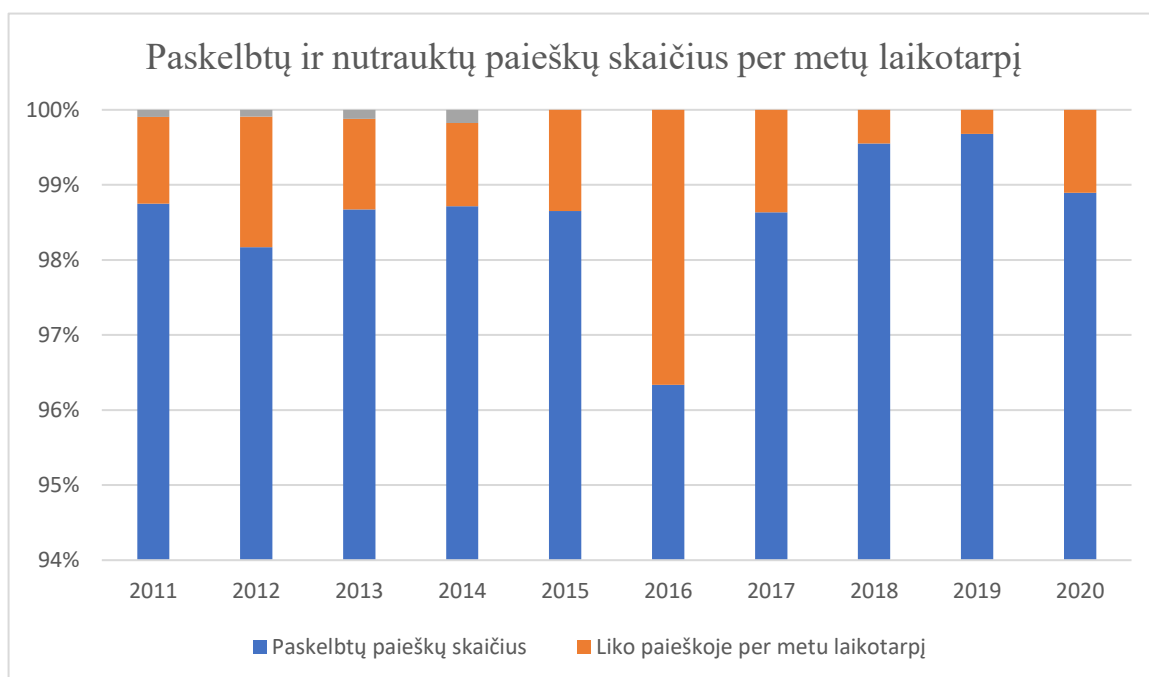
kurią autorė minėjo baigiamajame darbe anksčiau. Instrukcija yra su žyma riboto naudojimo, tačiau, ši instrukcija pakeista 2007 m. birželio 26 d., Nr. 1-1RN-2(RN), todėl galima paminėti, kad šiame dokumente detaliai aprašoma paieškos vykdytojų kompetencija, kriminalinės policijos padalinių ieškomų asmenų paieškos organizavimas ir vykdymas, dingusių be žinios asmenų paieškos organizavimas ir vykdymas, viešosios policijos padalinių ieškomų asmenų paieškos organizavimas ir vykdymas, duomenų apie ieškomus asmenis įrašymo, tikrinimo ieškomų asmenų registro duomenų bazėje tvarką, paieškos bylų registravimo tvarką, tarptautinę asmenų paieškos vykdymo tvarką, paieškos nutraukimo tvarką, taip pat išskiriamos asmenų paieškos kategorijos. Iš viso yra 24 kategorijos, dingusio be žinios asmens numeris – 109. Svarbu paminėti, kad šios kategorijos ikiteisminiai tyrimai, nuo kitų skiriasi, jog turi du numerius: policijos registruojamų įvykiu registre – ikiteisminio tyrimo numerį ir ieškomų asmenų registre – paieškos bylos numerį. Svarbu pažymėti, jog iki 2015 m. sausio 5 d., į pranešimus apie rengiamas, daromas ir jau padarytas nusikalstamas veikas, tame tarpe ir į pranešimus dėl dingusių be žinios asmenų savo aptarnaujamoje teritorijoje reaguodavo teritorinio policijos komisariato operatyvinės grupės, kurias sudarydavo teritorinio policijos komisariato pareigūnai⁹⁷. 2014-2015 m. vykdant Kriminalinės policijos pertvarką apskričių vyriausiuose policijos komisariatuose⁹⁸ Nuo 2015 m. sausio mėnesio Kaune, o vėliau ir kituose Lietuvos miestuose nusikalstamoms veikoms registruoti ir atlikti pirminius ikiteisminio tyrimo veiksmus, buvo įsteigtas naujas policijos padalinys NVRS, veikiantis apskričių vyriausiųjų policijos komisariatų sudėtyje. NVRS veikla organizuojama 24 valandas per parą reaguojant į pranešimus apie rengiamas, daromas ir jau padarytas nusikalstamas veikas Kauno mieste ir Kauno rajone, taip pat reaguojant į pranešimus apie rezonansinius nusikaltimus visoje Kauno apskrityje (t. y. įskaitant ir Jonavą, Kaišiadoris, Kėdainius), priimant iš asmenų pareiškimus, tikslinant šią informaciją ir nustatčius, kad veika turi nusikalstamos veikos požymių, sprendžiant dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, atliekant pirminius ikiteisminio tyrimo veiksmus. Atlikus pirminius veiksmus, ir pradėjus ikiteisminį tyrimą, vėliau ikiteisminis tyrimas buvo perduodamas specializuotam policijos padaliniui “Kriminalinės policijos sunkių nusikaltimų tyrimo valdybos 1-ajam skyriui, kuris atlikdavo tyrimą ir dirbdavo tik su įvairias pagrindais ieškomų asmenų. Nuo 2015 metų, įsakymu priėmus naują Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro su žyma Riboto naudojimo Asmenų paieškos instrukciją, buvo nuspręsta, kad

⁹⁷ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2010 m. birželio 30 d. įsakymu Nr. 5-V-553 patvirtinta „Policijos įstaigų operatyvaus valdymo padalinių darbo organizavimo instrukcija“, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 3 d., <http://www.infolex.lt/ta/137150>.

⁹⁸ Lietuvos kriminalinės policijos biuras, *supra note*, 89: 10.

dingusių be žinios asmenų paieškoms suteikiamas II lygis ir ikiteisminius tyrimus pradėtus pagal kodą 556000 tirs teritoriniai policijos komisariatai. Todėl NVRS skyriaus tyrėjams atlikus pirminius procesinius veiksmus, vėliau ikiteisminių tyrimų medžiagos perduodamos pagal teritorinį priklausomumą teritoriniams policijos komisariatams arba pagal kompetenciją – specializuotiems apskričių policijos komisariatų padaliniams, šiuo atveju: organizuoto nusikalstamumo, sunkių nusikaltimų tyrimo valdyboms. Po 2015 įvykusių pokyčių tiriant tokio pobūdžio bylas, buvo gauti duomenys, kiek Kauno apskrityje, išimtinais atvejais, pradėjus ikiteisminį tyrimą buvo keliamos versijos apie galimai padarytą nusikalstamą veiką dingusiojo atžvilgiu, ir iš teritorinių komisariatų perduota specializuotam padaliniui, kuris iki 2015 ir tyrė tokias bylas: 2015 m. 82, 2016 m. 6, 2017 m. 3, 2018 m. 4, 2019 m. 4. Visi asmenys buvo surasti. Apskritai Lietuvoje, nepaisant to, kad dingusių be žinios asmenų skaičiai dideli, surandamas asmenų skaičius džiugina: 2011 m. iš 2051 paskelbtų paieškų, liko galiojančios 24, 2012 iš 2197 liko 39, 2013 iš 2450 liko 30, 2014 iš 2844 liko 32, 2015 iš 3290 liko 45, 2016 3341 m. liko 127, 2017 m. 3907 m. liko 54, 2018 m. 4209 m. liko 19, 2019 m. iš 4673 m. liko 15, 2020 m. iš 3126 liko 35 galiojančio dingusio be žinios asmens paieškos (žr. Diagrama Nr. 5 Paskelbtų ir nutrauktų paieškų santykis per metų laikotarpį). Tam tikrais atvejais, dingusio asmens paieškos ir tyrimo bylą gali perimti Lietuvos kriminalinės policijos biuro pareigūnai, kuomet tyrimo veiksmai apima kelių apskričių teritorijas, būtinas koordinavimas ir kontrolė iš centrinės įstaigos⁹⁹.

⁹⁹ Lietuvos policija, “Dingusios merginos paieškos bylą perima Lietuvos kriminalinės policijos biuro pareigūnai“, 2017 03 07, žiūrėta 2021 spalio 6 d., <https://policija.lrv.lt/lt/naujienos/dingusios-merginos-paieskos-byla-perima-lietuvos-kriminalines-policijos-biuro-pareigunai>

5 Diagrama. Paskelbtų ir nutrauktų paieškų skaičius per metų laikotarpį

(Šaltinis: sudaryta autorės, pagal Policijos informacinės duomenų bazės, Ieškomų asmenų registro duomenis)

Atlikus paieškos reglamentavimo analizę nuo nepriklausomybės atkūrimo iki šių laikų, galima daryti išvadą, kad teisinis reglamentavimas pasikeitė į gerąją pusę, nes asmens paieška vykdoma nedelsiant, taip pat, iš vsų paskelbtų paieškų, lieką nesurastas vos apie 2 procentai dingusiųjų, kas taip pat yra sveikintina. Tačiau, neigiamai vertintina, pokytis, kuomet, dingusiųjų be žinios bylos tirti perduotos teritoriniams policijos komisariatams, kurie neturi patirties su tokiomis ylomis ir specializuojasi su kitais nusikaltimais, ir efektyviai neatlikdami dingusi be žinios asmens tyrimo, priešingai nei specializuotame padalinyje tyrėjai, turi daugiau praktikoje šiuose tyrimuose dirbanti grupė galėtų lengviau dalintis turima informacija, kaupiamais duomenis, patirtimi.

1.3. Tarptautiniai teisės aktai apie dingusių be žinios asmenų paieškos reglamentavimą ir tarptautinis bendradarbiavimas šioje srityje

Pradėjus ikiteisminį tyrimą dėl dingusio be žinios asmens, neturint duomenų jog asmuo išvyko į užsienį paskelbiama nacionalinė asmens paieška, o turint objektyvių duomenų, kad asmuo galėjo išvykti, tapo nusikaltimo auka, arba išvykęs į užsienį nesusisiekiama su artimaisiais, galima

paskelbti ir tarptautinę asmens paiešką. Tarptautinę asmens paiešką skelbia Lietuvos kriminalinės policijos biuro tarptautinių ryšių valdyba, esant paskelbtai nacionalinei asmens paieškai, paieškos vykdytoju prašymu, kuriame nurodomi pagrįsti duomenys. Tarptautinės paieškos skelbimo tikslai yra: nustatyti dingusio be žinios asmens buvimo vietą, nustatyti vaiko pabėgusio iš namų, specialiųjų auklėjimo ir kitų globos įstaigų kuris kompetentingos institucijos sprendimu turi būti internuotas, buvimo vietą. Skelbiant vaiko pabėgusio iš namų, specialiųjų auklėjimo ir kitų globos įstaigų, kuris kompetentingos institucijos sprendimu turi būti internuotas, paiešką Šengeno erdvės valstybėse narėse, paieškos vykdytojas Ieškomų asmenų registro duomenų bazėje užpildo nustatytos formos prašymą paskelbti tarptautinę asmens paiešką. Tokia pati tvarka numatyta ir su suaugusiųjų dingusių be žinios. LKPB TRV, gavusi pranešimą, dėl prašymo paskelbti asmens tarptautinę paiešką, aktyvuoja šį prašymą, užpildo reikiamus laukus, ir per tris dienas, o išskirtiniais atvejais per parą skelbia tarptautinę asmens paiešką, duomenų bazėje nurodant paieškos paskelbimo datą, pareigūno paskelbusio tarptautinę paiešką duomenis. Užkardant, atskleidžiant ir tiriant nusikalstamas veikas vis didesnę reikšmę įgauna tarptautinis bendradarbiavimas su Europos Sąjungos ir kitų valstybių teisėsaugos institucijomis. Šią Lietuvos kriminalinės policijos biuro funkciją užtikrina Tarptautinių ryšių vadyba, ji vykdo ir koordinuoja Lietuvos Respublikos policijos įstaigų ir kitų teisėsaugos institucijų tarptautinį bendradarbiavimą su užsienio šalių Europolo, Interpolo, SIRENE nacionaliniais padaliniais, kompetentingomis teisėsaugos institucijomis ir Lietuvos Respublikai akredituotais užsienio šalių policijos ir muitinės ryšių karininkais¹⁰⁰. Išskiriamos dvi Lietuvos kriminalinės policijos biuro Tarptautinių ryšių valdybos veiklos kryptys: keitimasis informacija; tarptautinės paieškos organizavimas, koordinavimas ir vykdymas. Europolas – Europos Sąjungos agentūra, kurios misija valstybėms narėms padėti sukurti saugesnę Europą. Tam, kad įvykdytų šią misiją, organizacija išsikėlė sau kelis esminius uždavinius – remti ir stiprinti valstybių narių kompetentingų institucijų veiksmus bei jų tarpusavio bendradarbiavimą organizuoto nusikalstamumo ir kitų rūšių sunkių nusikaltimų, darančių poveikį dvejoms ar daugiau valstybių narių, prevencijos ir kovos su jais srityje. Informacija yra keičiamasi net tik tarp ES valstybių narių, bet ir su trečiosiomis šalimis, su kuriomis yra sudarytos atitinkamos sutartys (pvz: Australija, Kanada, Kolumbija, Ukraina, Monaku, Serbija, JAV). Pagrindinės sritys į kurias yra nukreiptas Europolo ir valstybių narių darbas yra neteisėta prekyba narkotikais, pinigų plovimas, neteisėtas imigrantų gabenimas, prekyba žmonėmis, organizuotas nusikalstamumas, nusikaltimai

¹⁰⁰ Lietuvos kriminalinės policijos biuras, *supra note*, 89: 134.

elektroninėje erdvėje, smurtiniai nusikaltimai, neteisėta prekyba žmogaus organais ir audiniais ir kt¹⁰¹. Verta paminėti, kad 2010 m. lapkričio mėn. Europolas padėjo Austrijos ir Vengrijos policijai išgelbėti nelegalios prekybos sekso paslaugomis aukas ir suimti prekybos žmonėmis tinklo vadeivas. Penkios jaunos moterys iš Vengrijos ir Rumunijos buvo laikomos kaip sekso vergės viename name Pietų Vengrijoje ir bauginamos naudojant seksualinę, fizinę ir psichologinę prievartą. Paskui moterys buvo pervežtos į Austriją, kur buvo priverstos verstis prostitucija ir vėl buvo uždarytos, nesuteikiant jokios galimybės susisiekti su draugais ir šeima. Jos buvo verčiamos turėti lytinių santykių su 15–20 klientų per dieną ir buvo nuolat prievartaujamos savo pagrobėjų. Šios moterys buvo kilusios iš skurdžių šeimų ir buvo „užverbuotos“ melagingais pažadais apie namų ruošos darbą¹⁰² 2004 m. balandžio 22 d. Lietuva ratifikavo Europolo konvenciją ir jos papildomus protokolus, o nuo 2004 m. rugsėjo 1 d. tapo pilnateise Europolo nare¹⁰³. Lietuvoje toks padalinys yra įsteigtas Lietuvos kriminalinės policijos biure – Europolo ir Interpolo nacionalinis skyrius. Per nacionalinius padalinius Europolo pareigūnai nedelsiant praneša valstybių narių kompetentingoms institucijoms jas dominančią informaciją. Taip pat, Europolas padeda atlikti tyrimus valstybėse narėse, pateikiant visą svarbią informaciją nacionaliniams padaliniams. Prašo valstybių narių kompetentingų institucijų konkrečiais atvejais pradėti, atlikti arba koordinuoti tyrimus ir siūlo sukurti jungtines tyrimo grupes. Itin didelę reikšmę turi valstybėms narėms Europolo teikiami žvalgybos duomenys ir analitinė pagalba¹⁰⁴.

Šengeno erdvė tai 26 Europos Sąjungos ir 4 ne ES valstybės, pasirašiusios Šengeno sutartį. Šengeno informacinė sistema tai bendra Šengeno valstybių teisėsaugos institucijų informacinė sistema kurios pagrindinė funkcija – asmenų ir daiktų paieška pagal tam tikrus kriterijus. O tikslas užtikrinti viešąją tvarką bei saugumą ES laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje, taip pat užtikrinti visuomenės saugumą ir laisvą asmenų judėjimą Šengeno erdvėje naudojantis šia sistema perduodama informacija. Lietuva prie Šengeno informacinės sistemos

¹⁰¹ Lietuvos kriminalinės policijos biuras, Europos policijos biuras – Europolas (angl. EUROPOL), <https://lkpb.policija.lrv.lt/lt/tarptautinis-bendradarbiavimas/interpolas-europolas-sirene/europos-policijos-biuras-europolas-angl-europol>

¹⁰² Europolo veiklos apžvalga, Bendroji Europolo veiklos ataskaita, Europos policijos biuras 2011, p. 34, https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/lt_europolreview.pdf

¹⁰³ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl konvencijos, parengtos vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu, dėl Europos policijos biuro įsteigimo (Europolo konvencijos) ir jos protokolų ratifikavimo, Valstybės žinios, 2004-04-30, Nr. 69-2384, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.231971?jfwid=rivwzvpgv>

¹⁰⁴ Protokolas parengtas vadovaujantis Konvencijos dėl Europos policijos biuro įsteigimo (Europolo konvencijos) 43 straipsnio 1 dalimi, iš dalies keičiantis tą Konvenciją, Valstybės žinios, 2004-07-22, Nr. 113-4202, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.305740?jfwid=rivwzvpgv>

prisijungę 2007 m., įsigaliojus Lietuvos Nacionalinės Šengeno informacinės nuostatams¹⁰⁵. Į sistemą suvesti duomenys matomi visoms ES šalims per šalyse esančius nacionalinius registrus. Lietuvos policijos informacinė sistema (POLIS) taip pat per nacionalinius registrus susieta su Šengeno informacine sistema, t.y. nacionaliniai registrai, Šengeno informacinė sistema bei Interpolo duomenų bazės yra integruotos į policijos informacinę sistemą. Esant būtinumui patikrinti ar asmuo arba daiktas ieškomas užsienio valstybės tai padaryti galima per kelias sekundes. Prie POLIS sistemos gali jungtis kiekvienas pareigūnas kuriam pagal funkcijas tokia teis sutikta. Policijos pareigūnui, įvedus užklausą į POLIS sistemą, per kelias sekundes pateikiami trys atsakymai iš skirtingų duomenų bazių: iš nacionalinių registru, SIS ir Interpolo bazių. SIS sistemoje viena iš kaupiamų duomenų apie ieškomus asmenis kategorijų yra asmenys dingę be žinios, numatyta Tarybos sprendime dėl antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo 32 str.¹⁰⁶. Šių perspėjimų tikslas yra surasti dingusius be žinios asmenis. Šiai kategorijai priskiriami suaugusieji, nepilnamečiai bei dingę asmenys, kuriems reikalinga laikinoji priežiūra (dėl su sveikata susijusių priežasčių fizinių ar psichinių) arba dėl to, kad jie yra nusikaltimo, tokio kaip prekyba žmonėmis aukos. Kita kategorija daiktai. Galima situacija, kad dingęs asmuo išvažiavo automobiliu, arba nustatyta, koku automobiliu buvo pagrobtas, tuomet galima skelbti tokios transporto priemonės paiešką, kuri numatyta SIS II Sprendimo 38 str. Skelbiant perspėjimą apie dingusį be žinios asmenį reikalingi šie duomenys: pavardė ir vardas, gimimo data, vieta, lytis, nuotrauka, pirštų atspaudai, pilietybė. Kalbant apie daiktus, reikalingas automobilio identifikacijos numeris, modelis, markė, tipas, spalva, pagaminimo data, daikto registravimo šalis. SIS perspėjimų galiojimas dėl dingusių be žinios asmenų galioja tris metus, dėl daiktų dešimt metų. Kaip ir minėta anksčiau perspėjimai dėl dingusių be žinios asmenų reglamentuoti SIS II sprendimo 32 str., o nacionalinės procedūros numatytos Lietuvos policijos generalinio komisaro 2015 m. kovo 23 d. įsakyme Nr. 5-V(S)-13(RN) “Dėl Asmenų paieškos organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Perspėjimų pagrindas yra artimųjų, giminaičių, globėjų, policijos pranešimas dėl dingusių be žinios asmenų. Skelbiant asmens paiešką SIS, ieškomų asmenų registre (IAR), skiltyje “tarptautinė paieška užpildomi šie laukai: skiltyje ,“paieškos duomenys“ pasirenkama “skelbti

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro, įsakymas Dėl Lietuvos Nacionalinės Šengeno informacinės sistemos nuostatų patvirtinimo, Valstybės žinios, 2007-09-22, Nr. 100-4084, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.304732/TOSoKFYEyN>

¹⁰⁶ Tarybos sprendimas 2007/533/TVR 2007 m. birželio 12 d. dėl antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007D0533&from=LT>

SIS“ ir pagal klasifikatorių pasirenkama SIS paskelbimo priežastis ir veiksmai, kurių reikia imtis radus ieškomą asmenį; pridedama svarbi informacija tarptautinei asmens paieškai paskelbti: daktiloskopinė kortelė, nuotraukos (jeigu turima). Skelbiant asmens paiešką, kurį dėl jo paties apsaugos arba siekiant užkirsti kelią grėsmei reikia laikinai perduoto globoti, paiešką, paieškos vykdytojas prideda kompetentingos institucijos sprendimo dėl asmens veiksnio, asmens psichinės būklės kopiją. Registre užpildoma pažyma apie asmenį, nurodant duomenis apie asmens dingimo vietą, laiką, kas pranešė apie asmens dingimą bei kitas reikšmingas aplinkybes.

Skelbiant dingusio be žinios suaugusio asmens paiešką SIS, pasirenkami veiksmai, kurių reikia imtis: apklausti ir susiekti su SIRENE biuru, paklausti dingusio asmens, ar jis sutinka, kad tikslus jo gyvenamosios vietos adresas būtų praneštas artimiesiems, kurie paskelbė jo paiešką, sustabdyti ir susiekti su SIRENE biuru, pasirūpinti asmeniu, neleisti jam tęsti kelionės, pristatyti į kompetentingą globos ar priežiūros įstaigą.

Skelbiant dingusio be žinios nepilnamečio asmens paiešką SIS, pasirenkami veiksmai, kurių reikia imtis suradus: tai pasirūpinti nepilnamečiu, neleisti jam tęsti kelionės, pristatyti jį kompetentingai globos arba priežiūros įstaigai, išsiaiškinti tikslų asmens gyvenamosios vietos adresą ar kontaktinį adresą (šis veiksmas atliekamas kai vaiko tėvai ar globėjai nurodo tokius veiksmus kaip prašomus; kai vaikas keliauja su vienu iš tėvų ir panašiai.

Svarbu atkreipti dėmesį, į tai, jog suaugusieji, net ir vaikai yra labai mobilūs, kai nėra vidaus sienų kontrolės Šengeno erdvėje, kas lemia būtinumą, jog paieška SIS būtų paskelbta, kaip įmanoma greičiau. Dėl to buvo atlikti pakeitimai, kad paieška SIS, skelbiama dėl dingusio be žinios asmens, nėra tvirtinama SIRENE, o skelbiama automatiškai, kai paieškos iniciatorius užpildo reikiamus laukus registre (IAR). Jeigu yra pagrindas sukurti kitus perspėjimus, pavyzdžiui transporto priemonės paiešką, kai manoma, kad asmuo pagrobtas, reikalinga sukurti sąsajas tarp perspėjimų, kad būtų padidintos galimybės rasti ieškomą dingusį be žinios asmenį.

Jei dingo vaikas, svarbu paskelbti paiešką SIS nedelsiant, ypač kai vaikui gresia pavojus, arba kai jis yra pagrobtas. Svarbu Sirene perduoti visą galimą papildomą informaciją (vaiko išorės požymiai, jo drabužiai, dingimo aplinkybės, galimi ryšiai užsienyje (šeimos draugų), mobiliojo telefono ir kredito (bankomatų), kortelių numeriai). Tuo atveju, kai piktnaudžiaujama tėvystės teisėmis, SIRENE turi būti pateikta aiški informacija apie bylos aplinkybes ir naujausius teismo sprendimus, kad būtų aišku, kad turi vaiko tėvystės globos teisę, pagrįstą atitinkamais dokumentais, ir kam leidžiama vykti kartu su vaiku. Tokiu būdu SIRENE galės greitai atsakyti į kitų valstybių klausimus, jeigu vaikas bus surastas. Nelydimi nepilnamečiai (vaikai be šeimos, migrantai, kurie pasislėpę nuo institucijų) yra ypač pažeidžiami ir turėtų būti paskelbti dingusiais

be žinios. Vaikai, kurie galimai išvyko į konflikto zonas iš Europos sąjungos ribų, yra dideliame pavojuje, o perspėjimas SIS yra vienas geriausių ūdų juos rasti. Kai vaikas pabėgo iš globos įstaigos arba iš globėjų namų, SIRENE reikia perduoti visą informaciją apie teisėtą vaiko globėją¹⁰⁷.

Eurojustas – tai Europos Sąjungos organas, įkurtas 2002 m. siekiant skatinti ir gerinti Europos Sąjungos valstybių narių kompetentingų teisminių institucijų vykdomų ikiteisminių tyrimų ir baudžiamojo persekiojimo koordinavimą sunkaus tarpvalstybinio pobūdžio ir organizuoto nusikalstamumo srityje¹⁰⁸. Eurojustas remia ir stiprina nacionalinių tyrimo ir baudžiamojo persekiojimo institucijų koordinavimą ir bendradarbiavimą sunkių nusikaltimų, priklausančių Eurojusto kompetencijai, kai tie nusikaltimai susiję su dviem ar daugiau valstybių narių, srityje arba kai reikalingas baudžiamasis persekiojimas bendrais pagrindais, remiantis valstybių narių valdžios institucijų, Europolo, Europos prokuratūros pateikta informacija¹⁰⁹. Eurojusto kompetencijai pagal 3 straipsnio 1 dalį priklausančių nagrinėti sunkių nusikaltimų formų sąrašė tarp išvardintų nusikaltimų yra neteisėtas imigrantų gabenimas, prekyba žmonėmis, nužudymas ir sunkus kūno sužalojimas, neteisėta prekyba žmogaus organais ir audiniais. Pagrobimas, neteisėtas sulaikymas ir įkaitų grobimas, seksualinė prievarta ir seksualinis išnaudojimas, įskaitant prievartos prieš vaikus medžiagą ir ryšių su vaikais mezgimą seksualiniais tikslais¹¹⁰. Nuo pat įkūrimo Eurojustas aktyviai dalyvauja kovojant su nusikaltimais prieš vaikus, glaudžiai bendradarbiaudamas su Europolas ir Interpolo agentūromis palengvindamas veiksmingą tarpvalstybinį valstybių koordinavimą ir bendradarbiavimą. Agentūra padeda nacionalinėms institucijoms nustatyti galimus tarpvalstybinius ryšius tarp bylų, pagerinti informacijos srautą ir keistis atitinkama informacija, siekiant nustatyti pažeidėjus ir patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Agentūra ne tik nagrinėja bylas, bet ir siekia didinti informuotumą šioje nusikalstamumo srityje, pradėdant statistikos apie Eurojusto bylas, susijusias su sunkiais nusikaltimais vaikams, rinkimu¹¹¹. Neteisėto migrantų gabenimo nusikaltimus įvykdo susijusios organizuotos nusikalstamos grupuotės arba tarptautinės nusikalstamos grupuotės, dirbančios prekybos žmonėmis keliuose, dažnai negailestingai keldamos pavojų migrantų gyvybei ir

¹⁰⁷ *Ibid.*

¹⁰⁸ European Justice, kas yra Eurojustas, <https://e-justice.europa.eu/23/LT/eurojust>

¹⁰⁹ Europos parlamento ir tarybos reglamentas (ES) 2018/1727 2018 m. lapkričio 14 d.

dėl Europos Sąjungos bendradarbiavimo baudžiamosios teisenos srityje agentūros (Eurojusto) ir kuriuo pakeičiamas ir panaikinamas Tarybos sprendimas 2002/187/TVR, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32018R1727>

¹¹⁰ *Ibid.*

¹¹¹ European Union Agency for Criminal Justice Cooperation, Crimes against children, <https://www.eurojust.europa.eu/crime-types-and-cases/crime-types/crimes-against-children>

galūnėms visos kelionės sausuma, oru ar jūra metu. Eurojusto agentūra akcentuoja, tai, jog norint sėkmingai sutrikdyti sudėtingus tarptautinius kontrabandos kelius ir juos patraukti baudžiamojon atsakomybėn, svarbu įtraukti visų šalių, esančių migrantų neteisėto gabenimo keliu, iš kilmės šalių už ES ribų, tranzito ir paskirties šalių, teismines, teisėsaugos ir sienų kontrolės institucijas. šalyse Europoje. Beveik 220 bylų, skirtų neteisėto migrantų gabenimo tyrimams, 2020 m. koordinuotų per Eurojustą, dažnai glaudžiai bendradarbiaujant su Europolu, buvo skirtos nusikalstamai veiklai visuose pagrindiniuose migrantų gabenimo į Europos Sąjungą keliuose. Be to, Eurojustas įsteigė migrantų neteisėto gabenimo prokurorų tikslinę grupę ir paskelbė naują bylų tyrimo ataskaitą, kurioje buvo analizuojami tarpvalstybiniai fiktyvių santuokų tyrimai, nes tokios fiktyvios santuokos yra viena iš pagrindinių nelegalios migracijos palengvinimo formų. Aprašant Eurojusto agentūros vaidmenį dingusių be žinios asmenų paieškos kontekste, svarbu paminėt šios agentūros veiklos rezultatus. Vienas jų remiantis Belgijos, Prancūzijos, Airijos ir Jungtinės Karalystės JTG gautais įrodymais, aštuoni vyrai Jungtinėje karalystėje buvo pripažinti kaltais¹¹² dėl dalyvavimo nusikalstamoje grupuotėje, dėl kurios žuvo 39 Vietnamo piliečiai priekaboje su šaldytuvu¹¹³. Kitas pavyzdys, užbėgęs daugybei žmonių būti paskelbtiems kaip dingusiems be žinios yra veiksmai prieš organizuoto nusikalstamumo grupuotes, nelegaliai gabenančias migrantus per Lamanšo sąsiaurį, įskaitant 23 Prancūzijos ir Nyderlandų šalies piliečių sulaikymus¹¹⁴ sausio mėn., o rugsėjį buvo suimta 12 organizuoto nusikalstamumo narių, kurie sukėlė pavojų šimtų migrantų gyvybėms, gabenant juos guminėmis valtimis iš Prancūzijos Jungtinę Karalystę. Kita ne kiek mažiau svarbi sritis - Prekyba žmonėmis. Tai rimta ir sparčiai auganti nusikalstamumo sritis, kuri paveikia milijonus nekaltų žmonių visame pasaulyje ir yra susijusi su rimtu pagrindinių žmogaus teisių pažeidimu. Prekeiviai žmonėmis kontroliuoja ir išnaudoja pažeidžiamas aukas ir naudoja grasinimus, jėgą, sukčiavimą, apgaulę ar grobimą. Prekybos žmonėmis aukos patiria įvairių išnaudojimo formų, įskaitant priverstinį darbą, ypač statybos pramonėje ir kasybos, žvejybos ir žemės ūkio srityse. Buitinė vergystė, komercinis seksualinis išnaudojimas, vaikų kariai, vaikų nuotakos ir priverstinės santuokos irgi yra prekybos žmonėmis formos.

¹¹² European Union Agency for Criminal Justice Cooperation, #JusticeDone: Eight men guilty in Essex lorry case which led to the deaths of 39 migrants, <https://www.eurojust.europa.eu/justicedone-eight-men-guilty-essex-lorry-case-which-led-deaths-39-migrants>

¹¹³ European Union Agency for Criminal Justice Cooperation, 26 coordinated arrests in Belgium and France of suspects of a migrant smuggling criminal group, <https://www.eurojust.europa.eu/26-coordinated-arrests-belgium-and-france-suspects-migrant-smuggling-criminal-group>

¹¹⁴ European Union Agency for Criminal Justice Cooperation, French and Dutch migrant smuggling ring halted with 23 arrests, <https://www.eurojust.europa.eu/french-and-dutch-migrant-smuggling-ring-halted-23-arrests>

Nors prekyba žmonėmis paliečia žmones visame pasaulyje ir iš visų visuomenės sluoksnių, prekybotojai žmonėmis paprastai taikosi į labiausiai beviltiškiausius ir pažeidžiamuosius visuomenės sluoksnius¹¹⁵. Pavyzdžiui, prekybos žmonėmis aukas dažnai slegia kiti iššūkiai, įskaitant skurdą, nedarbą ir išsilavinimo stoką, taip pat karus ir stichines nelaimes, pvz., žemės drebėjimus ir potvynius. Tuo tarpu moterys ir vaikai sudaro didžiąją aukų dalį: Jungtinių Tautų narkotikų ir nusikalstamumo biuro duomenimis, visame pasaulyje 51 % prekybos žmonėmis aukų yra suaugusios moterys, o dar 20 % – mergaitės. Daugeliu atvejų žmonės, priversti užsiimti tokia veikla, kaip prostitucija ir vergų darbas, nėra iš karto atpažįstami kaip aukos ir gali bijoti kalbėti ir atskleisti savo statusą, nes bijo nusikaltėlių represijų. Be to, priverstinis žmonių perkėlimas tarp šalių reiškia, kad aukos nėra žinomos tose vietose, kur jos patenka, valdžios institucijoms. Įvairiais būdais remdamas nacionalinės valdžios institucijas, kad būtų sudarytos sąlygos sekti ir naudoti kitus tyrimo metodus, taip pat veiksmingai keistis informacija tarp dalyvaujančių institucijų, Eurojustas padeda institucijoms greičiau nustatyti ir surasti aukas. JT Narkotikų ir nusikalstamumo biuro duomenimis, prekyba vaikais yra viena iš nusikalstamumo tendencijų, kuri pastaraisiais metais labiausiai išaugo valstybėse narėse, o visame pasaulyje beveik trečdalis visų prekybos žmonėmis aukų yra nepilnamečiai. Eurojustas atlieka aktyvų vaidmenį kovojant su nusikalstamumu, susijusiu su vaikais, įskaitant prekybą žmonėmis¹¹⁶. Agentūra sukūrė specialų atsaką į šiuos iššūkius, įskaitant Eurojusto nacionalinio nario, kuris bus vaikų apsaugos kontaktinis asmuo, paskyrimas. Eurojusto kontaktinis centras yra įgaliotas atstovauti Eurojustui vaikų apsaugos ir susijusiais klausimais, teikti patarimus ir padėti naudoti priemones ir priemones, pvz., Interpol duomenų bazę apie dingusius vaikus taip pat užtikrinti, kad Eurojustas galėtų naudotis geriausia praktika šioje srityje; stebėti nacionalinių institucijų, teisėsaugos organizacijų ir kitų įstaigų darbą vaiko apsaugos srityje; ir visų bylų, susijusių su Eurojusto nagrinėjama tema, statistinių apžvalgų tvarkymas. Eurojusto agentūra tai pat dalyvauja projekte „Dingusių vaikų Europa“, kurio tikslas – sumažinti (pakartotinę) prekybą nelydimais migrantų vaikais. Unikali Eurojusto struktūra gali turėti daug naudos nacionalinių valdžios institucijų kovai su prekyba žmonėmis. Kadangi kiekviena dalyvaujanti ES valstybė narė Eurojuste turi nacionalinį narį, Agentūra gali veiksmingai koordinuoti lygiagrečius tyrimus keliose šalyse, kuriose aukos verbuojamos, išnaudojamos ir pervežamos arba perkeliamos. Prekyba žmonėmis valstybėse narėse

¹¹⁵ Vidaus Reikalų ministerija, “Prekyba žmonėmis ir jos prevencija“, Mokymams skirta medžiaga, 20-21, https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Viesasis_saugumas/Prekyba_zmonemis/Prekyba%20%C5%BEmon%C4%97mis%20ir%20jos%20prevencija.pdf

¹¹⁶ European Union Agency for Criminal Justice Cooperation, *supra note*: 4.

didėja, o nacionalinės valdžios institucijos vis geriau supranta daugiašalio teismo bendradarbiavimo poreikį kovojant su šia sunkia nusikaltimo forma. Savo ruožtu Eurojustas sustiprino savo požiūrį į prekybą žmonėmis, paversdamas Agentūrą kaip kovos su prekyba žmonėmis centrą Europoje. Eurojustas padeda nacionalinėms valdžios institucijoms koordinuoti pastangas identifikuoti, surasti, apsaugoti ir remti prekybos žmonėmis aukas keliose šalyse baudžiamosiose bylose ir bendrų veiksmų dienomis, irgi padeda išsiaiškinti aukų išklausymo reikalavimus. skirtingų valstybių narių teisės aktų.

Taigi, apibendrinant daroma išvada, kad turint informacijos, kad asmuo galėjo išvykti į užsienį, būti išvežtas į užsienį, arba su asmeniu, kuris yra užsienio valstybėje nėra galimybės susisiekti, skelbiama ne tik nacionalinė bet ir tarptautinė asmens paieška. Be to galima skelbti automobilio paiešką, jei turima informacijos, kad asmuo išvyko ar buvo išvežtas automobiliu. Šį bendradarbiavimą užtikrina Lietuvos kriminalinės policijos biuro Tarptautinių ryšių valdyba, kuri vykdo ir koordinuoja Lietuvos Respublikos policijos įstaigų ir kitų teisėsaugos institucijų tarptautinį bendradarbiavimą su užsienio šalių Europolo, Interpolo, SIRENE nacionaliniais padaliniais, kompetentingomis teisėsaugos institucijomis ir Lietuvos Respublikai akredituotais užsienio šalių policijos ir muitinės ryšių karininkais. Siūlytina, jog, nepaisant to, kad užsienyje dingusio asmens paieška organizuojama ir vykdoma pagal deklaruotą gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikoje, ikiteisminius tyrimus dėl asmenų dingusių be žinios užsienyje, būtų tikslinga pavesti tirti Lietuvos kriminalinės policijos biuro Tarptautinių ryšių valdybai, kuomet duomenys gaunami centralizuotai ir iš “pirmų rankų“, tai leistų tyrimą atlikti per trumpiausią laiką, mažiausiomis laiko sąnaudomis.

2. DINGUSIŲ BE ŽINIOS ASMENŲ PAIEŠKOS IR TYRIMO YPATUMAI LIETUVOJE

Ankstesnėje dalyje išnagrinėjus dėl kokių priežasčių dingsta tiek suaugusieji tiek nepilnamečiai, pateikus paieškos reglamentavimą nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu, toliau seka poreikis susisteminti paieškos veiksmus etapais, ir išskirti ypatumus.

2.1 Pirminės informacijos apie dingusį be žinios asmenį gavimas ir teisėsaugos institucijų reagavimo formos į tokį pranešimą

Asmens dingimas laikomas, nuo to momento kai į policijos įstaigą kreipiasi artimieji ir praneša, apie tai, kad dingo asmuo ir jo buvimo vieta bei likimas nežinomas. Pranešimo formos gali būti kelios: skambinant bendruoju skubios pagalbos numeriu 112¹¹⁷ arba kreipiantis į ikiteisminio tyrimo įstaigą, t.y. policijos komisariatą su skundu pranešimu arba pareiškimu¹¹⁸. Policijos įstaigoje gavus pranešimą apie dingusį be žinios asmenį, nedelsiant atliekamas informacijos patikrinimas:

1. Pranešimą įvertinęs policijos įstaigos operatyvaus valdymo padalinio pareigūnas policijos žinybiniuose registruose ir informacinėse sistemose patikrina:
 - 1.1. Ar asmuo, apie kurio dingimą pranešta nėra pristatytas į policijos įstaigą, sulaikytas, suimtas, ar jam netaikoma laisvės atėmimo bausmė;
 - 1.2. Ar apie šio asmens dingimą anksčiau nėra gauta pranešimų (jei taip, kokie dėl šių faktų priimti procesiniai sprendimai);
 - 1.3. Ar asmuo, apie kurio dingimą pranešta pastaruoju metu nesikreipė į policiją (jei taip, kokie priimti procesiniai sprendimai), taip pat ar nėra atliekamas ikiteisminis tyrimas dėl jo atžvelgiu galimai įvykdytos nusikalstamos veikos (pripažintas nukentėjusiuoju ikiteisminio tyrimo byloje)
 - 1.4. Ar asmuo, apie kurio dingimą pranešta, turi savo vardu registruotų ginklų, transporto priemonių;

¹¹⁷ 112 Skubi pagalba, Policija. Kada skambinti?, <https://112.lt/kada-skambinti-policija/>

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas. Dėl rekomendacijų dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos, *supra note*, 59.

- 1.5. Asmens, apie kurio dingimą pranešta, šeimos sudėtį, deklaruotos gyvenamosios vietos adresą (ar nėra deklaravęs išvykimo į užsienį) darbovietę, išduotus asmens dokumentus ir kitus galinčius turėti reikšmės duomenis;
- 1.6. Kai tik tampa žinomi dingusio be žinios asmens naudojimo mobiliojo ryšio telefono ar kito mobiliojo įrenginio duomenys, nustatyta tvarka, kuria autorė apars vėliau, kreipiasi dėl judriojo ryšio įrenginio vietos nustatymo duomenų (toliau VND) gavimo¹¹⁹.

Kiekvienas dingimo atvejis labai individualus, todėl gavus pranešimą apie dingusį be žinios asmenį, operatyvaus valdymo padalinio pareigūnas bando išsiaiškinti kuo daugiau reikšmingų aplinkybių. Pagal gautą ir turimą informaciją minėtas pareigūnas įvertina pagalbos tarnybų ir specialistų (kinologai, narai, Valstybės sienos apsaugos tarnybos aviacijos pajėgos ir kt.) poreikį ir, tokiam esant organizuoja jų pasitelkimą. Operatyvaus valdymo padalinio pareigūnas pagal turimus duomenis susisiekiama su asmeniu, apie kurio dingimą pranešta, jeigu turimas mobilaus ryšio telefono kontaktinis numeris, susisiekiama su asmenimis, kurie gali turėti duomenų apie dingusiojo buvimo vietą, patikrina ar asmuo nepristatytas į gydymo įstaigą, nakvynės namus, morgą ir pan. Operatyvaus valdymo pareigūnas pirminės informacijos gavimo ir reagavimo etape išsiunčia policijos pareigūnų ekipažą, ar kelis, esančius arčiausiai įvykio vietos ar esančius laisvus ekipažus, kurie nedelsdami atlieka neatidėliotiną informacijos patikrinimą pagal operatyvaus valdymo padalinio pareigūno nustatytus duomenis, t.y. patikrina gyvenamosios vietos darbovietės ar kitus adresus, kuriame gali būti asmuo, apie kurio dingimą pranešta¹²⁰. Be to operatyvaus padalinio pareigūnas išsiunčia el. pranešimus dėl dingusio be žinios asmens į aktyvių pajėgų dirbančių mieste ir rajone darbo vietas su nuotrauka jei tokia yra ir asmens aprašymu.

2018 m. sausio 29 d., Lietuvos Policijos generalinio komisaro buvo paskelbtas įsakymas „Dėl pirminių būtinųjų veiksmų reaguojant į pranešimus apie nusikalstamas veikas sekos schemas (algoritmai)“, siekiant užtikrinti policijos veiklos efektyvumą, gerinti reagavimą į pranešimus apie nusikalstamas veikas ir tyrimo kokybę. Įsakymu nustatė, kad pareigūnai reaguodami į nusikalstamas veikas išvardintas šio įsakymo pirmame punkte, tame tarpe ir į tyrimą dėl dingusio be žinios asmens vadovautųsi patvirtintu algoritmu¹²¹. Būtinųjų veiksmų seka dingus be žinios asmeniui, suskirstyta į šešis žingsnius. Pirmajame žingsnyje nurodyta, jog pirmasis veiksmas yra paskutinės žinomos buvimo vietos įvertinimas. Tai gali būti:

¹¹⁹ Policijos Departamentas Prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos, *supra note*, 12.

¹²⁰ *Ibid.*

¹²¹ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2018 m. sausio 29 d. įsakymas Nr. 5-V-92, *supra note*, 14.

- Gyvenamoji vieta;
- Viešoji vieta;
- Transporto priemonės;

Jeigu tai gyvenamoji vieta būtinas veiksmas apžiūra. Įvertinami daiktai, dokumentai, kompiuteris ir pan.) Jeigu tai viešoji vieta, būtina nustatyti vaizdo stebėjimo kameras, įrašų paėmimas, peržiūrėjimas. Jeigu tai transporto priemonė, būtina paskelbti transporto priemonės paiešką. Antras žingsnis, nustatyti, ar asmuo naudojasi mobilaus ryšio telefonu, jeigu taip, tuomet nedelsiant apie tai informuojamas operatyvaus valdymo pareigūnas (budėtojas), kuris nustatyta tvarka el. paštu kreipiasi į Lietuvos kriminalinės policijos biuro paskirtą pareigūną, vykdančią įrenginio vietos nustatymo duomenų paiešką mobiliųjų operatorių abonentų vietos nustatymo sistemoje. Vietos nustatymo duomenys tai viešojo judriojo ryšio tinkluose tvarkomi duomenys, nurodantys vietovės, kurioje paskutinį kartą registruotas įrenginys, atpažinimo kodą (Cell ID) mobiliųjų operatorių abonentų vietos nustatymo sistemoje¹²². Prašyme turi būti pateiktas, faktinės kreipimosi dėl įrenginio VND gavimo aplinkybės ir priežastys (šiuo atveju ieškomas dingęs be žinios asmuo), įrenginio kurio VND norima nustatyti abonento numerį arba tarptautinį judriojo ryšio įrangos identifikatorių (toliau IMEI), arba tarptautinį judriojo ryšio abonento abonento indifikatorių (IMSI), jei yra pagrįstas poreikis automatinės paieškos dažnumą, paieškos trukmę. Maksimalus įrenginių skaičius vienam prašymui – 10. Maksimali įrenginio tikrinimo trukmė - 4 valandos, tačiau šis laikas gali būti pratęstas, pateikiant prašymą dar kartą. Įrenginio VND automatinės paieškos dažnumas – 5,15,30,60 minučių¹²³. Taip pat bandoma susisiekti su asmeniu jam skambinant, bei per socialinius tinklus. Nustačius įrenginio atpažinimo kodą, toje vietoje organizuojami papildomi paieškos veiksmai. Jei tai atvira vietovė, miškas, parkas, mikrorajonas, laukai, vykdomas teritorijos šukavimas. Jei tai negyvenama vietovė, kaip laukai, miškas, galima pasitelkti Kauno apskrities vyriausiajam policijos komisariate turimu termovizoriumi. Šio įrenginio veikimo principas, paaiškinimas, taip, kad visi kūnai, kurių temperatūra yra aukštesnė už absoliutų nulį, išspinduliuoja įvairaus ilgio infraraudonųjų spindulių bangas. Įrenginiai, gebantys vizualizuoti infraraudonosios spinduliuotės intensyvumo pasiskirstymą paviršiuje,

¹²² Lietuvos policijos generalinio komisaro 2014 m. rugpjūčio 26 d. įsakymas Nr. 5-V-857 “Dėl judriojo ryšio įrenginio vietos nustatymo duomenų mobiliųjų operatorių abonentų vietos nustatymo sistemoje gavimo ir teikimo policijos įstaigoms tvarkos aprašo patvirtinimo”.

¹²³ *Ibid.*

vadinami infraraudonųjų spindulių kamera arba termovizoriais¹²⁴. Termovizorius suteikia galimybę tamsiu paros metu ieškoti dingusių, pasiklydusių gyventojų ir prisideda prie greitesnio ir operatyvesnio darbo dingusių asmenų. Tačiau kita šio prietaiso pusė, ta, kad kaip minėta anksčiau kūno temperatūra turi būti aukštesnė už nulį. Jeigu susiklosto, taip, kad paieška pradedama ne iš karto pasigedus dingusio be žinios asmens, arba tai šaltasis metų sezonas, šis prietaisas teigiamų rezultatų gali neduoti, nes kūnas bus atšalęs. Galima pasitelkti sraigtasparniui¹²⁵. Teritorinės policijos įstaigos operatyvaus valdymo padalinio budėtojas gavęs informaciją apie tai, kad neatidėliotinais reikia pasitelkti orlaiviu, telefonu susisieikia su policijos departamento budėtoju ir pateikia reikalingą informaciją, o PD budėtojas susisieikia su Lietuvos kariuomenės atsakingu darbuotoju, pateikia prašymą dėl neatidėliotino orlaivio pasitelkimo. Ieškant dingusio be žinios asmens pagal aplinkybes, gali būti pasitelkta kinologu su tarnybiniu šunimi, kuris ieško būtent žmonių, lavonų ar jų dalių¹²⁶. Dėl tarnybinio šuns panaudojimo reikalingumo ir būdų sprendžia policijos patrulis kinologas, atsižvelgdamas į įvykio aplinkybes ir ypatumus¹²⁷. Šiuo metu Kauno apskrities policijoje dirba 9 kinologai. Kauno apskr. VPK Patrulių rinktinėje dirbantis vyriausiasis patrulis Jokūbas Žlabickas kartu su savo metų amžiaus šunimi, kuris vokiečių aviganis, dalijosi įžvalgomis iš praktikos. Teigė, jog stengiamasi, kad Kauno apskrityje kinologas dirbtu 24/7 principu, todėl beveik visada dirba mažiausiai vienas kinologas. Būna, kad budėjimo metu dirba du kinologai, tačiau tai retas atvejis. Retai, bet pasitaiko, jog šunio apskritai nėra dėl to, kad šuo dar neapmokytas arba šuo negali ieškoti dėl medicininių ar kitų problemų laikinai. Paaiškinu, kad gyvų žmonių ieško visi šunys be išimčių, lavonų ir jų dalių Kauno teritorijoje ieško du šunys. Paklausus, ar šuo ieško kūno vandenyje, atsakymas buvo neigiamas. Šuo žmogaus ieško pagal žmogaus skleidžiamą kvapą, kurį žmogus skleidžia visą laiką, tik žmonės jo nejaučia. Šuo sekti pradeda nuo vietos, kur paskutinį kartą buvo žmogus, kadangi žmogus buvo ant žemės (nesvarbu tai asfaltas, gruntas, žolė ar pan.) palieka savo kvapo daleles. Dingusiojo asmeniai daiktai paieškai nereikalingi. Pareigūnas paaiškinu, kad didesnė tikimybė rasti žmogų tuomet, kuomet jis kuo mažiau juda, nes kvapas sklinda iš vienos vietos ir šuniui šią vietą surasti yra lengviau. Jeigu žmogus visą laiką vaikšto po didelę teritoriją, šuniui užima daugiau laiko atpažinti kvapo šaltinį ir jį surasti. Kaip pagalbą pareigūnas įvardijo vėją

¹²⁴ Elintosms matavimo sistemos, Techninė informacija, Termovizija ir termovizoriai kas tai?, <https://www.elintosms.lt/lt/technine-informacija/termovizija-ir-termovizoriai-kas-tai-15>

¹²⁵ Lietuvos kariuomenė, Karinės oro pajėgos, Uždaviniai ir funkcijos, <https://www.kariuomene.lt/karines-oro-pajegos/uzdaviniai-ir-veikla/uzdaviniai/23194>

¹²⁶ Lietuvos policijos Generalinio komisaro įsakymas Dėl policijos patrulių veiklos instrukcijos patvirtinimo, Valstybės žinios, 2011-07-23, Nr. 96-4537, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.404160>

¹²⁷ *Ibid.*

pučiantį palankia kryptimi, tai reiškia nuo ieškomo asmens į ieškančių pareigūnų pusę, nes atpučia žmogaus kvapą kurį šuo gali "pasigauti" ir nustatyti žmogaus dingimo kryptį. Taip pat labai pagelbėja, jeigu teritorijoje nėra pašalinių kvapų (įvykio vietoje nedirba kiti pareigūnai, nėra pašalinių asmenų, įvykio vietoje nerūkoma). Deja, bet dažniausiai pasitelkus kinologą, jau kuris laikas įvykio vietoje dirba į įvykį pirmasis reagavęs patrulių ekipažas, kuris spėjo apvaikščioti teritoriją. Tikimybė surasti sumažėja, kuomet kaip ir minėjo autorė įvykio vieta yra užteršta: įvykio vietoje dirbo kiti pareigūnai, kadangi pareigūnai paliko savo kvapo daleles įvykio vietoje ir dėl to šuniui yra sunku atrinkti kurio kvapo šaltinio ieškoti (ar pareigūno ar žmogaus kurį iš tiesų pareigūnai turi surasti), taip pat apsunkina, jeigu buvo rūkoma, ilgai buvo užvestas automobilis. Be to paiešką apsunkina, jei paieškos diena labai karšta, kadangi gruntas o ypač asfaltas būna įkaitęs, kvapo dalelės greitai išgaruoja ir jų šuo neberanda. Šuo, ieškodamas ypatingai ant asfalto gali nusideginti nosį ir vidinius uoslės organus. Kitas svarbus aspektas, kaip ilgai šuo gali vykdyti paiešką? Pareigūno teigimu, nėra laiko, šuns ištvermė paieškai yra skirtinga, priklausanti nuo to ar diena karšta ar vėsi, ar yra kliūčių per kurias reikės šokinėti ar šuo galės eiti lygiu keliu, ar paieška šią dieną yra pirmoji ir pan. Ženklaai išduodantys, kad šuo nustojo ieškoti tai šuns pradėjimas lekuoti (iškišimas liežuvio ir kvėpavimas per burną), tai reiškia, kad kvapas per nosį nepatenka, arba patenka labai mažai ir šuo žmogaus kvapą pameta. Uždavus klausimą, kas šunį gali trikdyti, atsakymas nustebino, pareigūno teigimu, visi šunys yra skirtingi, todėl ir trikdžiai vieniems stiprūs kiti gali būti silpni, tačiau kas trikdo visus šunis tai šeimininko nepasitikėjimas savimi ir šuniu arba baimė. Šuo tai jaučia ir tai turi įtakos bendram rezultatui. Sėkmingam darbui padeda, geri santykiai tarp šuns ir šeimininko, kolegų supratingumas ir leidimas dirbti dviese, neįsikišant kitiems, kolegų žinios kaip apsaugoti įvykio vietą, kaip nesugadinti įvykio vietos prieš atvykstant kinologui. Paklausus ar yra nustatytas prioritetiškumas į kokius įvykiu reaguoti pirmiausia, oficialių prioritetų nėra, tačiau svarbiausi įvykiai, kur kyla pavojus žmogaus sveikatai ir gyvybei. Paklausus pareigūno su kokiomis problemomis susiduriame darbe, pareigūnas įvardijo vieną iš ankščiau įvardytų problemų: žinių trūkumas visiems pareigūnams dėl kinologų darbo principų, kad šuo eina "karščiausiai" kitaip paskutiniu kvapu, dėl ko svarbu ne tik į įvykį pirmiems pareigūnams atvykusiems, nelysti į įvykio vietą, bet ir tinkamai apsaugoti įvykio vietą nuo pašalinių asmenų, nes kiekvienas žmogus turi savo kvapą, ir pavyzdžiui dingusiojo kvapas gali susimaišyti su pareigūno ar pašalinio asmeniu kvapu, ko pasekoje įvykio vieta užteršiama. Kitas įdomus aspektas, kad Lietuvoje, daugiau nei 25-erius metus kinologu policijoje dirbęs kaunietis Jurijus Aleksandrovas išėjęs į pensiją įkūrė viešąją įstaigą „K9 paieška“, kurios pagrindinis tikslas yra

ieškoti dingusių žmonių¹²⁸. Kaip pats buvęs policijos pareigūnas teigia¹²⁹: „K-9 GROUP“ kinologai su paruoštais šunimis – pėdsekiais, išmokytais aptikti kvapnų žmogaus pėdsaką, sekti juo ir surasti pasiklydusį asmenį išvyksta nedelsiant, „K-9 GROUP“ kinologai yra baigę mokymus Nyderlandų karalystės specialiose policijos pajėgose bei stažavęsi Prancūzijoje kur kartu su spec. pajėgų kinologais dalyvavo tarnybinių šunų mokymuose – „žmonių lavonų paieška sausumoje ir po vandeniu“ Todėl gebame greitai ir tiksliai nustatyti paskendusio žmogaus kūno buvimo vietą“¹³⁰ Grįžtant prie algoritmo, jeigu nustatoma, kad yra duomenį, jog asmuo galėjo išvykti į užsienį, skelbiama pirmiausia nacionalinė ir tarptautinė asmens paieška, kuri detalai aprašyta anksčiau. Trečias žingsnis nustatyti, kad yra pranešėjas ar tai šeimos narys, giminaitis ar ne. Jei tai šeimos narys, artimas giminaitis, iš šio asmens priimamas pareiškimas dėl dingusio be žinios asmens paieškos, jis apklausiamas. Jeigu tai ne giminaitis/artimasis, pareiškimas ne priimamas, ikiteisminis tyrimas nebus pradėtas. Tikslinga nustatyti artimuosius giminaičius. Algoritme penktame žingsnyje numatyta nustatyti liudytojus. Jeigu yra reikalinga jų apklausa, jeigu ne, būtina nustatyti bendravimo ratą, darbovietę, mokymosi įstaigą, laisvalaikį ir panašiai, tam kad nustatyti asmenis, kuriuos būtų galima apklausti ir taip gauti reikšmingo informacijos. Šeštas ir paskutinis žingsnis gautos informacijos įvertinimas¹³¹.

Jei neatidėliotino informacijos patikrinimo metu dingusio be žinios asmens buvimo vieta nenustatoma, seka kitas dingusio be žinios asmens paieškos etapas - padaroma preliminari išvada, jog reikia pradėti ikiteisminį tyrimą ir į įvykio vietą, siunčiamas nuo 2015 m. sausio mėnesio Kaune, o vėliau ir kituose Lietuvos miestuose nusikalstamoms veikoms registruoti ir atlikti pirminius ikiteisminio tyrimo veiksmus, įsteigto naujo policijos padalinio – Kriminalinės policijos NVRS, veikiančio apskričių vyriausiųjų policijos komisariatų sudėtyje pareigūnas, kurios veikla organizuojama 24 valandas per parą. Šio padalinio pareigūnas priima iš asmenų pareiškimus, tikslinant šią informaciją ir nustatant, kad veika turi nusikalstamos veikos požymių, sprendžiant dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, atliekant pirminius ikiteisminio tyrimo veiksmus, pasitelkia Vėliau ikiteisminių tyrimų medžiagos perduodamos pagal teritorinį priklausomumą teritoriniams policijos komisariatams arba pagal kompetenciją – specializuotiems apskričių policijos komisariatų padaliniais, tiriamu atveju aktualūs du specializuoti padaliniai tai: organizuoto

¹²⁸ Vakarų ekspresas, Šilutiškės dingimas sukretė visą Lietuvą: papasakojo, kaip savanoriai ieško dingusių žmonių, 2022-01-26, <https://ve.lt/gyvenimas/silutiskes-dingimas-sukrete-visa-lietuva-papasakojo-kaip-savanoriai-iesko-dingusiu-zmoniu>

¹²⁹ Baltijos kinologijos centras K-9, Dingusių žmonių paieška, <http://k-9.lt/paslaugos/dingusiu-zmoniu-paieska/>

¹³⁰ Baltijos kinologijos centras K-9, Skenduolių paieška, <http://k-9.lt/paslaugos/skenduoliu-paieska/>

¹³¹ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2018 m. sausio 29 d. įsakymas Nr. 5-V-92, *supra note*, 14.

nusikalstamumo, nustačius prekybos žmonėmis atvejį ir, sunkių nusikaltimų tyrimo valdyboms, nustačius, kad dingęs be žinios asmuo pagrobtas, arba nužudytas.

2.1. Tipinės ikiteisminio tyrimo dėl dingusių be žinios asmenų situacijos.

Tarpusavyje glaudžiai susijusios aplinkybės, viena kitai turinčios įtakos ir sudarančios tam tikrą erdvę, kurioje veikia tyrimą atliekantis asmuo, – ši kriminalistinė situacija vadinama nusikalstamos veikos tyrimo situacija¹³². “Nusikalstamos veikos tyrimo situacija – tai tyrėjo, atliekančio ikiteisminį tyrimą, disponuojamos konkrečiu momentu informacijos visuma apie nusikalstamą veiką, asmenis, padariusius ją, ir kitus reikšmingus tyrimui duomenis.”¹³³ “Nusikalstamos veikos tyrimo situacija – tai tyrėjo, atliekančio ikiteisminį tyrimą, disponuojamos konkrečiu momentu informacijos visuma apie nusikalstamą veiką, asmenis, padariusius ją, ir kitus reikšmingus tyrimui duomenis.”¹³⁴ Nusikalstamų veikų situacijų tipizavimas pagal konkretų pasirinktą objektą ir klasifikavimas pagal įvairius esminius skiriamuosius bruožus yra tyrimo proceso eigos pamatas, kad palengvintų mokslines rekomendacijas, kaip išspręsti vieną ar kitą susidariusią situaciją.¹³⁵ Situacijos ir priežastys dėl kurių dingsta be žinios asmenys išsamiai aprašytos šio baigiamojo darbo pirmo skyriaus pirmame poskyryje. Pirminio tyrimo etapo metu, priklausomai nuo esamos bei surinktos informacijos, aplinkybių, susidaro tipinės dingusių be žinios asmenų ikiteisminio tyrimo situacijos. Vadovaujantis teorine¹³⁶ ir praktike magistro baigiamojo darbo autorės patirtimi darbe, reaguojant ir atliekant pirminius procesinius veiksmus dingusių be žinios asmenų įvykiuose, galima išskirti tokias tipines dingusių be žinios asmenų situacijas:

- Artimieji negali susisiekti su sūnumi, kuris išvyko užsienį, darbą, kitą miestą
- Į namus negrįžta sutuoktinis, kuris išėjo į mišką grybauti
- Iš namų po įvykusio žodinio konflikto išėjo sutuoktinė, nepasiėmusi jokių asmeninių daiktų ir negrįžta keletą valandų, serga depresija
- Suicidinių minčių turintis sūnus po įvykusio konflikto išvažiavo automobiliu, parašė atsisveikimo raštelį

¹³² Mykolo Romerio universitetas, *supra note*, 25: 441.

¹³³ Зорин, Г. А. Теоретические основы криминалистики. Минск: Амалфея, 2000, с. 103–104

¹³⁴ Mykolo Romerio universitetas, *supra note*, 25: 31.

¹³⁵ *Ibid.*

¹³⁶ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. liepos 16 d. įsakymu Nr. 4RN (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2007 birželio 26 d. įsakymo Nr. 1-1RN-2(RN) Asmenų paieškos instrukcija, *supra note*, 34: 7.

- Iš globos namų išėjo paauglys, kurio buvo vieta nežinoma, telefonu neatsiliepia
- Tėvai negali susisiekti su sūnumi savaitė, laiko kuris gyvena kitame mieste
- Senyvo amžiaus giminaitis, sergantis demencija, išėjo iš namų, artimieji nerimauja dėl sveikatos ir saugumo
- Motina negali susiekti su savo sūnumi, kuris išvyko į pajūrį ir turėjo grįžti šiandien
- Motina prekybos centre negali rasti vaiko, motina nemato į jūrą nuėjusio išsimaudyti paauglio sūnaus
- Dukra negali susiekti su motina, kuri gyveno su pranešėjos broliu, kuris ne kartą yra smurtavęs prieš motiną
- Tėvai negali susiekti su dukra, kuri išvyko su nepatikimais darbdaviais į užsienio valstybę užsidirbti pinigų, įtaria, jos dukra gali būti išnaudojama priverstiniam darbui
- Tėvai negali susiekti su dukra, kuri išėjo pas buvusį sugyventinį pasiimti paskutinių daiktų, neatsiliepia telefonu, įtaria, jos buvęs sugyventinis galėjo pakelti ranką

Visos šios situacijos gali būti plečiamos arba siaurinamos. Kiekvienai iš šių paminėtų situacijų būdinga eilė bendrų tyrimo veiksmų, atliekamų pirminio informacijos gavimo metu ir ikiteisminio tyrimo metu, tačiau esant konkrečiai tyrimo situacijai (kadangi tyrimo situacija kartu yra ir individuali) tuo pačiu būdinga ir individuali veiksmų seka, tyrimo kryptys, versijos kuriais tyrėjai vadovaujasi, siekdami kuo greičiau ir išsamiau ištirti tiriamą įvykį. Lemiamą reikšmę tam turi pats nusikaltimo padarymo būdas, informacijos apie jį visuma ir kiti veiksniai, formuojantys tyrimo situaciją. Tyrėjas pradėdamas nuo pirminio pranešimo apie dingusį be žinios asmenį, remdamasis turima informacija, įvykio aplinkybėmis, dažniausiai išsikelia ir patikrina tipines versijas dėl įvykio. Todėl turi būti renkamos ir kruopščiai tiriamos visos aplinkybės.

2.2. Kriminalistinės versijos ir ikiteisminio tyrimo pradėjimas

Kriminalistinės versijos (lot. versio – kryptis, atmaina), kurios yra vienas iš svarbiausių loginio pažinimo metodų, taikomų tiriant nusikalstamas veikas, – susijusios su tikimybės sąvoka¹³⁷. Kriminalistinės versijos – tai faktiniais duomenimis pagrįstos nusikalstamų veikų arba įvairių jų aplinkybių prielaidos, kuriomis remiantis aiškinama bylai reikšmingų faktinių duomenų kilmė bei jų tarpusavio ryšiai ir nustatoma tiesa byloje¹³⁸. Taigi versija – loginio mąstymo,

¹³⁷ Janina Juškevičiūtė ir kt., *supra note*, 30.

¹³⁸ Barkauskas, A. *supra note*, 15: 186.

pažinimo forma, padedanti pereiti nuo tikėtino prie tikro žinojimo¹³⁹. Paieškos versijos gali būti įgyvendinamos ikiteisminio tyrimo metu (procesinė forma) ir kriminalinės žvalgybos veiklos pagrindu (neprocėsinė forma), kai dar nėra pradėtas ikiteisminis tyrimas. Jų tikslas – besislapstančių nusikaltėlių, be žinios dingusių asmenų, tam tikrų daiktų paieška¹⁴⁰. Versijos gali būti keliamos, atliekant priminius procesinius veiksmus dėl dingusio be žinios asmens, dar nepradėjus ikiteisminio tyrimo. Kriminalistinės versijos pagal tikimybę klasifikuojamos į mažiau tikėtinas ir labiau tikėtinas. Pagal apibrėžtumą versijos yra skirstomos į tipines ir konkrečias. Tipinės versijos keliamos pradinėje tyrimo stadijoje, kai patikimos informacijos apie tiriamojo įvykio mechanizmą, jo aplinkybes, dalyvavusių jame asmenų veiksmų motyvus, ypatumus ir t. t. yra labai mažai. Tipinės kriminalistinės versijos grindžiamos analoginių bylų tyrimo praktikos apibendrinimo duomenimis. Tipinės versijos įvykį paaiškina tik bendriausiais bruožais ir padeda numatyti tam tikros veiklos strategiją, kryptingų veiksmų sistemą. Kai gausėja informacijos, tipinės versijos konkretinamos, tikslinamos, o tam tikrais atvejais ir atmetamos kaip nepagrįstos ir kuriamos naujos. Taigi konkrečios versijos keliamos paaiškėjus bylų išskirtinėms aplinkybėms¹⁴¹. Pradėjus ikiteisminį tyrimą dėl dingusio be žinios asmens, taip pat kaip bet kokiame kitame ikiteisminiame tyrime, yra keliamos ir tikrinamos įvairios versijos.

Versijų, dėl dingusio be žinios asmens ikiteisminiame tyrime gali būti įvairių¹⁴²:

- sąmoningai nutraukė ryšius su artimaisiais dėl įvairių priežasčių, ir nenori pranešti apie savo buvimo vietą, kitoje vietoje pradėjo mokytis, dirbti, slaptai gydos;
- Yra sulaikytas, suimtas Lietuvoje, arba užsienio valstybėje;
- Asmens buvimo gyvenamoji vieta nustatyta užsienyje;
- Nepilnametis asmuo pabėgęs iš namų pats grįžta į namus sveikas, po kelių dienų;
- Nepilnametis pabėgęs iš globos namų surandamas toje pačioje apskrityje arba kitoje apskrityje nustatytu konkrečiu adresu, arba pats grįžta į globos įstaigą;
- Pasiklydęs asmuo nesiorientuojantis aplinkoje, turinti psichiatrinių sutrikimų, segantis demencija randamas pagal mobilaus ryšio telefono koordinatas, pasitelkiant kinologus, VSAT prie

¹³⁹ Palskys, E. et al. Kriminalistika. Vilnius: Mintis, 1985, 186.

¹⁴⁰ Janina Juškevičiūtė ir kt. *op cit.*, 37.

¹⁴¹ Barkauskas A., *supra note*, 15.

¹⁴² Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. liepos 16 d. įsakymu Nr. 4RN (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2007 . birželio 26 d. įsakymo Nr. 1-IRN-2(RN) Asmenų paieškos instrukcija, *supra note*, 34:7

VRM Aviacijos rinktinės orlaiviu¹⁴³, klaidžiojantis mieste, miško vietoje gyvas, susižeidęs arba miręs.

➤ Asmuo netyčiniu būdu, dingsta, nes dėl įvairių priežasčių negali susisiekti su artimaisiais, tačiau priežastys nesusiję su nusikalstamomis veikomis prieš asmenį kuris ieškomas kaip dingęs be žinios ir tyrimo eigoje susiekia su artimaisiais arba grįžta į namus sveikas;

➤ Asmuo, labiau taikoma vaikams pasiklydo prekybos centre, atostogų metu paplūdimyje, masinių renginių metu mieste ir netrukus randamas gyvas, sveikas;

➤ Randamas asmens lavonas (savižudybė, chroniška liga, senatvė, organizmo atšalimas, staigi mirtis, nuskendo) tyrimas perkvalifikuojamas pagal šiam įvykiui suteiktą kodą 555000 mirties priežastčiai nustatyti;

➤ Žuvo autoįvykyje LR BK 281 str. Kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimas¹⁴⁴

➤ Tapo nusikaltimo auka (nužudytas giminių, artimųjų, trečiųjų asmenų), tyrimas perkvalifikuojamas į LR BK 129 str. Nužudymas.

➤ Tapo prekybos žmonėmis auka ir ikiteisminis tyrimas dėl dingusio be žinios asmens perkvalifikuojamas į LR BK specialiojoje dalyje numatytus straipsnius 147 str. Prekyba žmonėmis, 147-1 str. Išnaudojimas priverstiniam darbui ar paslaugoms, 147-2 str. Naudojimas asmens priverstiniu darbu ar paslaugomis .

➤ Dingusio be žinios asmens ikiteisminis tyrimas perkvalifikuojamas į asmens pagrobimą LR BK 156 str., Vaiko pagrobimas arba vaikų sukeitimas 252 Str. Žmogaus pagrobimas įkaitu.

➤ Įvyko nelaimingas atsitikimas, stichinė nelaimė, dėl kurios asmuo buvo sunkiai sužalotas ir į gydymo įstaigą pristatytas kaip neatpažintas asmuo, arba žuvo ir kūnas pristatytas į morgą kaip neatpažintas lavonas, arba kūnas apskritai nerastas.

Galimos ir kitos, kur kas rečiau pasitaikančios versijos: (dingusysis be žinios asmuo Tapo prekybos žmonėmis auka ir ikiteisminis tyrimas dėl dingusio be žinios asmens perkvalifikuojamas į LR BK specialiojoje dalyje numatytus straipsnius 147 str. Prekyba žmonėmis, 147-1 str. Išnaudojimas priverstiniam darbui ar paslaugoms, 147-2 str. Naudojimas asmens priverstiniu darbu ar paslaugomis arba Dingusio be žinios asmens ikiteisminis tyrimas

¹⁴³ Lietuvos Policijos Generalinis komisaras, Įsakymas Dėl valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vidaus Reikalų ministerijos Aviacijos Rinktinės orlaivių pasitelkimo, 2006 m. gruodžio 22 d. Nr.5-V-802, Vilnius.

¹⁴⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, *supra note*, 80.

perkvalifikuojamas į asmens pagrobimą LR BK 156 str., Vaiko pagrobimas arba vaikų sukeitimas 252 str. Žmogaus pagrobimas įkaitu.).

Atliekant ikiteisminį tyrimą dėl dingusio be žinios asmens svarbu išsamiai išsiaiškinti ar asmuo dingęs be žinios, ar artimieji giminaičiai neteko ryšio su juo, nes ji sąmoningai nutraukė ryšius ir slepia nuo jų savo buvimo vietą. Versijų skaičius kaip minėta anksčiau priklauso nuo to, kiek turima informacijos, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad pradiniam etape kai informacijos kiekis labai mažas, dažniausiai tinka visos įmanomos versijos. Tam, kad atmesti vieną ar kitą iškeltą versiją, reikia surinkti ko daugiau informacijos, kuri būtų patikima ir apibūdintų dingusįjį.

Šiame skyrelyje ne kartą užsiminta apie ikiteisminio tyrimo pradėjimą, dėl dingusio be žinios asmens. Todėl aptarus pirminės informacijos apie dingusį be žinios asmenį gavimą ir teisėsaugos institucijų reagavimo formas į tokį pranešimą, tikslinga išanalizuoti ikiteisminio tyrimo pradėjimą dėl šio atvejo.

Ikiteisminis tyrimas – pirmoji ir viena iš svarbiausių baudžiamojo proceso stadijų¹⁴⁵. Ikiteisminio tyrimo tikslas – greitai ir išsamiai nustatyti visas reikšmingas nusikalstamos veikos aplinkybes ir asmenį, galėjusį padaryti šią nusikalstamą veiką¹⁴⁶.“.

Kaip įtvirtinta Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso (toliau BPK) 166 str. ikiteisminis tyrimas pradedamas:

- 1) gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką;
- 2) prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui patiems nustatčius nusikalstamos veikos požymius.

Gautas skundas, pranešimas ar pareiškimas dėl be žinios dingusio asmens ir turima informacija (duomenys) ikiteisminio tyrimo pareigūnui, prokurorui leidžia daryti preliminarią išvadą, kad asmens dingimo priežastis galėjo būti susijusi su nusikalstamais veiksmais. Be to, neturint pakankamai duomenų (patikimos informacijos), leidžiančių pagrįstai manyti, kad žmogus dingo dėl nusikalstamų veiksmų, nėra aišku, kokia konkreiti nusikalstama veika padaryta, todėl ikiteisminis tyrimas pradedamas tuoj pat. Diskutuotinas G. Bučiūno, E. Gruodytės ir M. Šalčiaus teiginys: „Pagrindinis tokio tyrimo tikslas – nustatyti, ar žmogaus dingimas be žinios susijęs su jo atžvilgiu padaryta nusikalstama veika.“¹⁴⁷. Ar tikrai pagrindinis tyrimo tikslas toks? Darbo

¹⁴⁵ Gediminas Bučiūnas, Edita Gruodytė ir Marijus Šalčius, *supra note*, 27: 9.

¹⁴⁶ European justice, „Kodėl ir kaip vyksta ikiteisminis tyrimas“, 2019 vasario 18 d., https://e-justice.europa.eu/content_rights_of_defendants_in_criminal_proceedings_-169-LT-maximizeMS-en.do?clang=lt&idSubpage=2

¹⁴⁷ Gediminas Bučiūnas, Edita Gruodytė ir Marijus Šalčius, *op. cit.* 27.

autorės nuomone, prioritetinis ikiteisminio tyrimo dėl dingusio be žinios asmens tikslas – surasti be žinios dingusį asmenį gyvą ir jau tada išsiaiškinti asmens dingimo priežastis ir aplinkybes. Ikteisminis tyrimas dėl dingusio be žinios asmens pradedamas nurodant skaičių kodą 556000, o ne BK specialiosios dalies straipsnį. Pats asmens dingimas iš savęs ne visais atvejais yra nusikalstama veika, darbo autorė su tuo sutinka ir pritaria Policijos departamento prie VRM Komunikacijos skyriaus vedėjui Ramūnui Matoniui, kuris pokalbyje LRT radijo studijoje, teigė, jog asmens dingimas nėra nusikaltimas, ir tai pagrindžiama, nes asmens dingimas pradedamas kodu, o ne BK straipsniu¹⁴⁸.

Ikteisminio tyrimo dėl dingusio be žinios asmens pradėjimo pagrindas yra pareiškimas. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro, Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro, Nacionalinės teismų administracijos direktoriaus 2012 m. rugsėjo 27 d. įsakymu Nr. 1V-702/I-294/6P-101-(1.1) buvo patvirtinti Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos nuostatai, kurių 6 punkte nurodytas IBP sistemos tikslas: „sukurti duomenų apsikeitimo mechanizmą, siekiant automatizuoti ir kompiuterizuoti baudžiamojo proceso veiksmų ir procedūrų duomenų tvarkymą“¹⁴⁹. Tų pačių nuostatų 8 punkte numatytas IBPS laukiamas rezultatas: „optimizuotas baudžiamasis procesas: kompiuterizuoti baudžiamojo proceso veiksmai ir procedūros bei automatinio būdu tvarkomi baudžiamojo proceso veiksmų ir procedūrų duomenys“¹⁵⁰. IBPS – sistema, kurioje registruojami skundai, pareiškimai, pranešimai apie nusikalstamas veikas, kurių pagrindu sistemoje yra sukuriama ikiteisminio tyrimo medžiaga, kuriai suteikiamas numeris ir vėliau, teisės aktų nustatyta tvarka, medžiagoje priimamas vienas iš dviejų procesinių sprendimų: 1) pradedamas ikiteisminis tyrimas (LR BPK 166 str.); 2) priimamas nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą (LR BPK 168 str.). Iš to galima teigti, jog IBP sistema yra elektroninė ikiteisminio tyrimo byla.

Iki sukuriant IBPS, policijos pareigūnai procesinius dokumentus pildydavo ranka ir dingusio be žinios asmens atveju pildydavo specialų „Protokolą – pareiškimą“ Dėl dingusio be žinios (Priedas Nr. 2). Protokolas pasižymėjo išskirtiniu asmens duomenų, požymių, išskirtinumų, informacijos gausa. Protokole pareiškime reikėjo užpildyti:

1. Protokolą pildančio asmens pareigas;

¹⁴⁸ LRT, „Dingusių asmenų paieška“, LRT aktualijų studija 2017-03-13, https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1013664727/lrt_aktualiju_studija_2017_03_13_11_00

¹⁴⁹ „Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos nuostatai“, Valstybės žinios, 115-5846 (2012), redakcija nuo 2021-01-01, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.434268/asr>

¹⁵⁰ *Ibid.*

2. Piliečio iš kurio priimamas pareiškimas vardą pavardę, gimimo datą, darbovietę, kontaktinį telefono numerį, asmens tapatybės dokumento pavadinimą, jo numerį, kas ir kada išdavė;

Toliau reikėjo užpildyti dingusio be žinios asmens informaciją:

3. Vardas, pavardė
4. Tėvo vardas
5. Gimimo data
6. Gimimo vieta
7. Pilietybė
8. Tautybė
9. Išsilavinimas
10. Darbo ar mokymosi vieta, profesija
11. Šeimyninė padėtis
12. Adresas
13. Ar buvo kokioje nors įstaigoje
14. Kur yra medicinos įskaitoje, sveikatos būklė
15. Dingimo aplinkybės
16. Kas įvyko prieš dingstant (barniai šeimoje, su kaimynais, su nepažįstamais žmonėmis, nemalonumai darbe, moksle)
17. Ar dingdavo iš namų ankščiau ir kodėl
18. Spėjamos dingimo priežastys (tapo nusikaltimo auka žuvo nelaimingo atsitikimo metu, transporte, vandenyje, paklydo, nenori pranešti apie save, dėl tam tikrų aplinkybių, negali pranešti apie save ir pan.)

Toliau reikėjo aprašyti dingusio be žinios asmens žymes:

19. Ūgis centimetrais, pabraukti tinkamą: aukštas (175-200 cm.), vidutinis (160-174 cm.) žemas (150-159 cm.), kuri galima tikslinti;

Išskirta pastaba – moterų duomenys mažinami 5 cm.

20. Amžius (iš pažiūros), kūno sudėjimas: liesas, vidutinis, atletiškas, kresnas, apkūnus
21. Veidas: ovalinis, apvalus, stačiakampis, trikampis, rombinis
22. Kakta: aukšta, vidutinė, žema, stati, nuolaidi, atsikišusi
23. Antakiai: tiesūs, išlenkti, vingiuoti, laužtiniai, išskirtinės ypatybės.
24. Akys: spalva – mėlynos, pilkos, žalsvos, šviesiai rudos, rudos, juodos;

Forma – apvalios, siauros, įstrižos;

Gylis – išsprogusios, įdubusios;

25. Nosis: dydis – didelė, vidutinė, maža; forma – tiesi, smaili, rieta

26. Lūpos: plonos, vidutinės, storos, išskirtinės ypatybės.

27. Dantys (lygūs, kreivi, reti, stambūs, smulkūs, balti, geltoni, kokių dantų nėra, ar yra karūnėlė, plombos, tiltiniai protezai, iš kokios jie medžiagos ir kt.)

Pateikta dantų schema, sutartiniais ženklais galima pažymėti nulūžusius, plombuotus, nesveikus, porcelianinius ir kitus dantų požymius.

28. Ausys: didelės, vidutinės, mažos; išskirtinės ypatybės

29. Smakras: nusklembtas, status, atsikišęs; išskirtinės ypatybės

30. Plaukai: forma – tiesūs, garbanoti, banguoti;

Spalva- gelsvi, rusi, rudi, juodi, žilstelėję, žili;

Nuplikimas – kaktos, viršugalvio, pakaušio, visiškas;

Šukuosena -fasoninis, kirpimas, kasa (kasos), netvarkinga;

Ūsai (spalva, forma) Barzda: (spalva, forma)

Išskirtos ypatingos žymės:

31. Figūros: (neproporcingos kūno dalys)

32. Galūnių: (amputacijos – rankos, kojos, piršto ir kt.)

33. Odos ypatumai, tatuiruotės: kur yra randai, nudegimai, apgamai, dėmės, tatuiruotės, nurodyti dydį, konfiguracija ir pažymėti schemeje) schema tai buvo žmogaus figūra iš priekio ir galinės pusės su skaičiukais nu 1 iki 57, kur buvo galimybė pažymėti ypatumus.

Detaliai reikėjo aprašyti drabužius, avalynę, kitus daiktus.

Galvos apdangalas (kepurė, skrybėlė, beretė, skarelė ir kt.); viršutiniai drabužiai (paltas, žieminis, demisezoninis, vasarinis, puspaltis, kailiniai, milinė, apsiaustas); kelnės, sijonas; marškiniai, suknelė (bliuzelė, palaidinukė, chalatas ir kt.); megztinis; avalynė (auliniai batai, veltiniai batai, pusbačiai, bateliai, basutės ir kt.); apatiniai drabužiai (nurodyta aprašyti kiekvieną daiktą); kojinės, puskojinės; kokius daiktus ir dokumentus gali turėti su savimi;

Paskutiniai duomenys kuriuos pareiškėjui reikėjo nurodyti tai duomenys apie artimus draugus ir pažįstamus: giminystės ryšį, pavardę vardą, gyvenamosios vietos adresą, telefoną, darbovietę, pareigas, telefoną. Protokolą gale pareiškėjas ir pareiškimą priėmęs asmuo pasirašydavo.

Labai panašus išorės požymių aprašymas randamas vadovėlyje “Kriminalistikos technikos pagrindai“ išleistas dar 1998 m. skyrelyje “Žodinio atvaizdo“ sistema ir Žmogaus išorės požymių aprašymo taisyklės“¹⁵¹, kurių laikantis manytina ir buvo parengtas protokolas – pareiškimas dėl dingusio be žinios.

Sukūrus anksčiau minėtą IBPS sistemą, šio protokolo - pareiškimo šioje sistemoje neliko, jis neintegruotas. Įdiegus sistemą, pradedant ikiteisminį tyrimą dėl dingusio be žinios asmens pradėtas pildyti “Pareiškimo apie padarytą nusikalstamą veiką ir proceso veiksmų atlikimo protokolas“, kitaip vadinamas “penkialapis“ (Priedas Nr. 3), kadangi pasižymi savo funkcionalumu ir galimybe, pildant šį vieną protokolą atlikti penkis proceso veiksmus: priimti pareiškimą¹⁵², atlikti liudytojo (pareiškėjo) apklausą¹⁵³, atlikti įvykio vietos apžiūrą¹⁵⁴, pareikalauti pateikti dokumentus, daiktus turinčius reikšmės tyrimui¹⁵⁵, bei pareiškėjas pats savanoriškai gali pateikti galinčius turėti reikšmės tyrimui daiktus, dokumentus¹⁵⁶.

Svarbu pažymėti, tai, kad pradėjus pildyti pastarąjį “penkialapį“ ne visuomet taip smulkiai aprašomos visos dingusio be žinios asmens išvaizdos detalės, išskirtinimai, nes pareigūnas bendraudamas su pareiškėju turi užduoti daugybę įvairių klausimų, ir natūraliai kai kurios detalės pasimiršta. Tačiau, kai pareigūnas vyksta atlikti pirminių procesinių veiksmų ir priimti pareiškimą dėl dingusio be žinios asmens nepilnamečio iš globos įstaigos, kai nepilnametis, mėnesio laikotarpyje dingsta penktą kartą, toks senojo pareiškimo - protokolo pildymas vargindavo, buvo perteklinis ir prarasdavo prasmę, nes dingusysis atsirasdavo netrukus po paieškos paskelbimo ar kitą dieną. Manytina, kad reaguojant į pranešimą apie dingusį be žinios asmenį, turėtų būti sukurtas klausimynas su būtiniais paklausti klausimas apie dingusįjį.

Atkreiptinas dėmesys, kad prieš pradedant pildyti pareiškimą, ar liudytojo apklausą, asmuo įspėjamas dėl atsakomybės pagal LR BK 236 str. už melagingą įskundimą ar pranešimą apie nebūtą nusikaltimą, užpildomas atskiras protokolas, bei atskiru protokolu išaiškinamos teisės ir pareigos, kuriose numatyta atsakomybė už melagingų parodymų davimą, numatyta LR BK 235 str. Pradėjus ikiteisminį tyrimą, surašomas pranešimas prokurorui, kuriame surašoma pagrindinė, svarbiausia informacija, aplinkybės, ir tokiu būdu per IBP sistemą, prokuroras informuojamas apie pradėtą ikiteisminį tyrimą. Kaip jau minėta anksčiau, nedelsiant paskelbiama asmens paieška,

¹⁵¹ E. Kurapka ir kt., *supra note*, 31: 229-234.

¹⁵² Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas, *supra note*, 59.

¹⁵³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, *supra note*, 16.

¹⁵⁴ *Ibid.*

¹⁵⁵ *Ibid.*

¹⁵⁶ *Ibid.*

suvedami duomenys į Ieškomų asmenų registrą, kurią paieškos vykdytojas vėliau gali papildyti, patikslinti. Pradėtas ikiteisminis tyrimas vėliau perduodamas pagal teritorinį priklausomumą, kur atliekami kiti ikiteisminio tyrimo eigoje numatyti procesiniai veiksmai, siekiant surasti ar nustatyti dingusio be žinios asmens buvimo vietą.

IAR tai pagrindinis registras, per kurį kaip minėta skelbiama dingusiojo paieška, įtariamųjų paieška, į registrą skelbiant dingusiojo paiešką suvedama ankščiau išvardinta svarbi informacija. Tačiau manytina, kad reikalinga sukurti duomenų bazę, kurioje būtų talpinami visi dingę be žinios asmenys. Į šią duomenų bazę reikėtų įkelti dingusių tiek vaikų tiek suaugusiųjų nuotraukas, kurios būtų kuo realesnės ir kuo vėliau darytos. Jeigu dingusysis vėliau rastas, tai kokių adresu, duomenų bazėje turėtų būti nurodyti kontaktiniai telefono numeriai dingusiojo, bei artimos aplinkos kontaktai, galimos buvimo vietos, ypatybės ir pan. Tai aktualu, kai bėga nepilnamečiai ne pirmą kartą ir ypatingai iš globos įstaigų. Tokia duomenų bazė padėtų surasti dingusius be žinios greičiau, nes šiuo metu remiamasi Policijos registruojamų įvykių registre turimais informacija, kuri kartais yra netiksli, neinformatyvi, pasenusi.

2.3. Pirminiai tyrimo veiksmai tiriant dingusio be žinios asmens įvykį.

Magistro baigiamojo darbo autorės nuomone, šį skyrelį verta pradėti nuo svarbiausio tiriant dingusio be žinios asmens įvykį tyrimo veiksmo - įvykio vietos apžiūros. Po Antrojo pasaulinio karo Lietuvoje apie įvykio vietos apžiūrą buvo išleisti du leidiniai: J. Bliekos ir P. Danisevičiaus mokomasis leidinys¹⁵⁷ bei H. Malevskio¹⁵⁸. Apžiūra – tai toks procesinis kriminalistinis tyrimo veiksmas, kurio metu Baudžiamojo proceso kodekso nustatyta tvarka pareigūnas: prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar specialistas tiesiogiai, o esant būtinumui ir naudodamas kriminalistines technines priemones stebi, analizuoja, fiksuoja ir vertina su tiriamu įvykiu susijusį objektą, daiktą ar pėdsaką. Apžiūra, kaip kriminalistinis veiksmas, yra ikiteisminio tyrimo pagrindas, nes bet kokio tyrimo veiksmo atlikimas yra susijęs su tyrimo veiksmo dalyko arba objekto stebėjimu, analizavimu, vertinimu ir tuo remiantis apibendrinančių išvadų darymu, nes ir kratos bei apklausos metu pareigūnas stebi aplinką, joje esančius objektus, asmenį ir jo reakcijas. Apžiūros, kaip tyrimo veiksmo, metu nustatoma dauguma daiktų ir kitų objektų, kurie

¹⁵⁷ Blieka, J.; Danisevičius, P., *supra note*, 29.

¹⁵⁸ Malevski, H., *supra note*, 28.

turi reikšmę nusikalstamai veikai ištirti¹⁵⁹. Apžiūrą, kaip tyrimo veiksmą, reglamentuoja LR BPK 207 str., kurio 1 dalyje nurodoma, kad apžiūrėti reikia nusikalstamai veikai ištirti turinčius reikšmės daiktus ir objektus, kurių nereikia tirti Kodekso 205 straipsnyje nurodyta tvarka. 2 dalyje šio straipsnio numatyta, kad dėl apžiūros surašomas protokolas. Apžiūros protokole (Priedas Nr. 4) smulkiai aprašomi apžiūrėti objektai, nurodomi jų požymiai, turintys reikšmės nusikalstamos veikos aplinkybėms nustatyti. Apžiūrimi daiktai kiek galima nufotografuojami arba nufilmuojami. Pagrindinis apžiūros tikslas – surasti, įtvirtinti, užfiksuoti informaciją ir duomenis apie nusikalstamos veikos požymių turinti įvyki¹⁶⁰. LR BPK 91 str., 92 str., 143 str., 20 str., 207 str., išskiriamos apžiūros rūšys:

- asmens apžiūra;
- objektų

Pagal apžiūrimus objektus apžiūra gali būti:

- įvykio vietos
- vietovės
- gyvo asmens
- lavono
- daiktų
- dokumentų, pašto siuntų
- patalpų
- kitų objektų apžiūra;
- Daiktai;
- Kompiuterinės ir kitos elektroninės informacijos laikmenos.

Ikiteisminiame tyrime dėl dingusio be žinios asmens, įvykio vieta laikyta paskutinė žinoma gyvenamoji, darbo ar kita vieta, kurioje paskutinį kartą dingusysis buvo pastebėtas. Teisingą įžvalgą padarė H. Malevski, teigdamas jog: “ tam tikrais atvejais gali būti apžiūrima vietovė arba patalpos, kurios nėra įvykio vieta. Pavyzdžiui, gali būti atlikta patalpų, kuriose gyveno be žinios dingęs asmuo, apžiūra turint tikslą užfiksuoti jo rankų pėdsakus ir pan.“¹⁶¹ Pagal atlikimo eiliškumą apžiūros yra skirstomos į pirmines ir pakartotines. Jeigu dėl tam tikrų priežasčių

¹⁵⁹ Mykolo Romerio universitetas, *supra note*, 32: 40-41.

¹⁶⁰ *Ibid*, 41.

¹⁶¹ Malevski, H., *supra note*, 28:10.

(blogų oro sąlygų, ar nebuvimo būtinų techninių kriminalistikos priemonių, reikiamo specialisto arba buvo nustatytos naujos aplinkybės) atliekant pirminę apžiūrą nebuvo nustatyti norimi faktai, gali būti atlikta pakartotinė apžiūra. Atliekant pakartotinę apžiūrą dar kartą tikrinami jau apžiūrėti objektai. Pagal apžiūros išsamumą apžiūros būna pagrindinės ir papildomos. Papildoma apžiūra atliekama tais atvejais, kai reikia apžiūrėti pirminės (pagrindinės) apžiūros metu neapžiūrėtas vietovės dalis arba tam tikrus objektus¹⁶². Įvykio vietos apžiūra turi savus principus ir taktines rekomendacijas, kurių taikymas pasireiškia praktikoje: -

- neatidėliotinumą;
- planingumą;
- aktyvumą;
- objektyvumą;
- visapusiškumą;
- ekonomiškumą;
- Vienvaldystės ir darbo mokslinės organizacijos;
- efektyvumą;
- raštiškumą;
- konfidencialumą.

Apžiūros uždaviniai:

- nustatyti arba rasti su tiriamuoju įvykiu susijusius pėdsakus ir objektus, ant kurių gali būti nusikalstamos veikos pėdsakų arba kurie patys yra ar gali būti informacijos apie nusikalstamą įvykį šaltiniai;
 - ištyrinėti apžiūrimo objekto ar daikto savybes ir požymius;
 - nusikalstamos veikos pėdsakų ir kitų reikšmingų materialių objektų užfiksavimas, įtvirtinimas, paėmimas ir vertinimas;
 - nustatyti tiriamo įvykio arba reiškinių aplinkybes;
 - surinkti pradinę informaciją, reikalingą nusikaltėlio paieškai karštais pėdsakais;
 - surinkti informaciją, reikalingą pirminėms versijoms iškelti;
- surinkti duomenis apie aplinkybes, turėjusias įtakos nusikalstamai veikai padaryti;

¹⁶² *Ibid*, 12.

- surinkti informaciją bei duomenis, leidžiančius pasinaudoti kriminalistinėmis duomenų bazėmis¹⁶³.

Gavus pranešimą, jog dingio be žinios asmuo, įvykis perduodamas specializuotam padaliniui kaip anksčiau minėta Kauno apskr. VPK KP NVRS tyrėjui, o šis pasitelkia Kriminalistinių tyrimų valdybos kriminalistinio aptarnavimo skyriaus specialistą¹⁶⁴, kuris, remiantis “Kompetencijų apžiūrėti ar tirti įvykių vietas tvarkos aprašo priedu vyksta į asmens paiešką, kai asmuo dingsta iš gyvenamosios, darbo ar kitos vietos, kai yra informacijos, kad prieš dingusįjį asmenį gali būti padaryta nusikalstama veika, arba turima duomenų, apie nepilnamečio ketinimą nusižudyti bei kai žinoma dingusio be žinios asmens dingimo kryptis ar teritorija, (asmuo pasiklydo atviroje teritorijoje, žinoma dingusiojo lokacija, telefono lokacijos ir kt.)¹⁶⁵ Į įvykio vietą minėtas specialistas su savimi pasiima, jau 1999 m. knygoje “Įvykio vietos apžiūra“¹⁶⁶ įvardintą universalų įvykio vietos apžiūrai skirtą lagaminą, kuris naudojamas ir šiandien. Šiame lagaminuose yra tam tikros priemonės tradiciniams pėdsakams surasti, įtvirtinti ir paimti. Tai įvairių miltelių rankų pėdsakams ryškinti komplektai, šepetėliai, polimerinės pastos įsilaužimo įrankių pėdsakams fiksuoti, priemonės avalynės, fotoaparatas. Tam tikrais atvejais yra paimami specializuoti kriminalistikos technikos priemonių rinkiniai mikroobjektams, biologinės kilmės pėdsakams, kvapų pėdsakams ir kt. surasti, įtvirtinti bei paimti¹⁶⁷. Tyrėjui, kuris atsakingas už įvykio vietą, atvykus į įvykio vietą, taip pat ir specialistui privaloma atlikti nemažai įvairaus pobūdžio pasirengimo veiksnių, užtikrinančių, kad apžiūra bus atlikta tinkamai. Tyrėjas atsakingas už apžiūrą, išklauso policininką, kuris saugojo įvykio vietą. Jis privalo iš pirmų lūpų gauti informaciją apie įvykį (išsiaiškina, kada, kokiomis aplinkybėmis buvo aptikti nusikaltimo požymiai, kas pirmas juos aptiko), koks įvykio pobūdis ir padariniai, ar yra tiesioginiai įvykio liudytojai (kas jie, jų vardai ir pavardės, adresai, telefonai), išsiaiškina, kokiomis aplinkybėmis policininkas atsirado įvykio vietoje, kokie buvo jo ir kitų asmenų veiksmai įvykio vietoje, kiek yra pasikeitusi įvykio vieta dabar. Labai svarbus veiksnys – pasirūpinimas įvykio vietos apsauga, žmonių pašalinimas iš būsimos apžiūros vietos.¹⁶⁸ Pradedant įvykio vietos apžiūrą ypač didelę reikšmę turi apžiūros būdo pasirinkimas. Tinkamai pasirinkus įvykio vietos apžiūros būdą įvykio

¹⁶³ Mykolo Romerio universitetas, *supra note*, 120: 50.

¹⁶⁴ *Ibid*, 55.

¹⁶⁵ Kompetencijų apžiūrėti ar tirti įvykių vietas tvarkos aprašo priedas. Apskričių vyriausiųjų policijos komisariatų kriminalistinių tyrimų padalinių, specializuoto policijos padalinio pareigūnų ir pareigūnų, dirbančių su tarnybiniais šunimis kompetencija Nr. 527211, 2021-03-17.

¹⁶⁶ Malevski, H., *supra note*, 28: 27,28.

¹⁶⁷ *Ibid*.

¹⁶⁸ *Ibid*, 28-29.

vietoje galima sėkmingai surasti, užfiksuoti ir paimti nusikaltimo pėdsakus ir kitus daiktus. Lietuvos kriminalistikos literatūroje yra išskiriami šie pagrindiniai įvykio vietos apžiūros būdai: juostinis, spiralinis ekscentrinis arba spiralinis koncentrinis, ratinis, tinklinis, zonis bei mišrusis¹⁶⁹. Juostinis apžiūros būdas - Kai teritorija yra didelė ir atvira, pailgos formos, įvykio centras neaiškus, tai taikytinas juostinis (frontinis) apžiūros būdas – teritorija (tam tikra jos dalis) padalijama į juostas ir nuosekliai apžiūrima.

Spiralinis ekscentrinis - Nedidelė teritorija, ypač jei prie lavono yra darant nusikalstamą veiką paliktų pėdsakų, apžiūrima pradedant nuo centro, vėliau plėtėjančia spirale apžiūrima įvykio vietos periferija.

Spiralinė koncentrinė - Kai apžiūra pradedama nuo periferijos ir įvykio vieta apžvelgiama centro link siaurėjančia spirale, atliekama vadinamoji spiralinė koncentrinė apžiūra.

Ratinė apžiūra - tiriant, kuria kryptimi atvyko ir išvyko nusikaltėliai, taikoma ratinė apžiūra, kurios esmė – iš centro įvairiomis kryptimis judama į įvykio vietos periferiją.

Tinklinė apžiūra - taikoma esant didelei teritorijai, kuri suskirstoma į tam tikrus paeiliui apžiūrimus plotus

Zoninė apžiūra - kai apžiūrima teritorija (patalpoje ar atviroje vietoje) dalijama į sektorius (zonas).

Apžiūrint įvykio vietą gali būti taikoma mišrioji apžiūra. Be to, įvykio vieta gali būti apžiūrima pagal paliktus nusikalstamos veikos pėdsakus (t. y. „karštas pėdsakais“).

Atliekant įvykio vietos uždaroje patalpoje apžiūrą, rekomenduojama pradėti tirti sienas laikrodžio rodyklės kryptimi, pamažu pereinant į centrinę patalpos dalį. Panašios taktikos patartina laikytis ir atviroje vietovėje, kai aiškiai matomi pėdsakai¹⁷⁰.

Išskiriamos apžiūros stadijos (protokole neišskiriamos)

Parengiamoji, arba apžvalginė, apžiūros stadija.

Parengiamoji. Jos metu įvertinamos įvykio vietos savybės: kokia tai vieta, šalia kokių aiškių orientyrų ar teritorijos ribų ji yra, gal yra kokių nors netipinių ypatumų (jie itin svarbūs, kai įvykio vieta yra laukuose ar miške). Organizuojama akivaizdžių nusikalstamos veikos pėdsakų apsauga; remiantis turimais duomenimis keliamos pirminės įvykio, jo vyksmo versijos; numatoma, kaip ir kokias pirmines versijas galima patikrinti; atskiriami su tiriamuoju įvykiu siejami ir nesiejami faktai; Šios apžiūros stadijos metu būtini organizaciniai veiksmai: nustatomas apžiūros būdas, ribos, apžiūros pradžia, įvertinamas daiktų išsidėstymas

¹⁶⁹ *Ibid*, 33.

¹⁷⁰ Gediminas Bučiūnas, Edita Gruodytė ir Marijus Šalčius, *supra note*, 27: 134.

ir būklė; numatomos vietos, kuriose labiausiai tikėtina rasti pėdsakų, parengiamos kriminalistikos technikos priemonės pėdsakams ieškoti, fiksuoti, ryškinti, paimti, pakuoti, paskirstomos užduotys apžiūroje dalyvaujantiems pareigūnams; išrenkamos orientacinio ir apžvalginio fotografavimo vietos, fotoaparatu užfiksuojamas bendrasis įvykio vietos ir jos aplinkos vaizdas, braižomas bendrasis įvykio vietos planas; sprendžiami kiti organizaciniai klausimai. Nuotraukos turėtų būti kelių rūšių: orientacinės (linijinė ar aplinkos panorama), apžvalginės, mazginės, detaliosios¹⁷¹.

2) Statinė (pasyvioji) įvykio vietos apžiūros stadija. Jos metu objektai tiesiog apžiūrimi, nustatomi visi faktai, galintys turėti sąsajų su tiriamuoju įvykiu, padarant apžvalginę ir mazginę nuotraukas fiksuojama įvykio vieta ir objektų tarpusavio išsidėstymas, nurodomi orientyrai, pažymimi pėdsakai ir pagrindiniai atstumai tarp jų, aprašoma įvykio vieta ir joje esantys objektai. Įvykio vietoje rasti pėdsakai skirstomi į veiksmo, t. y. rankų, šaunamojo ginklo panaudojimo, kraujo, ir judėjimo – kojų, transporto priemonių, vilkimo ir kt. pėdsakus¹⁷².

3) Dinaminė (aktyvioji) apžiūros stadija. Jos metu objektai liečiami rankomis: matuojamas, išsamiai apžiūrimas kiekvienas aptiktas nusikalstamos veikos pėdsakas, nurodoma jo padėtis (atstumai) tam tikrų orientyrų atžvilgiu, daromos mazginė ir detalioji pėdsakų nuotraukos, nustatomos tiriamųjų objektų ypatybės ir požymiai bei ant jų palikti pėdsakai, kiek įmanoma tiksliau aprašomi aptiktų pėdsakų požymiai, jų radimo ir fiksavimo būdas, tikrinamos iškeltos versijos¹⁷³. Dažniausiai įvykio vietos apžiūrose yra kopijuojami paviršiniai rankų pėdsakai, prieš tai išryškinti įvairiausiais daktiloskopiniais milteliais. Tai gali būti šviesios ir tamsios spalvos tradiciniai milteliai (suodžiai, cinko oksidas, vario oksidas) bei įvairių spalvų magnetiniai milteliai¹⁷⁴.

Aprašant objektus būtina vartoti vienodus ir tikslus rastų objektų pavadinimus. Tuo tikslu pravartu naudotis kriminalistų ir kitų mokslo sričių specialistų parengtais žinynais.¹⁷⁵

4) Baigiamoji, arba fiksavimo, stadija. Atliekamas proceso veiksmo fiksavimas, pavyzdžiui, aprašant lavoną būtina kuo tiksliau ir išsamiau užfiksuoti jo padėtį radimo vietoje, kad prirėikus atliekant tyrimą būtų galima lengvai atkurti jo buvusią padėtį. Atstumams tarp objektų nustatyti šiuo metu naudojama ruletės, lazeriniai matuokliai. Kai įvykio vieta, nėra konkretus namas, gatvė, vietovių planus galima rasti internete arba naudotis programos Google Earth ar tinklalapyje

¹⁷¹ *Ibid*, 134-135.

¹⁷² *Ibid*, 135.

¹⁷³ *Ibid*.

¹⁷⁴ Malevski, H., *supra note*, 28: 53

¹⁷⁵ Gediminas Bučiūnas, Edita Gruodytė ir Marijus Šalčius, *op. cit.*, 27 - 135.

<https://maps.lt/map/>¹⁷⁶ ir pan. teikiamomis galimybėmis pamatyti Bendrieji ikiteisminio tyrimo veiksmų eigos ir rezultatų fiksavimo nuostatai pateikiami BPK 179 straipsnyje, bet konkretūs reikalavimai įstatyme neaptariami. Esant blogoms oro sąlygoms ar kitoms nepalankioms aplinkybėms, ne visada pavyksta vietoje užpildyti apžiūros protokolą, todėl duomenis galima susirašyti į juodrašį ar pasinaudoti skaitmeniniu diktofonu¹⁷⁷.

Patį apžiūros protokolą sudaro trys dalys: įžanginė, aprašomoji ir baigiamoji.

Įžanginėje protokolo dalyje pagal Baudžiamojo proceso įstatymo nuostatas fiksuojamas protokolo surašymo pagrindas, proceso veiksmo tikslas, dalyviai, proceso veiksmo atlikimo ir protokolo surašymo vieta, data ir laikas.

Aprašomojoje protokolo dalyje surašoma atliktų ikiteisminio tyrimo veiksmų eiga ir rezultatai, nurodoma, kokios buvo taikomos kriminalistikos technikos priemonės, būdai, metodai, kokių buvo gauta faktinių duomenų apie bylai reikšmingas aplinkybes. Fiksuojama tiksli atliekant proceso veiksmus rastų materialių objektų vieta, individualios žymės ir požymiai, dėl kurių objektas turi įrodomąją reikšmę.

Baigiamojoje protokolo dalyje išvardijami paimti daiktai, taikytos kriminalistikos technikos priemonės, būdai, metodai, prie apžiūros protokolo pridedami priedai, pavyzdžiui, fotolentelės, garso ir vaizdo įrašai, planai, schemos ir pan., padedantys išsamiau ir tiksliau suvokti bylai reikšmingus faktinius duomenis, sudarančius protokolo turinį, informacija apie proceso veiksmo dalyvių susipažinimą su protokolu, jų pastabos dėl proceso veiksmo atlikimo, proceso dalyvių pavardės, vardai, procesinis statusas, parašai. Pridedami surastų ir paimtų nusikalstamos veikos pėdsakų atspaudai, išliejos (ar užfiksuoti kitomis techninėmis priemonėmis), taip pat daiktai ir dokumentai, turintys reikšmės tiriant nusikalstamą veiką¹⁷⁸. Protokolas perskaitomas, išklausomos dalyvavusių apžiūroje asmenų pastabos (jei jų yra). Protokolą pasirašo visi apžiūroje dalyvavę asmenys¹⁷⁹. Be to svarbus pats objektų paėmimo būdas. Atsižvelgiant į pėdsako pobūdį reikia pasirinkti ir jo įvirtinimo bei apsaugojimo būdas. Atitinkamai reikia elgtis įpakuojant skirtingų rūšių pėdsakus. Jeigu paimti pėdsaką tokio pavidalo kaip rastas nėra sąlygų, daroma jo kopija, kurią būtina saugiai įpakuoti. Paimant įvairius objektus visada būtina numatyti, kokie pėdsakai gali būti ant jų ir kokius šių objektų tyrimus bus galima atlikti vėliau. Tokiais atvejais būtina dirbti su pirštinėmis, iš esmės nuo įvykio vietos pradėjimo visada reikia dirbti su

¹⁷⁶ <https://maps.lt/map/>

¹⁷⁷ Gediminas Bučiūnas, Edita Gruodytė ir Marijus Šalčius, *op. cit.*, 27: 135-137.

¹⁷⁸ *Ibid*, 137.

¹⁷⁹ Malevski, H., *supra note*, 28: 59.

pirštinėmis. Be to, imant objektus būtina nepamiršti, kad ant jų gali būti rankų pėdsakų. Daiktus, ant kurių gali būti mikroobjektų, perkelti ir įpakuoti reikia labai atsargiai. Kiekvienas objektas turi būti pakuojamas atskirai, kad nesiliestų vienas su kitu. Objektai pakuojami į atitinkamas pakuotes, atsižvelgiant į objektų rūšį ir jų savybes (dėžutes, popierinius ar plastmasinius paketus, stiklainius ir pan.). Šlapius ir drėgnus objektus būtina išdžiovinti kambario temperatūroje, nes įpakuotas drėgnas objektas gali pradėti pūti.¹⁸⁰ Neturint sąlygų džiovinti, bent jau reiktų pakuoti į popierines dėžes.

Apžiūrint įvykio vietas, dėl dingusio be žinios asmens, ypatingas dėmesys atkreipiamas į tai ar nepasikeitusi aplinka, daiktų išsidėstymas, galintis išduoti apie pastangas nuslėpti nusikalstamos veikos pėdsakus. Gal pakeistos statinių dalys, ar pastatyti kiti, gal dingę daiktai, prisiminus 2015 metais garsią Kauno bylą, kurioje dingus ilgametei Kauno prekybos organizacijų valdybos vadovei Valerijai Urmonienei, apžiūrėjus jos namus, pastebėta, kad dingo pinigai, dokumentai (buto bei garažo nuosavybės dokumentai, sodo namelio pirkimo - pardavimo sutartis, testamentas), papuošalai (auksiniai žiedai, grandinėlės, auskarai, baltųjų perlų papuošalų rinkinys)¹⁸¹. kurie turėtų būti gyvenamojoje patalpoje, arba anaipol visi daiktai vietoje, kas paneigia tam tikras versijas, pvz., kad žmogus išsikraustė, o su savimi nepasiėmė nei vieno asmeninio daikto. Apie tokius pasikeitimus geriausiai gali paaiškinti pareiškėjas, kaimynai, giminaičiai, ar artimi draugai, kurie dažnai būdavo patalpoje. Lauke reikia atkreipti dėmesį į naujai sukastą žemę, kūrentus laužus, judintus didelių išmatavimų daiktus, ar kitus aiškiai matomus nesenus pasikeitimus, pavyzdžiui, 1995 Lietuvą sukrėtęs įvykis, kai sūnus savo tėvus ir seserį nužudė, o kūnus paslėpė viename iš lietaus surinkimo šulinių ir jį užbetonavo. Kriminalistams sukėlė įtarimų, tai, jog, skiedinys šuliniui betonuoti buvo ruošiamas tvarioje rūsio patalpoje. Toje, kur laikoma rūkyta mėsa, bei, tai, kad šis darbas buvo atliekamas anksti pavasarį, todėl šulinį nuspręstą laužti ir po 75 cm. betono sluoksniu aptiktos pagalvės po jomis trijų žmonių kūnai¹⁸². Apžiūrint nuosavą namą, jo teritoriją svarbu apžiūrėti šulinius, sandėliukus, tvenkinius. Apžiūrint butą, kuris tapo paskutine žinoma dingusiojo be žinios asmens vieta, svarbu apžiūrėti lovos ertmes, rūšį, kuriame galėjo staigiai mirti, nusižudyti dingusysis arba tai tapo nusikaltimo tapusio asmens

¹⁸⁰ *Ibid.*

¹⁸¹ 15 minučių naujienos, "Reta byla: nors nužudytų moterų kūnai ir nerasti, buvęs teisės studentas Kaune nuteistas kalėti iki gyvos galvos", <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nusikaltimaiirnelaimes/reta-byla-nors-nuzudytu-moteru-kunai-ir-nerasti-buves-teises-studentas-nuteistas-kaleti-iki-gyvos-galvos-59-899310>

¹⁸² Delfi.lt, "Šiurpi vienos šeimos istorija: išžudė šeimą ir apsigyveno su seserimi", 2018 vasario 17 d. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/siurpi-vienos-seimos-istorija-iszude-seima-ir-apsigyveno-su-seserimi.d?id=77186621#>

lavono ar kūno dalių paslėpimo vieta, svarbu apžiūrėti, reikšmingos informacijos paieškoti kompiuteryje, mobilaus ryšio telefone.

Atskirai svarbu išskirti įvykio vietos apžiūrų trūkumus. Deja, bet dar 1999 metais, H. Malevski darbe “Įvykio vietos apžiūra“ įvardinti trūkumai¹⁸³ aktualūs ir pasireškia šiomis dienomis. Neretai susiklosto situacija, nepaisant to, kad specialistas pagal “Kompetencijų apžiūrėti ar tirti įvykių vietas tvarkos aprašo priedą“, turi vykti į dingusiojo be žinios įvykį, specialistu pasitelkti čia ir dabar nėra galimybės, nes pavyzdžiui Kauno apskrityje budi 2 šios srities pareigūnai, kurie aprūpina visą apskritį, todėl kartais to padaryti neįmanoma. Stengiantis savo turimomis žiniomis atlikti įvykio vietos apžiūrą, tam nėra pakankamai laiko, nes specializuotame padalinyje į įvykius reaguoja septyni pareigūnai, kurie aptarnauja Kauno miestą ir rajoną, esant rezonansiniam nusikaltimui ir Kauno apskritį, todėl dėl šios priežasties, būna situacijų, kai operatyvaus padalinio pareigūnas (budėtojas) nuolat radijo arba mobiliojo ryšio priemonėmis skambina ir klausia kiek laiko užtruksi įvykyje, ragina, skatina, užbaigti įvykį kuo greičiau, nes būtina reaguoti į kitą įvykį, kas suponuoja, neišsamiai atliktus veiksmus įvykio vietoje.

Be to, dėl policijos komisariatų veiklos organizavimo trūkumų, reorganizavimo ir nuolatos vykdomų reformų neretai įvykio vietos apžiūroje nedalyvauja specialistas. O kaip rodo praktika, kur nedalyvavo specialistas, ten labai retai yra paaimami pėdsakai.

Čia taip pat yra organizacinio pobūdžio priežastis. Reikia, kad atitinkamų tarnybų pareigūnai būtų įpareigoti, apmokyti ir psichologiškai parengti savarankiškai dirbti įvykio vietoje. Baigiamojo darbo autorei dirbant specializuotame padalinyje ketvirtus metus, per šiuos metus, įvyko daug pokyčių, po kurių, į daugelį įvykių tyrėjas vyksta vienas ir atlieka nesudėtingas įvykio vietos apžiūras, tačiau kvalifikacijos tobulinimo kursai kas liečia įvykio vietos apžiūras naudojant įvykio vietose naudojamus techninių priemonių lagaminus, organizuoti tik vieną kartą, kas lemia jog pėdsakai nepaimami, paaimami netinkamai, sugadinami.

Todėl darytina išvada, kad pirmiausia turėtų būti daugiau budinčių specialistų, kurių pagrindinė specializacija ir yra įvykio vietos apžiūros ir pėdsakų paieška bei įforminimas ir paėmimas. Kad jiems apžiūrint įvykio vietą, jie surašytų arba sąžiningai čia ir dabar dalyvautų surašant įvykio vietos apžiūros protokolą. Kitas aspektas, kad būtų organizuojama daugiau kvalifikacijos tobulinimo ir žinių gilinimo įvykio vietos apžiūrose kursų tyrėjams, iš kurių

¹⁸³ Malevski, H., *supra note*, 28: 83-86.

reikalaujama patiems atlikti įvykio vietos apžiūrą, naudojantis techninėmis priemonėmis. Autorė savo baigiamajame darbe norėtų išskirti keletą pėdsakų rūšių reikšmingų tokio pobūdžio byloms.

„Pėdsakas yra viskas, ką kriminalistai gali užfiksuoti ir kriminalistiškai įvertinti“, – taip savo veikalė „kriminalistinis pėdsakų mokslas“ 1931 m. rašė žymus vokiečių kriminalistas Erikas Anušatas (Erich Anuschat)¹⁸⁴. Pėdsakai tiriant nusikaltimus naudojami labai seniai. apie tai, kad jie buvo naudojami dar iki mūsų eros, liudija seniausi dokumentai, pavyzdžiui, senovės Indijos Manu įstatymai (II a. prieš m. e.–II m. e. a.), kuriuose nusikaltimų tyrimas prilyginamas medžiotojo, ieškančio laimikio pagal kraujo pėdsakus, veiksmams¹⁸⁵. Šiame darbe išskirtini – žmogaus pėdsakai, o iš jų svarbiausią kriminalistinę reikšmę kaip iš žmogaus paliekamų pėdsakų turi rankų, kojų, dantų, įvairių galvos dalių odos paviršių, nagų pėdsakai.

Rankų pėdsakai. Rankų pėdsakų tyrimas apima delno (palmoskopija), pirštų (daktiloskopija), odos porų (poroskopija) ir papiliarinių linijų kraštų (edžeoskopija) pėdsakų tyrimą¹⁸⁶.

Rankų pėdsakai būna įspaustiniai (pvz., ant plastilino, nesudžiūvusių dažų ir kt.) ir paviršiniai, taip pat matomi (dažyti) ir nematomi (bespalviai). Matomi (dažyti) rankų pėdsakai paliekami suteptomis rankomis (pvz., dažais, krauju ir kt.). Bespalvius pėdsakus sudaro prakaito ir riebalų dalelės, kurios išsiskiria iš organizmo ant rankų plaštakų vidinių paviršių. kriminalistinę papiliarinių raštų reikšmę nulemia trys pagrindinės jų savybės, sudarančios mokslinį daktiloskopinės identifikacijos pagrindą: individualumas, pastovumas, gebėjimas atsikurti¹⁸⁷. Rankų pėdsakų suradimas, užfiksavimas ir paėmimas. nematomų rankų pėdsakų ieškoma apšviečiant objektą smailiu kampu krentančia šviesa, panaudojant siaurą nukreiptą šviesos srautą, o permatomus objektus – peršviečiant. nematomi (latentiniai) pėdsakai ryškinami įvairiais būdais. Dažniausiai naudojamas fizikinis mechaninis būdas, pagrįstas adhezija (ryškinančiosios medžiagos prilipimu prie papiliarinį raštą sudarančios medžiagos). tam naudojami įvairūs milteliai, kurie turi būti sausi, smulkūs ir savo spalva skirtis nuo apdorojamo paviršiaus. sąlygiškai miltelius galima skirstyti į šviesius (aliuminio, bronzos, cinko oksido, švino baltalo ir kt.) ir tamsius (grafito, vario oksido, suodžių ir kt.). Pastaruoju metu labai dažnai naudojami magnetiniai (dažniausiai redukuotos geležies) milteliai. Jais galima išryškinti net 30 dienų senumo pėdsakus ant įvairių paviršių: stiklo, popieriaus, plastmasės, porceliano, faneros, išskyrus paviršius, turinčius

¹⁸⁴ Vidmantas Egidijus kurapka ir kt., *Kriminalistika, Teorija ir Technika*, (Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2012), 383.

¹⁸⁵ *Ibid.*

¹⁸⁶ E. Kurapka ir kt., *supra note*, 31: 100.

¹⁸⁷ *Ibid.*, 101.

magnetinių savybių. Šie milteliai yra įvairių spalvų. spalva priklauso nuo to, kokia dažančioji medžiaga įmaišyta į redukuotos geležies miltelius. Pėdsakams ant margaspalvių paviršių išryškinti naudojami fluorescuojantys milteliai. tokiais milteliais apibarstytus pėdsakus apšvietus ultravioletiniais spinduliais, jie ima švytėti, todėl gerai matomi. Milteliais ant tiriamojo paviršiaus užbarstomi specialiais daktiloskopiniais šepetėliais.¹⁸⁸ Daktiloskopuojant lavoną, kiekvieno piršto atspaudai daromi ant atskirų popieriaus lapelių, o šie įdedami į specialų „lovelį“; lapelis apspaudžiamas aplink pirštą ir įkljuojamas į daktiloskopinės kortelės atitinkamam pirštui skirtą vietą. Į tokį „lovelį“ gali būti dedama ir visa daktiloskopinė kortelė. lavono rankų atspaudus reikia daryti ypač kruopščiai, nes pakartotinai daktiloskopuoti ne visada įmanoma¹⁸⁹.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad, pagal Lietuvos policijos generalinio komisaro 2009 m. balandžio 24 d. įsakymą Nr. 5-V-300 „Dėl Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro, teritorinių policijos įstaigų kriminalistinių tyrimų padalinių ir policijos komisariatų kriminalinės policijos skyrių (poskyrių) kriminalistinių tyrimų specialistų veiklos organizavimo instrukcijos“ 50 straipsnį Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centre yra tvarkomos įvairios kriminalinės kartotekos ir kolekcijos. Viena iš kolekcijų, tai Daktiloskopinių duomenų registras (toliau – DDR). DDR paskirtis – registruoti Registro objektus, kaupti, apdoroti, sisteminti, saugoti, naudoti ir teikti Registro duomenis ikiteisminio tyrimo įstaigoms, prokuratūrai, teismams, kitoms įgaliotoms valstybės institucijoms, Europos Sąjungos teisės aktų bei Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių, įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka užsienio valstybių teisės saugos institucijoms bei tarptautinėms teisės saugos organizacijoms nusikalstamų veikų atskleidimo, tyrimo ir prevencijos, viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo užtikrinimo tikslais¹⁹⁰. Šią kolekciją sudaro:

- 1.1. rankų pėdsakų, rastų neatskleistų nusikaltimų vietose, kartoteka;
- 1.2. automatizuota daktiloskopinės identifikacijos sistema;
- 1.3. teistų asmenų daktiloskopinės registracijos kartoteka;
- 1.4. nelegalių migrantų daktiloskopinės registracijos kartoteka;
- 1.5. neatpažintų lavonų, nežinomų ligonių daktiloskopinių kortelių kartoteka;
- 1.6 asmenų, dingusių be žinios, rankų pėdsakų kartoteka.

¹⁸⁸ *Ibid*, 105.

¹⁸⁹ *Ibid*, 112-113.

¹⁹⁰ Daktiloskopinių duomenų registro nuostatai, patvirtinti Lietuvos policijos generalinio komisaro 2011 m. sausio 20 d. įsakymu Nr. 5-V-41. Valstybės žinios. 2011, Nr. 10-47

Nuo 2009 m. buvo įdiegta JAV ir Austrijos bendrovės Cogent Systems GmbH211 sistema (produktas) (toliau – CAFIS), naudojamas daugelyje pasaulio, taip pat ir Europos Sąjungos valstybių. Sistema dirba su dvidešimčia rankų pirštų atspaudų (dešimt rankų pirštų nagų falangų atspaudų, kurie yra atspaudžiami sukant rankos piršto nago falangą iš nepatogios padėties į patogią, dešimt rankų pirštų kontrolinių atspaudų, kurie atspaudžiami tiesiog juos prispaudus prie daktiloskopinės kortelės, ir gaunami plokšti atspaudai) ir delnų atspaudais. Tai labai padidino asmenų identifikavimo tikimybę, nes daugelyje įvykių vietų yra randami būtent plokštieji rankų pėdsakai, kurių susidarymo mechanizmas panašus į kontrolinių rankų pirštų ir delnų atspaudų susidarymo mechanizmą. Nuskenuoti rankų atspaudai yra apdorojami automatiškai. Sistema iš daktiloskopinių kortelių sudaro kompozitą, t. y. iš esamų to paties asmens rankų pirštų atspaudų sudaro vieną elektroninę daktiloskopinę kortelę, kurioje yra geriausi rankų pirštų atspaudai. Sistemoje atsiradusi nauja daktiloskopinė kortelė automatiškai tikrinama su jau sistemoje esančiomis daktiloskopinėmis kortelėmis ir nepriklausomai nuo rezultatų (sutapimo ar nesutapimo) yra tikrinama su latentiniais rankų pėdsakais, esančiais sistemoje. Sistema taip pat leidžia atlikti konkretų turimų rankų atspaudų ir latentinių rankų pėdsakų palyginimą ir atvirkščiai. Asmenų, kurių asmenybė nenustatyta, nežinomų, esančių bejėgiškos būklės asmenų bei neatpažintų lavonų rankų pirštų atspaudai yra tikrinami keliais etapais. Pirmame etape sistema automatiškai atlieka bendrųjų ir individualiųjų papiliarinio rašto požymių žymėjimą. Antrasis etapas atliekamas, jei pirmojo etapo metu asmuo yra neidentifikuojamas. Jo metu specialistas atrenka du geriausius rankų pirštų atspaudus ir apdoroja juos kaip latentinius rankų pėdsakus. Tai ypač aktualu, jei pateikta daktiloskopinė kortelė yra nekokybiška. Prie CAFIS galima prisijungti iš nutolusių darbo vietų ir tiesiogiai tikrinti nežinomų, esančių bejėgiškos būklės asmenų ar neatpažintų lavonų tapatybę bei tikrinti rankų pėdsakus, paimtus iš neištirtų įvykių vietų. Taip užtikrinama, kad pėdsakai ir atspaudai būtų operatyviai patikrinti bei įvesti. Praktikoje yra atvejų, kai naudojantis pagalba nusikaltimas buvo atskleistas greičiau nei per dvi valandas¹⁹¹.

Lietuvos policija įsigijo dviejų tipų greitojo identifikavimo įrenginius: Cogent Mobile Ident IIIc (I tipo) ir Cogent Bluechek (II tipo), kurie yra skirti asmens tapatybei operatyviai nustatyti naudojant kairės ir dešinės rankų smilius¹⁹². Cogent Mobile Ident IIIc (I tipo) įrenginys – tai greito identifikavimo įrenginys, kuris gali dirbti kaip savarankiškas vienetas, nes turi vietinę duomenų bazę (ją sudaro ieškomų asmenų abiejų rankų smilių atspaudai, paimti iš CAFIS duomenų bazės, jei jų daktiloskopinės kortelės joje yra saugomos; ši vietinė duomenų bazė

¹⁹¹ Janina Juškevičiūtė ir kt., *supra note* 30: 309.

¹⁹² Pasaulinėje praktikoje yra priimta, kad asmens tapatybei nustatyti yra naudojami abiejų rankų smiliai.

reguliariai atnaujinama), sudaromą iš CAFIS duomenų bazėje esančių rankų pirštų atspaudų. Šis įrenginys gali palaikyti ryšį su CAFIS duomenų baze ir per GPRS222, taip pat gali būti naudojamas USB kabelis, GPS, WIFI ir Bluetooth. Automatiškai nuskenuoti rankų pirštų smiliai yra tikrinami vietinėje įrenginio bazėje. Jei yra nustatomas sutapimas, pateikiami asmens anketiniai duomenys (vardas, pavardė, asmens kodas arba gimimo data). Taip pat, nepriklausomai nuo pirminio patikrinimo rezultatų, Cogent Mobile Ident IIIc (I tipo) įrenginys rankų pirštų atspaudus gali nusiųsti patikrinti į CAFIS duomenų bazę, jei pirminio patikrinimo metu asmuo yra neidentifikuotas įrenginio vietinėje bazėje. Tokį patikrinimą užtikrina GPRS ryšys, nesvarbu, kur įrenginys yra (pvz., miške), tik svarbu, kad įrenginio buvimo vietovėje būtų mobilusis ryšys. Papildomas patikrinimas gali būti atliktas ir vėliau, nes šis įrenginys patikrinimo užduotis išlaiko atmintyje. Vietinėje duomenų bazėje patikrinimas užtrunka apie 10 sekundžių, o centrinėje CAFIS – apie 60 sekundžių¹⁹³.

Policijoje, naudojant Mobile Ident įrenginį susiduriama su problema, kuomet, daktiloskopuojant neatpažintą lavoną, ar asmenį gydymo įstaigoje, asmenybė nenustatoma, nes nerandamas pirštų antspaudų sutapimas. Tai įvyksta dėl to, kad atitikmenų ieškoma tik iš įvestų kortelių. O kortelės gaunamos, kuomet asmuo yra pristatomas į policijos komisariatą, ar kitaip susiduriama su policija ir daktiloskopuojami rankų pirštai. Tikėtina, kad dingęs asmenys ir vėliau randami gali būti niekada nesusidūrę su policija ir jų kortelių DDR nebūti. Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos asmens tapatybės kortelės ir paso įstatymo 5 str. 7 punktą, jog nuo 2009 m. sausio 1 d. išduodamose asmens tapatybės kortelėse elektroniniu būdu fiksuojami piliečio nuo 12 metų amžiaus biometriniai duomenys tapatybei patvirtinti – veido atvaizdas ir dviejų pirštų atspaudai, siūlytina, kad šie biometriniai duomenys, išskirtiniais atvejais, kai reikia nustatyti asmenybę neatpažinta lavonui, ligoniui ir kitais atvejais dingus asmeniui, būtų prieinami daktiloskopjamų duomenų registro naudotojams, jog tokie duomenys būtų įdiegti į Mobile Ident.

Kojų pėdsakai. Žmogaus kojų pėdsakai skirstomi į avalynės ir kojų (basų ar apmautų kojinių) pėdsakus. Žmogaus kojų pėdsakai gali būti: basų kojų bei kojų, apmautų kojinių, pėdsakai ir pėdos pėdsakai avalynės viduje. Iš kojų pėdsakų galima gauti informacijos apie nusikaltėlio judėjimo kryptį, greitį, būdą, ūgį, lytį, fizinę būklę, o kai kada ir apie amžių. Jau įvykio vietoje kai kurie kojų pėdsakų požymiai gali suteikti reikšmingos kriminalistinės informacijos, padedančios operatyviau atskleisti nusikaltimą, neretai rasti nusikaltėlio slapstymosi vietą¹⁹⁴. Paviršiniai pėdsakai fiksuojami (daromi jų modeliai) ant daktiloskopinių plokštelių arba ant

¹⁹³ *Ibid.*

¹⁹⁴ E. Kurapka ir kt., *supra note*, 31: 113-114.

specialiai tam pritaikytų plokštelių. Išpaustiniai (reljefiniai) pėdsakai fiksuojami dažniausiai padarant gipso išliejas. tai nesudėtinga. iš pradžių pėdsakas nufotografuojamas, išmatuojamas, iš jo atsargiai pašalinamos pašalinės dalelės (akmenukai, šakelės ir kt.), jų judinti negalima, jeigu pašalinės dalelės inkrustuotos (įmintos) į pėdsaką¹⁹⁵.

Biologiniai tyrimai. Biologinių tyrimų kriminalistikoje dalykas – biologinio pėdsako suradimas, biologinio pėdsako buvimo įrodymas, DNR analizės nustatymas, asmens, palikusio biologinį pėdsaką, identifikavimas. Lietuvoje kriminalistiniai DNR tyrimai atliekami Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro Biologinių tyrimų skyriuje ir Valstybinės teismo medicinos tarnybos prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Serologijos ir DNR laboratorijoje. Biologinis pėdsakas – žmogaus biologinė medžiaga, rasta įvykio vietoje ar ant laboratorijoje tiriamo objekto. Mėginys – biologinio pėdsako dalis, skirta tyrimui atlikti¹⁹⁶. Tiriant nusikaltimus aptinkami šie biologinės kilmės pėdsakai: kraujas, sperma, plaukai, prakaitas, seilės, makšties ir nosies išskyros, šlapimas, išmatos, vėmalai, kaulai, audiniai ir kiti organai.¹⁹⁷ Ieškant kraujo pėdsakų, reikia suvokti, kad paprastai nusikaltėlis įvykio vietoje negali sunaikinti visų savo pėdsakų. Dažnai smulkūs pėdsakai arba pėdsakai slaptose, sunkiai prieinamose vietose išlieka, pvz., grindų plyšiuose, ventiliacinėse grotelėse ir kt. todėl ieškant patalpose kraujo dėmių, reikia apžiūrėti ne tik sienas, grindis, lubas, bet ir grindų plyšius, apatinius grindų lentų paviršius, nutekamuosius vamzdžius ir ventiliacines groteles (tinklelius), kur kraujas galėjo patekti plaunant grindis. Įtariant, kad lavonas buvo suskaidytas, reikia apžiūrėti kibirus, dubenis, kriaukles, vonias, buities daiktus, apžiūrėti durų, spintų rankenos, stalų paviršius, vandentiekio čiaupus ir kt. Atviroje vietoje kraujo pėdsakų gali būti ant dirvožemio, žolės lapų ir kt. Prisigėrusi kraujo žemė yra tamsesnė už dirvožemį. Kraujo pėdsakai gali būti užpilti smėliu, žeme, drožlėmis ir kt. Įtariamojo drabužiai turi būti apžiūrimi ne tik iš išorės, bet ir iš vidaus, nes iš išorinės pusės kraujas gali būti nuplautas. Rekomenduojama atkreipti dėmesį į rankoves, drabužių priekį ir tas vietas, iš kurių kraują panaikinti sunkiausia (siūlės, kišenės ir sritys apie jas, kilpos, rankogaliai) ieškant kraujo pėdsakų ant nusikaltimo įrankių, atidžiai apžiūrimas ne tik jų paviršius, bet ir tų daiktų sudedamųjų dalių sujungimo vietos (pvz., peilio geležtės su peilio rankena ir kt.). Kriminalistinė trasologija ieškant nematomų kraujo pėdsakų, rekomenduojama paviršius apšviesti ultravioletiniais spinduliais. Kraujo pėdsakai švyti

¹⁹⁵ *Ibid*, 117-119.

¹⁹⁶ Janina Juškevičiūtė ir kt., *supra note*, 30: 195.

¹⁹⁷ Vidmantas Egidijus Kurapka ir kt., *supra note*, 182: 439-440.

tamsiai ruda arba oranžine spalva¹⁹⁸. Siekiant paimti rastą pėdsaką, DNR tyrimui galima pateikti visą objektą (ginklai, įrankiai, drabužiai) arba jo dalį, ant kurios bus ieškoma biologinių pėdsakų. Tais atvejais, kai galimybės pateikti tiriamąjį objektą nėra arba kai tiriamojo objekto pateikti nebūtina, geriausias ir patikimiausias biologinio pėdsako paėmimo būdas yra padaryti nuoplovą nuo pėdsako ar galimos kontakto vietos. Taip fiksuotas ir teisingai supakuotas biologinis pėdsakas gali būti saugomas neribotą laiką. Svarbu, kad nuoplovai padaryti būtų naudojami sterilūs tamponai. Jei pėdsakas sausas, sterilus tamponas turi būti sudrėkintas vienu pipetės lašu švaraus (dejonizuoto) vandens, jeigu Jei pėdsakas įvykio vietoje randamas neišdžiūvęs, sterilus tamponas tiesiog suvilgomas pačiu pakankamai skystu pėdsaku bei paliekamas džiūti pakuotėje (plastikiniame konteineryje su atviru galu, plastikiniame konteineryje su sorbentu, popierinėje dėžutėje su laikikliais ar kitoje tinkamoje pakuotėje)¹⁹⁹. Palaikams identifikuoti DNR tyrimas atliekamas iš kraujo ėminio, minkštųjų audinių ėminio, danties, viso nago, plaukų šakninių galų, kaulų. Tiriant palaikus, iš kurių nėra galimybės paimti kraujo mėginio, ant kurių nėra išlikusių nesuirusių minkštųjų audinių, tačiau išlikęs palaikų skeletas, DNR tyrimui atlikti tinkamiausi yra ilgieji galūnių kaulai. Jei pasirinkimo nėra, DNR tyrimui gali būti pateikiama bet kuri rastų palaikų dalis. Identifikuojant palaikus, neigiamo DNR tyrimo rezultato priežastis gali būti palaikų (kraujo, minkštųjų audinių, kaulų ir dantų) suirimas ar sudegimas, kai palaikų biologinėje medžiagoje DNR yra iš dalies arba visiškai degradavusi, t. y. suirusi²⁰⁰.

Lyginamųjų pavyzdžių paėmimas. Šį procesinį veiksma, reglamentuoja LR BPK 144 straipsnis: Ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras turi teisę paimti iš įtariamojo pavyzdžius lyginamajam tyrimui. Tokius pavyzdžius iš nukentėjusiojo ar liudytojo galima paimti tik prireikus patikrinti, ar šie asmenys nėra palikę pėdsakų įvykio vietoje arba ant daiktų. 2. Jeigu asmuo atsisako duoti pavyzdžius lyginamajam tyrimui, prokuroras priima nutarimą, kuris tam asmeniui privalomas. 3. Dėl pavyzdžių lyginamajam tyrimui paėmimo surašomas protokolas.

Rankų atspaudų lyginamajam tyrimui paėmimas vadinamas daktiloskopavimu. Daktiloskopavimas – tai eksperimentinių žmogaus plaštakos vidinio paviršiaus: delnų ir pirštų, atspaudų paėmimas siekiant panaudoti juos lyginamajam tyrimui, daktiloskopinei registracijai bei asmens tapatybei nustatyti²⁰¹, bei siekiant nustatyti, ar įvykio vietoje rasti rankų – pirštų antspaudai sutampa su daktiloskopuojamo asmens.

¹⁹⁸ *Ibid*, 442-443.

¹⁹⁹ Juškeviūtė J., ir kt., *supra note*, 30: 206-207.

²⁰⁰ *Ibid*, 207.

²⁰¹ Kriminalistika Taktika ir metodika, *supra note*, 25: 299-300

Asmenį identifikuoti pagal DNR (deoksiribonukleorūgštį) galima iš žmogaus fiziologinės veiklos skysčių: kraujo, seilių, spermos. Kadangi šių skysčių paimti sudėtinga, taip pat dėl etinių moralinių normų bei dar nepakankamai tobulos DNR išskyrimo technologijos, lyginamajam tyrimui žmogaus kraujo buvo imama intraveniniu būdu, t. y. iš venos. Tobulėjant biotechnologijoms buvo pasiektas toks lygis, kad asmeniui identifikuoti pagal DNR dabar imami tik seilių mėginiai, nes: taip pat lengvai iš seilių mėginių galima išskirti DNR; daug paprasčiau paimti lyginamuosius pavyzdžius, tai gali padaryti kiekvienas pareigūnas, tam net nereikia specialisto kriminalisto; nėra pažeidžiamas žmogaus organizmo vientisumas²⁰². Kitas labai svarbus ir neatsiejamas pirminis veiksmas tiriant dingusio be žinios asmens įvykį –

Apklausa. Kas yra apklausa? Tai ikiteisminio tyrimo veiksmas, kurio eiga numatyta LR BPK. Šis veiksmas yra išskirtinis ir jam šiame magistro baigiamajame darbe reiktų suteikti didelę reikšmę, kadangi ikiteisminiame tyrime dėl dingusio be žinios asmens pagrindinis informacijos gavimo šaltinis yra liudytojų parodymai. Apklausa yra dažniausia taikomas procesinis veiksmas. Apklausa – tai procesinis nusikalstamos veikos tyrimo veiksmas, kurio metu, šiuo atveju, atliekant pirminius procesinius veiksmus įvykio vietoje, ikiteisminio tyrimo pareigūnas, griežtai laikydamiesi baudžiamojo proceso normų reikalavimų, ypatingo verbalinio bendravimo (apklausos) metu iš apklausiamojo asmens parodymų forma gauna ir užfiksuoja informaciją (duomenis) apie aplinkybes, turinčias reikšmės nusikalstamai veikai ištirti.²⁰³ Apklausa kaip procesinis veiksmas yra gana išsamiai reglamentuota įstatymo. Pagal LR BPK 78 straipsnį, kaip liudytojas gali būti šaukiamas kiekvienas asmuo, kuris gali žinoti kokių nors bylai nagrinėti svarbių aplinkybių. Šias aplinkybes žmogus galėjo matyti ar kitaip suvokti (girdėti, užuosti ir t. t.) ir duoti apie jas teisingų parodymų. Šis požymis sietinas su liudytojo procesiniu veiksmu. Liudytoju gali būti bet kokio amžiaus, bet kokios pilietybės ar jos neturintis asmuo.²⁰⁴ Pagal BPK 79 straipsnį, kaip liudytojas negali būti apklausiamas asmuo, kuris pagal sveikatos priežiūros įstaigos pažymą, teismo psichiatro, teismo mediko išvadą dėl fizinių ar psichinių trūkumų nesugeba teisingai suvokti bylai reikšmingų aplinkybių esmės ir duoti dėl jų parodymų.²⁰⁵ Šiuo atveju kalbama apie procesinį veiksmą, kuris gali būti sutrikęs dėl fizinių trūkumų (aklumo, negebėjimo skirti spalvas, kurtumo) arba dėl įvairių psichikos sutrikimų. Šie sutrikimai gali būti nuolatiniai ar laikini. Psichikos sutrikimai ir fiziniai trūkumai nustatomi pagal tam tikrus

²⁰² Kriminalistika, *op. Cit.*, 30: 186-187.

²⁰³ Kriminalistika: Taktika ir metodika, *supra note*, 25: 75.

²⁰⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas *supra note* 16.

²⁰⁵ *Ibid.*

dokumentus (pažymas, specialisto išvadas, ekspertizės aktus), prieš tai įstatymo nustatyta tvarka atlikus medicininius tyrimus.²⁰⁶ Liudytojas – fizinis asmuo, kuris, ikiteisminio tyrimo tyrėjo manymu, turi informacijos apie nusikalstamos veikos aplinkybes. Dažniausiai liudytojai vykdo savo pilietinę pareigą sąžiningai padėti teisėsaugos institucijoms ištirti nusikalstamas veikas. Šiuo atveju, liudytojas – pareiškėjas pats suinteresuotas duoti parodymus, kad jam artimas žmogus kuo greičiau būtų surastas. Kartais liudytojai, duodami melagingus parodymus, klaidina ikiteisminio tyrimo pareigūnus, taip trukdydami nusikalstamą veiką ištirti greitai ir objektyviai²⁰⁷. Šiuo atveju, gali būti taip, kad dingusysis be žinios asmuo tapo nusikaltimo auka, ir apklausiamasis, dar pareigūnams nežinant yra įtariamais, arba tai situacija, kai prieš dingstant asmeniui, įvyko konfliktas ir liudytojas jaučiasi kaltas, prieš dingimą įvykusius barnius slepia.

Pateikus kas gali būti liudytoju o kas negali, toliau sekas poreikis pasigilinti į patį procesinį veiksmą ir jo formas. Apklausos skirstomos į rūšis remiantis tam tikrais pagrindais²⁰⁸:

1. Pagal apklausiamąjo procesinę padėtį – atliekant pirminius procesinius veiksmus, atliekama liudytojo apklausa.
2. Pagal apklausiamąjo amžių: apklausiamas liudytojas – suaugęs, kadangi pareiškimą teikti gali tik pilnametis asmuo.
3. Pagal apklausos atlikimo vietą – pirminių veiksmų atlikimo metu, dažniausiai apklausos vieta tampa ikiteisminio tyrimo pareigūno darbo vieta, įvykio vieta; ligoninė; apklausiamąjo namai.
4. Pagal apklausos situaciją galima nekonfliktinė arba konfliktinė apklausa.
5. Pagal apimtį - pagrindinė.
6. Pagal teisinį apibrėžtumą - pirminė.

Apklausos dalykas – tai, kas ir apie ką kalbama bendraujant – sudaro verbalinio bendravimo turinį. Būtina suprasti, kad apklausos metu kalbama apie neigiami visuomenės reiškiniai, gyvenimo situacijas. Apklausiai nebūdingi nei dviejų gerų bičiulių, nei kaimynų, nei viršininko ir jo pavaldinio pokalbio bruožai. apklausos metu nekalbama apie tobulą meilę, apie normalius žmonių tarpusavio santykius, bet kalbama apie gyvenimo purvą apie intymiausius žmonių tarpusavio santykius ir elgesį, apie kerštą, išdavystę, neapykantą, nesąžiningumą bei kitas

²⁰⁶ Gediminas Bučiūnas, Edita Gruodytė ir Marijus Šalčius, *supra note*, 27: 84.

²⁰⁷ Janina Juškevičiūtė ir kt. *supra note*, 30: 115.

²⁰⁸ Kriminalistika: Taktika ir metodika, *supra note*, 25: 85-86.

blogybes. Apklausa, susijusi su prisiminimais apie patirtus išgyvenimus, kelia skausmą, itin nemaloniais asociacijais, kartais net stresą ir isteriją²⁰⁹. Kriminalistikoje įvardijami trys apklausos etapai ir atitinkamos etapų stadijos:

1. Pasirengimo etapas.
2. Darbinis apklausos etapas:
 - a) laisvo pasakojimo stadija;
 - b) klausimų uždavimo stadija.
3. Baigiamasis etapas:
 - a) fiksavimo stadija;
 - b) analizės ir įvertinimo stadija;
 - c) kiti baigiamieji veiksmai;

Ikiteisminio tyrimo pareigūnas apklausai turi ruoštis gana ilgai ir kruopščiai, apklausa turi būti planuojama, kas padeda pasiekti užsibrėžto tikslo. Pasirengimą apklausai sudaro šie elementai: 1) bylos medžiagos išstudijavimas; 2) apklausiamojo asmenybės ištyrimas; 3) apklausos dalyko nustatymas; 4) apklausos plano sudarymas; 5) apklausiamojo ir kitų asmenų iškvietimas bei techninių priemonių parengimas²¹⁰. Tačiau, šiuo atveju, kuomet, ikiteisminio tyrimo pareigūnas nusikalstamos veikos tyrimą pradeda nuo įvykio registracijos momento, gilaus ir detalaus medžiagos studijavimo paprastai nereikia, kadangi jis pats ir renka medžiagą bei informaciją. Tokiu atveju ikiteisminio tyrimo pareigūnas paprastai neblogai atsimena (perpranta) informaciją bei asmenų parodymus ir gali greitai prisiminti tam tikrų asmenų parodymus, kitą bylos medžiagą, aplinkybes, kurios gali būti yra svarbios per būsimą apklausą²¹¹. Atkreiptinas dėmesys, kad liudytojo parodymai priklauso, nuo situacijos adekvataus suvokimo, kas ne visais atvejais yra įmanoma, nes dažniausiai įvykis yra ekstremalus, neeilinis, sukeliantis ypatingus dirgiklius, savotiškas emocijas ir panašiai. Parodymams įtakos turi ir liudytojo amžius, išsilavinimas, profesija, asmenybės bruožai, psichinė ir fizinė žmogaus būklė²¹².

²⁰⁹ *Ibid*, 87-88.

²¹⁰ Palskys, E. et al. *Kriminalistika*. Vilnius: Mintis, 1985, *supra note* 137: 228.

²¹¹ *Kriminalistika: Taktika ir metodika*, *supra note.*, 25: 115.

²¹² *Ibid*, 90-97.

Grįžtant prie apklausos situacijų ir jų išskyrimo į **konfliktines, nekonfliktines ir neutralias**, konfliktinė apklausa yra tuomet, kada ikiteisminio tyrimo pareigūno ir liudytojų interesai nesutampa. Kartais konfliktinė situacija suprantama, kai proceso dalyviai išreiškia nepagarbą vienas kitam arba elgiasi agresyviai. Tokias situacijas santykinai galima pavadinti agresyviomis konfliktinėmis apklausos situacijomis, bet labai dažnai konfliktinės apklausos situacijos būna be agresyvumo, be įžeidinėjimo požymių. Jos pasireiškia tuo, jog atsisakoma duoti parodymus, slepiama tiesa, neigiamos esminės nusikalstamos veikos detalės, nepateikiami (neparodomi), slepiami įrodymai, apklausiamieji sąmoningai klaidina ikiteisminio tyrimo pareigūną ir pan. ir visa tai daroma be triukšmo, „kultūringai“ ir santūriai. tokios tylios konfliktinės situacijos yra gana pavojingos, nes jas atpažinti ir įveikti būna sunkiau negu agresyvias konfliktines situacijas. tylios konfliktinės situacijos dažniausiai būna tikslingo pobūdžio: elgesys apgalvotas, savanaudiškas, pasirūpinta „užnugariu“ – dėl viso pikto parengti melagingi liudytojai, o kaltės įrodymai sunaikinti arba paslėpti. agresyvios konfliktinės situacijos labiau pagrįstos proceso dalyvių emocijomis²¹³.

Nekonfliktinės situacijos dažniausiai atsiranda tada, kai proceso dalyvių ir ikiteisminio tyrimo pareigūno interesai iš esmės sutampa (nėra esminių prieštaravimų). Liudytojas, ir kiti proceso dalyviai suinteresuoti nustatyti objektyvią tiesą byloje.

Neutralios apklausos situacijos, susidaro, kuomet interesai tarp pareigūno ir liudytojo nėra skirtingi, tačiau bendradarbiauti jie nelabai nori. Pavyzdžiui, liudytojas nėra suinteresuotas bylos baigtimi, bet savarankiškai (dėl jam te žinomų aplinkybių) nėra pasiruošęs atskleisti tai, kas jam žinoma. Paprastai toks liudytojas laukia ikiteisminio tyrimo pareigūno klausimų, o jeigu pareigūnas nepaklausia, žinomus faktus nutyli. Tačiau toks liudytojas nėra piktavališkai nusprendęs slėpti faktų nuo ikiteisminio tyrimo pareigūno. Nuslėpti – ne, bet nutylėti, jeigu nepaklaus, – taip²¹⁴. Pavyzdžiui, sutuoktinė paskelbė apie sutuoktinio dingimą, o nustatyta, kad jis galimai yra pas meilužę. Apklausiant meilužę, ši nenori parodyti, kad dingimo laiku pas ją buvo ieškomas dingusysis ir tokio klausimo neuždavus moteris pati to nepasakys, norėdama apsaugoti save ir dingusįjį.

Atliekant apklausą ikiteisminio tyrimo pareigūnas dažnai susiduria su šiomis problemomis:

²¹³ *Ibid*, 99-100.

²¹⁴ *Ibid*.

1) apklausiamieji nesugeba aiškiai ir suprantamai išreikšti savo minčių, ir suformuluoti parodymų, formuluodami parodymus jie nesugeba atskirti esminių nuo neesminių, antraeilių dalykų.

2) negalėdami ar nesuprasdami apklausos esmės, nenustato sau apklausos ribos. tokie apklausiamieji daro ilgą įžangą (galvodami, kad tai svarbu) ir nesugeba „susistabdyti“. Pareigūnas turi sugebėti taktiškai sustabdyti pernelyg ilgą įžangą arba ją nutraukti, padėti apklausiamajam „užbaigti“ parodymus²¹⁵.

Todėl apklausos metu, ištvėrmė reikalinga ne tik asmeniui duodančiam parodymus, bet ir pareigūnui kuris, taktiškai turi nutraukti duodamus parodymus, stabdyti liudytoją, bei chaotiškai duodamuose parodymuose laikytis apklausos taktikos kuri padeda išgryninti esminius dalykus ir sužinoti kuo daugiau reikšmingos informacijos, atskirti esmę nuo antraeilių dalykų. Autorė išskirtų šiuos taktinius būdus, siekiant kuo kokybiškesnių parodymų:

1) reikia vadovautis chronologiniu, loginiu nuoseklumu. Laikantis chronologinio nuoseklumo įvykiai atkuriami tokia tvarka, kokia jie buvo tikrovėje

2) užduoti tikslinančius, konkretizuojančius klausimus

3) stengtis pašalinti aplinkybes, kurios trukdo duoti parodymus (baimė, nerimas) pasiūlyti vandens, prisėsti, giliai kvėpuoti, leisti pareigūnams atlikti savo darbą, įtikinti, kad parodymų davimas, padės kuo greičiau surasti asmenį, slopinti pasipiktinimą, agresiją, norą meluoti.

Be to labai svarbus kreipimosi į policiją laikas. Tai reškia, kad dingus asmeniui, manant, kad asmuo dingo be žinios, jaučiant nerimą dėl su asmeniu nutrūkusio ryšio nepaisant to, kad gali atrodyti, jog tai paranojiškas įtarimas, pranešimo policijai reiktų neatidėlioti, nes tai įtakoja ne tik didesnę tikimybę rasti sveiką dingusįjį, tačiau įtakoja ir kokybišką, išsamų parodymų davimą. Kuo vėliau duodami parodymai, tuo mažiau aplinkybių atsimenama. Kaip žmogus buvo apsirengęs, kaip jautėsi, ką su savimi turėjo, kur buvo matytas paskutinį kartą, koks buvo paskutinio pokalbio turinys ir panašiai. Jeigu apklausiantysis mano, kad liudytojas, duodamus parodymus apie įvykio aplinkybes, apsirinka arba gali būti užmiršęs jam žinomą informaciją, tyrėjas gali pritaikyti taktinius būdus, kurie gali padėti žmogui „atgaivinti prisiminimus. “Taktiniai būdai, galintys padėti prisiminti užmirštus faktus, yra:

– apklausiamojo supažindinimas su kitų asmenų duotais parodymais;

²¹⁵ *Ibid*, 106.

- tam tikrų detalių priminimas;
- tam tikrų daiktų, nuotraukų parodymas.²¹⁶

“Žmogui prisiminti užmirštus faktus gali padėti pagalbinė medžiaga, kurią galima skirstyti į dvi grupes: verbalinis priminimas – t. y. žodinis priminimas, kai asmeniui labai bendrais bruožais primenamas įvykis, nenurodant jo smulkių detalių pavyzdžiui, primenamas laikas, svarbios datos (gimtadieniai ir pan.), religinės šventės, metų laikai (pavasaris ir pan.); vieta – vietovės elementai: keliai, miškelis; asmens išvaizda – ūgis, kūno sudėjimas ir pan. materialus aplinkybių priminimas – tai įvairaus pobūdžio objektai, daiktai, kurie gali padėti prisiminti informaciją, pavyzdžiui, fotonuotraukos, vaizdo įrašai, į originalą panašūs daiktai, nes kartais sunku žodžiai apibūdinti objekto savybes ir pan. Tai gali padėti prisiminti asmenims, kurie geriau įsimena vaizdinę informaciją.”²¹⁷

Apklauso procesinis įforminimas. Apklauso, kaip ir kiekvieno kito ikiteisminio tyrimo veiksmo, eigos bei rezultatų fiksavimo pagrindinis dokumentas yra apklauso protokolas (Priedas Nr. 5) , kurio forma patvirtinta Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2014 m. gruodžio 29 d. įsakymu Nr. I-288. Vadovaujantis LR BPK 179 straipsniu, liudytojo, įtariamojo apklausa gali būti fiksuojama ne tik pildant apklauso protokolą, bet ir kitais būdais bei priemonėmis, pavyzdžiui, vaizdo ir garso įrašais. Šie fiksavimo būdai suteikia galimybę tiksliai, išsamiai ir objektyviai užfiksuoti parodymus nepakenkiant taktinių uždavinių sprendimo eigai. Šiuo metu, ikiteisminio tyrimo pareigūnai nuo atvykimo į įvykio vietą iki procesinių veiksmų atlikimo su dalyviais pabaigos privalomai naudoja “Body kamerą”, kurią įsisega ant vilkimų drabužių arba pastato patogioje vietoje. Vaizdo kamerą rekomenduojama įrengti taip, kad būtų matomi abu proceso dalyviai: apklausą atliekantis pareigūnas ir apklausiamasis, šiuo atveju liudytojas²¹⁸. Ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prieš pradėdamas apklausą, įsitikina liudytojo tapatybę, išsiaiškina reikiamus duomenis apie žmogaus asmenybę, užpildydamas asmens duomenų pažymą (priedas Nr. 6), vėliau išsiaiškina jam jo pareigą teisingai papasakoti visa, kas jam žinoma byloje, ir įspėja dėl atsakomybės už žinomai melagingų parodymų davimą (LR BK 235 str.) Patį apklauso protokolą sudaro šios dalys: 1) įžanginė, 2) laisvas pasakojimas, 3) klausimai apklausiamajam, 4) baigiamoji.

²¹⁶ Kriminalistika, *supra note*. 30: 112

²¹⁷ *Ibid.*

²¹⁸ *Ibid.*, 125

Ižanginėje dalyje nurodoma apklausos data, vieta, apklausos pradžios ir pabaigos laikas minučių tikslumu, apklausą atliekančio pareigūno pareigos vardas ir pavardė, liudytojo vardas, pavardė, gimimo metai, kiti dalyvaujantys asmenys, apklausos atlikimo vieta, liudytojo pareiškimas apie lietuvių kalbos mokėjimą, taip pat duomenys apie vertėją, jei toks yra reikalingas, apie teisių ir pareigų išaiškinimą liudytojams, jų įspėjimą dėl atsakomybės (BK 235 str., BPK 80 str. 2 d., 81 ir 83 str., 183 str.1 d.), pildomas protokolas (priedas Nr. 7). Vadovaujantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse nustatytais reikalavimais apklausa pradedama pasiūlymu asmeniui papasakoti visa, kas jam žinoma apie aplinkybes, turinčias reikšmės bylai išspręsti. Po to gali būti užduodami papildomi klausimai. Apklausos metu negalima užduoti atsakymą menančių klausimų. Laisvo pasakojimo dalyje fiksuojami apklausiamojo išdėstyti parodymai apie jam žinomas aplinkybes. Fiksuojami parodymai dėl aplinkybių, turinčių reikšmės bylai, todėl apklausiantysis turėtų apklausiamajam padėti iš visos jam žinomos informacijos atrinkti tai, kas susiję su nusikalstama veika ir gali turėti reikšmės bylai teisingai išspręsti²¹⁹. Apklausos protokole apklausiamojo parodymai turi būti surašomi kiek įmanoma tiksliau. Siekiant tikslumo reikia stengtis parodymuose neiškreipti apklausiamojo kalbos bei minčių dėstymo stiliaus. Aprašytų parodymų fiksavimo eilės tvarka paprastai atitinka apklausos eigą, tačiau reikia pabrėžti, kad antra ir trečia protokolo dalys – laisvas atpasakojimas ir pateikti klausimai bei atsakymai – gali susipinti, paprastai tarp jų nėra tikslios ribos: apklausiamasis laisvai atpasakoja, tačiau kai kada nerišliai, nenuosekliai arba nepagrįstai išplėstai pasakoja nereikšmingas tyrimui aplinkybes ar, priešingai, per daug abstrakčiai pasakoja esmines aplinkybes ir pan., tada ikiteisminio tyrimo pareigūnas pasakojimą pertraukia ar prašo išsamiau papasakoti tam tikras aplinkybes, ar nurodo nepasakoti nereikšmingų aplinkybių, prašo pasakoti iš eilės, užduoda reikiamus patikslinančius klausimus²²⁰, todėl kartais parodymai dubliuojasi, būna neišsamūs, o kai kurios aplinkybės ne esminės, tačiau jas pažymėti reikalauja liudytojas.

Baigiamojoje apklausos protokolo dalyje, liudytojas perskaito protokolą, jei yra klaidų, esminių nesutapimų, liudytojas juos pagarsina ir tyrėjas juos pataiso, papildo apklausos protokolą, tuomet, fiksuojama, kad apklausiamasis susipažino su protokolu jį perskaitydamas. Protokolą pasirašo apklaustasis, dalyvavę asmenys ir apklausiantysis. Jeigu protokolas surašytas keliuose puslapiuose, apklausiamasis pasirašo kiekvieną puslapį atskirai. Taip pat turi pasirašyti ir apklausiantysis. Darbą labai palengvino ankstesniame skyriuje aptarta sukurta IBPS sistema, kuri

²¹⁹ *Ibid.*

²²⁰ *Ibid.*, 126.

leidžia dirbti kompiuteriu ir nereikia protokolų pildyti ranka ir sklandžiai galima protokolą taisyti bei išsiplėsti.

Atliekant liudytojo apklausą dėl dingusio be žinios asmens, vieno griežtos sekos nuo ko pradėti apklausą nėra. Tačiau magistro baigiamojo darbo autorė, dažniausiai priimdama pareiškimą dėl dingusio be žinios asmens, pradėdavo nuo apklausiamojo gyvenamosios vietos, klausimo ar liudytojas gyveno su dingusiuoju, kokie santykiai siejo su dingusiuoju, kada paskutinį kartą bendravo, kokių būdu bendravo, kada paskutinį kartą matė dingusįjį, ar pastebėjo ką nors įtartino, ar tarp jų kilo konfliktai, ar liudytojui žinoma, kad asmuo su kuo nors konfliktavo, turėjo finansinių problemų, priklausomybių, vartojo vaistus, kokie buvo planai, ar dingusysis dirbo, ar su savimi turi mobilų telefoną, kompiuterį, grynųjų pinigų, banko kortelių, ginklų, ar orientuojasi aplinkoje, ar dingsta - nesusiekia pirmą kartą, ar turėjo suicidinių minčių, ar paliko atsisveikinimo raštelį, galbūt parašė atsisveikinimo žinutę. Jeigu liudytojas gyvena kartu su dingusiuoju visuomet svarbu paklausti kokius daiktus su savimi pasiėmė dingusysis, kaip ilgai jis dingęs, jeigu asmuo išvažiavo į užsienį dirbti, mokytis, tai kokius daiktus su savimi turi, kiek pinigų su savimi turi, ar turi automobilį, jei taip kur transporto priemonė yra dabar. Svarbu išsiaiškinti artimą aplinką, kas galėtų suteikti reikšmingos informacijos. Tai gali būti ir nebūtinai artima aplinka, galbūt pažįstamas į kurį dingusysis visuomet kreipiasi, kuriuo pasitiki labiau nei šeimos nariu. Užduodami klausimai, labai priklauso nuo dingimo aplinkybių. Labai svarbu išklausinėti apie žmogaus ypatingas žymes, tatuiruotes, randus, apgamus, išskirtinumus, tyrėjui svarbu parodyti viską, kas pačiam liudytojui gali atrodyti nereikšminga. Jeigu įtariama, kad asmuo tapo prekybos žmonėmis nusikaltimo auka. Tai liudytojas turi pasakyti, viską kas jam yra žinoma, kad pavyzdžiui dingusioji žinojo, jog važiuoja užsiimti prostitucija, nes asmuo gali būti verbuojamas tiek nuslepiant tolesnį jo likimą, t. y. išnaudojimo tikslą, tiek ir atvirai tokį tikslą nurodant. Lietuvoje aukos yra merginos ir moterys nuo 13 iki 41 metų. apie 30 proc. – iki 18 arba tik sulaukusios 18 metų amžiaus. Daugiau kaip 21 proc. prekybos žmonėmis aukų sudaro asmenys, kurie buvo dingę be žinios. Šis faktas liudija, kad dingusių be žinios žmonių statistika yra susijusi su prekybos žmonėmis reiškiniu. Būtina pabrėžti, kad jauni, socialiniam gyvenimui nepasirengę žmonės, neturintys vidurinio išsilavinimo ir neįgiję profesinio pasirengimo, patekę į prekybos žmonėmis spąstus, žalojami psichiškai ir fiziškai, jie ne tik nepraturtėja, bet atvirkščiai - verčiami atidirbinėti nebūtas skolas, praranda nacionalinius, tautinius ar socialinius ryšius savo gimtinėje²²¹. Tokiu atveju dingusiojo be žinios asmens byla perkvalifikuojama į kitą LR BK straipsnį.

²²¹ Kriminalistika: Taktika ir metodika, *supra note*, 25: 732-733.

Labai svarbu pabrėžti, kad draudžiama liudytojo parodymus išgauti grasinimais, smurtu, kitomis neteisėtomis priemonėmis²²².

2.4. Teisėsaugos institucijų bendradarbiavimas su įvairiomis institucijomis, organizacijomis ir žiniasklaida ieškant dingusių be žinios asmenų.

Dingusio asmens paieškos veiksmai atliekami laikantis LR BK, LR BPK ir kitų anksčiau minėtų aprašų. Dingusio asmens paieška pradama nedelsiant, gavus pareiškimą, prašymą ar pranešimą. Dingusio asmens artimieji, nepilnamečio asmens atveju tėvai ar kiti įstatyminiai atstovai apie dingusį vaiką praneša Bendrosios pagalbos centro telefono numeriu 112 ar tiesiogiai kreipiasi į policijos įstaigą. Kiekvienas pranešimas yra registruojamas Policijos registruojamų įvykių registre ir nedelsiant pradedamas ikiteisminis tyrimas dėl asmens dingimo. Asmens paiešką vykdo paskutinės asmens žinomos gyvenamosios vietos apskrities Vyriausiojo policijos komisariato (toliau tekste – VPK) struktūrinių padalinių kriminalinės policijos skyriai. Taip pat dešimtyje šalies apskričių prie VPK yra įsteigti specializuoti asmens paieškos padaliniai. Esant poreikiui gali būti pasitelktos ir kitos policijos, Viešojo saugumo tarnybos prie VRM pajėgos. Be pagrindinės teisėsaugos institucijos – policijos, dingus asmeniui didelę reikšmę ieškant dingusiojo be žinios asmens turi nevyriausybinės organizacijos, žiniasklaida, Valstybinė vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba (toliau VVTAĮT) socialiniai tinklai, kuriais naudojasi didelė dalis visuomenės ir pati visuomenė, kuri yra vieninga ir prisideda prie asmens paieškos ir žinios paskleidimo apie dingusįjį.

Viena iš nevyriausybinių organizacijų tai “Dingusių žmonių šeimų paramos centras“ (toliau DŽŠPC), kuri buvo įkurta 1996 m. be žinios dingusių žmonių tėvų ir artimųjų iniciatyva. Susivienyti paskatino neoperatyvi dingusių žmonių paieška Lietuvoje, kai laiku neatliekami neatidėliotini paieškos veiksmai²²³. Šiandien organizacija aktyviai dirba ir toliau vysto organizacijos teikiamas paslaugas. Organizacija siekia, kad Lietuvoje sumažėtų be žinios dingusių ir nuo prekybos žmonėmis nukentėjusių žmonių skaičius, o visi nukentėję gautų visapusišką pagalbą ir palaikymą. Centras telefonu 24/7 visomis dienomis teikia emocinę ir psichologinę paramą ir reikalingą informaciją dingus artimam žmogui. Kuomet dingsta artimas žmogus, artimieji išgyvena tragediją, policija su turimais ištekliais negali suteikti visokeriopos

²²² Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, *supra note*, 16.

²²³ Asociacija Dingusių žmonių šeimų paramos centras, žiūrėta 2021 gruodžio 20 d., <https://www.missing.lt/>

psichologinės pagalbos tokios nelaimės ištiktiems artimiesiems, todėl šio centro siūloma pagalba yra labai reikalinga. Šios organizacijos internetiniame puslapyje <https://www.missing.lt>²²⁴ pateikti šeši žingsniai dingus artimam žmogui.

1) “Skambinti draugams ar (ir) giminėms. Išsiaiškinti, ar Jūsų ieškomas asmuo nėra kartu su draugais ar giminaičiais. Jeigu ne, tuomet visų išklausinėti kada, kur, ką paskutinį kartą bendravo su dingusiu asmeniu. Galbūt prieš dingimą asmuo kam nors pasakojo savo planus, užsiminė kur planuoja vykti, ką planuoja veikti ir t.t. Vaikui negrįžus iš mokyklos – susiskambinti su draugais, pedagogais, sužinoti, kada, kur, su kuo išėjo po pamokų, ar buvo mokykloje, koks buvo jo/jos elgesys.

2) Kreiptis į policiją. Policijai pateikite visus duomenis ir bet kokią žinomą informaciją, tokią kaip: Dingusiojo asmens duomenis, gyvenamosios vietos adresą, Jūsų giminystės ryšį, asmens nuotrauką ir t.t. Nupasakokite asmens išvaizdą, išskirtines žymes, jeigu žinote, būtinai nurodykite, kokius drabužius dingęs asmuo dėvėjo tą dieną, kokius daiktus turėjo su savimi.

Nurodykite to asmens planus (galbūt žinojote kur planuoja vykti arba iš kur ruošėsi grįžti, kuo užsiėmė, su kuo bendravo). Būtinai nurodykite draugų ir pažįstamų ratą. Jeigu žinote, nupasakokite santykius su jais. Informuokite apie santykius šeimoje.

Jeigu išvyko į užsienį, būtinai nurodykite valstybę, su kuo išvyko, tų asmenų adresus ir telefonus, transporto priemonių valstybinius numerius, firmų koordinates ir bet kokią kitą informaciją, kurią tik žinote. Nurodykite, kokių paieškos veiksmų jau ėmėsi dingusiojo asmens artimieji.

3) Vaiko dingimo atveju, galite skambinti nemokama, visą parą veikiančia pagalbos linija 116 000 Jūs iškart būsite sujungti su 112 operatoriais, kuriems galėsite pranešti apie vaiko dingimą, nurodyti visą reikalingą informaciją. Po pokalbio su 112 operatoriais, Jūsų pageidavimų galėsite būti sujungti su Dingusių žmonių šeimų paramos centru.

4) Reikalaukite, kad kriminalinės policijos paieškos skyrius nedelsiant atliktų tyrimą ir dingusio asmens paiešką.

5) Siųsti informaciją apie dingusį asmenį į žiniasklaidos priemones. Kreipkitės į visas žinomas žiniasklaidos priemones su prašymu pasidalinti informacija apie dingusį be žinios asmenį. Svarbu nurodyti kuo detalesnę informaciją. Asmens vardą, pavardę, amžių, kokiame regione dingo, kaip atrodo (sudėjimas, plaukų spalva, akių spalva, išskirtinės žymės), kokius drabužius

²²⁴ *Ibid.*

vilkėjo dingimo dieną ir kitą informaciją, kuri padėtų atpažinti ir surasti dingusį asmenį. Būtinai pateikti asmens nuotrauką.

6) Atspausdinti skelbimą su nuotrauka. Atspausdinkite skelbimą apie dingusį be žinios asmenį su informacija apie jį ir jo nuotrauka. Informacija gali būti pateikiama tokia, kokią siuntėte ir žiniasklaidai. (Vardas, pavardė, amžius, išvaizda, apranga ir t.t.). Tokius skelbimus galite išplatinti savo mieste, skelbimų stenduose, stotelėse, parduotuvėse ir t.t.²²⁵

Pacitavus, organizacijos svetainėje pateiktus žingsnius, darytina išvada, kad visi žingsniai reikšmingi. Iš šios organizacijos išplaukia dar vienas svarbus telefono numeris 116 000. Kas tai? 116 000 tai Karštoji linija, skirta pranešimams apie dingusius vaikus – tai tarptautinis Europos Komisijos rezervuotas suderintų socialinių paslaugų numeris, kuriuo galima pranešti apie dingusius vaikus.

Valstybių narių vidinė tvarka ir sistema reaguojant ir teikiant pagalbą dingus vaikui panaši, tačiau iš užsienio atvykę piliečiai anksčiau dažnai nežinodavo, kur kreiptis pagalbos, nutikus tokiai nelaimėi. Todėl 2007 metų vasario 15 dieną Europos Komisija priėmė sprendimą²²⁶, įpareigojantį valstybes nars rezervuoti šešiaženklį telefono ryšio numerių, prasidedančių skaitmenimis 116, intervalą socialinėms paslaugoms Europos Sąjungoje. 116 000 – pirmasis telefono numeris, kurį visos valstybės narės rezervavo karštajai linijai, skirtai pranešimams apie dingusius vaikus. Vadovaujantis principu „tas pats numeris – ta pati paslauga“ buvo siekiama užtikrinti, kad ta pati paslauga būtų siejama su tuo pačiu numeriu visoje Europos Sąjungoje. Mat esant vienodam karštosios linijos telefono numeriui, į nelaimę patekę vaikai ir tėvai gali lengviau gauti pagalbą ne tik savo valstybėje narėje, pavyzdžiui, jeigu vaikas dingo šeimai atostogaujant. Matant nepakankamą Europos Sąjungos valstybių narių aktyvumą diegiant karštosios linijos 116 000, skirtos pranešimams apie dingusius vaikus, numerį, 2009 metų lapkričio 25 dieną buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/136/EB²²⁷. Direktyvos 2009/136/EB 27 straipsnio a punktas numato, jog valstybės narės imasi visų įmanomų priemonių, siekdamas užtikrinti, kad piliečiams būtų suteikta prieiga naudotis paslauga, kuri skirta pranešti apie

²²⁵ *Ibid.*

²²⁶ 2007/116/EB: 2007 m. vasario 15 d. Komisijos sprendimas dėl nacionalinio skaitmenimis 116 prasidedančio numerių intervalo rezervavimo suderintų socialinių paslaugų suderintiems numeriams (pranešta dokumentu Nr. C(2007) 249) (Tekstas svarbus EEE), žiūrėta 2021 gruodžio 12 d., <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/bf46ac6b-43b9-436d-ab32-d92359217793/language-it>

²²⁷ EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS DIREKTYVA 2009/136/EB, 2009 m. lapkričio 25 d. iš dalies keičianti Direktyvą 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis, Direktyvą 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje ir Reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 dėl nacionalinių institucijų, atsakingų už vartotojų apsaugos teisės aktų vykdymą, bendradarbiavimo, žiūrėta 2021 gruodžio 12 d., <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:337:0011:0036:LT:PDF>

dingusius vaikus pagalbos telefono linija²²⁸. Pagalbos telefono linijos telefono ryšio numeris – 116 000. Šiuo metu, ši linija įdiegta ir veikia 32 šalyse (Albanija, Austrija, Belgija, Bulgarija, Kroatija, Kipras, Čekijos Respublika, Danija, Estija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Graikija, Vengrija, Airija, Italija, Slovakija, Slovėnija, Ispanija, Švedija, Šveicarija, Ukraina, Didžioji Britanija ir Lietuva)²²⁹. Lietuvoje ši linija pradėjo veikti nuo 2014 metų vasario 10 dienos²³⁰. Specializuota linija, nukreipta į paslaugos teikimą asmenims, esantiems konkrečioje kritinėje situacijoje²³¹. Jos veikla apima:

- 1) skambučių apie dingusius vaikus priėmimą;
 - 2) konsultacijas tėvams dėl galimų veiksmų;
 - 3) išklauso paslaugą, emocinę paramą tėvams;
 - 4) pagalbą atliekant tyrimą dėl be žinios dingusio vaiko;
 - 5) skambučių priėmimą iš vaikų, kurie pasiklydo, pasimetė nuo tėvų ar pan., pagalbą jiems;
 - 6) informacijos apie dingusiu paskelbtą vaiką priėmimą iš visuomenės narių;
 - 7) tarptautinio dingimo atvejais tarpininkavimą ir bendradarbiavimą su kitų šalių karštosiomis linijomis 116 000 ir įspėjimo apie dingusius vaikus sistema „Amber Alert Europe“.
- Karštosios linijos 116 000 paslaugos teikiamos visą parą 7 dienas per savaitę penkiais vaikų dingimo atvejais:

- 1) vaikui pabėgus iš namų arba globos įstaigos;
- 2) vaikui pasimetus ar pasiklydus;
- 3) vaiko pagrobimo atveju, kai pagrobėjas – vienas iš tėvų;
- 4) vaiko pagrobimo atveju, kai pagrobėjas – trečiasis asmuo;
- 5) kai nelydimi nepilnamečiai užsienietis iš trečiųjų šalių

Karštoji linija 116 000, skirta pranešimams apie dingusius vaikus:

- 1) vykdo prevencinę veiklą: švietimo, informacijos sklaidimo, renginių, kampanijų organizavimo;

²²⁸ *Ibid.*

²²⁹ Missing Children Europe, *supra note* 24, žiūrėta 2021 gruodžio 12 d., <https://missingchildreurope.eu/hotline-116-000/>

²³⁰ Karštosios linijos 116 000, skirtos pranešimams apie dingusius vaikus, integravimo į vaiko teisių apsaugos sistemą Lietuvoje modelis, Vilnius 2016, p. 9, https://issuu.com/jokubaitis.darius/docs/dingusiu_zmoniu_paramos_centro_bros

²³¹ *Ibid.*, 4.

- 2) konsultuoja tėvus, kitus asmenis, dėl vaiko pabėgimo prevencijos;
- 3) priima ir policijai nukreipia skambučius dėl dingusių vaikų (policija skambučius gauna iš BPC);
- 4) teikia konsultacijas, palaikymą vaiko įstatyminiams atstovams, kitiems artimiesiems;
- 5) teikia konsultacijas dingusiems vaikams;
- 6) bendradarbiauja su ikiteisminio tyrimo pareigūnais.
- 7) skelbia policijos informaciją apie dingusius vaikus;
- 8) Bendradarbiauja su užsienio valstybių karštosiomis linijomis 116 000

Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad šios linijos specialistai įsiraukia į vaiko paiešką, tik tuo atveju, jei apie dingusį pranešama skambinant šiuo telefono numeriu, o pranešimai gauti bendroju skubios pagalbos numeriu 112 specialistams lieka nežinomi. Tai skatina teigti, jog šiuo metu valstybės požiūris į karštosios linijos 116 000 veiklą yra daugiau formalus, tai yra nors Europos Sąjungos direktyvos ir vykdomos, tačiau nesiekama veiksmingai panaudoti šios linijos galimybių organizuojant ir vykdant dingusių vaikų paiešką. Valstybėje turi veikti efektyvi holistinė vaiko teisių apsaugos sistema. Nepriklausomai nuo to, koks vaikas dingo ar pabėgo, jam turi būti taikomos vienodos apsaugos ir pagalbos priemonės. Visų institucijų, veikiančių vaiko teisių apsaugos srityje, pareiga – padėti surasti dingusį vaiką, o suradus – suteikti jam ir jo šeimai reikiamą pagalbą, taip pat siekti, kad būtų tinkamai įgyvendinama kiekvieno vaiko teisė į saugią vaikystę. Toks skambučių dalijimas mažina paieškos sistemos veiksmingumą. Nė vienas vaikas negali būti diskriminuojamas. Kiekvienu vaiko dingimo atveju turi būti taikomos ir panaudojamos vienodos paieškos galimybės, pasirenkami veiksmingi pagalbos šeimai ir artimiesiems būdai. Todėl būtina peržiūrėti esamą praktiką ir numatyti, kad Linijos specialistams būtų teikiama informacija apie visus dingusius vaikus, nepaisant to, koku telefono numeriu gautas pranešimas²³². Pažiūrėjus plačiau į nepilnamečių dingimą, galima teigti, jog tai kompleksinė problema, reikalaujanti glaudaus tarpinstitucinio bendradarbiavimo, orientuoto į konkretaus vaiko poreikius. Vaiko dingimas, ypač pabėgimas – tai dažniausiai nesuveikusios arba netinkamai suveikusios vaiko teisių apsaugos sistemos pasekmė. Dingusių be žinios asmenų daugumą sudaro nepilnamečiai – dažniausiai išėję (pabėgę) iš namų, specialiųjų auklėjimo ir (ar) kitų globos įstaigų, kurie dažniausia greitai randami arba tiesiog patys grįžta namo ar į globos įstaigą. Paprastai

²³² *Ibid.*, 9.

vaistų dingimai būna glaudžiai susiję su vaiko psichine, emocine ir fizine gerove, šeimos, bendruomenės aplinka ir pan. Vaikų dingimo rizika išauga, kai nesugebama laiku ir tinkamai reaguoti į vaiko poreikius ir juos tenkinti. Siekiant užkirsti kelią galimiems vaiko dingimo atvejams, būtina užtikrinti integruotą vaiko teisių apsaugos sistemos veikimą. Šiuo metu Lietuvoje dingus vaikui pagrindines paieškos funkcijas atlieka ir tyrimą vykdo teisėsaugos institucijos. Tačiau net suradus ir gražinus vaiką įstatyminiams atstovams ar globėjams, priežastys, kurios lėmė vaiko pabėgimą, nepašalinamos. Todėl tikėtina, kad bėgimas iš gyvenamosios aplinkos ir toliau kartosis, įgaudamas sisteminį pobūdį. Deja, nėra bendros statistinės informacijos apie linkusius bėgti vaikus. Nei LR švietimo ir mokslo, nei LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijų duomenų bazėse nerasime nei minėtos informacijos, nei jos analizės, nenumatytas ir priemonių bei paslaugų paketas, kuris padėtų šalinti priežastis, lemiančias vaiko sprendimą bėgti.

Vyrauja tendencija, kad iš namų vaikai dažniausiai dingsta po 1 kartą, tuo tarpu iš specialiųjų auklėjimo ir (ar) globos įstaigų – dingimai dažniausiai daugkartiniai. Reikia suprasti, kad vaikai bėga iš namų, globos institucijų, socializacijos centrų dėl kažko arba nuo kažko. Tai gali būti nepriežiūra, smurtas, prievarta, konfliktai namuose, mokykloje, globos įstaigoje. Kartais vaikų pabėgimas iš namų gali būti susijęs ir su verbavimu, siekiant juos išnaudoti, įtraukti į prekybą žmonėmis. Pabėgusiam vaikui kyla grėsmė susidurti su įvairiomis rizikomis: pradedant neturėjimu kur nakvoti, lankymusi nesaugiose vietose, baigiant išnaudojimu, įtraukimu į įvairias nusikalstamas veikas. Pabėgęs vaikas nelanko mokyklos, blogėja jo santykiai su aplinkiniais, prarandamas jų pasitikėjimas. Vaiko bėgimas iš savo gyvenamosios aplinkos – problema, kuri glaudžiai susijusi su vaiko socialine gerove ir jo teisių apsauga²³³. Radus dingusį vaiką ar jam pačiam sugrįžus į savo gyvenamąją vietą, dažniausiai apsiribojama jo nubaudimu, tai yra tam tikrų minimalių ar vidutinių priežiūros priemonių taikymu. Taigi, užuot aiškinusis ir analizavus vaiko pabėgimo priežastis ir buvimo vietas pabėgus, teikus jam ir jo šeimai ar globėjams reikiamą pagalbą ir paslaugas, pasirenkama paprasčiausia priemonė – „kalto“ vaiko nubaudimas. Todėl vaikai bėga pakartotinai²³⁴. Kalbant apie globos namuose gyvenančius vaikus, ir jų pabėgimus, tai laikoma norma, vaikas laikomas probleminiu. Deja, bet magistro baigiamojo darbo autorės darbo patirtis rodo, kad vaikų pabėgimo iš globos įstaigų darbuotojai dažniausiai apsiriboją tik formaliu vaiko pabėgimo fakto pranešimu skubios pagalbos numeriu 112 ir pareiškimo pateikimu, kuris reikalingas ikiteisminiam tyrimui pradėti ir paieškai paskelbti. Savo iniciatyva pirminių aktyvių veiksmų nustatyti jų buvimo vietą nesiima, tokiu būdu visą atsakomybę perkeldamos policijai.

²³³ *Ibid.*, 6.

²³⁴ *Ibid.*

Atliekant darbuotojo prie kurio išėjo ir laiku negrįžo vaikas, apklausą, dažniausiai šis negali pasakyti, su kuo bendrauja dingusysis, kur galėtų būti, kokius drabužius vilkėjo, ir kitų svarbių detalių, dažnai nežino ir telefono numerio bei kokius daiktus su savimi turi dingusysis. Policija kiekvieno dingusio vaiko atveju vykdo paiešką, išnaudoja nemažai žmogiškųjų resursų ir laiko sąnaudų, tačiau norimas rezultatas nepasiekiamas, vaikas grįžta pats, o blogiausia, kad vaikai nepagrasomi nuo tolesnių savavališkų pasišalinimų. Pasitaiko atveju, kai suradus ir gražinus juos į globos įstaigą, jie vėl net tą pačią dieną (naktį) pasišalina. Policija neatlieka socialinės aplinkos vertinimo, nekaupia duomenų apie vaikų pabėgimo priežastis, kurios dažniausiai yra: griežti drausmės reikalavimai, neatsižvelgimas į vaiko poreikius, smurtas gyvenamojoje aplinkoje, draugų „gatvės įtaka“, konfliktai su tėvais – globėjais, spontaniška emocinė būseną²³⁵. Policija deja, bet negali pašalinti priežasčių, dėl kurių vaikai (dažnai tie patys) sistemingai bėga iš globos įstaigų. Su tokiais bėgančiais vaikais, o taip pat su vaikais, jau galimai patekusiais į blogas kompanijas ar įtrauktais į nusikalstamas veikas arba vaikais jau tapusiais nusikalstamų veikų aukomis, dirbti turėtų ne policijos pareigūnai. Su nusikaltusiais, linkusiais nusikalsti vaikais, bėgančiais vaikais iš namų ir globos įstaigų turėtų dirbti socialiniai darbuotojai, vaiko teisių apsaugos specialistai socialiniai pedagogai, psichologai, atitinkamą kvalifikaciją turintys nevyriausybinių organizacijų atstovai. Kiekvienu atveju turėtų būti atliekama susidariusios situacijos analizė, parenkamos individualaus auklėjimo priemonės, priimamas sprendimas kur perkelti vaiką, tuo atveju jei namuose jis patiria smurtą ar auga nesaugioje aplinkoje.

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos padalinys, atitinkamai pagal apskritį turėtų atitinkamai reaguoti, gavęs pranešimą iš policijos dėl vaiko dingimo - atlikti globos priežiūros priemones, suteikti pagalbą (rūpintojui) užtikrinant vaiko teisėtų interesų įgyvendinimą, organizuojant paslaugų (šalinančių bėgimo ar kito antisocialinio elgesio priežastis) teikimą vaikui, o nustačius globėjo pareigų nevykdymo atvejus, spręsti klausimą dėl jo patraukimo atsakomybėn. Deja, bet šiai dienai, policija VVTAIT pasitelkia tik jei tėvai yra apsvaigę nuo psichoaktyvių medžiagų arba vaikas šeimoje patyrė smurtą.

Dar viena svarbi priemonė, kurią reikia paminėti tai nuo 2018 m. Lietuvoje, bendradarbiaujant su Dingusių žmonių šeimų paramos centru, Lietuvos Respublikos tuometine Prezidente Dalia Grybauskaite, JAV ambasada Lietuvoje, LR vidaus reikalų ministerija ir Lietuvos

²³⁵ Lietuvos kriminalinės policijos biuras, „Ką daryti dingus vaikui? Situacija Lietuvoje“, Lietuvos policija, 2018, <https://www.116000.lt/wp-content/uploads/2018/06/Ka-daryti-dingus-vaikui-Situacija-Lietuvoje-EGLE-MAZILIAUSKIENE.pdf>

policijos departamentu²³⁶ įdiegta tarptautinė priemonė ieškanti dingusių vaikų - “Amber Alert“ sistema, veikianti socialiniame tinkle “Facebook“. “Amber Alert“ – tai socialinės žiniasklaidos ir socialinių tinklų platformos „Facebook“ funkcija, leidžianti teisėsaugos institucijoms nedelsiant išsiųsti pranešimą su dingusio vaiko nuotrauka ir naujausia informacija, kuri pasiekia visus socialinio tinklo vartotojus, dviejų šimtų kilometrų spinduliu nutolusius nuo vietos, kurioje paskutinį kartą buvo matytas dingęs vaikas. Ši sistema veikia ne tik ES šalyse, bet ir kitose pasaulio valstybėse, pavyzdžiui JAV, Australijoje, Naujoje Zelandijoje, Kinijoje.

„Facebook“ vartotojai galės pamatyti „Amber Alert“ pranešimus tik tuo atveju, jei bus įgalinę savo lokacijos rodymą. Gaunami išpėjimai niekuo nesiskirs nuo įprastai savo sraute matomų pranešimų. Tai leis visiems vartotojams paprasčiau dalintis žinute ir padėti greičiau rasti dingusį vaiką. „Facebook“ pasaulyje šia funkcija naudojasi jau daugiau nei 2 milijardai vartotojų, todėl manoma, kad tai taps efektyvia ir galinga priemone greičiau atrandant dingusius mažamečius²³⁷.

Kaip rodo šių valstybių (Belgija, Čekija, Prancūzija, Graikija, Airija, Nyderlandai, Lenkija, Jungtinė Karalystė ir kt.) patirtis, minėta sistema padeda teisėsaugos institucijoms skubiai įvertinti galimą grėsmę, taip pat veiksmingai pasinaudoti šiuolaikinių technologijų teikiamomis galimybėmis ir visuomenės pagalba organizuojant ir vykdant paiešką. Reikia atkreipti dėmesį, kad šis paieškos įrankis gali būti naudojamas ne visais atvejais, o kai iškyla reali grėsmė vaiko sveikatai ar gyvybei, kai dingsta mažametis vaikas ir pan. Informacija apie dingusį vaiką sistemingai platinama ir viešinama per nacionalinį transliuotoją, viešajame transporte, reklaminiuose stenduose, informacinėse greitkelių lentose, per Google navigacijos aplikacijas, Facebook ir kituose socialiniuose tinkluose²³⁸. Radus vaiką, informacija apie jo paiešką išimama²³⁹. Nepaisant to, kad pranešimas skelbiamas socialiniame tinkle “Facebook“, remiantis šių šalių praktika ir šiuo metu jau Lietuvoje esama praktika, kai artėjant pavojingoms gamtos stichijoms Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas (PAGD) Lietuvos gyventojams išsiuntinėja trumpąsias žinutes (SMS), kurios užtikrina, kad žinia apie gresiantį pavojų bus plačiai paskleista ir paskatins gyventojus imtis atsargumo priemonių, kas reiškia, kad iš esmės jau sukurta sistema, įgalinanti

²³⁶ Pristatyta dingusių vaikų paieškai skirta iniciatyva „Amber Alert“, [Lietuvos policija](https://policija.lrv.lt/lt/naujienos/pristatyta-dingusiu-vaiku-paieskai-skirta-iniciatyva-amber-alert), 2018 03 14, <https://policija.lrv.lt/lt/naujienos/pristatyta-dingusiu-vaiku-paieskai-skirta-iniciatyva-amber-alert>

²³⁷ „Facebook“ ir Dingusių žmonių šeimų paramos centras pristato dingusių vaikų paieškai skirtą iniciatyvą „Amber Alert“, 2018 kovo 15, <https://www.116000.lt/facebook-ir-dingusiu-zmoniu-seimu-paramos-centras-pristato-dingusiu-vaiku-paieskai-skirta-iniciatyva-amber-alert/>

²³⁸ Creating national AMBER Alerts, Amber Alert Europe, žiūrėta 2021 gruodžio 10 d., <https://www.amberalert.eu/projects/creating-amber-alerts/>

²³⁹ Odeta Intė, *supra note*, 24: 8.

valstybės lygiu realiuoju laiku perspėti ir informuoti gyventojus, atitinkamai susikonfigūravusius savo mobiliojo telefono nustatymus, apie pavojingus gamtinius ir technogeninius reiškinius²⁴⁰. Gyventojų perspėjimo ir informavimo, naudojant viešųjų judriojo telefono ryšio paslaugų teikėjų tinklų infrastruktūrą, sistema veiksmingai realiu laiku perduoda informaciją mobiliųjų telefonų naudotojams, taikant Korinio transliavimo (angl. Cell Broadcast)²⁴¹ technologiją GSM tinkluose. Ši paslauga gyventojams yra nemokama. Atsižvelgiant į minėtą praktiką, siūlytina, jog kai dingsta mažametis vaikas kurio sveikatai ar gyvybei gresia pavojus, arba dingsta suaugęs asmuo kuriam gresia realus pavojus, jis pagrobtas trečiųjų asmenų, nesiorientuoja aplinkoje arba pasiklydo senyvo amžiaus žmogus, jog būtų galima pasinaudoti šios sistemos galimybėmis, jas išplečiant, ir skelbiant asmens paiešką, kad šis pranešimas būtų perduodamas mobiliojo telefono naudotojui. Tai padėtų atkreipti platesnės visuomenės dėmesį, padidintų galimybes pastebėti tiek vaiką tiek suaugusįjį, padarytų paiešką sėkmingesnę ir veiksmingesnę.

Įdiegus tarptautinę priemonę “Amber Alert“ 2018 metų kovo 9 dieną Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymu Nr. 5-V-241 buvo patvirtintas “Dingusių vaikų paieškos vykdymo skubios vaiko paieškos sistemoje aprašas“²⁴², kuris nustato policijos pareigūnų veiksmus organizuojant ir skelbiant dingusių vaikų paiešką skubios vaiko paieškos sistemoje “Amber Alert Facebook“. Apraše nustatyta, kad šioje sistemoje skelbiama paieška, kai iškyla reali ar tikėtina grėsmė dingusio vaiko gyvybei ir sveikatai, tai reiškia yra duomenų, kurie pagrįstai leistų spręsti, kad vaiko dingimas yra susijęs su tyčine trečiųjų asmenų veikla (pagrobimas, kūno sužalojimas, nužudymas, laisvės apribojimas ir pan.), nuo vaiko dingimo nepraėjo 1 mėnuo. Aprašo nuostatos netaikomos kai vaiko dingimo priežastys yra: savavališkas vaiko išėjimas iš namų, globos įstaigų, vaikų socializacijos centrų ar kitos nuolatinės gyvenamosios vietos ir nenoras pranešti apie savo buvimo vietą bei nėra akivaizdžių duomenų, kad vaiko gyvybei ar sveikatai kyla grėsmė, vaiko slėpimasis nuo teisėsaugos institucijų, kai vaikas yra padaręs (įtariamai padaręs) administracinį nusizengimą ar nusikalstamą veiką, vaiko slėpimasis, kai teismo vaikui paskirta priverčiamoji medicinos priemonės, vaiko buvimo vietos nežinojimas LR civilinio proceso kodekse numatytais atvejais (bylose dėl vaiko perdavimo), vaiko negražinimas laiku teismo paskirtam globėjui, po reguliarių (nereguliarių) vaiko pasimatymų su vienu iš tėvų (giminaičių). Policijos pareigūnas

²⁴⁰ Ką turime žinoti apie pasirengimą ekstremaliosioms situacijoms ir karo metui, Vilnius, 2014, <https://vilnius.lt/lt/savivaldybe/saugus-miestas/civiline-sauga/ka-turime-zinoti-apie-pasirengima-ekstremaliosioms-situacijoms-ir-karo-metui-2/>

²⁴¹ Why Cell Broadcast?, Intersec, <https://www.intersec.com/why-cell-broadcast>

²⁴² Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymu Nr. 5-V-241 patvirtintas “Dingusių vaikų paieškos vykdymo skubios vaiko paieškos sistemoje aprašas“ Nr. 5-V-241

gavęs pranešimą apie dingusį be žinios vaiką, kuris atitinka šio apraše numatytus atvejus, priima sprendimą dėl skubios vaiko paieškos skelbimo ir nedelsdamas perduoda informaciją Policijos departamento prie LR VRM pajėgų valdymo valdybai. Su informacija turi būti pateikta vaiko nuotrauka ir informacija: apie vaiko dingimo aplinkybes, išvaizda, informacija apie aprangą, paskutinę žinomą vietą, nurodyta teritorija (konkrečios valstybės, apskritis, kurioje skelbimas turi būti matomas, ikiteisminio tyrimo bylos numeris. Skelbiama informacija gali būti lietuvių arba lietuvių ir anglų kalbomis. Policijos departamento Komunikacijos skyrius nedelsdamas sukuria informatyvią aktyvią nuorodą su ne daugiau kaip 150 simbolių ir persiunčia paruoštą informaciją el. pašto adresu amber-alerts-lithuania@fb.com ir evacher@fb.com. Vaikui atsiradus kaip ir minėta anksčiau paieška skubios paieškos sistemoje paieška nutraukiama, skelbimas išimamas.

Svarbu paminėti, kad socialiniame tinkle “Facebook“ yra sukurta vieša grupė “Dingusių žmonių paieška“. Į grupę prisijungia 33 tūkstančiai žmonių. Į šią grupę, grupės nariai įkelia skelbimą, dėl dingusio artimojo žmogaus, pridėdami jo nuotrauką ar kelias, parašydami svarbią informaciją ir prašydami pagalbos surasti. Grupė vienija asmenis, norinčius prisidėti prie asmens paieškos, ir informacijos dalijimosi²⁴³.

Nemažiau svarbios yra žiniasklaidos priemonės. Pradėjus ikiteisminį tyrimą dėl dingusio be žinios tiek suaugusiojo tiek vaiko, kiekvienu atskiru atveju jeigu manoma, kad paviešinus informaciją apie dingusįjį bus gauta daugiau duomenų, ikiteisminio tyrimo pareigūnai priima sprendimą ją paviešinti. Informacija viešinama spaudoje, tai reiškia visuose naujienų portaluose: “delfi.lt.“, “15min.lt“, “kauno.diena.lt“, “lrytas.lt“ ir kituose. Straipsnyje nurodoma svarbiausia informacija, apie dingimo aplinkybes, dingusiojo išvaizda, kaip buvo apsirengęs, iš kurio miesto dingo. Skelbiant šią informaciją spaudoje, policijos pareigūnai prašo visuomenės pagalbos – asmenis, galinčius suteikti informaciją apie dingusį asmenį ar jo buvimo vietą, susisiekti su atitinkamos apskrities vyriausiojo policijos komisariato operatyvaus valdymo skyriaus tyrėjais nurodytais numeriais arba skubiuoju pagalbos numeriu 112.

Skelbiant informaciją visuomenei per žiniasklaidos priemones, visuomenė įsitraukia į asmens paiešką tiek dalindamiesi informacija viešoje erdvėje, tiek realiais veiksmais susiburdami dėl vieno tikslo įsitraukia į paiešką šukuojant po teritoriją, vietovę, mišką²⁴⁴.

²⁴³ “Dingusių žmonių paieška“, žiūrėta 2021 gruodžio 10 d., <https://lt-lt.facebook.com/groups/1455292621189632/>

²⁴⁴ Šilutiskės dingimas sukretė visą Lietuvą: papasakojo, kaip savanoriai ieško dingusių žmonių, <https://www.tv3.lt/naujiena/gyvenimas/silutiskes-dingimas-sukrete-visa-lietuva-papasakojo-kaip-savanoriai-iesko-dingusiu-zmoniu-n1131127>

Apžvelgus Teisėsaugos institucijų bendradarbiavimą su įvairiomis institucijomis, organizacijomis ir žiniasklaida ieškant dingusių be žinios asmenų, darytinos kelios išvados. Pirmiausia, kad dingus be žinios asmeniui, nėra bendradarbiavimo dėl nesukurto imperatyvaus mechanizmo tarp teisėsaugos institucijų ir nevyriausybinių organizacijų. Karštosios linijos 116 000 veikla yra daugiau formali, nesiekiami veiksmingai panaudoti šios linijos galimybių organizuojant ir vykdant dingusių vaikų paiešką. Todėl būtina peržiūrėti esamą praktiką ir numatyti, kad Linijos specialistams būtų teikiama informacija apie visus dingusius vaikus, nepaisant to, koku telefono numeriu gautas pranešimas. Siekiant užkirsti kelią galimiems vaiko dingimo atvejams, būtina užtikrinti integruotą vaiko teisių apsaugos sistemos veikimą. Suradus vaiką, turi būti gilinamasi į priežastis kurios lėmė vaiko pabėgimą, jas pašalinti, siekiant išvengti pasikartojančio ar net sisteminio bėgimo. Su nusikaltusiais, linkusiais nusikalsti vaikais, bėgančiais vaikais iš namų ir globos įstaigų turėtų dirbti socialiniai darbuotojai, vaiko teisių apsaugos specialistai socialiniai pedagogai, psichologai, atitinkamą kvalifikaciją turintys nevyriausybinių organizacijų atstovai, siekiant atlikti kiekvieno atvejo situacijos analizę, turi būti parenkamos individualaus auklėjimo priemonės, priimamas sprendimas kur perkelti vaiką, tuo atveju jei namuose jis patiria smurtą ar auga nesaugioje aplinkoje. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos padalinys, atitinkamai pagal apskritį turėtų atitinkamai reaguoti, gavęs pranešimą iš policijos dėl vaiko dingimo - atlikti globos priežiūros priemones, suteikti pagalbą (rūpintojui) užtikrinant vaiko teisėtų interesų įgyvendinimą, organizuojant paslaugų (šalinančių bėgimo ar kito antisocialinio elgesio priežastis) teikimą vaikui, o nustačius globėjo pareigų nevykdymo atvejus, spręsti klausimą dėl jo patraukimo atsakomybė. Be to manytina, kad jog kai dingsta mažametis vaikas kurio sveikatai ar gyvybei gresia pavojus, arba dingsta suaugęs asmuo kuriam gresia realus pavojus, jis pagrobtas trečiųjų asmenų, nesiorientuoja aplinkoje arba pasiklydo dėl amžiaus būtų galima pasinaudoti "Amber Alert" sistemos galimybėmis, jas išplečiant, ir skelbiant asmens paiešką, perduodant informaciją mobiliųjų telefonų naudotojams, taikant Korinio transliavimo (angl. Cell Broadcast)²⁴⁵ technologiją GSM tinkluose, kad šis pranešimas būtų perduodamas mobiliojo telefono naudotojui, ne tik "Facebook" naudotojui. Tai padėtų atkreipti platesnės visuomenės dėmesį, padidintų galimybes pastebėti tiek vaiką tiek suaugusįjį, padarytų paiešką sėkmingesnę ir veiksmingesnę. Apskritai daroma išvada, kad Teisėsaugos institucijų bendradarbiavimas dingus asmeniui su įvairiomis institucijomis organizacijomis yra labai svarbus ir reikalingas. Šiomis dienomis, socialiniai tinklai, naujienų

²⁴⁵ Intersec, *supra note*, 239: 206.

portalai yra neatsiejama žmonių gyvenimo dalis, kas reiškia, kad žiniasklaida svarbi siekiant informuoti visuomenę, bei ją sutelkti bendram tikslui – kuo greitesniam dingusio asmens suradimui.

3. PAGRINDINĖS DINGUSIŲ BE ŽINIOS ASMENŲ PAIEŠKOS IR TYRIMO PROBLEMOS BEI ŠIOS VEIKLOS TOBULINIMO KRYPTYS.

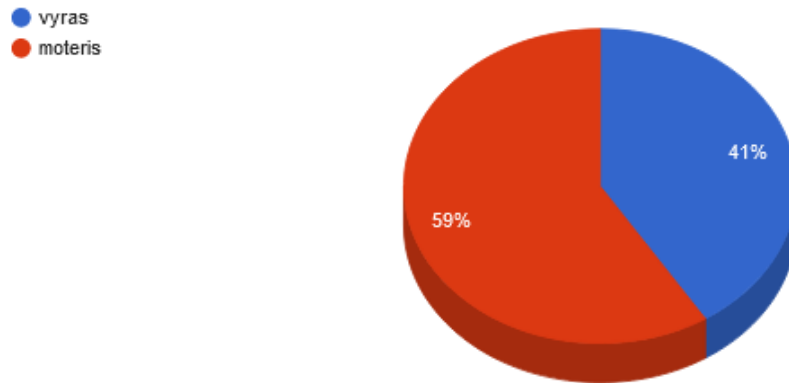
EMPIRINIŲ TYRIMŲ EIGOS IR REZULTATŲ APRAŠYMAS

3.1. Šioje darbo dalyje pateikiama atlikto empirinio tyrimo – anketinės apklausos eiga, empirinio tyrimo rezultatų analizė bei išvados, pagrįstos empirinio tyrimo rezultatais.

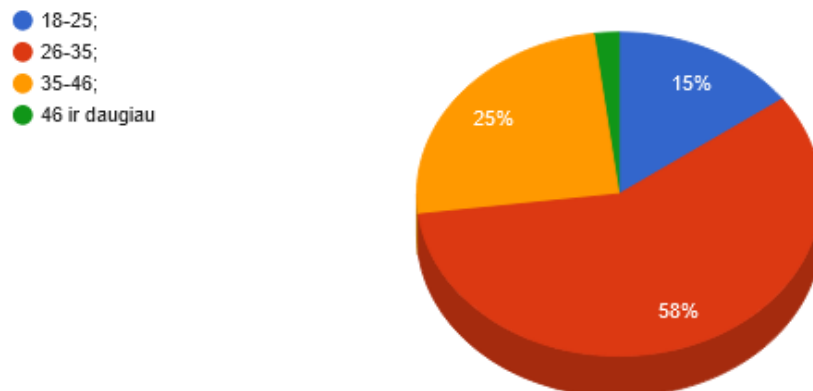
Siekiant išsiaiškinti Lietuvoje dirbančių policijos pareigūnų, kurių funkcijos susijusios su pirminių veiksmų, ikiteisminių tyrimu atlikimu dėl dingusių be žinios asmenų nuomonę, apie šio reiškinio tyrimą, problematiką, atskiras grupes, ir tobulintinas sritis 2022 kovo mėnesį buvo sudaryta apklausa. Ją sudaro 16 klausimų, patalpintų internetinėje apklausų svetainėje www.apklausa.lt, apklausos atlikimas buvo neviešas, t.y. apklausos anketas negalėjo pasiekti apklausų svetainės www.apklausa.lt lankytojai, išskyrus tuos asmenis, kuriems buvo atsiųsta apklausos atlikimo nuoroda. Anoniminės apklausos atlikimo nuoroda policijos pareigūnams buvo išsiųsta per socialinius tinklus, asmeniniais kontaktais Kauno apskr. VPK KP NVRS pareigūnams, Kauno apskr. VPK PR pareigūnams, teritorinių bei specializuotų policijos komisariatų padalinių pareigūnams, dirbantiems skirtinguose miestuose.

Apklausa buvo atliekama 2022 m. kovo – balandžio mėnesiais. Apklausos atlikimo metu buvo gauti 100 respondentų atsakymai. 59 % apklaustųjų buvo moterys, 41 % vyrai (žr. 1 paveikslas “Policijos pareigūno lytis”). 58 % apklaustųjų amžius buvo nuo 26 iki 35, 25 % nuo 35 iki 46, 15 % nuo 18 iki 25 ir 2 % 46 ir daugiau (žr. 2 paveikslas “Policijos pareigūno amžius”). 72 % respondentai nurodė, kad gyvena Kaune, 7 % Vilniuje, 3 % Klaipėdoje, 2 % Šiauliuose, 1 % Panevėžyje, 15 % gyveno kitame mieste (žr. 3 paveikslas “Policijos pareigūnų gyvenamoji vieta pagal miestą”). Siekiant nustatyti policijos pareigūnų užimamas pareigas, nustatyta, kad 37

% atsakiusių buvo vyresnieji tyrėjai, 35 % tyrėjai, 13 % vyriausieji tyrėjai, 9 % specialistai, 5 % patruliai ir 1 % skyriaus viršininkas (žr. 4 paveikslas ‘‘Policijos pareigūnų einamos pareigos’’).

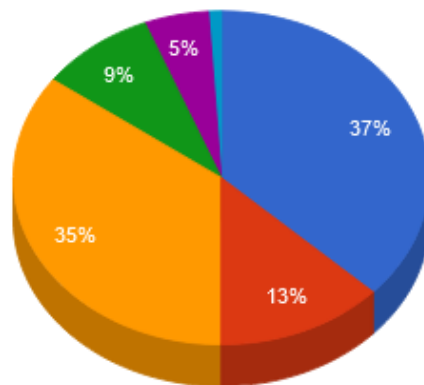

1 Paveikslas. Policijos pareigūno lytis

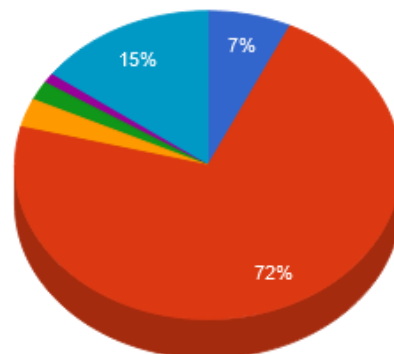
2Paveikslas. Policijos pareigūno amžius

- a) vyresnysis tyrėjas
- b) vyriausiasis tyrėjas
- c) tyrėjas
- d) specialistas
- e) patrulis
- f) skyriaus viršininkas

3 Paveikslas. ‘‘Policijos pareigūnų gyvenamoji vieta pagal miestą’’

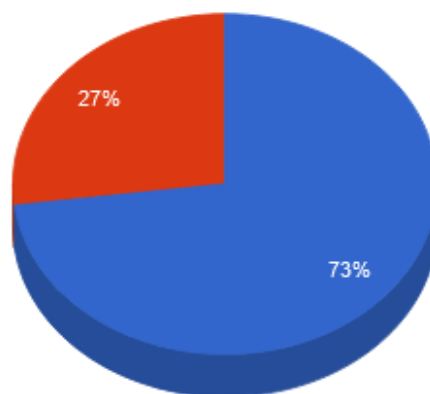
- a) Vilniuje;
- b) Kaune;
- c) Klaipėdoje;
- d) Šiauliuose;
- e) Panevėžyje;
- f) Kitas variantas

4 paveikslas. ‘‘Policijos pareigūnų einamos pareigos’’

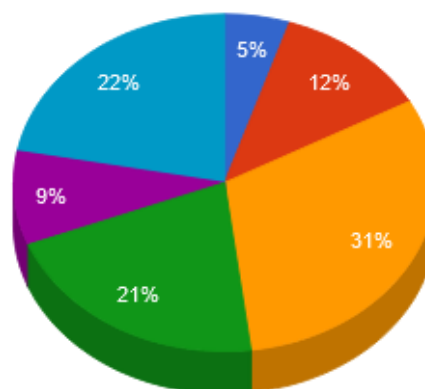
Paklausti dirba viešojoje policijoje ar specializuotame padalinyje (žr. 5 paveikslas ‘‘Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar dirba specializuotame padalinyje’’). 73 % respondentų atsakė, kad dirba viešojoje policijoje, 27 %, jog dirba specializuotame padalinyje. Beveik trečdalis (31 %) respondentų nurodė, jog policijos sistemoje dirba nuo 3 iki 5 metų, 22 % virš 15 metų, 21 % nuo 5 iki 10 metų, 12 % nuo 1 iki 3, 9 % nuo 10 metų iki 15, 5 % iki 1 metų (žr. 6 paveikslas ‘‘Tarnybos policijos sistemoje trukmė’’).

- a) Viešojoje policijoje
- b) Specializuotame padalinyje

5 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar dirba specializuotame padalinyje

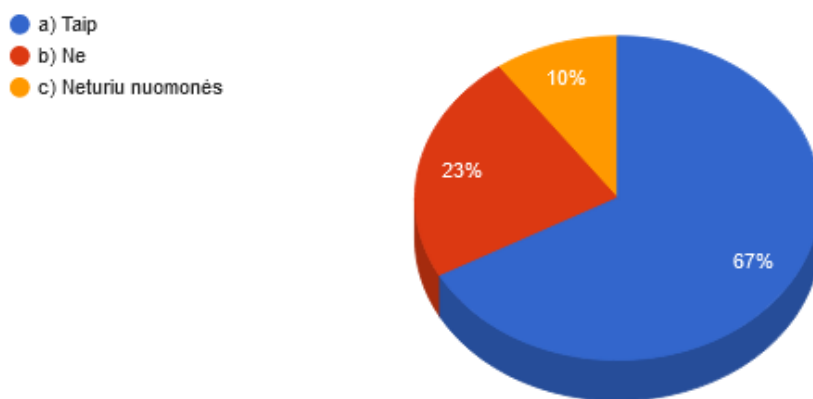
- a) iki 1 metų
- b) nuo 1 iki 3 metų
- c) nuo 3 iki 5 metų
- d) nuo 5 iki 10 metų
- e) nuo 10 iki 15 metų
- f) virš 15 metų ir daugiau

6 paveikslas. Tarnybos policijos sistemoje trukmė

Paklausti ar sutinka su teiginiu, kad ikiteisminiai tyrimai pradėti pagal kodą 556000 turėtų būti perduodami tirti specializuotam padaliniui, o ne teritoriniam policijos komisariatui (žr. 7 paveikslas. Respondentų požiūris į tai, ar ikiteisminius tyrimus pradėtus pagal kodą 556000

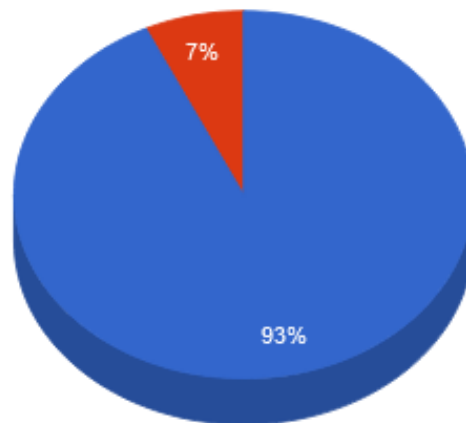
turėtų tirti specializuotas padalinys), 67 % respondentų su teiginiu sutiko, 23 % respondentai nesutiko, 10 % neturėjo nuomonės šiuo klausimu.

7 paveikslas. Respondentų požiūris į tai, ar ikiteisminius tyrimus pradėtus pagal kodą 556000 turėtų tirti specializuotas padalinys

Paklausus ar sutinkate su teze, kad nepilnamečių asmenų pabėgimai iš vaikų namų ir socializacijos centrų bei kitos nepilnamečių asmenų paieškos yra kompleksinė problema, kurios vien policija išspręsti negali (žr. 8 paveikslas Respondentų požiūris į tai, ar nepilnamečių asmenų pabėgimai iš vaikų namų ir socializacijos centrų bei kitos nepilnamečių paieškos yra kompleksinė problema, kurios vien policija išspręsti negali) 93 % respondentų tam visiškai pritarė, 7 % pritarė iš dalies.

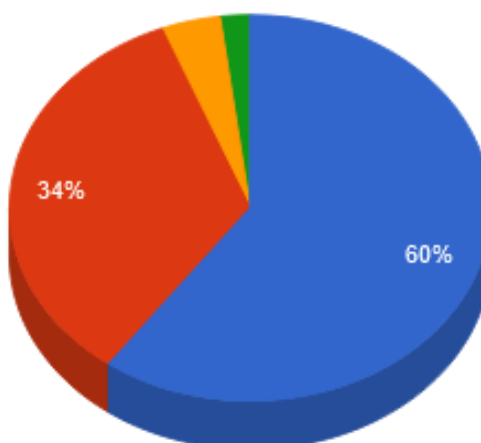
- a) Visiškai tam pritariu
- b) Pritariu iš dalies
- c) Nepritariu

8 paveikslas. Respondentų požiūris į tai, ar nepilnamečių asmenų pabėgimai iš vaikų namų ir socializacijos centrų bei kitos nepilnamečių paieškos yra kompleksinė problema, kurios vien policija išspręsti negali

Paklausus nuomonės ar sutinka, kad Lietuvoje dingusių be žinios nepilnamečių atvejai sudaro didžiąją dalį dingusių be žinios asmenų paieškų, dėl menko tarpinstitucinio bendradarbiavimo, nes suradus vaiką nesigilinama, dėl kokių priežasčių jis išėjo iš namų ar globos įstaigos, ko pasėkoje vaikas bėga pakartotinai (žr. 9 paveikslas. Respondentų nuomonė dėl dingusių be žinios nepilnamečių priežasčių susijusių su menko tarpinstitucinio bendradarbiavimo, ko pasėkoje vaikas bėga pakartotinai), 60 % respondentų visiškai sutiko su šia nuomone, 34 % sutiko iš dalies, 4 % nesutiko, 2 % neturėjo nuomonės šiuo klausimu.

- a) Visiškai sutinku
- b) Iš dalies sutinku
- c) Nesutinku
- d) neturiu nuomonės šiuo klausimu

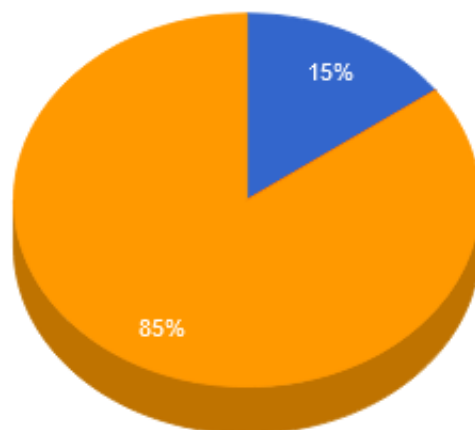

9 paveikslas. Respondentų nuomonė dėl dingusių be žinios nepilnamečių priežasčių susijusių su menko tarpinstitucinio bendradarbiavimo, ko pasekoje vaikas bėga pakartotinai

Pateikus klausimą, ar respondentai sutinka, kad su vaikais, kurie bėga nebe pirmą kartą turėtų dirbti psichologai, socialiniai darbuotojai, vaiko teisių apsaugos specialistai, taip pat specialistai bendrautų su tėvais arba teisėtais globėjais ieškotų problemų dėl ko bėgimai kartojasi (žr. paveikslas Nr. 10 Respondentų požiūris į tai, ar su vaikais bėgančiais ne pirmą kartą turėtų dirbti psichologai, socialiniai darbuotojai, vaiko teisių apsaugos specialistai, taip pat specialistai turėtų dirbti su tėvais, globėjais) 85 % sutiko, 15 % sutiko iš dalies.

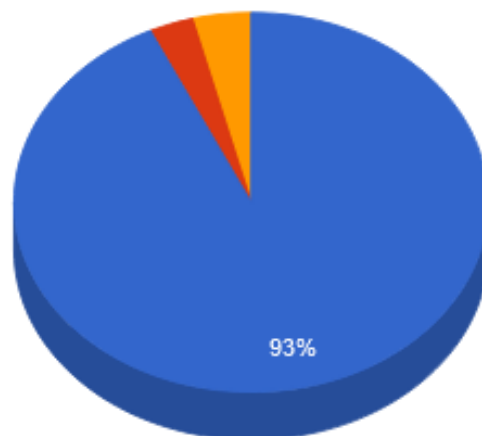
Paklausus ar pritartų pasiūlymui, išplėsti esamą ieškomų asmenų duomenų registrą (IAR), kuriame, būtų registruojamas ne tik kiekvienas dingęs be žinios asmuo, bet taip pat visa surinkta reikalinga informacija apie dingusįjį, bei vietų adresai kur jis buvo rastas anksčiau, galimos vietos kur galėtų būti, kontaktiniai telefono numeriai, artimųjų kontaktai, išskirtinimai, ligos, realios nuotraukos ir kitos reikšmingos aplinkybės, siekiant vykdyti paiešką kuo efektyviau (žr. paveikslas Nr. 11 Respondentų požiūris į IAR išplėtimą, siekiant vykdyti paiešką efektyviau) 93 % respondentų mano, kad tai reikalinga ir padėtų, 4 % neturėjo nuomonės šiuo klausimu, 3 % mano, kad to nereikia.

- a) Iš dalies sutinku
- b) Nesutinku
- c) Sutinku

Paveikslas Nr. 10 Respondentų požiūris į tai, ar su vaikais bėgančiais ne pirmą kartą turėtų dirbti psichologai, socialiniai darbuotojai, vaiko teisių apsaugos specialistai, taip pat specialistai turėtų dirbti su tėvais, globėjais

- a) Taip, manau tai reikalinga ir padėtų
- b) Ne, manau nereikia
- c) Neturiu nuomonės šiuo klausimu

Paveikslas Nr. 11 Respondentų požiūris į IAR išplėtimą, siekiant vykdyti paiešką efektyviau

Uždavus klausimą, pagal apžiūros objektą, dingusių be žinios asmenų įvykiuose, kokį objektą tenka apžiūrėti dažniausiai (žr. Lentelė Nr. 1 Respondentų dažniausiai apžiūrimas objektas dingusi be žinios asmenų įvykiuose) 67 % respondentų atsakė, kad visada apžiūrima įvykio vieta, 29 %, kad dažnai, 4 %, kad retai. Kalbant apie vietovę, 15 % atsakė, kad visada, 56 jog dažnai, 25, kad retai. Patalpas visada apžiūri 25 %, dažnai 64 proc., 11 % retai.

	Retai	Dažnai	Visada
a) įvykio vietą	4 (4.0%)	29 (29.0%)	67 (67.0%)
b) vietovę	25 (26.0%)	56 (58.3%)	15 (15.6%)
c) patalpas	11 (11.0%)	64 (64.0%)	25 (25.0%)

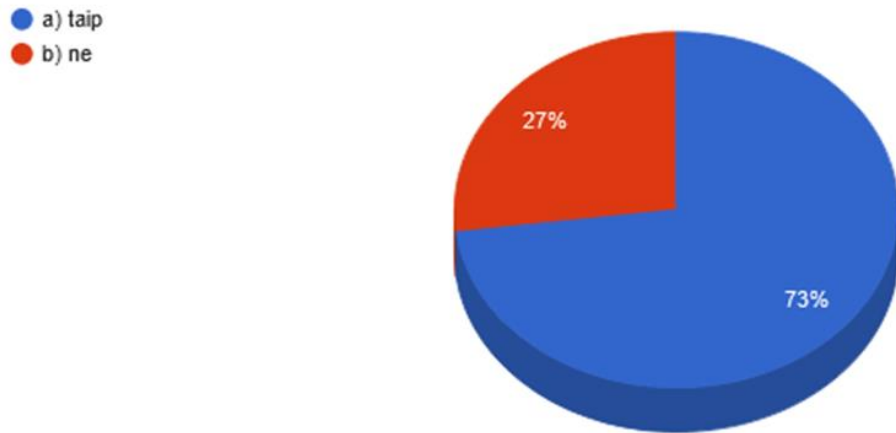
Lentelė Nr. 1 Respondentų dažniausiai apžiūrimas objektas dingusi be žinios asmenų įvykiuose

Uždavus klausimą respondentams, kaip dažnai atliekant įvykio vietas apžiūrą dingus be žinios asmeniui dalyvauja: specialistas, kinologas, tyrėjas, veiklos skyriaus pareigūnas, kitas specialistas, naras, specializuoto padalinio pareigūnas (žr. lentelė Nr. 2 Respondentų patirtis, dėl tam tikrų dalyvių dalyvavimo atliekant įvykio vietas apžiūrą dingus be žinios asmeniui), daugiau nei pusė (54 %) respondentų atsakė, jog specialistas dalyvauja retai, 12 %, kad dažnai, 25 %, niekada, 9 % visada. 67 % respondentų atsakė, kad kinologas dalyvauja retai, 22 % dažnai, 10 % niekada, 0 % jog visada. 63 % respondentų mano, kad tyrėjas dalyvauja visada, 32 %, jog dažnai, 3 % retai, 2 % niekada. 23 % respondentai mano, kad veiklos skyriaus pareigūnas visada dalyvauja, 25 %, kad dažnai, 20 v retai, 30 % niekada. Kitas specialistas respondentų nuomone, 5 % dažnai, 54 % retai, 39 % niekada. Naras respondentų nuomone 67 % retai, 27 % niekada, 4 % dažnai. Specializuoto padalinio pareigūnas 1 % dažnai, 43 % reta, 54 % niekada.

	Niekada	Retai	Dažnai	Visada
a) specialistas	25 (25.0%)	54 (54.0%)	12 (12.0%)	9 (9.0%)
b) kinologas	10 (10.1%)	67 (67.7%)	22 (22.2%)	0 (0.0%)
c) tyrėjas	2 (2.0%)	3 (3.0%)	32 (32.0%)	63 (63.0%)
d) veiklos skyriaus pareigūnas	30 (30.6%)	20 (20.4%)	25 (25.5%)	23 (23.5%)
e) kitas specialistas	39 (39.8%)	54 (55.1%)	5 (5.1%)	0 (0.0%)
f) naras	27 (27.6%)	67 (68.4%)	4 (4.1%)	0 (0.0%)
g) specializuoto padalinio pareigūnas	54 (55.1%)	43 (43.9%)	1 (1.0%)	0 (0.0%)

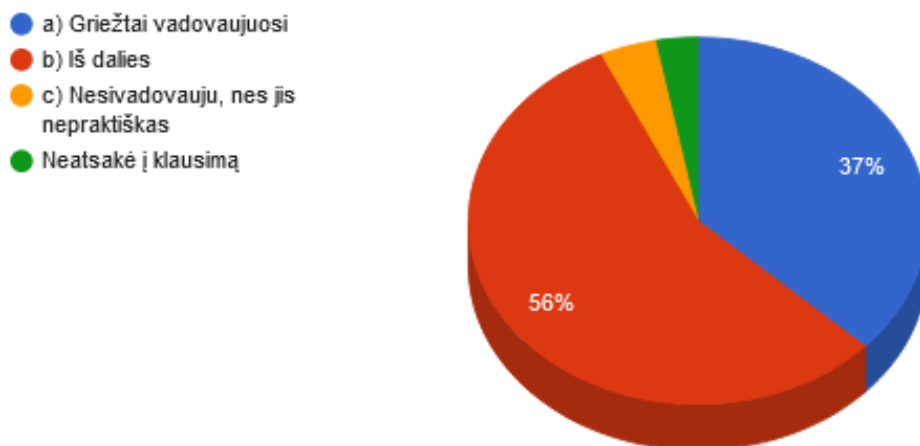
Lentelė Nr. 2 Respondentų patirtis, dėl tam tikrų dalyvių dalyvavimo atliekant įvykio vietas apžiūrą dingus be žinios asmeniui

Paklausus nuomonės, ar būtų naudingas atskiras klausimynas dėl dingusių be žinios asmenų apklausiant pareiškėją, liudytoją (žr. Paveikslėlis Nr. 12 Respondentų požiūris į tai ar būtų naudingas atskiras klausimynas dėl dingusių be žinios asmenų apklausiant pareiškėją, liudytoją) 73 % respondentų atsakė, pritarė tokio klausimyno naudingumu, 27 % atsakė, kad nenaudingas.

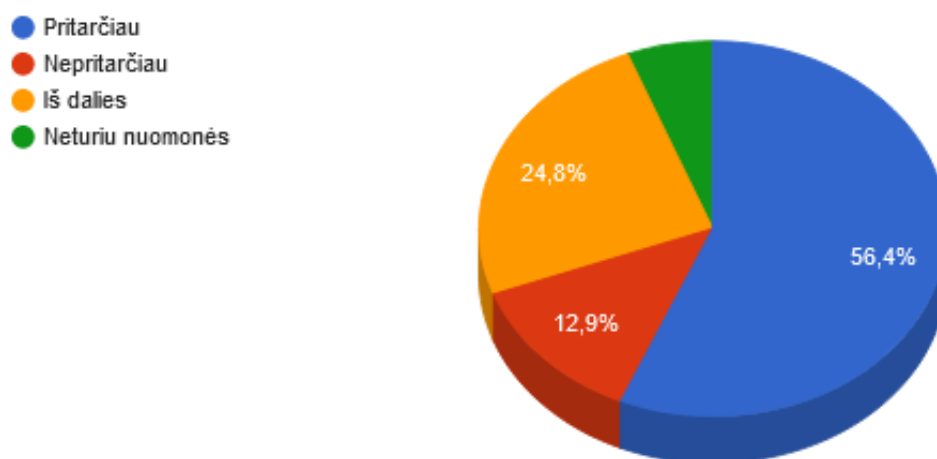
Paveikslėlis Nr. 12 Respondentų požiūris į tai ar būtų naudingas atskiras klausimynas dėl dingusių be žinios asmenų apklausiant pareiškėją, liudytoją

Uždavus klausimą ar vadovaujasi pirminių atlikti būtinųjų veiksmų algoritmu, reaguojant į dingusį be žinios asmens įvykį (žr. Paveikslėlis Nr. 13 Respondentų vadovavimasis pirminių atlikti būtinųjų veiksmų algoritmu reaguojant į dingusį be žinios asmenį), 56 % respondentai atsakė, kad vadovaujasi iš dalies. 37 % jį vadovaujasi griežtai, 4 % teigė, jį nesidalvyvauja nes jis nepraktiškas, 3 % neatsakė į klausimą.

Paveikslėlis Nr. 13 Respondentų vadovavimasis pirminių atlikti būtinųjų veiksmų algoritmu reaguojant į dingusį be žinios asmenį

Paklausus nuomonės, ar pritartų priemonės sukūrimui, dingus mažamečiui vaikui kurio sveikatai ar gyvybei gresia pavojus, arba dingus suaugusiam asmeniui, kuriam grėsia realus pavojus, jis pagrobtas trečiųjų asmenų, nesiorientuoja aplinkoje arba pasiklydo dėl senyvo amžiaus ar ligos, jog apie tokį dingimą būtų pranešta realiu laiku gyventojams, išsiunčiant pranešimą mobilaus telefono naudotojui, analogiškai, kaip Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas (PAGD) Lietuvos gyventojams išsiuntinėja trumpąsias žinutes (SMS), apie artėjančias pavojingoms gamtos stichijas, siekiant paskleisti informaciją, kad gyventojai atkreiptų dėmesį ir pastebėję asmenį apie tai informuotų policiją (žr. Paveikslėlis Nr. 14 Respondentų nuomonė į tai ar pritartų priemonės sukūrimui), daugiau nei pusė respondentų (56,4 %) atsakė, kad pritartų, 24,8 %, kad iš dalies pritartų, 12,9 % nepritartų, 5,9 % neturėjo nuomonės.

Paveikslėlis Nr. 14 Respondentų nuomonė į tai ar pritartų priemonės sukūrimui

Respondentams buvo užduotas atviro tipo klausimas: Su kokiomis problemomis dažniausiai susiduria savo darbe tiriant dingusių be žinios asmenų atvejus (žr. Lentelė Nr. 3 Problemoms, su kuriomis susiduria respondentai tiriant dingusių be žinios asmenų atvejus), respondentų atsakymai buvo įvairūs tačiau dažniausiai pasikartojantis atsakymas buvo: tai paieškos skelbimas dingus nepilnamečiui iš globos namų, bėgančiam ne pirmą kartą, vaikų bėgimas iš globos namų tapęs opia problema, taip pat dažnas atsakymas buvo, jog artimieji suteikia mažai informacijos, nėra atviri, linkę bendradarbiauti, kuomet iš globos įstaigos dingsta nepilnametis ar senolis, atstovai neturi informacijos apie pačio dingusio be žinios asmens artimus ryšius, draugus, psichinę būklę“, taip pat respondentai įvardino teritorinių policijos komisariatų atliekamą tyrimą „pro pirštus“, pareigūnų abejingumą, nevykdomą realią paiešką,

kompetencijos trūkumą, neglaudų tarpinstitucinį bendradarbiavimą, institucijų biurokratiją, rečiau pasitaikančios problemomis įvardijo, jog per vėlai kreipiamasi dėl dingusių be žinios asmens, netikslios dingusiojo telefono vietos koordinatės, sunku čia ir dabar pasitelkti kinologą, sraigtasparnį. Keletas įvardintų problemų buvo nesikartojančios: Viena iš įvardintų problemų, jog „ikiteisminio tyrimo bylos perduodamos per vėlai, kuomet negalima atlikti įvairių veiksmų“, „pačio asmens vengimas pranešti apie savo buvimo vietą“, Visuomenės abejingumas, kai žino tam tikrą informaciją, bet ne visada praneša“, „Technikos stygius trūksta termovizorių“, 44 respondentai neįvardijo problemų.

Problemos su kuriomis susiduria respondentai	Respondentų atsakiusių taip pat skaičius
„Čia ir dabar sunku pasitelkti sraigtasparnį, kinologą“	3 Respondentai
„Technikos stygius trūksta termovizorių“	1 respondentas
„Įvykio vietos atliekamos paviršutiniškai“ trūksta žinių atliekantį įvykio vietos apžiūrą“	2 Respondentai
„Nuolatos skelbiamos paieškos dėl nepilnamečių, kurie netrukus paskelbus paiešką grįžta“, „Opi problema dingę nepilnamečiai iš globos namų“, „dėl nepilnamečių bėgiojimo iš vaikų namų“	14 Respondentų
„Ieškant asmens, kuris dingo, nuo dingimo momento iki pranešimo apie tai būna praėjęs ne trumpas laiko tarpas“, „per vėlai kreipiamasi“, „kreipiamasi po kurio laiko“	4 Respondentai
„Artimieji suteikia mažai informacijos“, „Artimieji ar globos namų atstovai neturi informacijos apie pačio dingusio be žinios asmens artimus ryšius, draugus, psichinę būklę“, „Giminių abejingumas, nenoras bendradarbiauti suteikti tam tikrą informaciją apie asmenį“	10 respondentų

“Ikiteisminio tyrimo bylos perduodamos per vėlai, kuomet negalima atlikti įvairių veiksmų“	1 respondentas
“Teritoriniai policijos komisariatai į bylas žiūri pro pirštus“ ,“nepatikrinamos visos galimos versijos“, “Pareigūnų abejingumas“ “asmenų niekas normaliai ir neieško“	6 respondentai
“Netikslios telefono vietos koordinatės“, “celių vietovės per plačios“	5 respondentai
“Neglaudus tarpinstitucinis bendradarbiavimas“, “institucijų biurokratija“, “tarpinstitucinio bendradarbiavimo stoka“	6 respondentai
“Laiko stoka tiriant“, “pajėgų trūkumas“,	3 respondentai
“Pačio asmens vengimas pranešti apie savo buvimo vietą“	1 respondentas
“Visuomenės abejingumas, kai žino tam tikrą informaciją, bet ne visada praneša“	1 respondentas
“Nesusiduriu su problemomis“ ,“ nežinau“, “neturiu“	44 respondentai

Lentelė Nr. 3 Problemos, su kuriomis susiduria respondentai tiriant dingusių be žinios asmenų atvejus

Uždavus dar vieną atviro pobūdžio klausimą: Kaip mano ką galima būtų padaryti, kad situacija dėl dingusių be žinios asmenų pagerėtų (žr. Lentelė Nr. 4 Respondentų pasiūlymai, siekiant pagerinti situaciją dėl dingusių be žinios asmenų) daugiausiai respondentų sutapo nuomonės dėl glaudesnio didesnio tarpinstitucinio bendradarbiavimo (16 respondentų), taip pat respondentai įvardijo kaip pasiūlymą, kad dingusių be žinios asmenų ikiteisminius tyrimus ypatingai suaugusiųjų asmenų turėtų atlikti specializuotas padalinys dėl turimo didesnės patirties (10 respondentų), 5 respondentai siūlo taip greitai neskelbti asmens paieškos, ypatingai dėl vaikų bėgančių ne pirmą kartą palaukti keletą dienų, 4 respondentai siūlo, išplėsti vaikų paieškos galimybes nepradedat ikiteisminio tyrimo, 4 respondentai siūlo išplėsti registrą, nuolat bėgančius paauglius įtraukti į sąrašą, kad nereiktų skelbti jų paieškų kiekvieną savaitę, 4 respondentai siūlo,

paiešką vykdyti intensyviau ir nedelsiant paimti vaizdo kamerų įrašus, daugiau informacijos atlikus paieškos veiksmus parašyti į PRĮR, dalis respondentų (3) siūlo daugiau šviesti, užsiimti prevencija, informavimu ką gali atlikti pats dėl kito asmens dingimo į policija kreipęsis asmuo, kalbėtis dingusio artimųjų ratu, šviesti visuomenę, kad dažniau teiktų, bet kokią reikšmingą informaciją o ne tylėtų, po vieną respondentą pasiūlė : Skirti daugiau pajėgų dirbančių mieste, tarp jų kinologų bei registruoti asmenis be pastovios gyvenamos vietos, 44 respondentai nepateikė pasiūlymų.

Pasiūlymas	Respondentų atsakiusių taip pat skaičius
Turėtų būti “didesnis“ “glaudesnis“ ,“kompleksiškesnis“ bendradarbiavimo su kitomis instancijomis: prokuratūra, Vaiko teisių apsaugos skyrius, psichologai, socialiniai darbuotojai, tėvai, globėjai taip pat daugiau Komunikuoti kolektyve tarp skirtingų policijos skyrių, dalintis turima informacija	16 respondentų
“Dėl nepilnamečių dingimų, turėtų būti išplėtos paieškos galimybės dar nepradėjus ikiteisminio tyrimo“, “keisti sistemą, kad paieškų būtų mažiau“, “Neskirti tiek daug policijos pajėgų ir resursų norint surasti tą patį ieškomą vaiką, kadangi dauguma jų grįžta“	4 respondentai
“Suaugusiojo asmens tyrimą turėtų atlikti padalinys kuris užsiimtu vien tik paieška, Kad dažniau dalyvautų specializuoto skyriaus tyrėjas ir reaguoti į pirminę informaciją, ikiteisminį tyrimą turėtų atlikti spec. padalinys, dėl turimos didesnės patirties, Paskirti pareigūnus, kurie tuo konkrečiai užsiimtų, specializuoti pareigūnus juos apmokanti būtent šių įvykių tyrimui“	10 respondentų
“Taip greitai neskelbti paieškos, taip greitai neieškoti iš vaikų namų dingusių vaikų,	5 respondentai

<p>prailginti negrižusių asmenų grįžimo laiką, Pradėti tyrimą po 3 parų, palaukti keletą dienų (priklauso nuo vaiko, tendencingai) ir jeigu negrižta kaip visada, tuomet imtis realių veiksmų siekiant surasti asmenį“</p>	
<p>“Daugiau švietimo, prevencijos, informavimo ką gali atlikti pats dėl kito asmens dingimo į policija kreipęsis asmuo, Pokalbiai su dingusio artimųjų ratu, visuomenės švietimas, kad dažniau teiktu, bet kokią reikšmingą informaciją o ne tylėtų“</p>	3 respondentai
<p>“Skirti daugiau pajėgų dirbančių mieste, tarp jų kinologų“</p>	1 respondentas
<p>“Idėjai sukurti arba išplėsti registrą, kad reaguojant į dingusį be žinios asmenį būtų galima informacijos gauti iš duomenų bazės, taip būtų padidinama tikimybė surasti dingusįjį greičiau taip pat manau, nuolatos bėgančius paauglius įtraukti į kokį nors specialų sąrašą, o ne skelbti paiešką kiekvieną savaitę, taip užimant pareigūnų laiką, kurio metu būtų galima reaguoti į kitus įvykius“</p>	4 respondentai
<p>“Turėtų būti greičiau pradedami dingusių be žinios asmenų IT, nedelsiant pradedant paieškos veiksmus išimant visas vaizdo kameras nuo paskutinės žinomos vietos. Mėginant atsekti judėjimą dingusiojo, turi būti atliekama intensyvi paieška, Daugiau informacijos prirašyti į PRĮR apie vykdytą paiešką, informacijos pateikimą, kas padaryta ir su kuo bendrauta.“</p>	4 respondentai

“Registruoti asmenis be pastovios gyvenamos vietos“	1 respondentas
Neatsakė	52 respondentai

Lentelė Nr. 4 Respondentų pasiūlymai, siekiant pagerinti situaciją dėl dingusių be žinios asmenų

Įvertinus apklausos metu gautus duomenis, teigtina, kad respondentai neigiamai vertina, tai, kad šiuo metu ikiteisminius tyrimus pradėtus pagal kodą 556000 tiria teritoriniai policijos komisariatai. Dauguma respondentų visiškai sutiko su nuomone, kad nepilnamečių asmenų pabėgimai iš vaikų namų ir socializacijos centrų bei kitos nepilnamečių asmenų paieškos yra kompleksinė problema, kurios vien policija išspręsti negali. Pažymėtina, jog daugiau nei pusė respondentų mano, kad Lietuvoje dingusių be žinios nepilnamečių atvejai sudaro didžiąją dalį dingusių be žinios asmenų paieškų, dėl menko tarpinstitucinio bendradarbiavimo, nes suradus vaiką nesigilinama, dėl kokių priežasčių jis išėjo iš namų ar globos įstaigos, ko pasėkoje vaikas bėga pakartotinai ir sutinka, kad su vaikais, kurie bėga nebe pirmą kartą turėtų dirbti psichologai, socialiniai darbuotojai, vaiko teisių apsaugos specialistai, taip pat specialistai bendrautų su tėvais arba teisėtais globėjais ieškotų problemų dėl ko bėgimai kartojasi. Didžioji dalis respondentų pritartų pasiūlymui, išplėsti esamą ieškomų asmenų duomenų registrą (IAR), kuriame, būtų registruojamas ne tik kiekvienas dingęs be žinios asmuo, bet taip pat visa surinkta reikalinga informacija apie dingusįjį, bei vietų adresai kur jis buvo rastas anksčiau, galimos vietos kur galėtų būti, kontaktiniai telefono numeriai, artimųjų kontaktai, išskirtinimai, ligos, realios nuotraukos ir kitos reikšmingos aplinkybės, siekiant vykdyti paiešką kuo efektyviau. Dingusių be žinios asmenų įvykiuose respondentų atsakymuose dažniausias objektas buvo įvykio vieta, dažnai vietovė ir patalpos. Tyrimo rezultatai parodė, kad atliekant įvykio vietos apžiūrą dingus be žinios asmeniui visada dalyvauja tyrėjas, retai veiklos skyriaus pareigūnas, naras, kinologas, specialistas, niekada specializuoto skyriaus pareigūnas. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad respondentai įvertino, jog būtų naudingas atskiras klausimynas dėl dingusio be žinios asmens apklausiant pareiškėją, liudytoją. Pirminių atlikti būtinųjų veiksmų algoritmu, reaguojant į dingusį be žinios asmens įvykį respondentų nuomonė išsiskyrė. Daugiau nei pusė respondentų vadovaujasi iš dalies, trečdalis vadovaujasi iš dalies, ir tik 4 % procentai atsakiusiųjų vadovaujasi griežtai. Reikia pažymėti, kad daugiau nei pusė respondentų pritartų priemonės sukūrimui, dingus mažamečiui vaikui kurio sveikatai ar gyvybei gresia pavojus, arba dingus suaugusiam asmeniui, kuriam grėsia realus pavojus, jis pagrobtas trečiųjų asmenų, nesiorientuoja aplinkoje arba pasiklydo dėl senyvo amžiaus

ar ligos, jog apie tokį dingimą būtų pranešta realiu laiku gyventojams, išsiunčiant pranešimą mobilaus telefono naudotojui, analogiškai, kaip Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas (PAGD) Lietuvos gyventojams išsiuntinėja trumpąsias žinutes (SMS), apie artėjančias pavojingoms gamtos stichijas, siekiant paskleisti informaciją, kad gyventojai atkreiptų dėmesį ir pastebėję asmenį apie tai informuotų policiją. Anketiniu apklausų metu, respondentai įvardijo problemas su kuriomis susiduria iriant dingusių be žinios asmenų atvejus. Dažniausiai pasikartojančios problemos tai dažas vaikų bėgimas iš globos namų, informacijos stoka, bendraujant su artimaisiais, globos įstaigų darbuotojais, teritorinių policijos komisariatų pareigūnų abejingumas, kompetencijos trūkumus atliekant paiešką rečiau pasitaikančios problemomis įvardijo, jog per vėlai kreipiamasi dėl dingusio be žinios asmens, netikslios dingusiojo telefono vietos koordinatės, sunku čia ir dabar pasitelkti kinologą, sraigtasparnį. Keletas įvardintų problemų buvo nesikartojančios: Viena iš įvardintų problemų, jog ikiteisminio tyrimo bylos specializuotiems padaliniais perduodamos per vėlai, kuomet negalima atlikti įvairių veiksmų, pačio asmens vengimas pranešti apie savo buvimo vietą, visuomenės abejingumas, kai žino tam tikrą informaciją, bet ne visada praneša ir technikos stygius.

Tyrimo rezultatai, atskleidė, kad, teigiamai pakeistų situaciją dėl dingusių be žinios asmenų glaudesnis tarpinstitucinis bendradarbiavimas, jeigu dingusių be žinios asmenų ikiteisminius tyrimus ypatingai suaugusiųjų asmenų atliktų specializuotas padalinys dėl turimo didesnės, dalis respondentų siūlo taip greitai neskelbti asmens paieškos, ypatingai dėl vaikų bėgančių ne pirmą kartą palaukti keletą dienų, išplėsti vaikų paieškos galimybes nepradedat ikiteisminio tyrimo, išplėsti registrą, paiešką vykdyti intensyviau ir nedelsiant paimti vaizdo kamerų įrašus, daugiau informacijos atlikus paieškos veiksmus parašyti į PRĮR, daugiau šviesti, dalintis informacija ką gali atlikti pats dėl kito asmens dingimo į policija kreipęsis asmuo, šviesti visuomenę, kad dažniau teiktų, bet kokią reikšmingą informaciją, Skirti daugiau pajėgų dirbančių mieste, tarp jų kinologų bei registruoti asmenis be pastovios gyvenamos vietos.

3.2. Šioje darbo dalyje pateikiama atlikto kokybinio tyrimo - interviu eiga, empirinio tyrimo rezultatų analizė bei išvados, pagrįstos empirinio tyrimo rezultatais.

Empirinis tyrimas - interviu buvo atliekamas 2022 metų vasario 15 – balandžio 7 dienomis. Tyrimui buvo pasirinkti tokie dalyviai, kurių ypatingos, specifinės žinios ir patirtis, leido jiems geriausiai atspindėti ir tyrėją informuoti apie tiriamąjį reiškinį, prisidedant prie geresnio

reiškinių supratimo. Todėl tyrimo respondentais buvo pasirinkta: devyni policijos pareigūnais dirbantys viešojoje policijoje ir specializuotame padalinyje bei vienas Mykolo Romerio universiteto mokslininkas - praktikas. Atrenkant respondentus apklausai buvo kreipiamas dėmesys į darbo sritį, veiklos pobūdį, kurioje dirba respondentas, siekiant užtikrinti kuo įvairesnę organizacijų veiklos spektrą, patirtį, siekiant įvertinti galimus skirtumus. Viso buvo apklausta 10 respondentų iš 5 skirtingų veiklos sričių. Su respondentais dėl interviu buvo tariamasi telefonu ir elektroniniu paštu. Respondentai buvo iš anksto informuoti apie pokalbio temą. Du iš kalbintų respondentų vykdančių veiklą nevyriausybinėse organizacijose atsisakė dalyvauti, taip pat atsisakė apklausoje dalyvauti kalbinta prokurorė, o likusieji septyni sutiko. Interviu pokalbiai, dėl respondentų užimtumo, kuomet sunku suderinti susitikimo laiką, gyvenimo skirtinguose miestuose ir besitęsiančios pandemijos "Covid 19" vyko nuotoliniu būdu: telefonu ir internetu: elektroniniu paštu. Tyrėjas bazinius klausimus buvo paruošęs iš anksto ir bendraujant su respondentais telefonu, juos uždavė, įjungus mobilaus ryšio telefono garsiakalbį ir pats užsirašinėjo atsakymus. Bazinius klausimus išsiuntus elektroniniu paštu, gavus atsakymus, kilus neišskumams, papildomiems klausimams su respondentais susisiektė telefonu ir interviu buvo pratęstas.

Dalis informacijos, tokia kaip vardas, pavardė, tikslus pareigų pavadinimas, siekiant užtikrinti respondentų konfidencialumą darbe nėra pateikiama.

Tyrimo analizėje visa informacija buvo užkoduota pagal respondentų interviu eiliškumą nuo R1 iki R10. Konfidencialumo užtikrinimas leido respondentams laisvai reikšti savo nuomonę.

Interviu metu, pokalbio pradžioje, pagal giluminio, iš dalies struktūruoto, interviu scenarijų su respondentais buvo aptariamasi interviu taisyklės, eiga ir preliminari interviu trukmė. Tai leido sumažinti respondentų jaudulį, sukurti pasitikėjimo ir komforto atmosferą. Vertinat respondentų charakteristikas buvo apklausti 5 vyrai ir penkios moterys. Keturios moterys iš specializuoto padalinio, 1 moteris iš teritorinio policijos padalinio, trys vyrai iš specializuoto padalinio, vienas respondentas iš teritorinio padalinio, bei vienas mokslų daktaras – praktikas iš Mykolo Romerio universiteto (žr. lentelė Nr. 5). Tyrime dalyvavusių respondentų amžius varijavo nuo 31 iki 67 Darbo patirtis buvo nuo 10 iki 41 metų žr. lentelė Nr. 5).

Resp. Nr.	Padalinys	Resp. lytis	Resp. amžius	Resp. stažas
R1	Specializuotas	Vyr.	32	10

R2	Specializuotas	Mot.	45	27
R3	Specializuotas	Mot.	50	27
R4	Teritorinis	Mot.	33	10
R5	Specializuotas	Vyr.	42	20
R6	Specializuotas	Mot.	57	25
R7	Teritorinis	Vyr.	36	12
R8	Specializuotas	Mot.	40	16
R9	Mokslų daktaras	Vyr.	67	41
R10	Specializuotas	Vyr.	31	11

Lentelė Nr. 5 Respondentų duomenys

Respondentų buvo klausama, kaip jie vertina policijoje šiuo metu esančią tvarką, jog dingusių be žinios asmenų paieškos ikiteisminius tyrimus atlieka teritoriniai policijos komisariatai, o ne specializuotas skyrius. Apžvelgus tyrimo rezultatus, respondentų atsakymai gali būti skirstomi į teigiamus ir neigiamus.

Neigiamas požiūris į esančią tvarką.

Pusė tyrimo respondentų esančią tvarką vertino neigiamai. Tarp atsakymų vyravo pasikartojančios frazės, kad teritoriniai policijos komisariatai telkia dėmesį į kitų nusikalstamų veikų tyrimą, atlieka kitas paskirtas užduotis (R1; R4). Dalis respondentų pabrėžė, kad teritoriniai policijos komisariatai nekompetentingai atlieka paiešką, padaro daug klaidų, kai kurie veiksmai neatliekami neatidėliotinai, ko pasėkoje, vėliau jų atlikti neįmanoma (nepaimamos telefono numerio išklotinės, kurios saugomos tik pusę metų, neperžiūrimos vaizdo stebėjimo kameros, nepaimami vaizdo įrašai) trūksta kompetencijos, specialių žinių (R5, R6, R9) (žr. Lentelė Nr. 6).

Neigiamas vertinimas	Respondentai
“Teritoriniai policijos komisariatai telkia didesni dėmesį į kitų nusikalstamų veikų tyrimą, prioritetas teikiamas nusikalstamų veikų tyrimui; dingusių asmenų paieškai negali skirti tiek dėmesio kiek galėtų specializuoti skyriai“	R2, R4

“Nekompetetingai atlieka paiešką, padaro daug klaidų, nemoka, problema kuratoriuose, universitetuose“	R5
“Nėra atliekami visi būtini ir neatidėliotini veiksmai, kuriuos vėliau atlikti būna jau neįmanoma“	R5, R6
“Prokuroras nesigilina neskaito ir yra visa grandinė“	R5
“Gali puikiai dirbti teritorinis jei tik noro būtų, trūksta motyvacijos, bendradarbiavimo“	R5

Lentelė Nr. 6 Neigiamo vertinimo priežastys

Teigiamas požiūris į esančią tvarką.

Reikia pažymėti, kad lygiai tiek pat respondentų, tai yra penki, tokią tvarką vertino teigiamai. Du respondantai, mano, kad didelės dalis dingusiųjų netampa nusikaltimo aukomis, o dažniausiai nepilnamečiai bėgantys iš vaikų globos namų, ar senyvo amžiaus žmonės pasiklydę, todėl tokias bylas turėtų tirti teritoriniai policijos komisariatai (R1, R10). Vienos respondentės nuomone, tai, kad tiria šias bylas teritoriniai policijos komisariatai yra privalumas, nes jie žino teritoriją, asmenų rizikos grupes, kas leidžia efektyviau vykdyti paiešką (R3). Keletas respondentų nuomonės buvo dviprasmiška, esamą tvarką vertino teigiamai, tačiau mano, kad esant menkiausiai įtarimui, kad dingusysis tapo nusikaltimo auka, į tyrimą turėtų įsitraukti, arba byla turėtų būti perduodama specializuotam padaliniui (R7, R3, R8) (žr. Lentelė Nr. 7 “Esamos tvarkos teigiamo vertinimo priežastys“).

Teigiamo vertinimo priežastys	Respondantai
“Dingusių be žinios asmenų reiškinys priskiriamas nesunkių nusikalstamų veikų kategorijai ir tokias veikas puikiai gali tirti teritoriniai policijos komisariatai, nes labai didelės dali dingusiųjų netampa nusikaltimo aukomis“	R1

“Teritoriniai komisariatai gerai žino savo teritoriją, asmenų rizikos grupes, bėgančius iš namų nepilnamečius“	R3
“Pradėjus siųsti visas apskrityje registruotas dingusių be žinios bylas tik į specializuotą skyrių pastarasis būtų apkrautas ikiteisminio tyrimo bylomis, turėtų tirti tik rezonansines bylas“	R10
“Pirminiai veiksmai“	R8

Lentelė Nr. 7 Esamos tvarkos teigiamo vertinimo priežastys

Siekiant iš praktikų dirbančių su dingusiųjų be žinios asmenų tyrimais sužinoti, kokie jų manymu svarbiausi pirminiai procesiniai veiksmai, buvo užduotas šis klausimas. Respondentų atsakymai buvo panašūs. Visi respondentai įvardijo svarbiausiais veiksmais: įvykio vietos apžiūrą bei apklausą. Įvardijant įvykio vietos apžiūrą du respondentai pažymėjo, kad apžiūra turi būti *išsami (R2) nuodugni (R6) turi būti apžiūrimi asmens daiktai, užrašai (R2), reikia ieškoti raštelio, apžiūrėti kompiuterį (R8)*. Apklausą išskyrė: *paskutinio asmens mačiusio, kalbėjusio su dingusiu asmeniu (R1), artimųjų apklausa (R3, R9), giminių artimųjų apklausa, pažįstamų bendradarbių (R9), artimųjų paskutinį jį mačiusių apklausa (R6, R8, R5, R4), kartu gyvenusių asmenų apklausa (R10)*. Viena respondentė mano, kad apžiūra, kartais gali būti visai nereikšminga, nes plika akimi nieko nematoma, jei kalbama apie biologinius pėdsakus (R8). Keli respondentai prie svarbių pirminių veiksmų įvardijo: dingusiojo paskutinės vietos nustatymą pagal mobilaus ryšio telefono koordinatas (R7, R8, R6, R5, R4), vaizdo stebėjimo kamerų nustatymą (R7, R6, R5), vaizdo įrašų peržiūrėjimą, išsaugojimą (R5, R6), *telefoninių pokalbių išklotinių paėmimą (R5, R6)* (žr. Lentelė Nr. 8 “Svarbiausi pirminiai procesiniai veiksmai“

Veiksmai	Respondentai
“Įvykio vietos apžiūra“	R1 R2 R3 R4 R5 R6 R7 R9 R10
“Apklausa“	R1 R2 R3 R4 R5 R6 R7 R8 R9 R10
“Dingusiojo paskutinės vietos nustatymą pagal mobilaus ryšio telefono koordinatas“	R7, R8, R6, R5, R4

“Vaizdo stebėjimo kamerų nustatymą“	R7, R6, R5
“Vaizdo įrašų peržiūrėjimą, išsaugojimą“	R5, R6
“Telefoninių pokalbių išsklotinių paėmimą“	R5, R6

Lentelė Nr. 8 “Svarbiausi pirminiai procesiniai veiksmai“

Atsižvelgiant į įvardintą darbo autorės problemą, kad Lietuvoje, nėra mokslinių tyrimų apie šį reiškinį, bei tai kad šitas reiškinys yra susijęs su kitomis nusikalstamomis veikomis kaip prekyba žmonėmis, buvo paklausta respondentų ar jie sutinka su tokia nuomone, respondentų atsakymai buvo įvairūs. Trys respondentai iš dešimties mano, kad prekybos žmonėmis reiškinys Lietuvoje nėra paplitęs (R1, R2, R7). Opią problemą įvardijo nepilnamečių dingimus (R7, R10, R3). Respondentai akcentavo, jog nepilnamečių dingimai susiję su kita problema, kad jiems atsiradus su jais nedirba kitų sričių specialistai (R10) (socialiniai darbuotojai, psichologai, globos namų auklėtojos) auklėtojos *nesusitvarko, žiūri liberaliai, vienai labiau rūpi, kitai mažiau* (R7) nesigilina į problemas (R10). Vienas respondentas įvardijo, kad problema, jog su dingusiais ir vėliau atsiradusiais asmenimis, arba dingstančiais ne pirmą kartą nedirba psichologai, asmenys nesulaukia pagalbos, kuri padėtų tokių atvejų išvengti. Reikalingas specializuotas centras, kuris teiktų psichologinę pagalbą asmenims, linkusiems dingti be žinios, tai įvardijo kaip veiksmingą pagalbą (R10). Vienas iš respondentų įvardijo atkreiptiną problemą, atsakydamas jog statistiniai duomenys iškreipti, kadangi paskelbus asmens apiešką, po dienos asmuo atsiranda, o paieška tebegalioja (R9). Be to šis respondentas įvardijo kitą problema, kad tiriant dingusių be žinios asmenų bylas, jo praktikoje pasitaikę atvejų, kad įtariama, jog asmuo buvo nužudytas, tačiau neradus lavono, ikiteisminio tyrimo byla neperkvalifikuojama į kitą LR BK straipsnį, ko pasėkoje, negalima atlikti labai svarbių procesinių veiksmų, rankos surištos (R9). Keturi respondentai sutiko, kad Lietuvoje trūksta mokslinės literatūros (R2, R5, R6, R8), kad apie šį reiškinį Lietuvoje kalbama per mažai. (žr. Lentelė Nr. 9 Respondentų įvardintos problemos, susijusios su dingusiais be žinios asmenų reiškinium).

Problema	Respondentai
“Nepilnamečių dingimas“	R7, R10, R3
“Įvairių specialistų formalus darbas“	R10, R7
“Mokslinių tyrimų stygius“	R2, R6, R5, R8
“Blogas teisinis reglamentavimas “	R9

Lentelė Nr. 9 Respondentų įvardintos problemos, susijusios su dingusiais be žinios asmenų reiškinium

Autorė magistro baigiamajame darbe įvardijo Ieškomų asmenų registro problemą, jog jis neišsamus, siauras, tobulintinas, todėl siekiant sužinoti respondentų nuomonę, buvo užduotas klausimas kaip jie vertina esamą Lietuvoje dingusių be žinios asmenų registrą.

Septyni respondentai mano, jog registrą reikia tobulinti (R1, R2, R4, R5, R6, R8, R9). Įvardijo skirtingas sąlygas ir tobulinimo kryptis. Pasikartojanti sąlyga buvo, jog reiktų išplėsti, kai asmuo dingsta ne pirmą kartą įrašant kur buvo rastas, adresus, dingusiojo kontaktus, ryšius, realią nuotrauką, artimųjų kontaktus (R1, R4, R5, R6, R7, R8). Kaip problemą vienas respondentas įvardijo, paieškos nutraukimo tvarką, kurią reiktų supaprasti bent jau turint omenyje dingusius nepilnamečius, nes paiešką galima nutraukti tik apklausus, o apklausti galima tik su psichologui dalyvaujant, todėl tokią apklausą suplanuoti užtrunka laiko, o iki planuojamos apklausos pabėgęs ir grįžęs asmuo pakartotinai dingsta, o paieška tebegalioja pirmoji (R3). Trys respondentai mano, kad registras informatyvus ir pakankamai funkcionalus tačiau atkreipia dėmesį, kad informacijos kiekis priklauso nuo jį pildančio pareigūno ir įrašomos informacijos (R7, R3, R10). Vienas respondentas mano, kad registras turėtų būti tobulinamas tarptautiniu mastu, kuomet reikia informacija keistis su kitomis šalimis, bendradarbiavimas turėtų būti glaudesnis, atsakymai gaunami nedelsiant, o ne po savaitės arba išvis negaunami (R9) (žr. Lentelė Nr. 10 Respondentų nurodytos Ieškomų asmenų registro tobulinimo kryptys)

Registro tobulinimo kryptys	Respondentai
“Adresai, ryšiai, kontaktai, reali nuotrauka“	R1, R4, R5, R6, R7, R8
“Supaprastinti paieškos nutraukimą“	R3
“Pareigūno kruopštus registro pildymas“	R7, R3, R10
“Tobulinant tarptautiniu mastu“	R9

Lentelė Nr. 10 Respondentų nurodytos Ieškomų asmenų registro tobulinimo kryptys

Kadangi įvykio vietos apžiūra, kaip procesinis veiksmas tiek anketų apklausų metu tiek klausiant interviu metu respondentų įvardintas, kaip vienas iš svarbiausių pirminių procesinių veiksmų, respondentų buvo klausama ar reikalinga kvalifikacijos kėlimo kursai pareigūnams, ar netrūksta kompetencijos atliekant šį veiksmą. Šeši respondentų atsakymas buvo teigiamas (R1, R4, R5, R6, R8, R9). Mano, kad kvalifikacijos kursai reikalingi. Vyravo tokios frazės: *kvalifikacijos kursų per mažai, kvalifikacijos kursai ypatingai operatyvinės grupės pareigūnui yra*

būtinai ir privalomi kiekvienais metais (R1), turėtų dažniau ir intensyvesnius kursus organizuoti (R8), kursai yra būtinai, (R5, R6), reikėtų daugiau kvalifikacijos kėlimo kursų (R4) (žr. lentelė Nr. 11 Respondentų nuomonė dėl pareigūnų kvalifikacijos kėlimų kursų atliekant įvykio vietos apžiūrą).

Ar reikalingi kvalifikacijos kėlimo kursai?	Respondentai
“Kvalifikacijos kursų per mažai, kvalifikacijos kursai ypatingai operatyvinės grupės pareigūnui yra būtinai ir privalomi kiekvienais metais“	R1
“Turėtų dažniau ir intensyvesnius kursus organizuoti “	R8
“Kursai yra būtinai“	R5, R6
“Reikėtų daugiau kvalifikacijos kėlimo kursų “	R4. R9
“Mokymai organizuojami“	R2, R3.R10
“Nuo pareigūnų priklauso; svarbu iniciatyva ir aktyvūs veiksmai įvykio vietoje“	R7, R10
“Pareigūnai turi pakankamai žinių ir įgūdžių“	R10

Lentelė Nr. 11 Respondentų nuomonė dėl pareigūnų kvalifikacijos kėlimų kursų atliekant įvykio vietos apžiūrą

Argumentuojant dėl ko reikia kelti kvalifikaciją, respondentų atsakymuose vyravo tokios frazės: *apžiūros tampa formalios, neišsamios, niekas nepuola ieškoti užrašų, neprisėda prie užrašų (R2)* (žr. lentelė Nr. 12 Priežastys dėl ko reikalingi kvalifikacijos kėlimo kursai) . *Reagavimo grupėse ir nusikalstamų veikų registravimo skyriuje dirba labai daug jaunų pareigūnų, kurių įvykio vietos apžiūros kokybė abejotina (R2), apžiūra atliekama paviršutiniškai, kai yra stažas atsainiai žiūri, o kai jaunas nėra žinių (R7), praleidžiami ir prarandami itin svarbūs ir reikšmingi duomenys, kurių vėliau atkurti ar paimti nėra galimybės (R5)* (žr. lentelė Nr. 12, *nes kokybiškai atlikta įvykio vietos apžiūra labai daug lemia (R6), šiuo metu kiekvienas teritorinio PK pareigūnas pradėdamas IT įvykio vietos apžiūrą atlieka pats, Specialistai kviečiami labai retais atvejais (R4)*. Šis argumentas patvirtina keliamą problemą, kad kvalifikacijos kursai

reikalingai dėl esamos tvarkos. Du respondentai akcentavo, tai: *kad kvalifikacijos kėlimus kursus turi rengti tie policijos pareigūnai kurie kiekvieną dieną susiduria su tokiomis situacijomis, tiesiogiai o ne pareigūnas, kuris jau 20 metų nebuvo jokioje nusikaltimo įvykio vietoje arba laisvai samdomas asmuo, kuris apie nusikaltimo įvykio vietą yra skaitęs iš vadovėlių, kurių mano nuomonę taip pat nėra kokybiškų* (R1, R9). Vienas respondentas buvo kontraversiškas ir jo nuomone, *pareigūnai turi pakankamai žinių ir įgūdžių atliekant įvykio vietos apžiūrą, kvalifikaciją gali kelti kasmet, svarbu pareigūno iniciatyva ir aktyvūs veiksmai įvykio vietoje, taip pat atkreipė dėmesį į išdirbtą reagavimo į nusikalstamos veikos (schemos) algoritmą, kuriuo pareigūnas gali vadovautis papunkčiui* (R10). Tačiau respondentas (R1) teigė: *kad per penkis metus dirbant operatyvinėje grupėje, kurioje pareigūnai tiesiogiai reaguoja pirmieji ir atlieka pirminius procesinius veiksmus kvalifikacijos kėlimo kursai buvo organizuojami vis labo tik du kartus* (R1), todėl argumentas dėl galimybės kasmet kelti kvalifikaciją kelia abejonių. Kiti respondentai užsiminė: *kad jų žinios kursai yra organizuojami, tačiau kaip dažnai ir ko per juos mokama nežino* (R2, R3). Respondento (R10) paminėtas algoritmas, kurį darbo autorė analizavo teorinėje dalyje, deja, bet nuoseklumu nepasižymi, jame nėra papunkčiui nurodyta, kaip reikia atlikti įvykio vietos apžiūrą, ką apžiūrėti, į ką atkreipti dėmesį, todėl manytina, kad algoritmas turėtų būti išplėstas, siekiant jog jis taptų dokumentu, kuriuo būtų galima imperatyviai ir nuosekliai vadovautis.

Dėl ko reikalingi kvalifikacijos kėlimo kursai?	Respondentai
“Apžiūros tampa formalios, neišsamios“	R2
“Dirba labai daug jaunų pareigūnų, kurių įvykio vietos apžiūros kokybė abejotina“	R2
“Apžiūra atliekama paviršutiniškai, kai yra stažas atsainiai žiūri, o kai jaunas nėra žinių“	R7
“Praleidžiami ir prarandami itin svarbūs ir reikšmingi duomenys, kurių vėliau atkurti ar paimti nėra galimybės“	R5
“Kokybiškai atlikta įvykio vietos apžiūra labai daug lemia“	R6
Nes specialistas kviečiamas labai retais atvejais	R4

Lentelė Nr. 12 Nr. Priežastys dėl ko reikalingi kvalifikacijos kėlimo kursai

Tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumai	Respondentai
“Sunku pasitelkti kinologu čia ir dabar, užtrunkama laike“	R8
“Paieškos instrukcija silpna“	R2
“Teisinis reglamentavimas yra netobulas“	R5, R6
“Menkas bendradarbiavimas tarp policijos pareigūnų, bendravimas teisiškai neapibrėžtas, nėra atgalinio ryšio“	R5
“Su nepilnamečiais nedirba psichologai, soc. Darbuotojai, soc. Namų auklėtojos, pedagogai“	R1, R10
“Globos namų auklėtojų neatsakingumas“	R1, R10
“Siauras algoritmas“	R9
“Reikalinga keisti LR BPK normas, išplečiant patikslinimo medžiagos galimybes“	R8

Lentelė Nr. 13 Tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumai

Vienas klausimas buvo skirtas, respondentų prašant įvertinti teisinį reglamentavimą organizuojant tam tikrus įvairių institucijų veiksmus ieškant dingusių be žinios asmenų. Du respondentai įvardijo kariuomenės atstovus, valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnus, sraigtasparnio, narų, kinologo pasitelkimą, kurį vertino teigiamai, tiek siekiant pasitelkti, tiek teigiamais rezultatais (R1, R7). Viena respondentė teigė, kad sunku pasitelkti kinologu *čia ir dabar, užtrunkama laike* (R8). Penki respondentai teisinį reglamentavimą vertino neigiamai (R2, R5, R6, R8, R9) (žr. Lentelė Nr. 13 Tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumai). Įvardino, jog *paieškos instrukcija silpna* (R2), *teisinis reglamentavimas yra netobulas* (R6, R5). Vienas respondentas išsamiai neigiamai įvertino bendradarbiavimą tarp policijos pareigūnų. Teigdamas, jog *specializuotiems skyriams yra suformuotos užduotys tikrinti teritorinių policijos komisariatų pradėtus ikiteisminius tyrimus dėl 556000. Po patikrinimo yra surašomi tarnybiniai. Policijos vadovybė kalbėjo apie tai, kad specializuoti padaliniai mokins teritorinius policijos komisariatus, bus sudaromos tyrimo grupės iš teritorinio policijos komisariato tyrėjo ir specializuoto padalinio tyrėjo, tačiau tai liko kalbomis. Tyrėjai iš teritorinių policijos komisariatų retai skambina pasikonsultuoti, pasitarti. Bendravimas teisiškai neapibrėžtas. Peršasi mintis, kad specializuotų*

padalinių surašyti tarnybiniai dėl trūkumų, pastebėjimų nukeliauja iki aukščiausių vadų ir į stalčių (galbūt neįdomu ir atgalinio ryšio nėra) (R5). Du respondentai neigiamai vertino tarpinstitucinį bendradarbiavimą kas liečia nepilnamečius vaikus (R1, R10) (žr. Lentelė Nr. 13). Teigė, kad su nepilnamečiais, ypatingai iš vaikų globos namų turėtų dirbti specialistai, psichologai, pedagogai, globos namų auklėtojos (R1). Turėtų būti taikomos priemonės tiek nepilnamečiui tiek darbuotojui kuris nesiėmė pakankamai veiksmų ir sudarė tinkamas sąlygas naktį nepilnamečiui pabėgti (R10). Vienas respondentas vertindamas algoritmą, mano, kad turėtų būti sukurtas algoritmas nuo pirminių veiksmų iki ikiteisminio tyrimo pabaigos, taip pat išskiriant nepilnamečius, suaugusius dingusiuosius senyvo amžiaus žmones (R9). Viena respondentė mano, kad teisinį reglamentavimą reikia koreguoti, jeigu pasikartojantis dingimai daugiau nei du kartus, ikiteisminis tyrimas neturėtų būti pradedamas, o reikia išplėsti patikslinimo ribas, leidžiant pasitikslinimo medžiagoje paskelbti asmens paiešką, turėtų būti keičiamos LR Baudžiamojo proceso kodekso normos (R8). Du respondentai teisinį reglamentavimą vertino teigiamai (R3, R4).

Atliekant interviu su respondентаis, ne vienas iš jų turėjo idėjų, išvalgų pasiūlymų, ką reikėtų daryti kitaip, kur slypi problemos, todėl respondentams buvo užduotas klausimas ką galėtume padaryti, kad situacija dėl dingusiųjų pagerėtų. Trijų respondentų nuomone, atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje labai dažnai dingsta nepilnamečiai, iš esmės turi keistis mechanizmas pradedant nuo pačių vaikų namų vidinės tvarkos (įsisenėjusių problemų, siekiant tam užbėgti už akių (R1) globos įstaigų socialiniams darbuotojams ir jų padėjėjams *nakčiai turi būti taikomas kontrolės mechanizmas (R10). Reikia problemą spręsti nuo šeimų, o ne nuo vaikų ir policijos, nes tuomet jau kovojame su pasekmėmis (R9) (žr. lentelė Nr. 14). Viena respondentė, mano, kad reikia supaprasti nepilnamečių apklausos tvarką, kad paieška būtų nutraukiama iš karto asmeniui atsiradus (R2). Du respondentai, mano kad turi būti keičiama asmens paieškos instrukcija, algoritmas (R5, R6), daugiau bendraujama su specializuoto skyriaus pareigūnais (R3, R5, R6). Du respondentai mano, kad visuomenės švietimas turi reikšmingos įtakos (R1, R4, R10): žmonėms (visuomenei) reikia nelikti abejingiems ir pranešti apie pastebėtą dingusį asmenį, arba retai pasitaikantį žmonių prekybos reiškinį (R1), daryti akcijas dėl grybautojų (R7). Du respondentai įvardijo kitą labai svarbų momentą: reikalinga asmenims suteikti psichologinę pagalbą, kad jie greičiau ir sklandžiau galėtų spręsti savo problemas, didžioji dalis dingusių be žinios asmenų randami nusižudę arba išvyksta į užsienį norėdami pabėgti nuo problemų ar dėl kitų priežasčių, paraginti artimuosius nenumoti ranka į pasikeitusį šeimos nario ar kito asmens elgesį, išklaudyti ir padėti rasti pagalbą (R7) (žr. lentelė Nr. 14); šviesti visuomenę ir sukurti mechanizmą, kad po kiekvieno dingimo atvejo su tuo asmeniu privalomai bendrautų psichologas (R10). Dvi*

respondentės mano, kad labai svarbu darbo kokybė (R3, R8). *Kiekvienam reikia savo darbą dirbti labai gerai (R3), į kiekvieną atvejį žiūrint atidžiai, ne pro pirštus neatidėliojant veiksmy (R3, R8).* Vienas respondentas atkreipė dėmesį į tai, kad *medikai iš gydymo įstaigos išleisdami senyvo amžiaus žmones, apie tai informuotų artimuosius, nes šiuo metu suformavusi ydinga praktika, ko pasėkoje senoliai pasiklysta, nesiorientuoja, tai respondentas įvardino kaip “gydytojų nekompetentingumą, aplaidumą“.* Be to siūlo *daktiloskopuoti ypatingai vyresnio amžiaus žmones, kurie lankosi gydymo įstaigose, nes tokia priemonė pasitarautų nustatant pasiklydusio asmens tapatybę, arba pristatyto į gydymo įstaigą nesąmoningo asmens tapatybę, lavono, tačiau priduria, kad dėl būtų daug biurokratijos, kėlimas duomenų apsaugos klausimas bei finansų aspektas keltų rūpesčių įdiegti tokią funkciją (R7)* (žr. lentelė Nr. 14 Respondentų įžvalgos dėl dingusių be žinios atvejų tobulinimo, gerinimo kryptių).

Ką galime padaryti, kad situacija dėl dingusių asmenų pagerėtų?	Respondentai
“Dėl nepilnamečių turėtų keistis vidinis globos namų mechanizmas; globos įstaigų socialiniams darbuotojams ir jų padėjėjams nakčiai turi būti taikomas kontrolės mechanizmas“	R1, R10
“Bendrauti su nepilnamečių šeimomis“	R9
“Supaprasti nepilnamečių apklausos tvarką, kad paieška būtų nutraukiama iš karto asmeniui atsiradus“	R2
“Turi būti keičiama asmens paieškos instrukcija, algoritmas“	R5, R6
“Daugiau bendraujama, konsultuojamasi su specializuoto skyriaus pareigūnais“	R3, R5, R6
“Žmonėms (visuomenei) reikia nelikti abejingiems ir pranešti apie pastebėtą dingusį asmenį, arba retai pasitaikantį žmonių prekybos reiškinį, daryti akcijas dėl grybautojų	R1, R4, R10, R7

reikalinga asmenims suteikti psichologinę pagalbą, kad jie greičiau ir sklandžiau galėtų spręsti savo problemas, paraginti artimuosius nenumoti ranka į pasikeitusį šeimos nario ar kito asmens elgesį, išklaudyti ir padėti rasti pagalbą, šviesti visuomenę ir sukurti mechanizmą, kad po kiekvieno dingimo atvejo su tuo asmeniu privalomai bendrautų psichologas “	R7, R10
“Kiekvienam reikia savo darbą dirbti labai gerai, į kiekvieną atvejį žiūrint atidžiai, ne pro pirštus neatidėliojant veiksnu“	R3, R8
“Medikai iš gydymo įstaigos išleisdami senyvo amžiaus žmones, apie tai turi informuoti artimuosius, nes priešingu atveju tai vertinama kaip “gydytojų nekompetentingumas, aplaidumas“	R7
“Daktiloskopuoti ypatingai vyresnio amžiaus žmones, kurie lankosi gydymo įstaigose, priemonė pasitarnautų nustatant pasiklydusio asmens tapatybę, arba pristatyto į gydymo įstaigą nesąmoningo asmens tapatybę, lavono“	R7

Lentelė Nr. 14 Respondentų įžvalgos dėl dingusių be žinios atvejų tobulinimo, gerinimo kryptių

Atlikus empirinį tyrimą ir apklausus 10 respondentų, atstovaujančių skirtingus policijos skyrius ir vieną mokslininką – praktiką, buvo pasiektas empirinio tyrimo tikslas išsiaiškinti tiriamo reiškinių problematiką, priežastis, tobulintinas sritis, priemonės, kurios pagerintų situaciją.

1. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog neigiamą požiūrį į tai, kad dingusių be žinios asmenų ikiteisminių tyrimų bylas tiria teritoriniai policijos komisariatai lemia nekompetentingai atliekami paieškos veiksmai, procesiniai veiksmai, žinių trūkumas, neatliekami visi būtini veiksmai, motyvacijos bendradarbiavimo, laiko, dėmesio stoka.

2. Nors buvo neigiamų vertinimų, tačiau dalis policijos įstaigos atstovų, esančią tvarką vertino teigiamai, dėl to jog, teritoriniai policijos komisariatai gerai žino teritoriją, žino bėgančius iš namų nepilnamečius kas vertintina kaip pranašumas, taip pat teigiamai vertina, jog pirminius veiksmus kol nėra duomenų jog asmuo tapo nusikaltimo auka puikiai gali atlikti teritoriniai policijos komisariatai, nes šis reiškinys priskiriamas prie nesunkių nusikalstamų veikų.

3. Tyrimo rezultatai parodė, kad svarbiausi pirminiai procesiniai veiksmai yra įvykio vietos apžiūra, apklausa, taip pat be šių labai svarbu dingusiojo asmens paskutinės vietos nustatymas pagal mobilaus ryšio telefono koordinates, vaizdo stebėjimo kamerų nustatymas ir vaizdo įrašų peržiūra bei išsaugojimas ir telefoninių pokalbių išklotinių paėmimas.

4. Tyrimo metu nustatyta, jog opiausia problema Lietuvoje yra nepilnamečių dingimas, kuris susijęs su įvairių specialistų formaliu darbu, taip pat Lietuvoje trūksta mokslinių tyrimų, literatūros susisijusios su šiuo reiškiniu ir blogai vertinamas teisinis reglamentavimas, ypač kas liečia nepilnamečius dingusiuosius, kuris turėtų būti supaprastintas. Respondentai skeptiškai žiuri į dingusiųjų asmenų sąsajas ir prekybą žmonėmis Lietuvoje, teigdami, kad tai aktualiau užsienio šalims. Statistiką vertino, kaip iškreiptą dėl dažnai pasikartojančių tų pačių asmenų dingimų.

5. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad Ieškomu asmenų registrą (IAR) reikia tobulinti, jį išplečiant, ypač kuomet asmuo dingsta nebe pirmą kartą, įrašant adresus, ryšius, kontaktus, įkeliant realią asmens nuotrauką, taip pat tobulinti duomenų bazes, kuomet paieška tampa tarptautinė. Neigiamai vertinamas tarptautinis bendradarbiavimas, kuris neapibrėžtas terminų, ko pasėkoje atsakymai gaunami po ilgo atliko arba negaunami. Vis dėl to, nors didžioji dalis respondentų registrą vertino kaip tobulintiną, dalis respondentų registrą vertino, kaip funkcionalų ir tai, kad informacijos kiekis priklauso nuo jį pildančio pareigūno ir įrašomos informacijos.

6. Tyrimo rezultatai parodė, kad įvykio vietos apžiūros kvalifikacijos kėlimo kursų policijos pareigūnams organizuojama per mažai, nors šie kursai ypač operatyvines grupės pareigūnams yra būtini ir privalomi ir urėtų vykti dažniau ir intensyviau, nes apžiūros tampa formalios, neišsamios, paviršutiniškos. Kaip galimos priežastimis respondentai įvardijo žinių ir patirties trūkumą, atsainumą dėl ilgų darbo metų, nedalyvaujančio specialisto. Taip pat svarbu, kad kursus rengtų policijos pareigūnai, kurie kiekvieną dieną susiduria su tokiomis situacijomis tiesiogiai, o ne pareigūnai kuris niekada arba dvidešimt metų nebuvo įvykio vietoje. Tik vienas respondentas mano, kad , pareigūnai turi pakankamai žinių ir įgūdžių atliekant įvykio vietos apžiūrą, kvalifikaciją gali kelti kasmet, svarbu pareigūno iniciatyva ir aktyvūs veiksmai įvykio

vietoje, taip pat atkreipė dėmesį į išdirbtą reagavimo į nusikalstamos veikos (schemos) algoritmą, kuriuo pareigūnas gali vadovautis papunkčiui

Atlikus tyrimą, įvertinus respondentų nuomonę, pastebėjimus, išvalgas, siekiant pagerinti situaciją dėl dingusių asmenų išryškėjo tokios idėjos ir priemonės: kaip vidinis globos namų mechanizmo keitimas, kuomet dingsta nepilnamečiai (specialistų darbas su linkusiais bėgti asmenimis, globos namų darbuotojų atsakomybės didinimas), turėtų būti išplečiamos paieškos galimybės nepradedant ikiteisminio tyrimo ir supaprastinama tvarka apklausiant nepilnametį, teritorinių policijos komisariatų pareigūnai daugiau bendrautų, konsultuotųsi su specializuotų padalinių pareigūnais, visuomenė, dingus asmeniui turi didelę reikšmę ir turėtų nelikti abejinga pastebėjusi dingusį asmenį pranešti policijai, taip pat turėtų daugiau dėmesio būt skiriama asmenims kurie turi psichikos problemų, kad išvengtume savižudybių ir tarptautinių paiešką, medikai turėtų būti atsakingesni ir neišleisti senyvo amžiaus pacientų, kad išvengti pasiklydimų mieste, ir svarbiausia kiekvienas pareigūnas į kiekvieną atvejį turi žiūrėti atidžiai, neatidėliojant veiksmų.

IŠVADOS

1. Dingęs be žinios asmuo tai – mažametis, nepilnametis, pilnametis asmuo, kurio buvo vieta artimiesiems yra nežinoma, dėl to, kad jis nenori apie save pranešti, yra pasiklydęs, dėl sveikatos problemų praradęs nuovoką, tapo nusikaltimo auka, tapo nelaimingo atsitikimo arba stichinės nelaimės, karinio ginkluoto konflikto auka, žuvo eismo įvykyje, paskendo, įvyko natūrali mirtis, pabėgo dėl konfliktų šeimoje, patiriamo smurto, griežtų auklėjimo sąlygų, yra paguldytas ligoninėje kaip neatpažintas asmuo, pristatytas į morgą kaip neatpažintas lavonas, dingo migracijos metu, nusižudė.

2. Lietuvoje dažniausios dingimo priežastys yra - sąmoningas ryšių nutraukimas su artimaisiais, savižudybė, pasiklydimas dėl demencijos, Vaikai pabėgę iš namų, specialiųjų auklėjimo ir globos įstaigų, retai Lietuvoje asmenys tampa tokių nusikaltimų kaip nužudymas, prekyba žmonėmis, pagrobimo aukomis. Užsienio šalyse tendencingomis dingimo priežastimis yra Vieno iš tėvų vaiko pagrobimas, Vaiko pagrobimas, kai tai padaro nepažįstamas asmuo. netyčinis vaiko dingimas, Vaikai dingę migracijos metu, prekyba žmonėmis, nelaimė, nužudymas.

3. Įvertinus dingusių be žinios asmenų paieškos teisinį reglamentavimą nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu galima daryti išvadą, kad teisinis reglamentavimas pasikeitė į gerąją pusę, nes asmens paieška vykdoma nedelsiant. Ikiteisminis tyrimas dėl dingusio be žinios asmens Lietuvoje pradėtas vykdyti tik nuo 2003 m. gegužės 1 d., kuomet įsigaliojo naujas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Iki 2003 m. gegužės 1 d., dėl dingusio be žinios asmens buvo pradėdama paieškos byla, tačiau tik praėjus trimis paroms nuo asmens dingimo taip pat, iš visų paskelbtų paieškų, lieką nesurastas vos apie 2 procentai dingusių, kas taip pat yra sveikintina. Šiuo metu, gavus skundą, pranešimą, pareiškimą dėl dingusio be žinios asmens ikiteisminis tyrimas pradėdama nedelsiant, tačiau nekvalifikuojant nusikalstamos veikos, t.y. nenurodant LR BK specialiosios dalies straipsnio, o nurodant skaičių kodą – 556000. Tačiau, neigiamai vertintina, pokytis, kuomet, dingusių be žinios bylos tirti perduotos teritoriniams policijos komisariatams, kurie neturi patirties su tokiomis bylomis ir specializuojasi su kitais nusikaltimais, ir efektyviai neatlikdami dingusių be žinios asmens tyrimo, priešingai nei specializuotame padalinyje tyrėjai, turi daugiau praktikoje šiuose tyrimuose dirbanti grupė galėtų lengviau dalintis turima informacija, kaupiamais duomenimis, patirtimi. Turint informacijos, kad asmuo galėjo išvykti į užsienį, būti išvežtas į užsienį, arba su asmeniu, kuris yra užsienio valstybėje nėra galimybės susisiekti, skelbiama ne tik nacionalinė bet ir tarptautinė asmens paieška. Galima skelbti automobilio paiešką,

jei turima informacijos, kad asmuo išvyko ar buvo išvežtas automobiliu. Šį bendradarbiavimą užtikrina Lietuvos kriminalinės policijos biuro Tarptautinių ryšių valdyba, kuri vykdo ir koordinuoja Lietuvos Respublikos policijos įstaigų ir kitų teisėsaugos institucijų tarptautinį bendradarbiavimą su užsienio šalių Europolo, Interpolo, SIRENE nacionaliniais padaliniais, kompetentingomis teisėsaugos institucijomis ir Lietuvos Respublikai akredituotais užsienio šalių policijos ir muitinės ryšių karininkais.

4. Išanalizavus, dingusiųjų be žinios asmenų paieškos teisinį reglamentavimą, tai yra Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. liepos 16 d. įsakymu Nr. 4RN Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2007 birželio 26 d. įsakymo Nr. 1-1RN-2(RN) Asmenų paieškos instrukciją, Policijos Departamentas Prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos, reikalavimai apskričių vyriausiesiems policijos komisariatams “Dėl pirminių policijos pareigūnų veiksmų gavus pranešimą apie dingusį be žinios asmenį, 2017-01, Nr. 5-S-92, Lietuvos policijos generalinio komisaro 2018 m. sausio 29 d. įsakymą Nr. 5-V-92 “Dėl pirminių būtinųjų veiksmų reaguojant į pranešimus apie nusikalstamas veikas sekos schemų (algoritmų) patvirtinimo“, bei įvertinus policijos pareigūnų anketinių apklausų ir interviu apklausų rezultatus, daroma išvada, kad paieškos instrukcija silpna, būtinųjų veiksmų algoritmas neišsamus, o dėl nepilnamečių linkusių bėgti ne vieną kartą apklausos, reikalingos LR BPK pataisos, supaprastinant procedūrą, ir leidžiant tyrėjui apklausti nepilnamečių nedalyvaujant psichologui, kad paiešką būtų galima nutraukti kuo greičiau.

5. Tyrimo rezultatai parodė, kad svarbiausi pirminiai procesiniai veiksmai yra įvykio vietos apžiūra, apklausa, taip pat be šių labai svarbu dingusiojo asmens paskutinės vietos nustatymas pagal mobilaus ryšio telefono koordinatas, vaizdo stebėjimo kamerų nustatymas ir vaizdo įrašų peržiūra bei išsaugojimas ir telefoninių pokalbių išklotinių paėmimas.

6. Šiuo metu Lietuvos policijoje nėra sukurtos vieningos duomenų bazės apie linkusius bėgti vaikus, kas padėtų identifikuoti pasikartojančius atvejus kaip problemą ir būtų indikatorius, pasirenkant vaikus, su kuriais dirbti šiuo klausimu atitinkamiems specialistams.

Šio darbo metu buvo siekiama patvirtinti arba paneigti 4 ginamuosius teiginius:

a) Esantis Lietuvoje dingusių be žinios asmenų registras neatitinka šiuolaikinių teisėsaugos poreikių

Atlikus tyrimą, respondentų nuomone, dauguma jų vertina teigiamai pasiūlymą išplėsti esamą ieškomų asmenų duomenų registrą (IAR), kuriame, būtų registruojamas ne tik kiekvienas

dingęs be žinios asmuo, bet taip pat visa surinkta reikalinga informacija apie dingusįjį, bei vietų adresai kur jis buvo rastas anksčiau, galimos vietos kur galėtų būti, kontaktiniai telefono numeriai, artimųjų kontaktai, ryšiai, išskirtinumai, ligos, realios nuotraukos ir kitos reikšmingos aplinkybės, siekiant vykdyti paiešką kuo efektyviau.

b) Lietuvoje, ikiteisminį tyrimą dėl dingusio be žinios asmens turėtų atlikti specializuotas padalinys, o ne teritorinis policijos komisariatas. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog neigiamą požiūrį į tai, kad dingusių be žinios asmenų ikiteisminių tyrimų bylas tiria teritoriniai policijos komisariatai lemia nekompetentingai atliekami paieškos veiksmai, procesiniai veiksmai, žinių trūkumas, neatliekami visi būtini veiksmai, ko pasėkoje daromos klaidos, trūkta motyvacijos, bendradarbiavimo, trūksta laiko, neskiriamas reikalingas dėmesys. Atliekant interviu apklausas, respondentai pasiskirstė po lygiai vertindami šią tvarką. Teigiamai vertino dėl to, kad šis nusikaltimas priskiriamas nesunkių nusikaltimų kategorijai ir teritorinių policijos komisariatų pareigūnai turi pakankamai kompetencijos atlikti tyrimą, be kita ko dažnai bėga tie patys asmenys, o pareigūnai pažįsta teritoriją, tačiau mano, kad rezultatai priklauso nuo pačių pareigūnų sąžiningo darbo. Todėl darytina išvada, kad nesikeičiant esančiai tvarkai reikalinga kelti kvalifikaciją šias bylas tiriantiems pareigūnams

c) Dingusių be žinios asmenų paieškos metodikai reikalingi esminiai pokyčiai ir tobulinimai.

Atlikus teisės aktų analizę, bei anketinių apklausų tyrimą nustatyta, kad šiuo metu, dingus asmeniui į įvykio vietą, specialistą dažniausiai nevažiuoja. Įvykio vietą ir kitus pirminius bei procesinius veiksmus atlieka tyrėjas. Atlikus policijos pareigūnų anketinę apklausą, ra pasitvirtino. Atikus interviu apklausą, darytina išvada, kad policijos pareigūnų atliekamus pirminius veiksmus, bei esančią tvarką, kad į įvykio vietą, nevyksta specialistas, pareigūnai vertina neigiamai. Dėl įvykio vietos apžiūros ir kitų svarbių pirminių veiksmų, pareigūnai turi būt apmokomi, turi būti organizuojami kokybiški kvalifikacijos kėlimo kursai, nes įvykio vietos apžiūros tampa formalios, neišsamios, praleidžiami ir prarandami itin svarbūs ir reikšmingi duomenys, kurių vėliau atkurti ar paimiti nėra galimybės, šiuos kursus turi rengti tie policijos pareigūnai kurie kiekvieną dieną susiduria su tokiomis situacijomis, tiesiogiai. *Sukurtas algoritmas turėtų būti išplėsta*

d) Lietuvoje, didžiąją dingusių be žinios asmenų dalį sudaro nepilnamečių dingimai, dėl nepakankamo tarpinstitucinio bendradarbiavimo, todėl reikalingos įstatymų pataisos.

Lietuvoje, remiantis statistiniais duomenimis 2020 metais 95 proc. paskelbtų paieškų sudarė nepilnamečiai pabėgę iš globos namų. Atlikus anketines apklausas respondentai patvirtino, kad viena iš didžiausių problemų su kuriomis susiduriama, tai nepilnamečių bėgimai iš globos

įstaigų ir paieškos skelbimas. Didžioji dalis respondentų sutiko, kad nepilnamečių asmenų pabėgimai iš vaikų namų ir socializacijos centrų bei kitos nepilnamečių asmenų paieškos yra kompleksinė problema, kurios vien policija išspręsti negali, dėl menko tarpinstitucinio bendradarbiavimo, nes suradus vaiką su juo nedirba kitų sričių specialistai, (socialiniai darbuotojai, psichologai, globos namų auklėtojos) nesigilinama, dėl kokių priežasčių jis išėjo iš namų ar globos įstaigos, ko pasėkoje vaikas bėga pakartotinai, todėl turi būti sukurtas mechanizmas užbėgant tokiems atvejams už akių.

PASIŪLYMAI

1. Atsižvelgiant į tai, kad į dingusio be žinios asmens įvykį reaguoja ir pirminius veiksmus atlieka operatyvinės grupės pareigūnai bei teritorinių policijos komisariatų pareigūnai, šiems pareigūnams kiekvienais metais turi būti imperatyviai organizuojami teoriniai ir praktiniai įvykio vietos apžiūros kompetencijos kėlimo kursai, kuriuos vestų patyrę praktikai ir juose būtų mokoma atlikti svarbiausius pirminius veiksmus kaip išsamią įvykio vietos apžiūrą, išsamią apklausą, taip dingusiojo asmens paskutinės vietos nustatymo pagal mobilaus ryšio telefono koordinatas, vaizdo stebėjimo kamerų nustatymą ir vaizdo įrašų peržiūrą bei išsaugojimą ir telefoninių pokalbių išklotinių paėmimą.

2. Siūlytina, jog dingusių be žinios asmenų ikiteisminius tyrimus, atliktų specializuoti apskričių padaliniai, kuriuose būtų dirbama tik su dingusių be žinios asmenų bylomis, dėl pareigūnų aukštos kompetencijos, specifinių žinių, turimos patirties, kadangi tokios bylos yra specifinės ir reikalaujančios daug dėmesio, veiksmus atliekant nedelsiant.

3. Siekiant pagerinti operatyvaus padalinio ir teritorinių policijos komisariatų ikiteisminio tyrimo veiksmų kokybę, siūlytina, sukurti imperatyvius nuostatus, bendradarbiavimo mechanizmą tarp vadovų, specializuoto padalinio pareigūnų, kurių metu, specializuotiems pareigūnams nustačius ikiteisminių tyrimų konkrečius trūkumus, nekokybiškai atliktus veiksmus, būtų siekiama juos pašalinti, identifikuoti konkrečius tyrėjus, nustatyti priežastis ir imtis priemonių užtikrinant, kad vėliau nustatytos klaidos nesikartotų, taip pat toliau imperatyviai vykdant kontrolę ir vertinat pareigūnų darbą.

4. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje, skelbiant asmens paiešką, asmuo įvedamas į Ieškomų asmenų registrą (IAR) ir į tai, kad didžioji dalis dingusiųjų yra nepilnamečiai asmenys bėgantys iš vaikų globos namų ir skelbiama daugiau nei viena paieška per metus, registras turi būti išplėstas ir atsirasti grafos įrašant, kur ankstesnės paskelbtos paieškos metu asmuo buvo rastas, su kuo asmuo bendrauja, galimas buvimo vietas, ryšius, įkelti realią asmens nuotrauką, išskirtinumus, siekiant, jog asmuo būtų surastas greičiau taip sutrumpinant paieškos laiką, taupant policijos išteklius ir užkertant kelią dingusiajam tapti nusikaltimo auka.

5. Įvertinus, jog didžiąją dalį dingusiųjų sudaro nepilnamečių asmenų paieškos kurios kartojasi daugiau nei du kartus, turi būti sukurtas imperatyvus bendradarbiavimo mechanizmas, kuris veiktų kaip prevencinę priemonę. Su bėgti linkusiais nepilnamečiais, kurie vėliau randami, turi dirbti psichologai, vaiko teisių apsaugos specialistai, socialiniai darbuotojai, globos namų auklėtojos taip pat turi bendrauti su vaikais ir identifikavusios elgesio sutrikimus, turi informuoti

atitinkamus specialistus, kurie dirbtų su vaikų, siekiant užkirsti kelią pasikartojantiems dingimams pabėgus nepilnamečiui. O globos namų, socializacijos centrų darbuotojos sudarę sąlygas vaikui bėgti, šiems darbuotojoms turi būti taikoma vidinė atsakomybė, už tai, kad neužkirto kelio vaikui pabėgti, ko pasėkoje, turi būti skelbiama vaiko paieška.

6. Siekiant, kuo greičiau nutraukti nepilnamečio asmens paiešką, reikalinga jo apklausa, dalyvaujant psichologui, todėl siūlytina taikyti išimti bėgantiems ne pirmą kartą nepilnamečiams, jog juos būtų galima apklausti tik policijos pareigūnui, nedalyvaujant psichologu, taip kuo greičiau nutraukiant galiojančią asmens paiešką.

7. Siūlytina, sukurti priemonę, kuomet dingus mažamečiui vaikui kurio sveikatai ar gyvybei gresia pavojus, arba dingus suaugusiam asmeniui, kuriam grėsia realus pavojus, jis pagrobtas trečiųjų asmenų, nesiorientuoja aplinkoje arba pasiklydo dėl senyvo amžiaus ar ligos, jog apie tokį dingimą būtų pranešta realiu laiku gyventojams, išsiunčiant pranešimą mobilaus telefono naudotojui, analogiškai, kaip Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas (PAGD) Lietuvos gyventojams išsiuntinėja trumpąsias žinutes (SMS), apie artėjančias pavojingoms gamtos stichijas, siekiant paskleisti informaciją, kad gyventojai atkreiptų dėmesį ir pastebėję asmenį apie tai informuotų policiją.

8. Atsižvelgiant į atlikto tyrimo rezultatus, reagavimo į pranešimą apie dingus be žinios asmenį algoritmą siūlytina, sukurti atskirą klausimyną dėl dingusių be žinios asmenų apklausiant pareiškėją, liudytoją, atsižvelgiant į anksčiau galiojusį protokolą – pareiškimą, kurį pareigūnai galėtų naudoti, remtis juo atlikdami vieną iš svarbiausių pirminių procesinių veiksnių – apklausą, nes šiuo metu tokio nėra dėl ko atsiranda apklausų ne išsamumo spragos, praleidžiami svarbūs klausimai apie dingimo aplinkybes, patį dingusįjį.

9. Atsižvelgiant į sukurtą reagavimo į pranešimą apie dingus be žinios asmenį algoritmą, kuriame numatyti būtinieji veiksmai įvykio vietoje, ir padarius išvadą, kad jis neišsamus siūlytinas jo išplėtimas, išskiriant dingusiuosius į grupes: mažametis, nepilnametis, suaugęs asmuo, senyvo amžiaus asmuo, kur turėtų būti nurodyta į ką atkreipti dėmesį dingus kiekvienam iš jų, taip pat išplečiant procesinio veiksmo apklausos turinį, numatant kokius klausimus būtinai reikia užduoti, atliekant įvykio vietos apžiūrą ką būtina apžiūrėti ir į ką atkreipti dėmesį, taip pat turi būti numatyta, jog kilus menkiausiam įtarimam, kad asmuo tapo nusikaltimo auka, ikiteisminis tyrimas turi būti perduodamas specializuotam padaliniui.

10. Policijoje, naudojant “Mobile Ident“ įrenginį susiduriama su problema, kuomet, daktiloskopuojant neatpažintą lavoną, ar asmenį gydymo įstaigoje, asmenybė nenustatoma, nes nerandamas pirštų antspaudų sutapimas. Tai įvyksta dėl to, kad atitikmenų ieškoma tik iš įvestų

kortelių. O kortelės gaunamos, kuomet asmuo yra pristatomas į policijos komisariata, ar kitaip susiduriama su policija ir daktiloskopuojami rankų pirštai. Tikėtina, kad dingę asmenys ir vėliau randami gali būti niekada nesusidūrę su policija ir jų kortelių DDR nebūti. Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos asmens tapatybės kortelės ir paso įstatymo 5 str. 7 punktą, jog nuo 2009 m. sausio 1 d. išduodamose asmens tapatybės kortelėse elektroniniu būdu fiksuojami piliečio nuo 12 metų amžiaus biometriniai duomenys tapatybei patvirtinti – veido atvaizdas ir dviejų pirštų atspaudai, vieno iš respondentų pasiūlymas kad šie biometriniai duomenys, išskirtiniais atvejais, kai reikia nustatyti asmenybę, neatpažintam lavonui, ligoniui ir kitais atvejais dingus asmeniui, būtų prieinami daktiloskuopjamų duomenų registro naudotojams, jog tokie duomenys būtų įdiegti į Mobile Ident.

11. Siūlytina, policijos departamentui atsižvelgiant į reaguojančių pareigūnų poreikį pasitelkti kinologais, termovizoriais, specialistais, skirti tam didesnę dėmesį aprūpinant budinčias pajėgas didesnių budinčių pareigūnų skaičiumi ir priemonių aprūpinimu.

LITERATŪRA

Teisės aktai:

1. „Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos nuostatai“, Valstybės žinios, 115-5846 (2012), redakcija nuo 2016-01-01.
2. „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, Valstybės žinios 89-2741 (2000), redakcija nuo 2017-11-29.
3. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, Valstybės žinios 37-1341 (2002), redakcija nuo 2018-01-01.
4. 2007/116/EB: 2007 m. vasario 15 d. Komisijos sprendimas dėl nacionalinio skaitmenimis 116 prasidedančio numerių intervalo rezervavimo suderintų socialinių paslaugų suderintiems numeriams (pranešta dokumentu Nr. C(2007) 249) (Tekstas svarbus EEE), žiūrėta 2021 gruodžio 12 d., <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/bf46ac6b-43b9-436d-ab32-d92359217793/language-lt>
5. Daktiloskopinių duomenų registro nuostatai, patvirtinti Lietuvos policijos generalinio komisaro 2011 m. sausio 20 d. įsakymu Nr. 5-V-41. Valstybės žinios. 2011, Nr. 10-47
6. EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS DIREKTYVA 2009/136/EB, 2009 m. lapkričio 25 d. iš dalies keičianti Direktyvą 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis, Direktyvą 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje ir Reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 dėl nacionalinių institucijų, atsakingų už vartotojų apsaugos teisės aktų vykdymą, bendradarbiavimo, žiūrėta 2021 gruodžio 12 d., <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:337:0011:0036:LT:PDF>
7. Europos Parlamento ir tarybos direktyva 2011/36/ES 2011 m. balandžio 5 d. dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir apsaugos, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0036&from=LT>
8. Europos parlamento ir tarybos reglamentas (ES) 2018/1727 2018 m. lapkričio 14 d. dėl Europos Sąjungos bendradarbiavimo baudžiamosios teisenos srityje agentūros (Eurojusto) ir kuriuo pakeičiamas ir panaikinamas Tarybos sprendimas 2002/187/TVR, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32018R1727>
9. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija ((Priimta Generalinės Asamblėjos 44/25 rezoliucija pagal Trečiojo komiteto pranešimą (A/44/736 ir Corr. 1), žiūrėta 2021 gruodžio 10 d., <https://unicef.lt/wp-content/uploads/2017/06/JT-Vaiko-Teisi%C5%B3-Konvencija.pdf>

10. Kompetencijų apžiūrėti ar tirti įvykių vietas tvarkos aprašo priedas. Apskričių vyriausiųjų policijos komisariatų kriminalistinių tyrimų padalinių, specializuoto policijos padalinio pareigūnų ir pareigūnų, dirbančių su tarnybiniais šunimis kompetencija Nr. 527211, 2021-03-17.
11. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2010 m. birželio 30 d. įsakymu Nr. 5-V-553 patvirtinta „Policijos įstaigų operatyvaus valdymo padalinių darbo organizavimo instrukcija“, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 3 d., <http://www.infolex.lt/ta/137150>.
12. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2014 m. rugpjūčio 26 d. įsakymas Nr. 5-V-857 „Dėl judriojo ryšio įrenginio vietos nustatymo duomenų mobiliųjų operatorių abonentų vietos nustatymo sistemoje gavimo ir teikimo policijos įstaigoms tvarkos aprašo patvirtinimo“.
13. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2018 m. sausio 29 d. įsakymas Nr. 5-V-92 „Dėl pirminių būtinųjų veiksmų reaguojant į pranešimus apie nusikalstamas veikas sekos schemų (algoritmų) patvirtinimo“.
14. Lietuvos policijos Generalinio komisaro įsakymas Dėl policijos patrulių veiklos instrukcijos patvirtinimo, Valstybės žinios, 2011-07-23, Nr. 96-4537, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.404160>
15. Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymu Nr. 5-V-241 buvo patvirtintas „Dingusių vaikų paieškos vykdymo skubios vaiko paieškos sistemoje aprašas“ Nr. 5-V-241
16. Lietuvos Policijos Generalinis komisaras, Įsakymas Dėl valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vidaus Reikalų ministerijos Aviacijos Rinktinės orlaivių pasitelkimo, 2006 m. gruodžio 22 d. Nr.5-V-802, Vilnius.
17. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro ikiteisminio tyrimo kontrolės tvarkos aprašas. Valstybės žinios, 2012-10-11, Nr. 118-5966, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.434742>
18. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas. Dėl rekomendacijų dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos. Valstybės žinios, 2008-08-19, Nr. 94-3713, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325977>
19. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl konvencijos, parengtos vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu, dėl Europos policijos biuro įsteigimo (Europolo konvencijos) ir jos protokolų ratifikavimo, Valstybės žinios, 2004-04-30, Nr. 69-2384, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.231971?jfwid=rivwzvpvg>

20. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras, įsakymas Dėl Lietuvos Nacionalinės Šengeno informacinės sistemos nuostatų patvirtinimo, Valstybės žinios, 2007-09-22, Nr. 100-4084, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.304732/TOSoKFYEyN>
21. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. liepos 16 d. įsakymu Nr. 4RN Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2007 . birželio 26 d. įsakymo Nr. 1-1RN-2(RN) Asmenų paieškos instrukcija.
22. Policijos Departamentas Prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos, reikalavimai apskričių vyriausiesiems policijos komisariatams “Dėl pirminių policijos pareigūnų veiksmų gavus pranešimą apie dingusį be žinios asmenį, 2017-01, Nr. 5-S-92
23. Protokolas parengtas vadovaujantis Konvencijos dėl Europos policijos biuro įsteigimo (Europolo konvencijos) 43 straipsnio 1 dalimi, iš dalies keičiantis tą Konvenciją, Valstybės žinios, 2004-07-22, Nr. 113-4202, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.305740?jfwid=rivwzvpvg>
24. Tarybos sprendimas 2007/533/TVR 2007 m. birželio 12 d. dėl antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007D0533&from=LT>

Specialioji literatūra:

1. “Dingusių žmonių paieška“, žiūrėta 2021 gruodžio 10 d., <https://lt.lt.facebook.com/groups/1455292621189632/>
2. “Missing persons“, Great Barrington Police department policy & procedure 2.08 (2008): 1. <https://greatbarringtonpolice.com/wp-content/uploads/sites/157/2020/09/2.08-Missing-Persons-.pdf>
3. 112 Skubi pagalba, Policija. Kada skambinti?, <https://112.lt/kada-skambinti-policija/>
4. 15 minučių naujienos, “Reta byla: nors nužudytų moterų kūnai ir nerasti, buvęs teisės studentas Kaune nuteistas kalėti iki gyvos galvos“, <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nusikaltimaiirnelaimes/reta-byla-nors-nuzudytu-moteru-kunai-ir-nerasti-buves-teises-studentas-nuteistas-kaleti-iki-gyvos-galvos-59-899310>
5. Alvydas Barkauskas, Kriminalistinės versijos, Mokomasis leidinys (Vilnius 2000), https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/17060/Kriminalistin%c4%97s_%20versijos.pdf?sequence=1&isAllowed=y

6. Alzheimer's Association. 2016 Alzheimer's disease facts and figures. *Alzheimer's Dement.* 2016;12: 459–509. Žiūrėta 2022 sausio 5 d. <https://alz-journals.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1016/j.jalz.2016.03.001>
7. Alzheimerio liga, Demencija Lietuvoje, žiūrėta 2022 sausio 5 d., <https://demencijalietuvoje.org/apie-demencija/alzheimerio-liga/>
8. Asociacija Dingusių žmonių šeimų paramos centras, žiūrėta 2021 gruodžio 20 d., <https://www.missing.lt/>
9. Association of Chief Police Officers, "Guidance on the management recording and investigation of missing persons", 2005, Centrex, 10, žiūrėta 2021 gruodžio 4 d., http://www.gpdg.co.uk/pact_old/pdf/MissingPersonsInteractive.pdf
10. Baltijos kinologijos centras K-9, Dingusių žmonių paieška, <http://k-9.lt/paslaugos/dingusiu-zmoniu-paieska/>
11. Baltijos kinologijos centras K-9, Skenduolių paieška, <http://k-9.lt/paslaugos/skenduoliu-paieska/>
12. Barkauskas, A. Kriminalistinės versijos. Mokomasis leidinys. Vilnius: LTA Leidybos centras, 2000, p. 67. Literatūroje nurodomos ir kitos versijų sampratos, pavyzdžiui, Palskys, E. et al. Kriminalistika. Vilnius: Mintis, 1985, p. 186;.
13. BBC News – France infanticide mother's 'relief' after confession, <https://www.bbc.com/news/world-europe-10814669>
14. Blieka, J.; Danisevičius, P., Įvykio vietos apžiūra. Vilnius, 1962.
15. Creating national AMBER Alerts, Amber Alert Europe, žiūrėta 2021 gruodžio 10 d., <https://www.amberalert.eu/projects/creating-amber-alerts/>
16. Delfi.lt, "Šiurpi vienos šeimos istorija: išžudė šeimą ir apsigyveno su seserimi", 2018 vasario 17 d. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/siurpi-vienos-seimos-istorija-iszude-seima-ir-apsigyveno-su-seserimi.d?id=77186621#>
17. Demencijos statistika, žiūrėta 2022 sausio 5 d., <https://demencijalietuvoje.org/apie-demencija/demencijos-statistika/>
18. Dementia Statistics, Alzheimer's Disease International, žiūrėta 2022 sausio 5 d., <https://www.alzint.org/about/dementia-facts-figures/dementia-statistics/>
19. E. Kurapka ir kt., Kriminalistikos technikos pagrindai, (Vilnius, Eugrimas, 1998), 100.
20. Edita Karklelienė, "Alma Jonaitienė atskleidė nusikaltimo detales", <http://old.skrastas.lt/?data=2007-12-12&rub=1066819397&id=1286446897>, žiūrėta 2021 gruodžio 1 d.,

21. Elintosms matavimo sistemos, Techninė informacija, Termovizija ir termovizoriai kas tai?, <https://www.elintosms.lt/lt/technine-informacija/termovizija-ir-termovizoriai-kas-tai-15>
22. Eugenijus Palskis, Lietuvos kriminalistikos istorijos apybraižos /1918-1940/, Lietuvos policijos akademija, (Vilnius 1995) 23. <https://repository.mruni.eu/handle/007/17061>
23. European Commission “Missing Children in the European Mapping, data collection and statistic“, European Union, 2013, žiūrėta 2021-12-15 d., <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/655b34ad-341b-4348-9e3b-38741ff40f23/language-en/format-PDF/source-93365345>, 11-12.
24. European justice, “Kodėl ir kaip vyksta ikiteisminis tyrimas“, 2019 vasario 18 d., https://e-justice.europa.eu/content_rights_of_defendants_in_criminal_proceedings_-169-LT-maximizeMS-en.do?clang=lt&idSubpage=2
25. European Justice, kas yra Eurojustas, <https://e-justice.europa.eu/23/LT/eurojust>
26. European Union Agency for Criminal Justice Cooperation, #JusticeDone: Eight men guilty in Essex lorry case which led to the deaths of 39 migrants, <https://www.eurojust.europa.eu/justicedone-eight-men-guilty-essex-lorry-case-which-led-deaths-39-migrants>
27. European Union Agency for Criminal Justice Cooperation, “Trafficking in human beings“ <https://www.eurojust.europa.eu/crime-types-and-cases/crime-types/trafficking-human-beings>
28. European Union Agency for Criminal Justice Cooperation, 26 coordinated arrests in Belgium and France of suspects of a migrant smuggling criminal group, <https://www.eurojust.europa.eu/26-coordinated-arrests-belgium-and-france-suspects-migrant-smuggling-criminal-group>
29. European Union Agency for Criminal Justice Cooperation, Crimes against children, <https://www.eurojust.europa.eu/crime-types-and-cases/crime-types/crimes-against-children>
30. European Union Agency for Criminal Justice Cooperation, French and Dutch migrant smuggling ring halted with 23 arrests, <https://www.eurojust.europa.eu/french-and-dutch-migrant-smuggling-ring-halted-23-arrests>
31. Europolo veiklos apžvalga, Bendroji Europolo veiklos ataskaita, Europos policijos biuras 2011, p. 34, https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/lt_europolreview.pdf
32. Facebook“ ir Dingusių žmonių šeimų paramos centras pristato dingusių vaikų paieškai skirtą iniciatyvą „Amber Alert“, 2018 kovo 15, <https://www.116000.lt/facebook-ir-dingusiu->

- [zmoniu-seimu-paramos-centras-pristato-dingusiu-vaiku-paieskai-skirta-iniciatyva-amber-alert/](#)
33. Gediminas Bučiūnas, Edita Gruodytė ir Marijus Šalčius, Ikteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai, mokymo priemonė (Vilnius, 2017) 9. <https://www.registrucentras.lt/bylos/dokumentai/literatura/Gediminas%20Bu%C4%8Di%C5%ABnas%2C%20Edita%20Gruodyt%C4%97%2C%20Marijus%20%C5%A0al%C4%8Dius%20Ikteisminis%20tyrimas%20procesiniai%2C%20kriminalistiniai%20ir%20praktiniai%20aspekta%20i.pdf>
 34. Gintaras Švedas, Baudžiamosios politikos tendencijos Lietuvos Respublikoje 1995-2004 metais, Teisė, 56, (2005) <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367155256283/J.04~2005~1367155256283.pdf>, 67
 35. https://issuu.com/jokubaitis.darius/docs/dingusiu_zmoniu_paramos_centro_bros
 36. <https://maps.lt/map/>
 37. Janina Juškevičiūtė ir kt., Kriminalistika, metodinė priemonė, (Vilnius 2014), <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16952/9789955196235.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
 38. Joel R. Reidenberg, *Commons Lab, Woodrow Wilson International Center for Scholars, Vol. 2*
 39. Ką turime žinoti apie pasirengimą ekstremaliosioms situacijoms ir karo metui, Vilnius, 2014, <https://vilnius.lt/lt/savivaldybe/saugus-miestas/civiline-sauga/ka-turime-zinoti-apie-pasirengima-ekstremaliosioms-situacijoms-ir-karo-metui-2/>
 40. Kardelis, Kęstutis. „Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: Edukologija ir kiti socialiniai mokslai“ (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2016).
 41. Kardelis, Kęstutis. „Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: Edukologija ir kiti socialiniai mokslai“ (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2016).
 42. Karštosios linijos 116 000, skirtos pranešimams apie dingusius vaikus, integravimo į vaiko teisių apsaugos sistemą Lietuvoje modelis, Vilnius 2016, p. 9, https://issuu.com/jokubaitis.darius/docs/dingusiu_zmoniu_paramos_centro_bros
 43. Kas yra demencija, žiūrėta 2022 sausio 5 d., <https://demencijalietuvoje.org/apie-demencija/kas-yra-demencija/>
 44. Kas yra prekyba žmonėmis, <http://prekybazmonemis.lt/kas-yra-prekyba-zmonemis/>

45. Kenna Quinet, Problem-Oriented Guides for Police Problem-Specific Guides Series No. 66, Missing Persons, 2012, ISBN: 978-1-932582-20-8, žiūrėta 2021 gruodžio 5 d.: 16
<https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.399.5793&rep=rep1&type=pdf>
46. Lietuvos kariuomenė, Karinės oro pajėgos, Uždaviniai ir funkcijos,
<https://www.kariuomene.lt/karines-oro-pajegos/uzdaviniai-ir-veikla/uzdaviniai/23194>
47. Lietuvos kriminalinės policijos biuras, “Ką daryti dingus vaikui? Situacija Lietuvoje“, Lietuvos policija, 2018, <https://www.116000.lt/wp-content/uploads/2018/06/Ka-daryti-dingus-vaikui-Situacija-Lietuvoje-EGLE-MAZILIAUSKIENE.pdf>
48. Lietuvos kriminalinės policijos biuras, “20 veiklos metų“,
<https://lkpb.policija.lrv.lt/uploads/lkpb.policija/documents/files/20-veiklos-metu.pdf>
49. Lietuvos kriminalinės policijos biuras, Europos policijos biuras – Europol (angl. EUROPOL),
<https://lkpb.policija.lrv.lt/lt/tarptautinis-bendradarbiavimas/interpolas-europolas-sirene/europos-policijos-biuras-europolas-angl-europol>
50. Lietuvos policija, “Dingusios merginos paieškos bylą perima Lietuvos kriminalinės policijos biuro pareigūnai“, 2017 03 07, žiūrėta 2021 spalio 6 d.,
<https://policija.lrv.lt/lt/naujienos/dingusios-merginos-paieskos-byla-perima-lietuvos-kriminalines-policijos-biuro-pareigunai>
51. LRT, “Dingusių asmenų paieška“, LRT aktualijų studija 2017-03-13,
https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1013664727/lrt_aktualiju_studija_2017_03_13_11_00
52. M. Cohen Irwin, McCormick Amanda V., Plecas Darryl, A Review of the nature and Extent of Uncleared Missing Persons Cases in British Columbia (University College of the Fraser Valley 2008) :4 https://ufv.ca/media/assets/ccjr/reports-and-publications/Missing_Persons.pdf
53. Malevski, H., Įvykio vietos apžiūra. Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1999
54. Mark Rice-Oxley, Mona Mahmood, Migrants’ tales: ‘I feel for those who were with me. They got asylum in the sea’, The Guardian, 2014 spalio 20 d., žiūrėta 2021 gruodžio 3 d.,
<https://www.theguardian.com/world/2014/oct/20/-sp-migrants-tales-asylum-sea-mediterranean>
55. Mykolo Romerio universitetas, Kriminalistika Taktika ir metodika, (Vilnius, 2013) 441.
<https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16914/9789955195238.pdf?sequence=1&isAllowed=>
56. Mykolo Romerio universitetas, Kriminalistika, taktika ir metodika, vadovėlis, (Vilnius, 2013)
57. Missing Children Europe, 24, žiūrėta 2021 gruodžio 12 d.,
<https://missingchildreneurope.eu/hotline-116-000/>

58. Missing Children Europe, žiūrėta 2021 gruodžio 5 d., <https://missingchildreurope.eu/runaways/>
59. Missing children in Europe, žiūrėta 2021 gruodžio 5 d., <https://missingchildreurope.eu/>
60. Nina Biehal, Fiona Mitchell ir Jim Wade, *Lost from view Missing persons in the UK* (The Policy Press, 2003), 2-3.
61. Odeta Intė, Dingusių žmonių šeimų paramos centras, Karštosios linijos 116 000, skirtos pranešimams apie dingusius vaikus, integravimo į vaiko teisių apsaugos sistemą Lietuvoje modelis, 2016, Vilnius, žiūrėta 2021 gruodžio 4 d., https://issuu.com/jokubaitis.darius/docs/dingusiu_zmoniu_paramos_centro_bros
62. Palskys, E. et al. Kriminalistika. Vilnius: Mintis, 1985, 186.
63. Petras Liubertas ir Česlovas Mančinskas, Lietuvos policija atkūrus nepriklausomybę (1990-1996) (Vilnius 2004) 271-272, <https://repository.mruni.eu/handle/007/16541>
64. Pristatyta dingusių vaikų paieškai skirta iniciatyva „Amber Alert“, [Lietuvos policija](https://www.lietuvospolice.lt/), 2018 03 14, <https://policija.lrv.lt/lt/naujienos/pristatyta-dingusiu-vaiku-paieskai-skirta-iniciatyva-amber-alert>
65. Privacy and Missing Persons after Natural Disasters, (7 Mar 2013) , žiūrėta 2021 gruodžio 5 d., https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2229610
66. Rowe MA, Vandever SS, Greenblum CA, List CN, Fernandez RM, Mixson NE, et al. Persons with dementia missing in the community: Is it wandering or something unique? *BMC Geriatr.* 2011;11: 28. Žiūrėta 2022 sausio 5 d., <https://bmcgeriatr.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2318-11-28>
67. Sergančių asmenų skaičius pagal diagnozių grupes, Higienos institutas, žiūrėta 2022 sausio 5 d., https://stat.hi.lt/default.aspx?report_id=168
68. Sietske H. verstikte haar vier baby' s, <https://nos.nl/artikel/198649-sietske-h-verstikte-haar-vier-baby-s>
69. Sigitas Chmieliauskas, “Žmogžudysčių Lietuvoje vertinimas teismo medicininio, etninio, socialinio ir teisinio požiūriu“, (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, Vilnius, 2019), <https://epublications.vu.lt/object/elaba:42312172/>
70. Swanton, Bruce, Wilson Paul. “Research brief: Missing persons“. *Trends & issues in crime and criminal justice* 17, ISSN 0817-8542 ISBN 0 642 13941 5 (1989): 2. <https://www.aic.gov.au/sites/default/files/2020-05/tandi017.pdf>

71. Šilutiškės dingimas sukretė visą Lietuvą: papasakojo, kaip savanoriai ieško dingusių žmonių, <https://www.tv3.lt/naujiena/gyvenimas/silutiskes-dingimas-sukrete-visa-lietuva-papasakojo-kaip-savanoriai-iesko-dingusiu-zmoniu-n1131127>
72. Vakarų ekspresas, Šilutiškės dingimas sukretė visą Lietuvą: papasakojo, kaip savanoriai ieško dingusių žmonių, 2022-01-26, <https://ve.lt/gyvenimas/silutiskes-dingimas-sukrete-visa-lietuva-papasakojo-kaip-savanoriai-iesko-dingusiu-zmoniu>
73. Vidaus Reikalų ministerija, “Prekyba žmonėmis ir jos prevencija“, Mokymams skirta medžiaga, 20-21, https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Viesasis_saugumas/Prekyba_zmonemis/Prekyba%20%C5%BEmon%C4%97mis%20ir%20jos%20prevencija.pdf
74. Vidmantas Egidijus kurapka ir kt., Kriminalistika, Teorija ir Technika, (Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2012), 383.
75. Why Cell Broadcast?, Intersec, <https://www.intersec.com/why-cell-broadcast>
76. Why people go missing, Australian Federal Police, žiūrėta 2022 sausio 5 d., <https://www.missingpersons.gov.au/about/why-people-go-missing>
77. Who are the missing, International Commission on Missing, <https://www.icmp.int/the-missing/who-are-the-missing/>
78. William Swing, Internal and international migration: seizing the opportunities, addressing the challenges, International Organization for Migration, žiūrėta 2021 gruodžio 4 d. https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/migrated_files/What-We-Do/docs/DGs-Presentation-Dhaka-HLM.pdf
79. Зорин, Г. А. Теоретические основы криминалистики. Минск: Амалфея, 2000, с. 103–104

Šaltiniai:

1. Informatikos ir ryšių departamentas, Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotas nusikalstamas veikas (forma _3Ž-ITĮ), https://ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=9572&datasource=66965
2. Oficialios statistikos portalas, statistinių rodiklių analizė, <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>

ANOTACIJA

Dingę be žinios asmenys tai socialinis, ekonominis reiškinys, su kuriuo susiduria visos pasaulio valstybės, tarp jų ir Lietuva. Dingusių be žinios asmenų reiškinys aktualus kiekvienai Europos valstybei tame tarpe ir Lietuvai. Per dešimt metų Lietuvoje buvo pradėta 32 tūkstančiai 88 ikiteisminiai tyrimai dėl dingusio be žinios asmens. Laikams keičiantis, priežasčių dėl ko asmenys dingsta daugėja: tampa nusikaltimo aukomis, yra pagrobti, žūsta stichinių nelaimių metu, žūsta karinių, ginkluotų konfliktų metu, pvz., Ukrainoje nuo 2022 m. vasario 24 dienos prasidėjus karui, asmenų dingimų atveju ypatingai padidėjo, taip pat asmenys žūsta eismo įvykyje, netenka nuovokos ar nesiorientuoja aplinkoje, serga psichikos, senatvinėmis ligomis; nusprendžia nusižudyti; įvyksta nesmurtinė mirtis; dėl nelaimingų atsitikimų, tai pat dėl aplinkybių kurios nesusijios su mirtimi tokių kaip išvykimas slaptai gydytis, dirbti, mokytis, yra sulaikyti teisėsaugos institucijų ar tiesiog nenori artimiesiems pranešti apie savo buvimo vietą; taip pat pabėgo iš namų dėl patiriamo smurto, buitinių konfliktų, kitų sunkumų. Manytina, kad įtakos tam turi šiuolaikinis gyvenimo būdas, šalyje vykstantys socialiniai, ekonominiai procesai, žmonių mobilumas, atviros valstybių sienos, galimybių gausa. Lietuvoje, pagal galiojančius teisės aktus dingus asmeniui nepaisant to kokios yra dingimo priežastys, nedelsiant yra pradedama vykdyti asmens paieška. Paieškos metu atliekami įvairūs pirminiai veiksmai, vėliau pirminiai procesiniai veiksmai: įvykio vietos apžiūra, apklausa, keliamos versijos. Pirminės paieškos metu nesuradus asmens priimamas sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą ir paskelbiama asmens paieška.

Šio darbo tikslas buvo Atlikti dingusiųjų be žinios asmenų reiškinio analizę, įvertinti tokių asmenų paieškos tyrimo praktikos efektyvumą ir pasiūlyti šios veiklos tobulinimo kryptis. Darbo tikslas buvo realizuojamas per nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų analizę, teisėsaugos institucijų veiksmų ieškant dingusiųjų be žinios asmens vertinimą ir įvairių institucijų ir organizacijų bendradarbiavimo efektyvumo prizmę, siekiant Atlikti dingusiųjų be žinios asmenų reiškinio ir jo sampratos analizę, jo priežastis bei tendencijas, Įvertinti dingusiųjų be žinios asmenų paieškos teisinį reglamentavimą nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu, Išryškinti pagrindines dingusiųjų be žinios asmenų paieškos ir ikiteisminio tyrimo problemas.

Atsižvelgiant į tai, kad atliktų tyrimų duomenimis teisinis reglamentavimas, dingusių be žinios asmenų registras, paieškos metodikas, pirminių procesinių veiksmų atlikimas ir tarpinstitucinis bendradarbiavimas kai kuriais aspektais vertinamas neigiamai, darbe pateikiami,

autorės nuomone, tobulintini dingusio be žinios asmens paieškos metodikos aspektai bei pateikti dingusių be žinios asmenų paieškos ir ikiteisminio tyrimo tobulinimo kryptys.

Reikšminiai žodžiai: *dingusių be žinios asmenų paieška, kriminalistiniai aspektai, dingęs be žinios asmuo*

ANOTACIJA ANGLŲ KALBA

Missing persons is a social and economic phenomenon facing all countries of the world, including Lithuania. The phenomenon of missing persons is relevant to every European country, including Lithuania. In ten years, 32 thousand 88 pre-trial investigations into a missing person have been initiated in Lithuania. As time goes on, the reasons for disappearing are increasing: they are victims of crime, they are abducted, they die in natural disasters, they die in military, armed conflicts, for example, in Ukraine from 2022 onwards. with the outbreak of the war on February 24, the number of disappearances has increased significantly, as well as the number of persons killed in a traffic accident, loss of consciousness or orientation in the environment, suffering from mental illness; decides to commit suicide; non-violent death occurs; due to accidents, as well as circumstances not related to death, such as going to secret treatment, work, study, being detained by law enforcement authorities or simply not wanting to report their whereabouts to relatives; also ran away from home due to violence, domestic conflicts, and other hardships. It is believed that this is influenced by the modern way of life, the social and economic processes taking place in the country, the mobility of people, the open borders of the states, and the abundance of opportunities. In Lithuania, according to the legal acts in force, if a person is missing, regardless of the reasons for the disappearance, the search for the person is started immediately. During the search, various initial actions are performed, followed by initial procedural actions: site inspection, survey, versions being raised. If no person is found during the initial search, a decision is made to initiate a pre-trial investigation and the search is announced.

The aim of this work was to analyze the phenomenon of missing persons, to evaluate the effectiveness of the search practice for such persons and to suggest directions for improvement of this activity. The aim of the work was realized through the analysis of national and international legal acts, the evaluation of law enforcement actions to search for missing persons and the effectiveness of cooperation between various institutions and organizations to analyze the phenomenon of missing persons, its causes and trends. legal regulation of search for persons at

national and international level, to highlight the main problems of search for missing persons and pre-trial investigation.

In view of the fact that according to the research, the legal regulation, the register of missing persons, search methodologies, the performance of preliminary procedural actions and inter-institutional co-operation are assessed negatively in some respects. directions of search for persons without knowledge and improvement of pre-trial investigation.

Keywords: search for missing persons, forensic aspects, missing person

SANTRAUKA

Pačinskaitė A. Dingusių be žinios asmenų paieška: kriminalistiniai aspektai / Magistro baigiamasis darbas. Vadovas Prof. dr. Hendryk Malevski – Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2022.

Dingę be žinios asmenys tai socialinis, ekonominis reiškinys, su kuriuo susiduria visos pasaulio valstybės, tarp jų ir Lietuva. Laikams keičiantis, priežasčių dėl ko asmenys dingsta daugėja. Manytina, kad įtakos tam turi šiuolaikinis gyvenimo būdas, šalyje vykstantys socialiniai, ekonominiai procesai, žmonių mobilumas, atviros valstybių sienos, galimybių gausa. Dingusių be žinios asmenų paieška yra kompleksinis reiškinys apimantis tiek socialinius, kriminologinius, kriminalistinius aspektus. Šiame magistro baigiamajame darbe buvo Tiriama dingusių be žinios asmenų reiškinio priežastys, paieškos veiksmai, nacionalinis ir tarptautinis reglamentavimas, tarpinstituciniai bendradarbiavimas, pirminiai veiksmai ieškant asmens. Darbo tikslas buvo realizuojamas per nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų analizę, teisėsaugos institucijų veiksmų ieškant dingusių be žinios asmens vertinimą ir įvairių institucijų ir organizacijų bendradarbiavimo efektyvumo prizmę.

Atliktas dingusių be žinios asmenų reiškinio ir jo sampratos analizė, jo priežastys bei tendencijos, Įvertintas dingusių be žinios asmenų paieškos teisinis reglamentavimas nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu. Išryškintos pagrindinės dingusių be žinios asmenų paieškos ir ikiteisminio tyrimo problemas bei pasiūlyti šios veiklos tobulinimo kryptys.

Atlikus mokslinės literatūros analizę, daroma išvada, kad šis reiškinys mokslininkų Lietuvoje kompleksiškai tiriamas mažai, atlikus empirinius tyrimus (policijos pareigūnų anketines apklausas ir skirtinguose padaliniuose dirbančių policijos pareigūnų ir vieno mokslų daktaro interviu apklausą), nustatyta, kad kai kurie paieškos metodai, nustatyta tvarka, ir atliekamo ikiteisminio tyrimo atliekami veiksmai vertinai neigiamai. Policijos pareigūnai neigiamai vertina, tai, kad ikiteisminius tyrimus dėl dingusių be žinios asmenų paieškos atlieka teritoriniai policijos komisariatai, o ne specializuoti padaliniai. Teritorinių policijos komisariatų atliekamus procesinius veiksmus, ypačingai įvykio vietos apžiūrą vertina kaip neišsamią, pažymi, kad reikalingi kompetencijos kėlimo kursai, didesnis, glaudesnis bendradarbiavimas tarp policijos padalinių, atliekami ne visi būtini veiksmai. Pažymi, kad reikia išplėsti IAR, siekiant greičiau surasti asmenį, sukurti klausimyną, atliekant apklausą, kuriuo tyrėjas galėtų naudotis, užduodamas klausimus, o

dėl nepilnamečių pasikartojančių bėgimų, turėtų daugiau dirbti kitų institucijų specialistai, siekiant užkardinti kelią pasikartojantiems bėgimams.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

Pačinskaitė A. Search of Missing Persons: a Criminalistic Aspects / Master Degree paper. Head Prof. dr. Hendryk Malevski - Vilnius: Mykolas Romeris University, 2022.

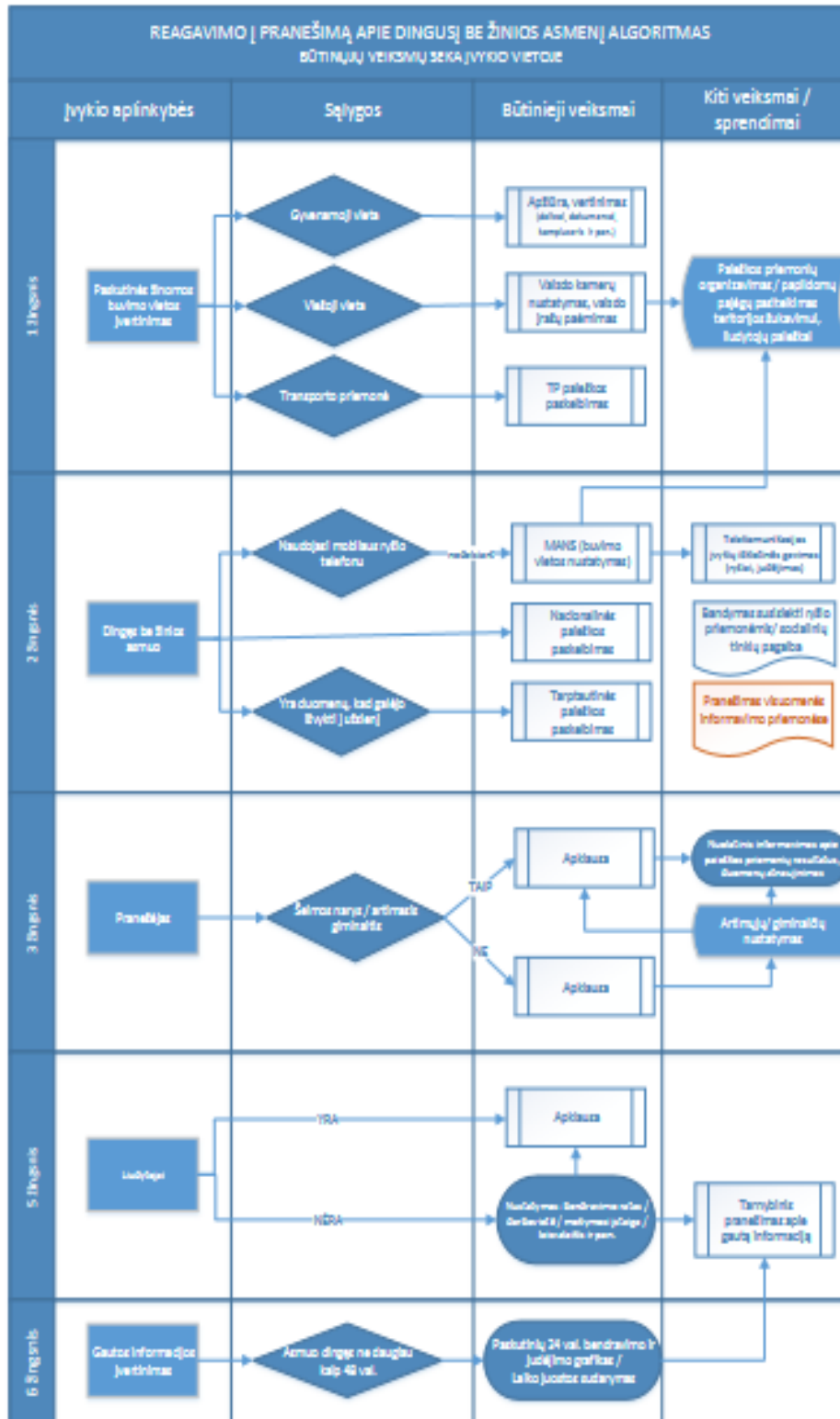
Missing persons is a social and economic phenomenon facing all countries of the world, including Lithuania. As times change, the reasons why individuals disappear are increasing. It is believed that this is influenced by the modern way of life, the social and economic processes taking place in the country, the mobility of people, the open borders of the states, and the abundance of opportunities. The search for missing persons is a complex phenomenon involving both social, criminological and forensic aspects. In this master's thesis, the causes of the phenomenon of missing persons, search actions, national and international regulation, inter-institutional cooperation, and initial actions in search of a person were investigated. The aim of the work was realized through the analysis of national and international legal acts, the evaluation of the actions of law enforcement institutions in searching for the missing person and the prism of the effectiveness of cooperation between various institutions and organizations.

The analysis of the phenomenon of missing persons and its concept, its causes and tendencies have been performed. The legal regulation of the search for missing persons at the national and international level has been assessed. The main problems of searching for missing persons and pre-trial investigation have been highlighted and directions for improvement of this activity have been suggested.

After the analysis of the scientific literature, it is concluded that this phenomenon is little studied by scientists in Lithuania. and the actions taken in the ongoing pre-trial investigation are assessed negatively. Police officers have a negative view of the fact that pre-trial investigations into missing persons are carried out by territorial police commissariats and not by specialized units. He considers the procedural actions carried out by the territorial police commissariats, especially the site inspection, to be incomplete, notes the need for training courses, greater, closer cooperation between police units, and not all the necessary actions are taken. It also notes that the IAR needs to be expanded to find a person more quickly, that a questionnaire should be developed for the researcher to use to ask questions, and that recurrent runs of minors should involve more staff from other institutions to prevent recurrent runs.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

Vidus reikalu ministerija

PK

PROTOKOLAS - PAREIŠKIMAS

20... m. ... d.

Dėl dingusio (-ius) be žinios

As, _____ (protokolas sudaroma asmuo)

prezium pili. _____

gimimo (ies) _____, d. _____ (ies) _____ (tamsė)

_____ (aršimė aršimė)

telefono: namų, darbo _____ - pasas arba kiti dokumentai _____

_____ (protokolas sudaroma asmuo, be išskaidymo)

paaiškina dėl dingusio (-ius) namais:

1. Pavardė _____

2. Vardas _____

3. Tėvo vardas _____

4. Gimimo data m. d.

5. Gimimo vieta _____

6. Pilietybė _____, Tautybė _____

8. Išsilavinimas _____

9. Darbo ar mokymų vieta, profesija _____

_____ (aršimė aršimė)

_____ (aršimė aršimė)

10. Šeimyninė padėtis _____

11. Adresas _____

12. Asmens kodas _____, Pasmis _____

13. Ar buvo kokių nors įkaitų? _____

14. Kur yra medicinos įstaigoje, sveikatos būclė _____ (aršimė aršimė)

_____ (aršimė aršimė, dėl išsilavinimo)

Viešinti draudžiama
Sąjūdžio

15. Dingimo aplinkybės _____

16. Kam įvyko prieš dingimą _____

(rašyti pavardę, šeimoniškumą,

ar tapatinimą būklės, patiriamą išsil, išsil)

ir nam)

17. Ar dingdavo iš namų arčiau ir toliau _____

18. Spėjamos dingimo priežastys _____

(rašyti tiksliai žinias,

kas arčiau žinojo apie dingimą,

kas darė pabėgimą, kurio pabėgimo metu, už kur,

kur, kaip, iš kur, kaip, kaip, kaip ir pan.)

ŽYMIŲ APRAŠYMAS (reikalinga pabrėžti, įrašyti)

19. Ūgis: _____ cm, auštis (175-200 cm), vidutinis (160-175 cm), žemas (150-159 cm).

PASTABA. Moterų duomenys matuojami 5 cm.

20. Ausis (iš pažymos): _____ met., šono - ausimis: liesas, vidutinis, plėškus, kresnas, apklus.

21. Veidas:

smailus,

apvalus,

kvadratinis,

platus,

labai platus

22. Kakta: aušta, vidutinė, žema, stači, nuolatini, kauliška.

23. Ausiniai: tiesūs, išlenkti, vingiuoti, laukiniai; iškirčiota ypatybė _____

(rašyti)

24. Akys: spalva - mėlynos, pilkos, žalsvos, brilianti raudos, raudos, juodos;

forma - apvalios, siauros, įstrižos;

gyvis - išspaugusios, įdubusios;

25. Nosis dydis - didelis, vidutinis, mažas; forma - tiesi, trumpi, rasti.

26. Lūpos: plonos, vidutinės, stores; iškirčiota ypatybė _____

(rašyti)

DRABUŽIAI, AVALYNĖ IR KITI DAIKTAI

Galvos apdangalas: _____ dydis _____
(tarnas, diržas, bura, šleketė, etc.)

Viešamieji drabužiai _____
(paltas, kelnės, drabužiai, batai, etc.)

pagamintas (a) _____ dydis _____ ūgis _____
(kapas, kėbula, malkos, drabužiai, etc.)

Švarkas: _____ dydis _____ ūgis _____
(suknelė, kelnės, etc.)

Kelnės, sijonas: _____

Marškiniai, suknelė: _____
(suknelė, paltas, etc.)

Magninis: _____ pagamintas

Avalynė: _____ dydis _____
(bateliai, batai, vidiniai batai, pėdučiai, bateliai, batai, etc.)

Apiniai drabužiai: _____
(tarnas, diržas, etc.)

Kojinės, padošėlis

Kokius daiktus ir dokumentus gali būti su savimi: _____

Duomenys apie artimas giminės, draugus ir pažįstamus

Giminytis nujys	Pavardė, vardas, tėvų vardas	Užsavarėji tūras (adresas), tel. numeras	Adresas, pašto kodas, telefonas

PASTABA. Sužinojus ką nors apie dingusį be žinios privalote pranešti _____ PK

Pareikšėjas: _____
(parašas) (pavardė, vardas, pavardė)

Pareikšėjų prėdė: _____
(parašas) (parašas) (pavardė, vardas, pavardė)

27. Dantys: _____
 (gija, kėlis, tūl, stubas, smūkis' kėlis)

 giliai kėlis dantis rėm, ir ju kėlis, giliai,

 dūlėl pėmėl, ir kėlis ja mėlėgė r. r.)

Dantų schema		Svarbiausi dantų žymėjimo būkliai schemoje (nuolatinė schema jeigu dantims)	
Dešinė pusė	Kairė pusė		
vėdiniai			
8 7 6 5 4 3 2 1	1 2 3 4 5 6 7 8	I - rėlėgė	U - geltono metalo kėlis
8 7 6 5 4 3 2 1	1 2 3 4 5 6 7 8	D - alus	PD - pėmėlėnis, gėmėlėnis
apatiniai		F - pėmėlėnis	T - dūlėl pėmėlė
		L - kėlis (pėvėlė)	PK - rėmėnis alius pėlėnis
		B - bėlė rėlėlė kėlis	

28. Ausys: didelės, vidurinės, mažos; dešinės ypatybės _____ (galytė)

29. Smakras: aukštesnis, status, apskritas; iškirptės ypatybės _____ (galytė)

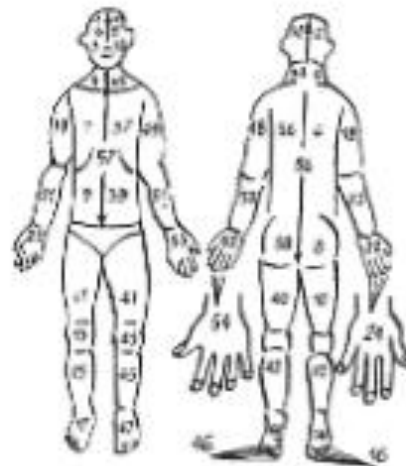
30. Plaukai: formos - rėsius, gėbėnėl, kėpėnėl;
 spalva - gelva, rėvi, rėdė, juodė, bėlėstėjė, rėlė;
 mėlėkėnis - kaktas, viėnėgalvė, pėlėnis, viėlėkis;
 bėlėnis - fusėnis, kėpėnis, usė (kėsis), not-ukėnis;
 ūsė _____ (gija, fous); Plaukai _____ (gija, fous)

VPATINGOSŽYMES

31. Figūra: _____ (galytė)
 (galytė - rėmėnis, gija, pėlė r. r.)

32. Galbūru: _____ (galytė)

33. Odos ypatumai, termitės:
 (kur yra rėdėl, mėlėgėnis, apgėnis, dūmė, tūlėnis, rėdėlė dūlė, kėmėgėnis ir pėlėnis, schemoje)

KAUNO APSKRITIES VYRIAUSIOJO POLICIJOS KOMISARIATO KRIMINALINĖS POLICIJOS NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ REGISTRAVIMO SKYRIUS
--

☐ Pradedu ikiteisminį tyrimą (rezoliucija)
(įstaigos, padalinio vadovo rezoliucija)

**PAREIŠKIMO APIE PADARYTĄ NUSIKALSTAMĄ VEIKĄ IR
PROCESO VEIKSMŲ ATLIKIMO PROTOKOLAS**

Data	
Surašymo vieta	
Įvykio numeris (ROIK)	

Veiksmus atlieka	<hr/> <hr/> <p style="text-align: center;">(pareigos, vardas ir pavardė)</p>
Atlikti procesiniai veiksmai	☐ priimtas pareiškimas ☐ liudytojo apklausa ☐ įvykio vietos apžiūra ☐ daiktų ir dokumentų išreikalavimas ☐ daiktų ir dokumentų pateikimas
Pareiškėjas (liudytojas)*	(vardas ir pavardė, gimimo metai)

<p>Veiksmuose dalyvauja:</p> <p>☐pareiškimo priėmimo metu _____</p> <p>☐liudytojo apklausos metu _____</p> <p>☐įvykio vietos apžiūros metu _____</p> <p>☐daiktų ir dokumentų išreikalavimo metu _____</p> <p>☐daiktų ir dokumentų pateikimo metu _____</p> <p>(pareigos, vardas ir pavardė / vardas ir pavardė, gimimo metai)</p>	
Pareiškėjo (liudytojo) pareiškimas apie lietuvių kalbos mokėjimą	<p>☐lietuvių kalbą moka ☐lietuvių kalbos nemoka</p> <p>☐kalba, kuria pageidauja duoti parodymus _____</p>
Vertėjas	<p>☐nedalyvauja ☐dalyvauja</p> <p>_____</p> <p>(pareigos, vertėjo vardas ir pavardė, vertimo kalba)</p>
Techninių priemonių naudojimas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 179 straipsnį	<p>☐pareiškimo priėmimo metu _____</p> <p>☐liudytojo apklausos metu _____</p> <p>☐įvykio vietos apžiūros metu _____</p> <p>☐pateikiant daiktus, dokumentus _____</p> <p>_____</p> <p>(fotografuojama, filmuojama, daromas garso įrašas ar kt., priemonės pavadinimas,</p> <p>_____</p> <p>panaudojimo sąlygos ir tvarka)</p>
Pareiškėjas įspėtas dėl atsakomybės pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 236 str. už melagingą įskundimą ar pranešimą apie nebūtą nusikaltimą.	
<p>Vadovaujantis BPK 166 straipsniu iš pareiškėjo priimtas pareiškimas</p> <p>pradėta: ____ val. ____ min. baigta: ____ val. ____ min.</p>	
Pareiškėjas, pageidaujantis pareikšti apie įvykį, parodė, kad: _____	

<hr/> <hr/>	
Vadovaujantis BPK 78–83, 178–179, 183 straipsniais atlikta apklausa**	
pradėta: ____ val. ____ min. baigta: ____ val. ____ min.	
Pasiūlius papasakoti visa, kas liudytojui (pareiškėjui) gali būti žinoma apie aplinkybes, turinčias reikšmės bylai išspręsti, jis parodė, kad: _____	
<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	
Apklausos metu pareiškėjas (liudytojas) nurodė:	
Padaryta žala***	☐ turtinė _____ ☐ moralinė ☐ fizinė
Pozicija dėl žalos atlyginimo	☐ žala atlyginta ☐ atsisako civilinio ieškinio ☐ pageidauja reikšti civilinį ieškinį _____ _____ (žalos (turtinės / neturtinės) rūšis ir dydis eurais)
Asmuo, įtariamas padaręs nusikalstamą veiką	☐ nežinomas

	☐ žinomas _____ _____ (vardas ir pavardė, kiti duomenys)
Asmuo, galintis suteikti reikšmingos informacijos	☐ nėra ☐ yra _____ _____ (vardas ir pavardė, kontaktiniai ir kiti duomenys)
Vadovaujantis BPK 89, 90, 92, 180, 205 ir 207 straipsniais atlikta įvykio vietos apžiūra pradėta: ____ val. ____ min. baigta: ____ val. ____ min.	
Oro sąlygos, apšvietimas	☐ natūralus apšvietimas ☐ dirbtinis apšvietimas ☐ geros oro sąlygos ☐ krituliai _____ ☐ kita _____
Įvykio vietos apžiūros metu nustatyta:	
Įvykio vietos apžiūros atlikimo vieta	(įvykio vietos apžiūros adresas)
Apžiūros objektas	_____ _____ (aprašomi daiktai, objektai ir jiems suteikti numeriai, nurodomi jų požymiai)
Apžiūros objekto apsauga	☐ nėra ☐ aptverta ☐ uždaryta / užrakinta ☐ objekto fizinė apsauga ☐ vaizdo kameros ☐ įrengta signalizacija ☐ kita _____
Įsibrovimo / laužimo žymės	☐ nėra ☐ yra _____ _____ (aprašomi įsibrovimo (laužimo) požymiai)

Kitos aplinkybės: _____

Įvykio vietos apžiūros metu paimti objektai:

Objekto eilės numeris	Objektas	Konkreči objekto paėmimo vieta	Kiekis, svoris, identifikavimo numeris	Supakuota, užantspauduota, pakuotės numeris

Vadovaujantis BPK 97 straipsniu pareikalauta, kad pareiškėjas (liudytojas) pateiktų tyrimui galinčius turėti reikšmės daiktus, dokumentus: _____

Vykdydamas BPK 97 straipsnio tvarka pateiktą reikalavimą pareiškėjas (liudytojas) pateikė:
 pradėta: ___ val. ___ min. baigta: ___ val. ___ min.

- nuosavybę patvirtinantys dokumentai _____
- turto vertę patvirtinantys dokumentai _____
- turto draudimo dokumentai _____
- pažyma apie daikto numerinį žymėjimą _____
- sveikatos būklę patvirtinantys dokumentai _____
- kita _____

Eilės numeris	Objektas	Kiekis, svoris, identifikavimo numeris	Supakuota, užantspauduota, pakuotės numeris

Vadovaudamasis BPK 98 straipsniu, pareiškėjas (liudytojas) pateikė tyrimui galinčius turėti reikšmės daiktus, dokumentus

pradėta: ____ val. ____ min. baigta: ____ val. ____ min.

Eilės numeris	Objektas	Kiekis, svoris, identifikavimo numeris	Supakuota, užantspauduota, pakuotės numeris

liudytojui išduota pažyma apie daiktų, dokumentų pateikimą

pažyma dėl tyrimui reikšmingų daiktų, dokumentų pateikimo nereikalinga

Procesinių veiksmų atlikimo metu paimti daiktai:

nieko nepaimta

gražinti _____

perduoti _____

saugomi _____

Protokolo priedai:

pareiškimo priėmimo metu _____

liudytojo apklausos metu _____

įvykio vietos apžiūros metu _____

daiktų, dokumentų išreikalavimo metu _____

daiktų, dokumentų pateikimo metu _____

Kiti duomenys: _____

Dalyvavusių asmenų pareiškimai: _____

Protokolas perskaitytas, surašytas teisingai.	
Pareiškėjas (liudytojas)	(parašas, vardas ir pavardė)
Dalyvavę asmenys	(parašas, vardas ir pavardė)
Vertėjas	(parašas, vardas ir pavardė)
Veiksmus atliko	_____ _____ (pareigos, parašas, vardas ir pavardė)
☐ * surašyta atskira pažyma apie pareiškėjo (liudytojo) asmens duomenis ☐ ** liudytojui išaiškintos jo teisės ir pareigos, surašant atskirą protokolą ☐ ***pareiškėjas (liudytojas) pripažintas nukentėjusiuoju atskiru nutarimu	

**KAUNO APSKRITIES VYRIAUSIOJO POLICIJOS KOMISARIATO
KRIMINALINĖS POLICIJOS NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ REGISTRAVIMO SKYRIUS**

APŽIŪROS PROTOKOLAS

Data	
Surašymo vieta	
Apžiūra pradėta	
Apžiūra baigta	
Ikiteisminio tyrimo Nr.	

Apžiūrą atlieka	<hr/> <hr/> <p style="text-align: center;">(pareigos, vardas ir pavardė)</p>
<i>Dalyvauja</i>	<hr/> <hr/> <hr/> <p style="text-align: center;">(pareigos, vardas ir pavardė; kitų asmenų vardai, pavardės, gimimo metai)</p>
Dalyvauja vertėjas	<p style="text-align: center;">(vardas ir pavardė, vertimo kalba)</p>

<p>Vadovaujantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 89, 90, 92 ir 180 straipsniais, dalyvauti atliekant šį tyrimo veiksmą pasitelktas specialistas</p>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <p>(pareigos, vardas ir pavardė)</p>
<p>Oro sąlygos, apšvietimas</p>	
<p>Techninių priemonių naudojimas pagal BPK 179 straipsnį</p>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <p>(naudotos, nenaudotos, fotografuota, filmuota, darytas garso ar vaizdo įrašas)</p>
<p>Apžiūros atlikimo vieta</p>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <p>(vietovės pavadinimas, adresas arba patalpa)</p>
<p>Apžiūros objektas</p>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <p>(objekto pavadinimas, kada, kokio tyrimo veiksmo metu, pas ką buvo paimtas)</p>
<p>Apžiūra atlikta vadovaujantis BPK 92, 179, 205 ir 207 straipsniais.</p>	
<p>Apžiūros atlikimo eiga _____ (smulkiai aprašomi apžiūrėti daiktai, objektai ir jiems suteikti numeriai,</p>	

nurodomi jų požymiai,

turintys reikšmės nusikalstamos veikos aplinkybėms nustatyti, atspaudai, išliejos)

Apžiūros metu paimti objekti:

Eil. Nr.	Objekts	Individualūs požymiai	Kiekis / svoris	Unikalus numeris	Supakuota, užantspauduota, pakuotės numeris

Specialisto, BPK 89, 90, 92 ir 205 straipsniuose nustatyta tvarka atlikusio daiktų, dokumentų ir kitokių objektų tyrimą, išvada

Apžiūroje dalyvavusių asmenų pareiškimai

Protokolo priedai: _____
(planai, schemos, nuotraukos, negatyvai, skaitmeninės informacijos laikmenos,

garso, vaizdo įrašai ir kt.)	

Protokolas perskaitytas, surašytas teisingai.	
Specialistas	(parašas, vardas ir pavardė)
Vertėjas	(parašas, vardas ir pavardė)
Dalyvavo	_____ _____ _____ _____ _____ (parašas, vardas ir pavardė)
Apžiūrą atliko	_____ _____ (pareigos, parašas, vardas ir pavardė)

Priedas Nr. 5

Forma patvirtinta

Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro

2014 m. gruodžio 29 d. įsakymu Nr. I-288

KAUNO APSKRITIES VYRIAUSIOJO POLICIJOS KOMISARIATO KRIMINALINĖS POLICIJOS NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ REGISTRAVIMO SKYRIUS
--

LIUDYTOJO APKLAUSOS PROTOKOLAS

Data	
Surašymo vieta	
Apklausa pradėta	
Apklausa baigta	
Ikiteisminio tyrimo Nr.	

Apklausa atlieka	<hr/> (pareigos, vardas ir pavardė)
Liudytojas	<hr/> (vardas ir pavardė, gimimo metai)
Apklausoje dalyvauja	<hr/> <hr/> (vardas ir pavardė)

<i>Apklauso atlikimo vieta</i>	_____
Liudytojo pareiškimas apie lietuvių kalbos mokėjimą	_____ (moka / nemoka)
Kalba, kuria liudytojas pageidauja duoti parodymus	_____
Apklausoje dalyvauja vertėjas	_____ (vardas ir pavardė)
Liudytojo santykiai su įtariamuoju	_____ _____ _____
Techninių priemonių naudojimas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 179 straipsnio tvarka	_____ _____ _____ (naudotos / nenaudotos, pavadinimas, naudojimo sąlygos ir tvarka)
<i>Apklausa atlikta vadovaujantis BPK 78–83, 178–179, 183 straipsniais.</i>	
(vertėjo parašas)	(liudytojo parašas)
Pasiūlius liudytojui papasakoti visa, kas jam gali būti žinoma apie aplinkybes, turinčias reikšmės bylai išspręsti, liudytojas parodė:	

<div style="border: 1px solid black; width: 100%; height: 30px; margin-bottom: 10px;"></div> <p>Protokolo priedai: _____ (planai, schemas, nuotraukos, negatyvai, skaitmeninės informacijos laikmenos, garso, vaizdo kt.)</p>	
Dalyvavo	<div style="border: 1px solid black; width: 100%; height: 30px; margin-bottom: 5px;"></div> <p style="text-align: center;">(parašas, vardas ir pavardė)</p>
Vertėjas	<div style="border: 1px solid black; width: 100%; height: 30px; margin-bottom: 5px;"></div> <p style="text-align: center;">(parašas, vardas ir pavardė)</p>
Apklausą atliko	<div style="border: 1px solid black; width: 100%; height: 30px;"></div>

PAŽYMA APIE PROCESO DALYVIO ASMENS DUOMENIS

Data	
Surašymo vieta	
Ikiteisminio tyrimo Nr.	

Proceso dalyvis	(vardas ir pavardė)
Procesinė padėtis	
Asmens kodas	
Gimimo data	
Gimimo vieta	
Pilietybė	
Šeiminei padėtis	
Dabartinės gyvenamosios vietos adresas	
Deklaruojamos gyvenamosios vietos adresas	
Asmens pateiktas dokumentas	<hr/> <hr/> (rūšis, serija, numeris, išdavimo data ir vieta)
Išsilavinimas	
Užsiėmimas, darbovietė, pareigos	
Kontaktiniai telefonai	namų darbo

	kiti
Elektroninio pašto adresas	
Tautybė	
Teistumas	_____ _____
Proceso dalyvis pareiškė, kad sutinka gauti procesinius dokumentus tik elektroniniu paštu	(TAIP / NE)
Pažymą užpildė	_____ _____ (pareigos, parašas, vardas ir pavardė)

Duomenys teisingi.	
(vertėjo parašas)	(proceso dalyvio parašas)

**KAUNO APSKRITIES VYRIAUSIOJO POLICIJOS KOMISARIATO
KRIMINALINĖS POLICIJOS NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ REGISTRAVIMO
SKYRIUS**

**TEISIŲ IR PAREIGŲ LIUDYTOJUI (NUKENTĖJUSIAJAM)
IŠAIŠKINIMO PROTOKOLAS**

Data	
Surašymo vieta	
Ikiteisminio tyrimo Nr.	

Protokolą surašė	(pareigos, vardas ir pavardė)
Dalyvauja vertėjas	(vardas ir pavardė, vertimo kalba)
Dalyvauja	(vardas ir pavardė, procesinė padėtis)
Liudytojas (nukentėjusysis)	(vardas ir pavardė, gimimo metai)

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalies pagrindu liudytojui išaiškinta, kad draudžiama versti duoti parodymus prieš save, savo šeimos narius ar artimus giminaičius.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 82 straipsnio 2 dalies pagrindu liudytojui išaiškinta, kad liudytojas, kuris yra įtariamą ir kaltinamą šeimos narys ar artimas giminaitis, gali neduoti parodymų arba neatsakyti į kai kuriuos pateiktus klausimus.

BPK 183 straipsnio pagrindu liudytojui išaiškintos BPK 81, 83 ir 163 straipsniuose numatytos liudytojo teisės ir pareigos bei atsakomybė.

Liudytojas turi teisę: 1) duoti parodymus savo gimtąja kalba ir naudotis vertėjo paslaugomis, jei apklausa vyksta jam nesuprantama kalba; 2) susipažinti su savo parodymų protokolu ir daryti jame pakeitimus bei pataisas; 3) prašyti, kad būtų daromi jo parodymų garso ir vaizdo įrašai; 4) pats surašyti parodymus; 5) įstatymų nustatytais pagrindais ir tvarka prašyti taikyti jam apsaugos nuo nusikalstamo poveikio priemones; 6) gauti turėtų išlaidų atlyginimą; 7) turėti atstovą.

Liudytojo pareigos ir atsakomybė: 1) kiekvienas šaukiamas kaip liudytojas asmuo privalo atvykti pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą ir į teismą bei duoti teisingus parodymus apie tai, kas jam žinoma apie aplinkybes, turinčias reikšmės bylai išspręsti; 2) liudytojui, kuris be svarbios priežasties neatvyksta pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą ar į teismą arba be teisėto pagrindo atsisako ar vengia duoti parodymus, gali būti taikomos BPK 163 straipsnyje numatytos procesinės prievartos priemonės; 3) liudytojas, kuris be pateisinamos priežasties neatvyksta pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą ar į teismą, gali būti atveddinamas BPK 142 straipsnio nustatyta tvarka; 4) už melagingų parodymų davimą liudytojas, išskyrus nepilnametį liudytoją, kuriam nėra suėję 16 metų, atsako pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 235 straipsnį.

Liudytojo (nukentėjusiojo) teisės ir pareigos išaiškintos	(data, laikas, parašas, vardas ir pavardė)
Vertėjas	(parašas, vardas ir pavardė)
Dalyvavo	(parašas, vardas ir pavardė)

Teises ir pareigas išaiškino	(pareigos, parašas, vardas ir pavardė)
------------------------------	--

POLICIJOS PAREIGŪNŲ ATLIEKANČIŲ PIRMINIUS VEIKSMUS, PROCESINIUS VEIKSMUS REAGUOJANT Į NUSIKALSTAMAS VEIKAS ANKETINĖ APKLAUSA

1. Jūsų lytis:

- Vyras
- Moteris

2. Jūsų amžius:

- 18-25
- 26-35
- 35-46
- 46 ir daugiau

3. Jūs gyvenate:

- Vilniuje;
- Kaune;
- Klaipėdoje;
- Šiauliuose;
- Panevėžyje;
- Kitas variantas

4. Jūsų pareigos:

- vyresnysis tyrėjas
- vyriausiasis tyrėjas
- tyrėjas
- specialistas
- patrulis
- skyriaus viršininkas

5. Jūs dirbate:

- Viešojoje policijoje
- Specializuotame padalinyje

6. Jūsų darbo stažas?

- iki 1 metų
- nuo 1 iki 3 metų
- nuo 3 iki 5 metų
- nuo 5 iki 10 metų
- nuo 10 iki 15 metų

- virš 15 metų ir daugiau

7. Ar sutinkate su teiginiu, kad ikiteisminiai tyrimai pradėti pagal kodą 556000 turėtų būti perduodami tirti specializuotam padaliniui, o ne teritoriniam policijos komisariatui?

- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės

8. Ar sutinkate su teze, kad nepilnamečių asmenų pabėgimai iš vaikų namų ir socializacijos centrų bei kitos nepilnamečių asmenų paieškos yra kompleksinė problema, kurios vien policija išspręsti negali ?

- Visiškai tam pritariu
- Pritariu iš dalies
- Nepritariu

9. Ar sutinkate su nuomone, kad Lietuvoje dingusių be žinios nepilnamečių atvejai sudaro didžiąją dalį dingusių be žinios asmenų paieškų, dėl menko tarpinstitucinio bendradarbiavimo, nes suradus vaiką nesigilinama, dėl kokių priežasčių jis išėjo iš namų ar globos įstaigos, ko pasėkoje vaikas bėga pakartotinai?

- Visiškai sutinku
- Iš dalies sutinku
- Nesutinku
- neturiu nuomonės šiuo klausimu

10. Ar sutinkate, kad su vaikais, kurie bėga nebe pirmą kartą turėtų dirbti psichologai, socialiniai darbuotojai, vaiko teisių apsaugos specialistai, taip pat specialistai bendrautų su tėvais arba teisėtais globėjais ieškotų problemų dėl ko bėgimai kartojasi?

- Iš dalies sutinku
- Nesutinku
- Sutinku

9. Ar pritartumėte pasiūlymui, išplėsti esamą ieškomų asmenų duomenų registrą (IAR), kuriame, būtų registruojamas ne tik kiekvienas dingęs be žinios asmuo, bet taip pat visa surinkta reikalinga informacija apie dingusįjį, bei vietų adresai kur jis buvo rastas anksčiau, galimos vietos kur dar galėtų būti, kontaktiniai telefono numeriai, artimųjų kontaktai, išskirtinimai, ligos, realios nuotraukos ir kitos reikšmingos aplinkybės, siekiant vykdyti paiešką kuo efektyviau?

- Taip, manau tai reikalinga ir padėtų
- Ne, manau nereikia
- Neturiu nuomonės šiuo klausimu

10. Pagal apžiūros objektą, dingusių be žinios asmenų įvykiuose, kokį objektą tenka apžiūrėti dažniausiai?

Retai Dažnai Visada

- įvykio vietą
- vietovę
- patalpas

11. Atliekant įvykio vietos apžiūrą, dingus be žinios asmeniui kaip dažnai dalyvauja?

Niekada Retai Dažnai Visada

- specialistas
- kinologas
- tyrėjas
- veiklos skyriaus pareigūnas
- kitas specialistas
- naras
- specializuoto padalinio pareigūnas

12. Jūsų manymu, ar būtų naudingas atskiras klausimynas dėl dingusių be žinios asmenų apklausiant pareiškėją, liudytoją?

- taip
- ne

13. Jeigu tenka reaguoti į dingusio be žinios asmens įvykį, ar vadovaujatės pirminių atlikti būtinųjų veiksmų algoritmu?

- Griežtai vadovaujuosi
- Iš dalies
- Nesivadovauju, nes jis nepraktiška
- Neatsakė į klausimą

14. Su kokiomis problemomis dažniausiai susiduriate savo darbe tiriant dingusių be žinios asmenų atvejus?

15. Kaip manote ką galima būtų padaryti, kad situacija dėl dingusių be žinios asmenų pagerėtų?

18. Ar pritartumėte priemonės sukūrinimui, dingus mažamečiui vaikui kurio sveikatai ar gyvybei gresia pavojus, arba dingus suaugusiam asmeniui, kuriam grėsia realus pavojus, jis pagrobtas trečiųjų asmenų, nesiorientuoja aplinkoje arba pasiklydo dėl senyvo amžiaus ar ligos, jog apie tokį dingimą būtų pranešta realiu laiku gyventojams, išsiunčiant pranešimą mobilaus telefono naudotojui, analogiškai, kaip Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas (PAGD) Lietuvos gyventojams išsiuntinėja trumpąsias žinutes (SMS), apie artėjančias pavojingoms gamtos stichijas, siekiant paskleisti informaciją, kad gyventojai atkreiptų dėmesį ir pastebėję asmenį apie tai informuotų policiją?

- Pritarčiau
- Nepritarčiau

- Iš dalies
- Neturiu nuomonės

Priedas Nr. 8

POLICIJOS PAREIGŪNŲ DIRBANČIŲ TERITORINIAME IR SPECIALIZUOTAMA POLICIJOS PADALINYJE, ATLIEKANČIŲ PIRMINIUS VEIKSMUS, PROCESINIUS VEIKSMUS REAGUOJANT Į NUSIKALSTAMAS VEIKAS INTERVIU APKLAUSA

1. Kaip vertinate policijoje šiuo metu esančią tvarką, jog dingusių be žinios asmenų paieškos ikiteisminius tyrimus atlieka teritoriniai policijos komisariatai, o ne specializuotas skyrius?
2. Kaip manote, kokie pirminiai procesiniai veiksmai yra svarbiausi tiriant dingusiojo be žinios asmens įvykį?
3. Kaip vertinate baigiamojo darbo autorės nuomonę, kad Lietuvoje per mažai kalbama apie dingusių be žinios asmenų reiškinį, nėra vedamos statistikos apie dingusius suaugusius asmenis, taip pat, kad mokslininkai netiria šio kompleksinio reiškinio, trūksta mokslinės literatūros, kai šiomis dienomis šis reiškinys labai aktualus, kadangi asmenų dingimas susijęs su įvairiomis kitomis nusikalstamomis veikomis kaip prekyba žmonėmis, kuri šiuo metu ypatingai pasireiškia Rusijai nuo 2022 vasario 24 dienos pradėjus karą Ukrainoje, o Ukrainos piliečiams bėgant nuo karo žmonės tampa prekybos žmonėmis aukomis, vaikai dingsta be žinios?
4. Kaip vertinate esamą Lietuvoje dingusių be žinios asmenų registrą? Ar nemanote, kad reiktų registrą išplėsti, tobulinti, atsižvelgiant į šiuolaikinius teisėsaugos poreikius ir problemas?
5. Ką manote, apie pareigūnų kvalifikacijos kėlimo kursus atliekant įvykio vietos apžiūrą? Ar manote, kad tam skiriama per mažai dėmesio ir organizuojama per mažai kvalifikacijos tobulinimo kursų? Pareigūnams trūksta žinių tiek pirmiesiems atvykus į įvykio vietą, nežinantiesiems ką daryti, tiek tyrėjui vadovaujančiam įvykio vietos apžiūrai ir ją atliekant?
6. Kaip vertinate teisinį reglamentavimą organizuojant tam tikrus įvairių institucijų veiksmus ieškant dingusių be žinios asmenų?
7. Kaip manote, ką mes galime padaryti, kad situacija dėl dingusių be žinios asmenų pagerėtų?

ATLIKTOS APKLAUSOS INTERVIU ATSAKYMAI

Respondentas Nr. 1

1. Kokia praktika kitų apskričių vyriausiuose policijos komisariatais pasakyti negaliu, tačiau Kauno apskr. VPK dingusių be žinios asmenų paiešką, kurios pradėtos pagal kodą 556 000 atlieka teritoriniai policijos komisariatai, o Kauno apskr. VPK KPSNTV 1 – asis skyrius tiria asmenų paieškos bylas. Paieškos byla pradama tada, kai yra pakankamai objektyvių duomenų, kad asmuo yra padaręs nusikalstamą veiką arba jau nuteistas asmuo už jam inkriminuotą nusikalstamą veiką ir tyčia pasislėpė nuo teisėsaugos institucijų, turėdamas tikslą išvengti bausmės. Tokių asmenų paiešką gali paskelbti tik prokuratūra arba teismas. Kadangi teritoriniai policijos komisariatai tiria nesudėtingas nusikalstamas veikas, todėl dingusių be žinios asmenų paiešką atlieka būtent teritoriniai policijos komisariatai, kadangi šių tyrimų ir yra esminis skirtumas, kad tai dingęs be žinios asmuo, kuris galėjo dingti dėl įvairiausių aplinkybių, o ne asmuo tyčia pasislėpęs nuo nusikalstamos veikos. Todėl aš vertinu, kad tokia praktika yra gera, kadangi iš patirties galiu pasakyti, kad 99 proc. pradėtų bylų pagal kodą 556 000, buvo dingusių be žinios asmenų bylų, kuriuose dingo iš vaikų globos namų išėję nepilnamečiai, senyvo amžiaus žmonės, kurie išėję į vaistinę ar parduotuvę neberasdavo kelio namo, arba rudenį grybus miške renkantis žmonės.

2. Pirmiausia aš manau, kad dingusius be žinios asmenys reiktų skirstyti į kelias grupes, o kas liečia įvykio vietoje atliekamus svarbiausius procesinius veiksmus tai žinoma įvykio vietos apžiūros protokolas ir paskutinio asmens mačiusio, kalbėjusio su dingusiu asmeniu apklausos protokolas. Tyrėjęs gavęs ikiteisminį tyrimą pradėtą pagal kodą 556 000 iš aukščiau paminėtų procesinių dokumentų gali sudaryti tyrimo planą, kitus reikiamus ir tikslingus paieškos veiksmus. Kokie veiksmai svarbiausia sunku atsakyti, kadangi kiekvienas pareigūnas gavęs ikiteisminį tyrimą pats pasirenka tyrimo taktiką, taikomus metodus, pagal savo turimą praktiką ir vidinį įsitikinimą.

3. Su autorės nuomone ir išsakytais kai kuriais teiginiais sutinku iš dalies. Pirmiausia tai apie dingusius be žinios asmenys (tiek suaugusius tiek vaikus) manau tikrai yra vedama statistika, tiek Policijos departamentas tiek Lietuvos statistikos departamentas turėtų vesti tokią statistiką. O ar Lietuvoje apie tai mažai kalbama - nežinau labai diskutuotinas dalykas. Lietuvoje yra prekybos žmonėmis tinklalapis, kuriame nuolat atnaujinama informacija, kaip pastebėti tokį reiškinį, kaip

atskirti žmones, kurie galbūt yra prekybos žmonėmis aukomis, nuolat pateikiamos Lietuvos Generalinės prokuratūros įžvalgos apie prekybos žmonėmis situaciją Lietuvoje. Tokios bylos trunka ne vienerius ne du ir ne tris metus, kad būtų nustatyti prekyba žmonėmis užsiiminėjantys asmenys, kadangi atliekant tokius tyrimus nuolat būna betarpiškas tarptautinis bendradarbiavimas su kitomis valstybėmis, o tai užtrunka, yra be galo sunkus įrodymų rinkimas. Jei neklystu 2021 m. buvo nuteisti 5 ar 7 asmenys užsiiminėję prekyba žmonėmis (reikėtų pasitikslinti). Taip pat viešojoje erdvėje, televizijoje būna įvairios socialinio pobūdžio reklamos apie prekybą žmonėmis. Tiesiog mano nuomonė tokia, kad jei žmogus nesidomi tokiais dalykais, ar nebuvo susidūręs tai natūralu, kad jis ir nežino apie tokį reiškinį, tačiau teigti, kad apie jį mažai kalbama ar nėra informacijos manau nereikėtų teigti. Taip pat ar šis reiškinys (prekyba žmonėmis) Lietuvoje yra paplitęs, mano nuomone kad ne, aišku pasitaiko pavienių atvejų prekybos žmonėmis, tačiau objektyvių duomenų teigti, kad tai yra pavojingas reiškinys nėra, kadangi Lietuva nėra ta vadinama skurdi šalis, kurioje dažniausiai ir būna prekybos žmonėmis židiniai. Bet čia tik mano nuomonė.

Apie karą Ukrainoje ir ten vyraujančią žmonių prekybą ar žmonių dingimą labai sunku kalbėti, kai ten vyksta karas, kaip matome iš socialinių tinklų, visuomeninių informacijos šaltinių, šalis agresorė užpuolusi Ukrainą nesilaiko jokių tarptautinių karo taisyklių, jokių humaniško principų, elgėsi vandališkai, per prievartą žmonės vežami į Rusijos teritoriją, todėl manau kol vyksta karas apie tai ar ten vyksta ar nevyksta žmonių prekyba nėra prasmės, nes mano nuomonė ten ne prekybą žmonėmis, o žmonių genocidas vykdomas, tačiau ne apie tai dabar.

Aš galbūt linkčiau kaip pavyzdį paminėti ne dabartinę situaciją Ukrainoje, o 2021 m. buvusi ir vis dar vykstanti tik mažesniais mastais emigrantų krizę iš Baltarusijos teritorijos į Lietuvos Respublikos teritoriją. Tuo metu 2021 m. vasarą, kai buvo didžiausias emigrantų antplūdis buvo asmenų kurie bandė pasinaudoti esama situacija ir pervežti atvykusius pabėgėlius toliau į vakarus, už tai gaudami atlygi. Bet tai traktuoti ir kvalifikuoti kaip žmonių prekybą nemanau, kad galima, nes asmenys, kurie paimdavo į LR teritoriją neteisėtai atvykusiu asmenys ir bandydavo nuvežti toliau į vakarus su tikraisiais prekybos žmonių atstovais nesiedavo jokie ryšiai, tikslas buvo tik pasipelninti iš esamos situacijos.

4. Manau, kad registro atnaujinimas kas liečia jo išplėtimu informacijos prasme, siekiant surasti dingusius asmenis yra reikalingas. Nes registre patalpinta bazinė informacija. Jeigu asmuo bėga ne pirmą kartą (turint nepilnamečius asmenis omenyje) turėtų pareigūnai nutraukę paiešką įrašyti kur buvo rastas, adresus, dingusiojo kontaktus, realią nuotrauką, artimųjų kontaktus.

5. Šiais nurodytais klausimais mano nuomonė yra kategoriška ir vienareikšmiška, kad kvalifikacijos kursų, atliekant ar įvykio vietos apžiūrą dingusių be žinios asmenų ar atliekant kitų nusikalstamų veikų įvykio vietos apžiūras, yra per mažai. Pats asmeniškai per penkis metus dirbtus operatyvinėje grupėje, kvalifikacijos kėlimo kursuose buvau du kartus į tai bendrais bruožais, labai nesigilinant į vieną ar kitą nusikalstamos veikos įvykio vietos apžiūra. Kodėl taip yra sunku pasakyti, turbūt aišku pirmoje vietoje tai finansai skiriami policijos pareigūnų kvalifikacijos kėlimui, antra problema, kad tokius mokymus, kvalifikacijos kėlimo kursus, turi rengti tie policijos pareigūnai kurie kiekvieną dieną susiduria su tokiomis situacijomis, o ne pareigūnas, kuris jau 20 metų nebuvo jokioje nusikaltimo įvykio vietoje arba koks aplamai laisvai samdomas asmuo, kuris apie nusikaltimo įvykio vietą yra skaitęs iš vadovėlių, kurių mano nuomonę taip pat nėra kokybišku. Mano nuomonė kvalifikacijos kursai ypatingai operatyvinės grupės pareigūnui yra būtini ir privalomi kiekvienais metais, nes nuo tyrimo sėkmė priklauso nuo pirminių veiksmų įvykio vietoje, jų surinkimo ir įforminimo.

6. Kiek tekę susidurti su dingusių asmenų paieškos veiksmais, kai dingusių asmenų buvo ieškoma pasitelkiant kariuomenės atstovus, valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnus, problemų dėl kažkokių biurokratinių dalykų neiškildavo. Kalbant apie nepilnamečius, ypatingai globojamus bei vaikus kurie bėga iš namų su tokiais vaikais turėtų dirbti specialistai, psichologai, pedagogai, vaikų namų socialinės darbuotojos turėtų turėti didesnes atsakomybes ingus vaikui, nes šiuo metu išėjus vaikui ir negrįžus iki 22 val., vienintelė užduotis pranešti policijai. Atliekant procesinius veiksmus dažnai neturi ryšio su vaiku, nežino svarbiausios informacijos.

7. Mano nuomonę, dėl dažno nepilnamečių dingimo turtų kistis iš esmės mechanizmas, pradedant nuo pačios vaikų namų vidinės tvarkos, ir įsisenėjusių problemų, tam užbėgant už akių, o dėl kitų suaugusių asmenų, manau, kad Lietuvoje nėra didelės problemos, manau tiesiog žmonėms (visuomenei) reikia nelikti abejingiems ir pranešti apie pastebėtą ingusį asmenį, arba retai pasitaikantį žmonių prekybos reiškinį.

Respondentas Nr. 2

1. Neigiamai. Mano manymu teritoriniai policijos komisariatai telkia didesni dėmesį į kitų nusikalstamų veikų tyrimą, prioritetas teikiamas nusikalstamų veikų tyrimui. Nėra baudžiamajame kodekse, todėl tai nėra nusikalstama veika, asmens dingimas yra dviprasmiškas reiškinys, nes kiekvienas atvejis yra individualus, nežinai ar sąmoningai nepraneša apie save, ar žmogaus atžvilgiu įvykdyta nusikalstama veika.

2. Įvykio vietos apžiūra, bet ne paviršutinė, išsamesnė, asmens daiktų apžiūra, užrašai, žinoma artimų apklausa, išsami. Visi dingimai beveik visi dingimai susiję su šeima, su artimųjų ratu, todėl apklausa, labai svarbu. Dažniausia dingsta nepilnamečiai, o jų dingimai susiję su tėvais, nuo 2003 iki 2010 praktiškai visose bylose 98 proc. dėl konflikto šeimoje dingimai buvo, o 2 proc. neaiški dingimų priežastis.

3. Nesutikčiau, Lietuvoje yra sukurtas Dingusių be žinios šeimų paramos centras. Lietuvai nėra būdinga prekyba žmonėmis, tos kurios buvo įvardytos kaip aukos, išvežtos į Vokietiją, bet man kiek teko skaityti tokių bylų, tos moterys žino kur važiuoja, bet kai jau jų atžvilgiu panaudojamas fizinis smurtas, tuomet tampa aukomis. Tos merginos kurios nori lengvų pinigų, turi suprasti ką reikės daryti. Jeigu tu žinai, kad važiuoji dirbti prostitute, tai nesitikėk kas tave glostyti. Manau Lietuvoje pas mus nėra labai opi problema, dingę be žinios asmenys. Lietuvoje, literatūros apie dingusių be žinios asmenų reiškinį nėra, čia yra problematika, tikrai nėra. Policijos ne toks darbas kad auklėti vaikus nebėgti dar kartą. Vaikai bėga dažniausiai iš socializacijos centrų, asocialių šeimų, paauglystės laikotarpiu, kai buvo nepilnamečių inspektoriai, šie pareigūnai iš tikrųjų analizuodavo, kalbėdavo su vaikais, kodėl jie taip elgiasi, vedavo profilaktinius pokalbius, kai inspektorių neliko, nėra kam dirbti su vaikais, yra vaikų teisės kurios neorientuotos į pabėgimo problematiką, realiai žmogaus ar institucijų nėra, šeimose jeigu ir yra žmogus (psichologas, socialinis, žiūri valdiškai, aš manau kad žiūri pro pirštus, nemato problemas kaip problemas, įvardija kaip problematišką vaiką, maištaujantį, paauglystės laikotarpis) manau kad net nežiūri kaip į problemą.

4. Kaip vertinate esamą Lietuvoje dingusių be žinios asmenų registrą? Ar nemanote, kad reiktų registrą išplėsti, tobulinti, atsižvelgiant į šiuolaikinius teisėsaugos poreikius ir problemas?

IAR man sunku būtų pakomentuoti, nes dirbu su įtariamaisiais kaltinamaisiais, tačiau nagrinėjant, problema tame, kad etatiniai bėgikai, bėgioja daug kartų, apsunkinta apklausa, kol neapklausia, nenutraukia paieškos ir tą reikia keisti, kadangi, kol nenutraukiama paieška, o vaikas atsiranda, jis neretai, dar kartą pabėga, o paieška tebegalioja ta pati, o juk dingimo aplinkybės gali

būti kitos. Statistika dėl to iškreipta, kad per vieną galiojančią paiešką vaikas geba dingti keletą kartų.

5. Apžiūros tampa formalios, niekas nepuola ieškoti užrašų, neprisės prie kompiuterio, nedaromos išsamios apžiūros, mano žiniomis organizuojami mokymai, nežinau ko per juos mokoma. Sunku atsakyti vienareikšmiškai, jei trūksta žinių tada reikalingas specialistas, turintis spec. žinių. Labai priklauso nuo pareigūno turimų žinių, ar jam reikia pagalbos.

6. Norminių dokumentų nėra, paieškos instrukcija taip pat silpna, skurdoka teisinė bazė. Būtų galima grįžti prie pareiškimo tyrėjui kuris mažiau turi patirties.

7. Turėtų daryti išimtį apklausoje, nes ikiteisminio tyrimas nenutraukiamas ir paieška nenutraukiama, kol vaikas neapklausiamas. Iki apklausos vaikas sugeba dar tris kartus pabėgti, kas nėra vertintina teigiamai. Tyrėjas apklausą turėtų nedelsiant atlikti, keisti įstatymą įvedant išimtis dėl dingusių be žinios 23 kartus. Dingusių be žinios asmenų bylose apklausos turėtų būti atliekamos vien tyrėjos. Registrai iškreipti ir dėl atvejų kartų (nes būna, kad nespėja nutraukti paieškos, o vaikas grįžta ir vėl spėja pabėgti). Kiekvienas dingimas turėtų būti atskiras ikiteisminis tyrimas. Žinoma, tyrėjas turi būti suinteresuotas išklausti vaiko, kas įvyko dingimo laikotarpiu, kur jis buvo ką veikė, ar prieš jį nebuvo padaryta nusikalstama veika ir ar pats neįsitraukė į nusikalstamą veiką. Registrus reikia tobulinti.

Respondentas Nr. 3

1. Teigiamai. Teritoriniai PK gerai žino savo teritoriją, asmenų rizikos grupes, bėgančius iš namų nepilnamečius ir t.t. Kai ikiteisminis tyrimas dėl dingusio be žinios būna sudėtingesnis, dažniausiai VPK viršininko nurodymu prisijungia mūsų (Specializuotas) skyrius padėti.

2. Įvykio vietos apžiūra, artimųjų apklausa.

3. Sutinku iš dalies. Tačiau didžioji dalis dingimų yra tiesiog išėjimas pas draugus, pagėrimas, pasilinksminimas ir pan., kartais - savižudybė. Per metus tik 1-2 ikiteisminiai tyrimai būna, kur dingęs be žinios asmuo tampa nusikaltimo auka. Jautriausia tema dingę ne žinios mažamečiai ir nepilnamečiai.

4. Ieškomų asmenų registras mano manymu pakankamai funkcionalus, svarbu, kad kiekvienas pareigūnas skelbdamas paiešką suvestų kuo daugiau informacijos apie dingusį be žinios asmenį.

5. Mokymai teoriniai organizuojami, kaip dažnai nežinau. Bet kas norėtų gilintis tas turi galimybes. Reagavimo grupėse ir nusikalstamų veikų registravimo skyriuje dirba labai daug jaunų pareigūnų, kurių įvykio vietos apžiūros kokybė abejotina, tačiau tobulėti galimybių yra. Tyrėjai iš specializuotų padalinių turi daugiau patirties ir žino ką veikia įvykio vietoje tiek pirminės, tiek papildomos įvykio vietos apžiūros metu.

6. Su teisiniu reglamentavimu viskas mano manymu gerai. Tik tyrėjas turi žinoti, kokias priemones gali pasitelkti (orlaivis, kariuomenė).

7. Dirbti savo darbą labai gerai.

Respondentas Nr. 4

1. Neigiamai. Teritoriniai policijos komisariatai vykdo labai daug funkcijų, dingusių be žinios asmenų paieška turi būti vykdoma nedelsiant, ikiteisminio tyrimo veiksmai atliekami koordinuotai ir vienas po kito. Teritoriniai policijos komisariatai reaguoja į įvykius, atlieka kitas jiems vyriausiojo tyrėjo paskirtas vienadienes užduotis, dėl ko dingusių asmenų paieškai negali skirti tiek dėmesio kiek galėtų skirti specializuoti skyriai.

2. Įvykio vietos apžiūra, šalia buvusių žmonių apklausa, siekiant nustatyti tyrimui reikšmingos informacijos bei MRT buvimo vietos nustatymas.

3. Šiuo metu socialiniai tinklai daro didelę įtaką visuomenėje. Paskelbus žiniasklaidoje apie dingusį be žinios asmenį, pranešimas labai greitai išplatintas socialiniuose Tinkluose. Žmonės dalinasi aktualia informacija, kartais tai padeda rasti dingusį be žinios asmenį, tačiau neretai žmonės skambina arba rašo į policijos įstaigą neturėdami jokios konkrečios informacijos, o tiesiog pasidalindami savo prielaidomis. Policijos pareigūnai nemažai laiko sugaišta tikrindami informaciją. Dėl statistikos - nežinau kokią realią reikšmę turėtų dingusių asmenų statistika.

4. Manau būtų tikslinga patalpinti fotonuotrauką realią, naujesnę.

5. Įvykio vietos apžiūra ir tyrimui reikšmingų objektų paėmimas yra labai svarbu. Manau, kad pareigūnams reikėtų daugiau kvalifikacijos kėlimo kursų, nes šiuo metu kiekvienas teritorinio PK pareigūnas pradėdamas IT įvykio vietos apžiūrą atlieka pats. Specialistai kviečiami labai retais atvejais.

6. Manau trūksta bendradarbiavimo su kitomis institucijomis, kai dingsta nepilnamečiai.

7. Ikiteisminio tyrimo veiksmai atliekami koordinuotai ir intensyviai, tarpinstitucinis bendradarbiavimas vyksta sklandžiai. Mano nuomone žmonėms reikalinga asmenims suteikti psichologinę pagalbą, kad jie greičiau ir sklandžiau galėtų spręsti savo problemas, didžioji dalis dingusių be žinios asmenų randami nusižudę arba išvyksta į užsienį norėdami pabėgti nuo problemų ar dėl kitų priežasčių. Paraginti artimuosius nenumoti ranka į pasikeitusį šeimos nario ar kito asmens elgesį, išklaudyti ir padėti rasti pagalbą.

Respondentas Nr. 5

1. Vertinu nevysiškai gerai, kadangi teritoriniai policijos komisariatai nekompetentingai atlieka paiešką, padaro daug klaidų. Nėra atliekami visi būtini ir neatidėliotini veiksmai, kuriuos vėliau atlikti būna jau neįmanoma. Tikrinant bylas nepaimtos telefono išklotinės, jos saugomos pusę metų, saugumo ryšių kontroliavimo tarnyba įpareigoja saugoti. Nepaimtos celės (mobilaus ryšio telefono suveikimas konkrečioje vietoje). Kodėl taip yra? Arba dėl pačių pareigūnų kompetencijos arba dėl nenoro arba prokuroras ar vadovas (kuris neskaito medžiagos) tik taip galima paaiškinti, prokuroras nesigilina, neskaito ir yra visa grandinė. Ko pasėkoje išaiškinama kad buvo nužudymas pagal LR BK 129 str. Gali puikiausiai atlikti ir teritorinis policijos komisariatas, jei tik noro būtų. Vėliau išsiaiškinama kad nemoka, problema kuratoriuose, universitetuose, keista kai elementarių dalykų nemoka.

2. Svarbiausi veiksmai – paskutinės vietos nustatymas, įvykio vietos apžiūra, asmenų paskutinių bendravusiųjų su dingusiuoju nustatymas - apklausa, telefoninių pokalbių išklotinių paėmimas, telefono buvimo paskutinės vietos nustatymas, filmavimo kamerų vaizdo įrašų paėmimas atsekus dingusiojo kelią.

3. Vertinu autorės nuomonę labai teigiamai. Apie tai reikia kalbėti, rašyti, vesti statistiką būtinai, organizuoti mokymus. Tai reikšiny susijęs su kitomis nusikalstamomis veikomis.

4. Manu, kad registrą reiktų išplėsti ir jį būtinai tobulinti.

5. Kursai yra būtini, nes praleidžiami ir prarandami itin svarbūs ir reikšmingi duomenys, kurių vėliau atkurti ar paimti nėra galimybės. Po patikrinimo surašomi tarnybiniai. Tarp vadovų buvo kalbama, kad specializuotų skyrių pareigūnai padaliniai mokins teritorinius kaip dirbti. Mes dalyvausim jų bylų tyrime, sudarysime grupę. Tačiau tai buvo tuščios kalbos. Metai laiko, tačiau niekas iš esmės nevyksta. Daug biurokratijos. Mūsų tyrimai pasižymi profesionalumu, lankstumu. Tirti neišaiškintus sunkius nusikaltimą, turi turėti daug savybių, o 556000 elementarūs veiksmai, kuriuose turėtų atlikti sąžiningas žmogus. Ir jeigu nemoka sakyti viršininkui. Jau turėtų atėjęs mokėti arba išmokti per pirmą mėnesį.

Buvome pasiskirstę teritorijomis, susitariame su vadovais duodame mėnesį trūkumams ištaisyti, tačiau tokia išvada kad neįdomu. Mes patikriname, surašome pažymą radę trūkumus. Tarp vadovų turėtų vykti pokalbis, diskusijos, o realiai minėta pažyma nukeliauja iki aukščiausių vadų ir į stalčių (ar neįdomu ir atgalinio ryšio nėra), nežinau.

Iš teritorinių policijos komisariatų kartais skambina, pasikonsultuoti, tačiau retai, gal gėda, gal galvoja kad viskas tvarkoje, bendravimas kuravimas neapibrėžtas. Tarkim gavusi bylą, tyrėja pasiklaustų, pasikonsultuotų, tačiau, deja mažokai bendradarbiavimo.

6. Teisinis reglamentavimas yra netobulas. Nėra tarpinstitucinio bendradarbiavimo. Kiekvienas dirba sau.

7. Kaip manote, ką mes galime padaryti, kad situacija dėl dingusių be žinios asmenų pagerėtų?

Turi būti plečiama paieškos instrukcija, bei kaip ir sakiau, apibrėžtas kuravimas, bendradarbiavimas, kuriamas atgalinis ryšys.

Respondentas Nr. 6

1. Tai vertinu blogai, kadangi teritoriniai policijos komisariatai padaro daug klaidų tokiose bylose. Nėra atliekami visi būtini ir neatidėliotini veiksmai, kuriuos vėliau atlikti būna jau neįmanoma.

2. Svarbiausi veiksmai manau turi būti paskutinės vietos kur buvo dingęs asmuo nustatymas, įvykio vietos apžiūra nuodugni ,apklausa asmenų paskutinių bendravusiųjų su dingusiuoju, telefoninių pokalbių išklotinės paėmimas, telefono buvimo paskutinės vietos nustatymas, filmavimo kamerų vaizdo įrašų paėmimas atsekus dingusiojo kelią.

3. Vertinu autorės nuomonę labai teigiamai.

4. Manu, kad registrą reiktų išplėsti ir jį būtinai tobulinti.

5. Kursai yra būtini ir labai daug lemia kuomet yra netinkamai atlikta įvykio vietos apžiūra. Praleidžiami ir prarandami itin svarbūs ir reikšmingi duomenys, kurių vėliau atkurti ar paimti nėra galimybės.

6. Teisinis reglamentavimas yra tobulintinas. Nėra tarpinstitucinio bendradarbiavimo. Kiekvienas dirba sau.

7. Turi būti keičiama asmenų paieškos instrukcija bei visi kiti su dingusiais asmenimis susiję teisiniai aktai.

Respondentas Nr. 7

1. Byla bylai nelygu, bet manau, teritorinio policijos komisariato vadovo kompetencija spręsti. Jeigu nusprendžia, kad užtenka teritorinio komisariato tyrėjo kompetencijos, tai manau, gali ikiteisminiai tyrimai pagal kodą 556000 likti teritoriniuose padaliniuose. Specializuotas padalinys retai "įsijungia" į tyrimą.

2. Svarbu nustatyti ar turi su savimi mobilus ryšio telefoną, kompiuterį, planšetę, nes per šiuos įrenginius, Google mopsu aktyvuojant galima nustatyti lokaciją. Taip pat apklausa, nustatyti kokia aplinka supo, svarbiausia įrenginio koordinatės, šių koordinatčių paklaida yra, bet orientyras taip pat yra. Įvykio vieta labai svarbi, vaizdo stebėjimo kameros. Būna kad pažymi jog nėra vaizdo stebėjimo kamerų, o pasirodo kad buvo.

3. Prekyba žmonėmis latentinis nusikaltimas ir daugiau liečia užsienį, Lietuvoje dažniausiai vaikai bėga iš socialinių Centrų. Globo įstaigose dirbanti Auklė auklei nelygi, vienai labiau rūpi kitai mažiau. Lietuvoje, opi problema vaikai bėgantys iš globos įstaigų, socializacijos centrų. Manau, kad auklės nesusitvarko, žiūri liberaliai.

4. Sutinku, jei asmuo dingsta nebe pirmą kartą, reiktų išvystyti. Plius minus atitinka, labai priklauso nuo tyrėjo, kuris pildo IAR ir vyko paiešką.

5. Paviršutiniškai atliekama įvykio vietos apžiūra. Kai yra stažas atsainiai žiūri, o kai jaunas pareigūnas nėra žinių. Nuo pareigūnų priklauso. Į kiekvieną atvejį nereiktų pasitelkti specialisto, nes matai reikia ar nereikia. Vienas iš atvejų, kai nereikia kai asocialų gyvenimo būdą veda. Mūsų padaliniui, dėl pasitelkimo kinologu, sraigtasparniu problemų nebuvo. Būna atvejų kai šuns ieškančio asmenų trūkumas.

6. Kaip vertinate teisinį reglamentavimą organizuojant tam tikrus įvairių institucijų veiksmus ieškant dingusių be žinios asmenų?

Buvo pasitelkta Sraigtasparniu, nes buvo duomenų, kad senukas dingęs, pilietiškumas padėjo, pasidalinau žinia žiniasklaidoje, sraigtasparnis padėjo, taip pat pasitarnauja kai miškingose vietovėse, nes naudoja termovizorius, narai ieškojo naktį kai žinojo kad čia ir dabar, o kai žino kad prieš 8-12 val. dingo, naktį neieško. Tokius veiksmus derini su prokuroru, gavus sutikimą su komunikacijos skyriumi.

7. Dėl senyvo amžiaus asmenų, manau, reikia daryti akcijas, dėl bėgančių nepilnamečių keisti vidinę tvarką, šviesti aukles. Taip pat, kuomet iš ligoninių išleidžia senokus nesiorientuojančius, įsodindami į "taksi" paleidžia. Medikai turėtų informuoti artimuosius. Tokius veiksmus vertinu kaip nekompetenciją, aplaidumą, kai išleidžia garbaus amžiaus asmenį.

Taip pat manau, kas pasitarnautų policijoje naudojamas “Mobile Ident“ įrenginys, jei biometriniai duomenys gaunami išduodant asmens tapatybės dokumentus, išimtiniais atvejais būtų prieinami policijos pareigūnams, kuomet reikia nustatyti asmenybę, neatpažintam lavonui, ligoniui ir kitais atvejais dingus asmeniui ir tokie duomenys būtų įdiegti į “Mobile Ident“, tačiau keblumai – kaip tai įgyvendinti techniškai ir žinoma aktualu finansai. Dar viena idėja, jei asmenims, ypač vyresnio amžiaus būtų siūloma daktiloskopuotis, dėl savęs, dėl ateities, kai asmuo nesiorientuoja, nežino savo asmenybės, randamas sušalęs., kad būtų įmanoma nustatyti tapatybę.

Respondentas Nr. 8

1. Kaip vertinate policijoje šiuo metu esančią tvarką, jog dingusių be žinios asmenų paieškos ikiteisminius tyrimus atlieka teritoriniai policijos komisariatai, o ne specializuotas skyrius?

Atliekant pirminius veiksmus, kuomet reikia išsiaiškinti pirminę informaciją, vertinu, teigiamai, jeigu išsiaiškinama kad tapo nusikaltimo auka iš karto perduoti specializuotam padaliniui. Manau per penkias dienas, turi nuspręsti ar pasilieka teritorinis ar perduoti specializuota, , nes laikas labai brangus. Jeigu yra bent menkiausių užuominų tuomet perduoti.

2. Artimųjų apklausa, paskutinių mačiusį dingusiųjų apklausa, buvimo vietos nustatymas kurie . paskutiniai jį mačiusi apklaus, buvimo vietos nustatymas. Į Įvykio vietos apžiūrą skeptiškai žiūriu, svarbu jeigu reikia ieškoti raštelio, kompiuterio apžiūra, kartais plika akimi nieko nebūna matyti.

3. Teigiamai, pritariu autorei.

4. Ieškomų asmenų registras turi būti išplėstas, ypač kur su vaikų globos namais, nurodant ryšius, bendravimus, kontaktus.

5. Pritariu

6. Retais atvejais trūksta išteklių, reikėjo šuns, problema čia ir dabar, nes nėra, užtrunka laike, turėtų būti supaprastinta tvarka, dėl vaikų. Turėtų dirbti ne tik policija, iš vis turėtų darbas būti kitoks, ir kitos institucijos turėtų dirbti, mano nuomone, kad ikiteisminis tyrimas neturėtų būti pradedamas čia ir dabar, jeigu tai pasikartojantys dingimai – du ar tris kartus, turi būti kitaip žiūrima Tokiu atveju reikia išplėsti patikslinimo ribas, pradėti patikslinimo medžiagą, bet nepradedi ikiteisminio tyrimo, kad ir patikslinime būtų galima paskelbti paiešką.

7. Atidžiau ir rimčiau ne pro pirštus žiūrėti į situacijas, čia ir dabar, jeigu mato.

Respondentas Nr. 9

1. Vertinu neigiamai, manau dingusių be žinios ikiteisminius tyrimus turi atlikti specializuota grupė.

2. Svarbiausias veiksmas įvykio vietos apžiūra, giminių, artimųjų, pažįstamų, bendradarbių apklausa. Taip pat svarbu paskambinti į morgą, ligoninę.

3. Manau, statistika nėra tikslinga, nes po dienos atsiranda, o paieška dar tebegailoja. Dėl šio reiškinio ištirtumo Lietuvoje, vertinu neigiamai, nes taip, tokių turimų niekas nedaro. Kai dirbau Kaune kriminalinėje policijoje, būtent paieškoje, apie 30 proc. manau, kad buvo nužudyti, tačiau jeigu nebuvo lavono, nebuvo pradėdamas ikiteisminis tyrimas pagal LR BK 129 str. Taip pat dirbau pagal žmogžudystes, situacijos buvo įvairios, ir manau, kad jei dingus asmeniui yra menkiausias įtarimas, kad asmuo buvo nužudytas, turėtų IT pradėti pagal 129 str., nes daugiau procesinių veiksmų galima atlikti, ikiteisminis tyrimas įgauna visai kitą prasmę ir ribas.

4. Man sunku pasakyti, tačiau iš savo patirties, manau, kad reikia tobulinti, registrus, tarptautiniu mastu, nes daugiau problemų turime su kitomis šalimis (dėl judėjimo, nepilnamečiu migracijos, kai asmenys išvažiuoja dirbti) turėtų būti glaudesnis bendradarbiavimas, nes buvo taip, kad patikus užklausą užsienio valstybei apie asmenį kuris ieškomas, gaunami atsakymai po savaitės, arba išvis negaunamas.

5. Kvalifikacija reikia kelti, bet kvalifikaciją reikia, jog diegtų žmonėms, kurie tiesiogiai susiję, kurie dirba tiesiogiai įvykio vietoje.

6. Turėtų būt algoritmas nuo pirminių veiksmų iki IT pabaigos išskirti nepilnamečius, suaugusius, senyvo amžiaus žmones, lytis. Dėl bėgančių nepilnamečių, manau, kad reikia pradėti nuo šeimų, nuo socializacijos centrų, globos įstaigų, vidinių problemų, o ne nuo vaikų ar policijos. Kuomet policija ieško vaikų, jau kovojame su pasekmėmis.

7. Reiktų, kad daugiau dėmesio skirtų vyriausybei, skirtų finansavimą, skyrių kūrimams.

Respondentas Nr. 10

1. Šiuo metu dingusių be žinios bylas atlieka ir teritoriniai policijos komisariatai ir specializuoti skyriai, tik pastaruosiuose jie yra sudėtingi, turintys tarptautinį atspalvį, reikalaujantys daug resursų, kompetencijos, tai dažniausiai yra visuomenės atgarsį sukėlusios rezonansinės bylos. Pradėjus siųsti visas apskrityje registruotas dingusių be žinios bylas tik į specializuotą skyrių pastarasis būtų apkrautas ikiteisminio tyrimo bylomis ir tikėtina, nesusitvarkytų su tokiu darbo krūviu. Esamą tvarką vertinu iš dalies gerai.

2. Įvykio vietos apžiūra ir kartu gyvenusių asmenų apklausa.

3. Atsižvelgiant į tokią nuomonę, reikia užduoti ir priešpriešinį klausimą, kaip buvo nustatyta, kad Lietuvos mastu yra mažai kalbama apie tokį reiškinį? Ar buvo nustatyta, kad šia tema vyko mažai viešų diskusijų, nebuvo patvirtintos švietimo programos, neįgyvendinti informacijos viešinimo planai, galbūt padaugėjo dingusių be žinios atvejų ir nustatyta, kad vėliau niekas jiems neteikė psichologinės pagalbos, padaugėjo skundų ir t.t. Toks teiginys, yra diskutuotinas, bei mano požiūriu, nėra teisingas, o labiau tikėtina, kad šia tema yra kalbama, tik informacija tinkamai nepasiekia reikiamų asmenų. Reikėtų formuluoti klausimą ne kiek yra kalbama, o kiek yra realiai padaroma, kad ta informacija asmenis pasiektų. Pakalbėti yra viena, o padaryti visai kas kita. Formalus specializuotų centrų, kurie deklaruoja teikiantys psichologinę pagalbą asmenims, linkusiems dingti be žinios, įsteigimas ir nesiėmimas aktyvių veiksmų teikti veiksmingą pagalbą, nėra teigiama praktika, reikia aktyviai ta linkme dirbti. Kalbant apie dingusių asmenų statistiką, tai policijos įstaigos esant poreikiui gali išsifiltruoti dingusių be žinios asmenų bylas konkrečiu laikotarpiu, tačiau statistika yra tik statistika, tuos asmenis de facto reikia surasti. Dėl klausimo paskutinio teiginio, tai mokslininkai gali ir netirti šio reiškinio, nes pafilosofuos ir naudos iš to bus mažai.

4. Registre yra pakankamai duomenų ir informacijos. Papildomą informaciją, jeigu jos reikia, pareigūnai gali gauti kituose policijos informacinės sistemos registruose, tik reikia jais mokėti tinkamai naudotis. Sėkmė šiose bylose dažniausiai lydi taktiniuose veiksmuose, o ne analizuojant dingusių be žinios asmenų registrą.

5. Pareigūnai turi pakankamai žinių ir įgūdžių, tai nėra sudėtingos bylos, svarbu iniciatyva ir aktyvūs veiksmai įvykio vietoje. Pareigūnai turi galimybę kasmet kelti savo kvalifikacija, tačiau tai patys daro vangiai ir pasitiki savo jėgomis. Šiuo atveju atkreiptinas dėmesys, kad dingusių be žinios asmenų bylos yra priskiriamos prie nesudėtingų įvykių ir tam yra išdirbti reagavimo į nusikalstamas veikas (schemos) algoritmai, todėl pareigūnas gali vadovautis jam papunkčiui išdėstytais nurodymais.

6. Pagrinde dėl nepilnamečių vaikų dingimo yra trys institucijos, tai policija, savivaldybė ir vaiko teisių apsaugos skyriai, o jei kalbant apie suaugusių asmenų dingimus ir suradimus, tai tikėtina, kad viskas užsibaigia ties policija. Sąlygos, tai kokiais terminais ir tvarka viena ar kita institucija turi privalomai atlikti tam tikrus algoritminius veiksmus. Bendradarbiavimo mechanizmą dėl nepilnamečių dingimo vertinu iš dalies gerai, nes vaiko teisių apsaugos skyrių specialistų atvykimas į įvykio vietą per 1 val. nuo pranešimo gavimo yra teigiamas dalykas. Pastaba dėl reguliaraus nepilnamečių dingimo ir šiuos vaikus prižiūrinčių socialinių darbuotojų ar jų padėjėjų nakčiai formalaus darbo atlikimo, tai nėra teigiama praktika. Su nepilnamečiais, bėgančiais iš globos įstaigų reikia aktyviai dirbti psichologams, kitiems specialistams, o ne tiesiog formaliai paskambinti 22:00 val. ir pranešti policijai, kad į globos įstaigą negrįžo nepilnamečiai ir jų reikia ieškoti. Šioje vietoje trūksta mechanizmo, kuris po tokių nepilnamečių dingimo atvejų būtų analizuojamas ir taikomos priemonės dingusiam nepilnamečiui ar darbuotojui, kuris nesiėmė pakankamai veiksmų ir sudarė tinkamas sąlygas naktį nepilnamečiui pabėgti iš globos įstaigos.

7. Dėl globos įstaigų taikyti kontrolės mechanizmą socialiniams darbuotojams ir jų padėjėjams nakčiai, o dėl kitų bylų tiesiog šviesti visuomenę ir sukurti mechanizmą, kad po kiekvieno dingimo atvejo su tuo asmeniu privalomai bendrautų psichologas ir pastarasis sukurtoje sistemoje pateiktų analizuojamo atvejo registruotą ataskaitą.